NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, ⁂ ⁂ PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. SIJEČNJA 1908. BROJ 1.

SADRŽAJ:

Prof. Matku Mandiću prigodom 25-godišnjice urednikovanja „Naše Sloge". Spj. E. Jelušić.
Sa risarskoga tečaja. Piše Vinko Rubeša.
Novi školski zakoni za Istru. Priopćuje August Rajčić.
Uređivanje i obrađivanje školskog vrta. Fr. Trampuž.
Istri. Spjevao Jos. A. Kraljić.
Vezilačka ornamentika južnih Slavena. Piše J. Karásek (Beč).
Izvješće delegata za uređenje učiteljskih pravnih odnošaja. Izvješćuje Fran Baf.
Mate Mandić.
Vjesnik. — **Književnost i umjetnost.** — **Lične vijesti.**

Izlazi svakog prvog ⁂ u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.). Pula, ulica Giulia br. 1.

Našim pretplatnicima!

Poskupismo za 1 K. te stoji unaprijed

pretplata 5 K godišnjih.

Radna sila i papir — sve je poskupilo, pa nam je tiskarna povisila cijenu tiska za 50 K po broju više, a te pare valja odnekud izbiti.

Imademo dužnika još za god. 1906., a lijepa je svotica vani i za 1907. Ovima preporučujemo, da tečajem siječnja namire svoj dug. Tko ne plati do konca siječnja, sa veljačom mu obustavljamo list, **to isto činimo koncem veljače svima, koji do tog roka ne plate najmanje za pô tekuće godine.**

Tko ne misli držati lista, neka odmah povrati ovaj prvi broj.

Uprava.

GOD. III. PULA, 1. SIJEČNJA 1908. BROJ 1.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Prof. Matku Mandiću

prigodom 25-godišnjice urednikovanja

NAŠE SLOGE.

Gle! — to je muž!
Kud materinska r'ječ se zbori
Domajom našom prek i duž,
Nek sa sto glasa sve zaori:
Svečaru slava! — što kô lave
Potezao se za rod sav,
Uz bezbroj muka, prezreć slave
Sveđ s boja iduć živ i zdrav!

A bilo borbe, tuge velje
Rad koje rod bi imô past,
Al junak znao roda želje,
U sv'jetu znao steć mu čast;
I branio ga pred nasiljem
U prkos svima, svakom tom
Što prezô tek za smrtnim ciljem,
Da hrvatski naš satre dom.

Ta duga ljeta teška rada
Prikovale su njegov duh,
Jer preča bje mu spasu nada,
No sjaj i slava i sam — kruh.
Tek nà srcu mu rod naš bio.
Nek mao tako al svim drag,
Kog tuđin zlobni teško zbio
Kô tihu žrtvu sami — vrag!

Pa živ nam bio naša diko
Vascio to ti želi rod,
A teškom radu toli viko,
Ded, dalje vodi rodni brod!
A »Našu Slogu« mezimče Ti
I dalje gaji, njeguj, daj! —
Tad domu nastat dan će sveti
I kraj naš mao — bit će raj!

PULA, 30. XII. 1907.

Ernest Jelušić.

D 10/1984 Č-66-B

NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

Sa risarskoga tečaja.

Piše VINKO RUBEŠA.

Lijepoga li zdravlja i toj svjetloj gospodi! Ele, i njihovo srce imade ipak jošte zeru žilice, što bije za — bijednoga školnika. Eto! I svjetloj se gospodi prohćelo, da učitelj mrvu — odahne! — Ovako sam često uskliknuo za vrijeme risanja u školi, kad nijesam baš na nikoji način mogao da izotkrijem svrhu risanja po stigmama u pučkoj školi. Ma dašto! Stigma pa stigma. Dijete mora da skače sa piknje na piknju kô ono u igri »Po tri škarice« i — ništa više. Niti mu se ruka vježbala, niti oko oštrilo, a kamo li pak duh razvijao i srce plemenilo. Brka mi moga, da se nije onakim risanjem niti 2% djece naučilo pravcima ljudski križati, a kamo li pak krivuljama čestito kružiti.

Eto, takovo sam vam ja odavna uhvatio mnijenje o risanju po stigmama, pak mi je često začudno bilo, što se pedagozi jur davno listom ne digoše, kako bi taj »nišnimrvi« iz škole isturali, da pak čestitije »čeljade« ondje uhvati mjesta, kad i tako nemamo ga na odmet.

Teda negda ipak se maknuše, pa evo nas na osvitu — risanja po naravi. Hm! Trista mu sjekirica! Prekasno se rodilo za nas ostarjele školnike. Zar nama je sada radi njega u — ropotarnicu? O ne! Ako nam je jur i snijeg opršio kosu, ipak jošte imade u nas kuraže, da se s njime u pô bijela dana u koštac uhvatimo. A u nas i imade kuraže. Ta jao si ga učitelju, komu kuraža pade u — hlače. Taj se lje ne će preživjeti u bijedi i vaju, pa će prije reda pod — lopatu.

Dakle: risanje po naravi. O njemu sam štošta pročitao, pa me je mahom i osvojilo. Da ovdje raspravljam o njemu? Ne! Ovu temu obradila su jur vještija pera, nego li je moje. Zato — šutkac, pa naprijed.

Prosuo se Istrom glas o risarskim tečajevima. Gospodin Anton Gvajc, profesor na ženskoj učiteljskoj školi u Gorici prihvatio se zadaće, da učiteljstvo Istre poduči u risanju po naravi. Ma dašto! Tako i valja. Više vrijedi onako nekako, kao na tanjiru »rukopipateljno«, nego sve knjižurine ovoga svijeta.

Prvi tečaj obdržavao se u Pazinu. Nu jošte prije njega našla se je marna i poduzetna nadučiteljica, gđica Zahija, te se dala na posao, kako bi se taj tečaj držao i u nas, u voloskom kotaru. Trud joj je uspio!

Negdje pod konac prošlih velikih praznika dodje glas iz Trsta, da će se risarski tečaj za voloski kotar obdržavati u Kastvu u dobi od 6. do 12. rujna. Baš sretno odabrano mjesto. Kao da su ga golupci izabrali. Kastav, središte dolnjega kotara, pun učiteljstva, a u njemu na dohvatu sve potrebite spreme i pripreme.

Tečaj obdržavao se u krasnim prostorijama »Delavske škole«, koje je općina Kastav dragovoljno u tu svrhu ustupila na raspolaganje.

Na urečeni sat stala pridolaziti školska mladež obojega spola, koju je gospodin profesor najsrdačnije dočekivao. Bilo je među tom »zlatnom mladeži« većinom ljudi u muževnim godinama, a i takovih, koji su u školskoj prašini jur osijedili. Svima mogao si čitati na obrazima gotovo kao nekakvo nepovjerenje — što li. Mnogi su i došli tek iz puke znatiželje, više nego li nakanom, da se u risanju po naravi — potkuju. Ta kako i ne bi? Nekojima su jur u mukotrpnoj učiteljskoj službi ruke oteščale, a vid oslabio, dok drugi opet nijesu u sebi ćutili dostatno vještine i spreme, da vuku sitnu olovku po bijelome papiru. Pa tko da ovima i zamjeri? Ta davno je tomu, što su napustili ovaki — sport, a ni onda nijesu ga tjerali — »kako Bog zapovijeda«. Pa znademo, kako je bilo negda u Kopru. — —

Promatrajuć izložene predmete, koje imadosmo da vržemo na papir, mnogi je od nas — zamahnuo glavom Ta molim vas! Bilo je tute: boca, kutija, svijećnjaka, papuča, kotlova, noževa, lula, cvijeća, voća. Ma, svega pomalo, kao djeci na Božić. Pa ćak ni čestiti »Bartolić« nije uzmanjkao. Eh, pas mu nos očešao, tko će da se baci na tako »vratoloman« posao!

Nego držeć se one: tko dodje na ples, mora da pleše, oboružasmo se poput naših mališa, risankom, olovkom i brisalicom, pak ala da se struže. Tek nekoji uzeše, da sa prikrajka motre »kako ćemo se mi kuražniji — držati«. Bože moj! U svakoga imade po koja doza samoljublja, pak se nitko pred svojim drugovima baš rado ne izlaže.

Uz krasnu metodu gosp. profesora risali smo kao — po loju. Iz početka prihvatismo se lagljih stvarca, dok smo napokon skočili i na najteže predmete. Sad su se već i »malodušnici« prihvatili posla. Eto, i opet samoljublje! Ta i ono slednje zrno u brojanici kao da se nekud prti, samo da nije zadnje. — — —

Nas je krasan uspjeh oduševio, gotovo začarao. Tek da ste vidjeli, kako je »školska mladež« i marljivo i zanosno polazila školu. Pa i oni izvan §§. državnoga zakona od 14. svibnja 1869. D. Z. L. br. 62. dolazili su dobrovoljno dan na dan okupani u znoju — tijela svoga. Eh, kad bi takvi bili naši mališi! Blaženih li nas, sretnih li naših škola!

Mi smo u svojoj zanešenosti išli tako daleko, te smo umolili gospodina profesora, da nam drži i popoldašnja predavanja. Hm. Bijasmo donekle bezobrazni, kad smo znali, da kani gosp. u dokolno doba kopirati kojekakve sujete po Kastvu. Ali — ali — — po željezu valja udarati dok je vruće.

Gospodin se je profesor sa svom pripravnošću odazvao našoj molbi. Eto, time je najljepše dokazao, da nije njemu jedino do ono par groša, što mu ih vlada za ove tečajeve namijenila. —

Pomislite, molim vas: 7 sata na dan! A oni naši ugursuski crvići ne će da izdrže puste četiri ure, već uvijek nešto ševrnkaju sad s majkom, pak

objedom, dok im opet više puta dolaze zračne nepogode baš kao naručene. Ala jadna ih majka mrtve ne oplakivala!

Pod konac naših nauka posjetio nas je gospodin Franković, ravnatelj mjesne učiteljske škole. Ovaj posjet djelovao je na mene ugodno, a opet nekud kao tužno. Milo mi je bilo pri srcu, kad sam motrio gosp. ravnatelja gdje reda klupama, kao nekad za »zlatno ono doba«, tamo nekud gotovo pred četvrt vijeka, dok je bio u naponu svoje muževne jedrine, a mi — gotova djeca. Meni je na ovu pomisao postalo nekako voljko pri duši. Mnoga mi je draga uspomena izronila iz zaboravi. — Onda mnijasmo, da ćemo svijet preživjeti, a danas? — Neumoljivi zub vremena ostavio jur na nama razarajućih tragova svojih. I mi se evo već za koji pedalj približismo — ledini.

Vrijeme žurilo, kao da ga nosila lastavica pod krilom, a naše olovke zvrkale zvrkom, da je sve — škripilo. I napokon dojurilo k svojoj meti, a da nijesmo ni časka a tutanj izgubili.

Uspjeh bio je krasan. To se je najljepše opažalo na našim risankama. Ma dašto! Uz učiteljev mar i učenikovu marljivost dade se čudesa stvarati.

Zadnji dan posjetio nas je gosp. Matejčić, c. kr. pokrajinski školski nadzornik, te je cijeli dan prisustvovao obuci. Ovom prilikom nastojao je, da se upozna sa svojom dosele nepoznatom — »dječicom«, i da se o koječem izvijesti i popita. Nije tude kolo vodila naduta birokratska riječ, niti je drhtao ponizni ropski glas, nego — no, što da rečem? — Ma dašto! — Više vrijedi jedna jedincata iskrena riječ, nego pun koš — »strahopočitanja«. — — —

Konačno posjedasmo za sofru, da još koju proglagolamo, prije no se razbježimo na sva četiri vjetra.

Čelo stola posjedoše gg. Matejčić, Gvajc, Franković, a nešto kasnije i naš općinski glavar g. Jelušić, a mi ulovismo mjesta kako već se komu nadade. Netom podupresmo dušu, zaredaju stolom izmjenice pjesma i besjeda. Dakako bilo to sve ishitreno, al toplo i milo, kakva samo znade da dodje iz — srca.

I stadosmo se razilaziti, a da se gotovo ne mogosmo — razići. Ta bila nas je čitava četa. Ravno tridesetak na broju. A mili Bogo, u takvom društvu imao svaki da koju kaže; a dok se svi onako čestito izredaju, prekratka je i vlaška godina. Pak naše kolegice! Eh, no, neka im. Ta žene su. To im je pol zdravlja.

Uređivanje i obrađivanje školskog vrta.

Na svršetku svog člančića o školskom vrtu, sadržanog u 5. broju »Narodne prosvjete« od godine 1906. obećah, da ću kasnije nešto progovoriti i o uređenju (razdiobi) samom, te o obrađivanju školskog vrta. Evo me sada da održim zadanu riječ i da napišem ponajprije o uređenju školskog vrta par riječi.

Uređenje će školskog vrta zavisiti ponajprije od veličine zemljišta, kojim raspolažemo u tu svrhu, a onda od krajevnih poljodjelskih odnošaja.

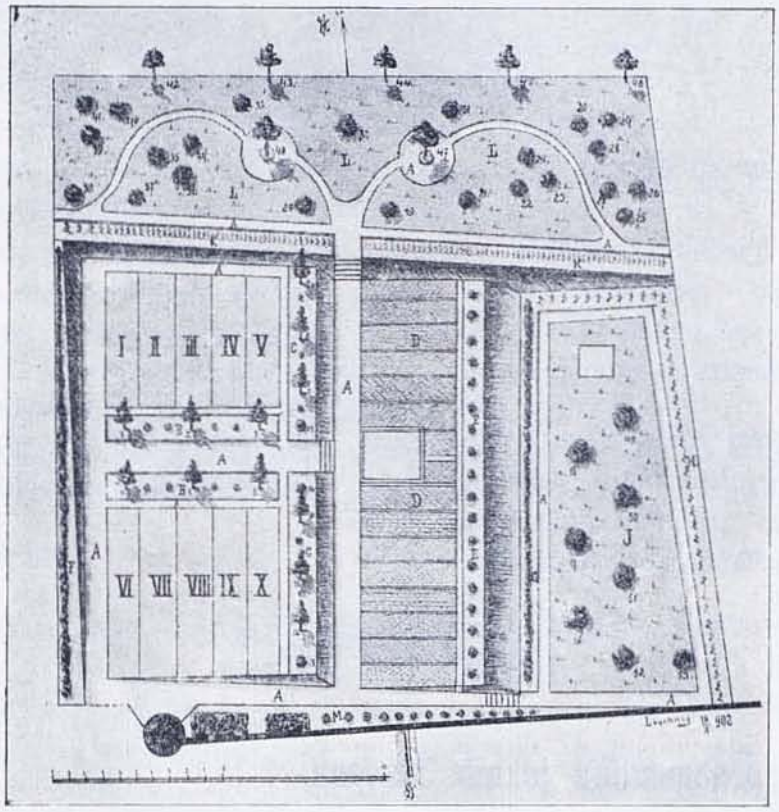

Ako je zemljište, što se nam opredijelilo kao školski vrt, maleno, uzmimo, da ne mjeri više od 200 m², ograničiti će se naše školsko vrtlarstvo samo na gojenje povrća, cvijeća sa nešto drugih botaničko zanimivih bilina, te na gojenje nekojih voćaka — patuljaša (Zwergbäume) i možda još koje loze kao špalir ili baras (ruža). Prama tome biti će i uređenje ovakvog malenog vrta veoma jednostavno i lahko.

Ponajprije označiti ćemo mjesta, gdje imaju doći: klilo ili tople grede, mješanac ili kompost, vodnjak, a eventualno i pčelinjak; jerbo su to stvari, koje se moraju nalaziti u svakom školskom vrtu.

Zatim označimo sve na okolo uz plot zemljišta 80 cm široku rabatu (lihu). Uz ovu rabatu dođe onda najmanje 1·20 m široki put. Ovim putem omeđeni dio vrta služiti će nam za gojenje povrća, dočim će se cvijeće i druge biline, koje služe više za ures ili u botaničke svrhe, kao i voćke paziti više na rabatima.

Kod ovećeg pak školskog vrta je uređenje malo teže, te učitelj dobro uradi, ako se u tom slučaju obrati na kakvog poljodjelskog stručnjaka za savjet i naputak.

Kako izgleda veći školski vrt, pokazuje nam današnja slika, na koju ćemo se u jednom od budućih brojeva ovog lista osvrnuti.

Fr. Trampuž.

Istri.

Istro moja b'jedna, izmučena,
Tužna majko — žalnijeh sinova,
Salomljena, speta sred okova,
Orobljena, pusta, potištena.

Kad ti gledam jadnu djecu tvoju —
Silno groblje zaplakanih glava —
I nad tobom grb mletačkog lava,
Što se sm'ješkom koči u prisoju —

A to sunce, ah, to sporo sunce!
Sa zorom je nekud zalutalo
Među daleke gore i vrhunce.

Srce bi mi u grudima vruće
I u ajmek i u očaj palo,
Da ne sluti tvoje uskrsnuće!

Jos. A. Kraljić.

Vezilačka ornamentika južnih Slavena.

Piše JOSIP KARÁSEK (Beč).*

I.

U nas u Moravskoj i u Češkoj pobudile su veliku pažnju radnje književnice Jelice Belović-Bernadzikovske iz vezilačke struke. To je među spisima južnih Slovena vrlo važna pojava. Autorka poznaje i poljačku literaturu, a dakako i češku, njemačku, francusku, talijansku i englesku. Ova dama pripada među najinteligentnije Jugoslovenke, bavi se i etnografijom, a njezin dom je zaista komad slavenske idejalistične atmosfere. Gospođa Jelica ima divnu zbirku narodnih vezova, više nego 600 komada, koje je kroz deset godina sakupljala.

*) „Moravska Orlice", 27. listopada 1907.

Ispitivanje slavenskih narodnih vezova golema je i još neriješiva zadaća. Početkom devedesetih godina nastade među bečkim etnolozima veliko zanimanje za moravske i slovačke vezove, osobito u antropološkom društvu i dvorskom muzeju. I u južnih Slavena opaža se od onda veći interes za narodnu izradu, tako među Srbima, Bugarima, a pomalo i među Hrvatima. (Titelbachova zbirka, bugarski zbornik, zbornik jugoslavenske akademije, Layeva zbirka).

Iz radova gđe Belovićeve saznajemo i za krasnu zbirku prof. Vukasovića iz Dubrovnika. Ti su vezovi južnih Slovena 1892. u Chicagu pobjedu slavili i učenjake svjetskoga glasa poticali na ispitivanje. — Radovi gospođe Belovićeve znanstveno su obrađeni, a tako temeljito znanje iznose, da se čovjek čuditi mora. Osobito ova njezina knjiga (izdanje Matice srpske) ogromno je vrelo opširnoga znanja, pak spisateljka zalazi čak daleko u starinu, da nam prikaže početke ornamentike u opće, a slovenske napose. Zatim iznosi redom poglavlja: o dekorativnom narodnom štilu, o vezilačkim tehnikama, o narodnoj koloristici, o narodnom bojenju i o narodnom gatanju uz vezove i odijelo. Vanredno je zanimljiva u posljednjem poglavlju, gdje govori o simbolistici u narodnom vezu.

Autorka je veoma načitana, tako u stručnoj kako u lijepoj knjizi. Ugodno spaja citate iz beletristike uz one iz čisto stručne knjige, pa je to prednost ove studije, da nešto nalik tome, ne ćemo više lako naći. Ovo će djelo naći u svih Slavena obilno čitalaca, ono će pobuditi sve Slavene na stručne studije, na rasprave i usporedne monografije. Ovo je i razlog, da na ovu knjigu upozorujemo, jer je to prvo djelo ove vrste na slavenskom polju.

II.

Iznosimo ovaj izvadak iz opsežne studije, koju je na češkom jeziku više spomenuti autor posvetio našoj saradnici i to iz dva razloga: 1. da pokažemo našim učiteljicama, kako je proučavanje i ljubav za narodne vezove u svih Slavena danas važan predmet, jer mu posvećuju pažnju i tako učene glave kao što je dr. Karásek i drugi; 2. da pokažemo, kako nas veseli uspjeh hrvatske književnice, uspjeh na golemom polju Sveslavenstva, pa i među — tuđima. Tim više žalimo gledajući, kako uz jedini ženski hrvatski list u Zagrebu »Domaće Ognjište« izlazi prilog za narodne vezove sa tekstom posve pogrješnim, a slike iznešene su bez r e d a, bez mara, bez sistema i bez svakog izbora. Nije moguće, da učiteljicama, koje to u »D. O.« pišu, n i j e s u p o z n a t i radovi Jelice Belovićeve! Zar je u njih tako malo rodoljublja, da im nije žao trošiti vladinu subvenciju za radove, koji našu narodnu imovinu ne će podići, niti će joj koristiti.

Upozorujemo naše istarske učiteljice, da će »Mladi Istran« ove godine donositi hrvatske narodne vezove za školske radove, ako i u skromnom obliku,

ali — daj Bože — sa puno koristi! — »Mladi Istran« nema subvencije, a da ju ima, blago njemu!

III.

Jošte dvije riječi. — Dr. Tihomir R. Gjorgjević docent na sveučilištu u Beogradu htio je, da svoje đake upozna sa gorespomenutom knjigom Jelice Belovićeve o narodnim vezovima, pa je zato dao jednome slušaocu djelo da ga prouči i na satu seminarskog vježbanja prikaže svojim drugovima. Tako je i zbilja nedavno pročitan na tome mjestu opširan izvadak ove lijepe knjige. Završnu riječ uzeo je docent sam, pa veli: »mislim da budući radnici na etnološkim študijama ne će zaboraviti predmet ove knjige«.

Iznosimo i ovo, da upozorimo učitelje i učiteljice naše, da i oni ovom predmetu posvete što veću pažnju. Može se to vrlo lijepo već u pučkoj školi kao što se eto mogu i na — sveučilištu. Predmet je velevažan.

Novi školski zakoni za Istru.

Priopćuje AUGUST RAJČIĆ. NASTAVAK.

U §. 7. zakona A priopćenog u 11. broju naše »Narodne prosvjete« od prošle godine ispušten je jedan odlomak uz opasku »slijedi odlomak, koji nije moguće odgonenuti«, pa me mnogi iz bojazni, da ne bi bila to možda kakva kučica, a da ne bude cijeli zakon sankcioniran, zamoliše, da i taj odlomak priopćim, odnosno i protumačim. Pošto mi je taj odlomak još i danas nejasan i pošto mi ga nekoliko talijanskih kolega ne mogoše protumačiti, priopćujem ga evo u talijanskom originalu:

»Del pari verrà messo in concorso il posto originariamente conferito al docente promosso, quando si renda vacante un posto di categoria bensì inferione a quello attualmente coperto dal docente promosso, ma superiore al posto a lui originariamente conferito«.

Bojazan, da možda radi nejasnosti ovog odstavka ne će biti zakon sankcioniran, nije opravdana, jer stalno naša gospoda zastupnici ne bi bili glasovali za cijeli zakon, kad im ne bi bio jasan i razumljiv i ovaj odstavak.

B.

Zakon, kojim se mijenja §. 4. pokrajinskog zakona od 30. travnja 1870. z. z. l. za Pr. br. 20 i § 6. pokrajinskog zakona 3. studenoga 1874. z. z. l. za Pr. br. 30.

Na prijedlog sabora moje pogranične grofovije Istre, naređujem kako slijedi:

Čl. I.

§. 4. pokrajinskoga zakona od 30. ožujka 1870. z. z. l. za Pr. br. 20 stupa u sadašnjem svojem sadržaju van krijeposti, a mjesto njega nastupaju slijedeće ustanove:

§. 4.

U koliko raspoloživa sredstva dopuštaju, imat će se proskrbiti, osobito u napučenijim mjestima, da se opstojeće mješovite škole odijele po spolu i da se ustanove posebne ženske škole. Takovo odijeljenje imat će uslijediti gdjegod je broj po zakonu (§. 11. zakona 2. svibnja 1883. d. z. l. br. 53) zahtjevanih učitelja veći od četiri.

Čl. II.

§. 6. pokrajinskoga zakona od 3. studenoga 1874. z. z. l. za Pr. br. 30 stupa u sadašnjem svojem sadržaju van krijeposti, a zamijenjuje se slijedećim novim ustanovama:

§. 6.

Stalno podijeljenje učiteljskih mjesta na javnim pučkim školama slijedi putem javnog natječaja.

U tu će svrhu kotarsko školsko vijeće najkasnije u roku od četiri tjedna od dana u koji mu je saopćeno sa strane mjesnog školskog vijeća ispražnjeno mjesto, obnaroditi odnosni raspis natječaja u službenom pokrajinskom listu, naznačiv klasifikaciju mjesta, kraja službe i sa time skopčane pripatke.

Čl. III.

Ovaj zakon stupa u snagu danom proglašenja.

Čl. IV.

Moj ministar za bogoštovje i nastavu ima provesti ovaj zakon.

Izvješće delegata za uređenje učiteljskih pravnih odnošaja.

Izvješćuje FRAN BAF.

Cijenjene družice i štovani drugovi!

Stara ona evanđeoska: »Vrijedan bo je poslenik plaće svoje«, ne će nekako da se složi sa učiteljskim stališem, pa misleć ovo sjetih se poslenika, komu ne će da dadu plaće, koje je vrijedan, sjetih se učitelja, koji je za svoj uzvišeni, ali veoma teški rad, kukavno nagrađen. Učitelju povjeravaju država i pokrajina, općina i obitelj ono, što im je najdraže, povjeravaju mu pomladak svoj, dječicu svoju, da ju uzgaja, divljaku, da ju oplemeni, da od divljeg jabučića postane jabukom, koja nosi slatki plod.

Mile družice i drugovi dragi, vi znadete koli je to plemenita zadaća — ta zato ste se i posvetili učiteljskome stališu -- ali znadete i kako je mukotrpan taj rad.

Treba li, da vas pitam, kakvu primamo za to nagradu, da li oni, kojima je u rukama sudbina učiteljstva pri stvaranju zakona o pravnim odnošajima pučkih prosvjetitelja imadu na umu riječi, koje sam malo prije spomenuo? Ne, ne treba da vas pitam, jer nam je to svima dobro poznato.

Vi znadete da je od vajkada bio učitelj onaj, komu se je njegov rad uvijek kukavno nagrađivao, znadete, kakve su bile učiteljske plaće u predašnjim vremenima, pa kako su »oci domovine« god. 1901. uredili beriva učiteljstva, kada su povećali plaće, ali u glavnom samo učiteljima u gradovima, a vi znadete da su u gradovima skoro isključivo samo talijanske škole, dakle i talijanski učitelji, kojima je bilo donekle pomoženo, a učiteljima hrvatsko-slovenskim na ladanju bacili su samo malo mrvica sa svoga gospodskoga stola. Ne samo, što su učiteljska mjesta u gradovima viših platežnih razreda, (II. i I. reda), nego još usto dali su gradskim (dakle skoro isključivo talijanskim) učiteljima dali su 200, u Puli dapače 400 kruna po razredu više, nego li učiteljima na selu. Za izliku su kazali, da je življenje u gradovima skuplje, što nije istina. Učitelj u svom selu ne može dobiti što mu za život treba, nego mora to dobavljati iz obližnjeg grada — jer na selu je sve i lošije i skuplje — pa mora uz nabavljene stvari platiti još i donosioca, odnosno voz. — Oboli li učitelj na selu ili tko od njegove obitelji, mora platiti liječniku 10 do 20 kruna, a i više za svaki posjet, lijekove, meso i druge potrepštine za bolesnika mora dobavljati iz grada, a za to mora da ima i manje plaće, nego li učitelj u gradu, koji ima liječnika najviše za krunu, a sve potrebоće bolje i lakše dobiva od seoskog učitelja!

Gradski učitelji imadu mnogo manje truda u školi, jer su škole višerazredne, jer je polazak redovitiji, jer školska mladež živi u boljim okolnostima, koje olakšavaju rad u školi, dočim učitelji na selu imadu obično nezdrave i tijesne prostorije, škole prenatrpane, polazak loš, školska mladež žive u oskudnim okolnostima, pa se moraju mučiti i sve svoje duševne i tjelesne sile napinjati, da postignu dobar uspjeh.

Onima, jer imadu lakši posao i udobnije življenje, treba dati veće plaće, a onima, jer ih bije svaka nevolja, manje. Je li to pravedno? Nego da je! Jer ono su Talijani, a ovo su Hrvati i Slovenci — pa dosta!

Pravedno je, da učitelji u gradovima imadu više stanarine, ali plaće nek su za sve i posvuda jednake.

Uz veliku krivicu, koju nam nanaša zakon, što uređuje naše dohotke, mjesnom klasifikacijom učiteljskih mjesta u III., II. i I. red, te razliku u dohocima učitelja i podučitelja, najkrivičnija je ona, koja određuje učiteljicama samo 80% plaće i stanarine. Ili zar učiteljice jedu samo za 80%? ili možda dobivaju sve svoje potrebоće (odijela, knjige, novine i t. d.) za 80%? ili su možda vlasnici kuća tako galantni, pak im davaju stanove samo za 80%? — Pa i petgodišnji doplaci učitelja i podučitelja (učiteljice opet 80%) različni su. A jednako se trude, jednako se staraju, jednake su im potrebe!

Naše je društvo još godine 1898. — u mlađanoj svojoj dobi — slalo spomenice na kompetentne faktore zahtijevajuć poboljšanje ekonomskog stanja učiteljstva, a poslalo je i posebno odaslanstvo (Ernest Jelušić, Vinko Zidarić i Fran Baf) u tu svrhu na zemaljski odbor u Poreč. — Tada se je naše društvo bilo obratilo i na talijanska učiteljska društva s prijedlogom, da bi solidarno radili, da se postigne čim bolji uspjeh, ali — oglušiše se.

Početkom ove godine konstituirao se u Puli odbor talijanskih učitelja, odabranih u svrhu, da poduzmu shodne korake za poljšanje učiteljskih pravnih odnošaja. Nekoji talijanski učitelji privatno se obratili na pojedine odbornike i članove našeg društva, nek bi složno s tim odborom radili za poboljšanje naših prava, ali im se odgovorilo, da, ako što žele, nek se taj odbor obrsti na naše društvo. I taj odbor obratio se na naše društvo, nek imenuje svoje pouzdanike, koji bi s njima stupili u dogovor. Naše se društvo na njihov poziv nije oglušilo, nego je naš predsjednik opunovlastio na to kolegu Augusta Rajčića i mene, neka stupimo u dogovor s odaslanicima talijanskog učiteljskog društva i koparskog učiteljskog društva u svrhu poboljšanja učiteljskih pravnih odnošaja, davši nam posve slobodne ruke.

Uslijed toga dne 2. ožujka tek. god. bez svakoga političkoga utjecaja, dapače pretpostavljajuć, da koliko talijansko, toliko hrv.-slov. učiteljstvo nema namjere dirati ni najmanje u narodna čuvstva, nego samo u nakani, da se poboljšaju pravni odnošaji istarskih učitelja i da tim promiču dobrobit škole, sastali su se u Puli od hrvatskih učitelja August Rajčić iz Opatije i ja, od slovenskih učitelja Antun Urbančič iz Boljunca i Fran Venturini iz Doline, a od talijanskih učitelja Martin Coslovich, Don Gregorio Nieder, Antonija Zoratti-Borowatz, Antonija de Franceschi, Antun Zanetti, Josip Gorlato, Ivan Dobrovich i N. Luchich, svi iz Pule.

Predsjednik talijanskih odbornika bio je M. Coslovich, koji je i predsjedao i ovim raspravama, te se zaključilo jednoglasno, stopiti se u jedan jedinstveni odbor i nakon kratke rasprave došlo se do slijedećeg sporazuma:

I. Sastaviti sporazumno nacrt zakona odnoseći se na poboljšanje učiteljskih pravnih odnošaja.

II. Upotrebiti sva sredstva, koje skupni odbor smatra shodnima za postignuće nakanjene svrhe.

Hrvatski odbornici, kao što i slovenski i talijanski podastrli su na raspravu izradene nacrte. — Te nacrte se proučavalo, te nakon temeljite rasprave prihvatili se jednoglakno skupno sastavleni prijedlozi.

Odbornik Rajčić izjavio se pripravnim, da će sve usvojene prijedloge sastaviti u zakonski nacrt u hrv. i talij. jeziku, pak ga dostaviti talijanskom odboru, a na ruke predsjednika M. Coslovich-a i slovenskim odbornicima na ruke A. Urbančič-a, koji imaju ispitati izrađeni nacrt, te popraviti, ako se je što ispustilo ili dodalo, pa mu ga povratiti na eventualni popravak. Svi prisutni, hvaleć njegovu revnost, radosno pristadoše na to.

Zaključilo se ovaj zakonski nacrt u talijanskom i hrvatskom jeziku podastrijeti popratnicom, također u talijanskom i hrvatskom jeziku, pokrajinskom odboru i c. kr. namjesniku, a da se zauzmu kod c. kr. vlade, da bude u čim kraćem roku otvoreno zasjedanje pokrajinskog sabora i predložen na raspravu i prihvat spomenuti zakonski nacrt.

Talijanski odbornici imali su dostaviti talijankim, a hrv.-slov. odbornici hrvatsko-slovenskim narodnim zastupnicima prepis sastavljenog zakonskog nacrta molbom, da ga na saboru podupiru. — Ostanu li bezuspješni ovi koraci, skupni odbor pridržao si pravo odrediti daljne korake.

Raspravljalo se u subotu 2. ožujka od 3 do 8 po podne i u nedjelju od 9 do 12 i od 2 do 5.

Zapisnike se sastavilo u talijanskom jeziku za talijanske, a u hrvatskom jeziku za hrv.-slov. odbornike. Zapisnike, toli talijanske koli hrvatske, potpisali su svi odbornici.

Odbornik Rajčić sastavio je sve usvojene prijedloge u zakonski nacrt i taj dosta opširni i ne laki posao krasno je izveo, na čemu mu pripada svako priznanje i najljepša hvala. (Skupština kliče: »Živio Rajčić!«)

Ne treba, da vam razlažem, što sve sadržava, jer vam je jamačno svima poznat, pošto ste ga svi primili kao prilog br. 6. naše novine »Narodna Prosvjeta«.

Kako ste iz sastavljenog zakonskog nacrta mogli razabrati, mi u našim zahtjevima nijesmo pretjeravali: bijasmo čedni. Zahtijevali smo onoliko, koliko nam naša pokrajina može, a i mora dati.

Dne 14. ožujka t. g. talijanski odbornici zaključiše podati se u deputaciji k c. kr. namjesniku u Trst, da mu prikažu svoje bijedno stanje, pak su pozvali i slavenske odbornike, da im se pridruže. Pošto je bila ta deputacija naglo i u svoj hitnji izvedena, od hrv. slov.-odbornika mogao sam im se pridružiti samo ja. To izaslanstvo od 3 lica (M. Coslovich, Ant. Zanetti, Fran Baf) primio je 18. ožujka c. kr. namjesnik knez Hohenlohe-Schillingsfürst u 4 sata po podne vrlo učtivo. Na nagovor i pritužbu na loše ekonomsko stanje istarskog učiteljstva, razložio je gosp. namjesnik, u kojem se stadiju nalazi pitanje sazova istarskog sabora, te na koncu izjavio, da će po izborima za carevinsko vijeće nastojati sklonuti zastupnike na »modus vivendi«, da se uzmogne sazvati sabor. Ne uspije li, da će ga raspustiti i urediti nove izbore u najkraćem roku, da se bude moglo još prije svršetka tekuće godine raspravljati i riješiti učiteljsko pitanje.

Razgovarao sam kasnije s nekojim talijanskim odbornicima, pa mi se tužili, da većina njihovih učitelja ne odobrava njihovog postupka, a vidio sam, kako to nepouzdanje teško ćute. — I usmeno i pismeno molili su, da se odustane od prihvaćenog zaključka, da skupno potpišemo i otpošaljemo kompetentnim faktorima sastavljeni nacrt, jer da bi mogla većina u saboru preći na dnevni red preko pitanja uređenja učiteljskih pravnih odnošaja, nego neka svaki za sebe to proslijedimo. Hrvatski delegati ustrajali su kod usvojenog zaključka, a slovenski, da ne bi škodili uređenju učiteljskih plaća, pristadoše na talijanski prijedlog. Zaključili smo na to, neka odbor hrvatskog učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta« za Istru posebice, a tako i koparsko učiteljsko društvo i talij. učiteljsko društvo pošalju zakonski nacrt kamo treba

Talijanski odbornici izostavili su iz usvojenog zakonskog nacrta, što je koliko sjećalo na pravice hrv.-slov. učiteljstva u jezikovnom pogledu. To je nas hrv.-slov. odbornike neugodno dirnulo, ali držasmo, da su to učinili samo zato, da tobož ne škode cijeloj stvari.

Naše društvo i ono za koparski kotar otposlaše zakonski nacrt pokrajinskom odboru u Poreč, netom se saznalo, da se pokrajinski sabor sastaje, molbom, da ga predloži na raspravljanje u sadanjem saborskom zasjedanju. Poslalo se je ove nacrte i našim dičnim narodnim zastupnicima molbom, da se zauzmu za naše pravedne zahtjeve. Svi naši zastupnici, s kojima se je o tomu govorilo, obećaše, da će se živo zauzeti, da se to pitanje povoljno riješi.

I sada se to pitanje, kako vam je poznato, na pokrajinskom saboru pretresa. No, ja se bojim, da će hrvatsko-slovenski učitelji i učiteljice ostati kratkih rukava, kao ono god. 1901., ako u opće bude zakonski nacrt prihvaćen u tom zasjedanju — a pitanje je također, hoće li dobiti previšnju sankciju.

Primio sam pismo od jednog talijanskog odbornika, koji veli, da su bili kod talijanske saborske većine, koja da će predložiti saboru da se učiteljstvu dade — dok zakonski nacrt postane zakonom — potporu radi oskudice i skupoće. Ta potpora, odnosno povišica da će biti znatna (un forte aumento) od triju stupanja (di 3 gradazioni). Već u tom ima za nas hrv.-slov. učitelje i učiteljice nešto sumnjiva. U ostalom vidjet ćemo u najbližoj budućnosti, na čemu smo.

Prije no zaključim ovo naše izvješće, opažam, da talijanski odbornici nisu niti onog okrnjenog zakonskog nacrta predložili niti pokrajinskom odboru niti pokrajinskomu saboru na raspravljanje, jerbo da ga ne odobrava njihovo središnje ravnateljstvo, a i tako, da se od sadanjeg sabora nemamo čemu. nadati. A zašto? E, ne bi htjeli pred svojim zagriženim zastupnicima pokazati, da su se dogovarali sa hrvatsko-slovenskim učiteljima. Ali badava, jer to su oni već u talijanskim novinama početkom ožujka pisali, a mi smo to naveli u popratnici na pokrajinski odbor.

Sasvim tim pokrajinski odbor primio je od svih istarskih učiteljskih društava spomenice, kojima se zahtijeva pravedno uređenje učiteljskih beriva, jer su i talijanski učitelji — kako ste jamačno čitali u br. 8. »Naše Sloge« od dne 21. veljače tek. god. — upravili na pokrajinski odbor sličnu spomenicu, pa ima podloge, na temelju kojih može pravedno urediti naše pravne odnošaje.

To Vam je izvješće o našem radu. Radovat ćemo se, ako naš rad urodi za naše učiteljstvo dobrim plodom.

Molim slavnu skupštinu, da ovo naše izvješće izvoli primiti do znanja.

Mate Mandić.

Sa prvim siječnja proteklo je 25 godina, što se je prof. Mandić poprimio uredništva »Naše Sloge«. Poprimio se uredništva u doba burno i žalosno, koje je zahtjevalo vascijela čovjeka, da odoli navalama i progonu sa svih strana. On je mogo i da udobnije živi u Zagrebu, kamo je bio pošao jeseni god. 1882. kano namjesni učitelj na gòrnjogradsku gimnaziju. Al se nije mogâo oglušiti pozivu prijatelja, a da ne ostavi lijepi Zagreb i da se ne preseli u Trst, gdje je baš tada »Naša Sloga« bila bez urednika. I zapustio je stalnu službu i osjeguranu budućnost, te otišo tamo, otkale je dolazio vapaj njegovoga potištenoga naroda. Tako je započeo sa urednikovanjem.

Matko Mandić rodio se u Mihotićim, selu općine Kastav god. 1849. Pučku školu polazio je u Rukavcu, gdje je svršio tri razreda, dočim je četvrti svršio u Kastvu. Gimnaziju je polazio u Pazinu i na Rijeci, gdje je g. 1869. položio ispit zrelosti. Bogoslovne nauke svršio je u Gorici i Trstu, gdje je bio god. 1874. ređen za svećenika. Kasnije išao na sveučilište u Prag, i tamo slušao predavanja iz prirodnih znanosti, iz kojih se je i usposobio za srednje škole. Al nije bilo odlučeno, da sav svoj vijek ostane vjeran svojoj nauci, valjalo je drugamo, na drugo polje, tegotnije i nezahvalnije, valjalo je poći u novinare.

Tako je sa prvim siječnja 1883. preuzeo »Našu Slogu«. I od to doba odjekivala je njegova riječ posvud, kuda imade našega naroda. Nije bilo veselije niti žalosnije zgode, za koju ne bi on našao zgodnu riječ, savjet, utjehu. Njegova je riječ krijepila, dizala i bodrila svakog i svagdje, a ponajpače našu sirotinju, kojoj je bio zagovornikom pred svakim, da li je samo tko na njegova vrata pokucao. A koliko ih samo pokucalo! — A dok se je za sve tako mučio i natezao, zaboravio je na glavno, na sebe — i ostao pusta sirotinja. Pokazao se kao Diogen, koga nijesu mogla svjetska dobra da ugriju — no se s malim zadovoljio, rekli bi, imao tek da ne skapa.

A jer je branio sve i svakoga proti nasilju Talijana, ovi ga i vukli po sudovima, samo da ga satru i ponize, al im to nije uspjelo. Da mu narod iskaže zahvalnost, to ga je god. 1889. izabrao Voloski kotar zastupnikom za pokrajinski sabor, koju čast i danas obnaša, a prošle godine izabran je u carevinsko vijeće u Beč. Predaleko bi nas dovelo i prostor nam je ograničen, da spomenemo tek, koliko je Mandić radio u Trstu i okolici za ondješnje Slovence! Reći ćemo samo, da gdjegod se je samo štogod poduzimalo, govorilo, ustrajalo, tu je svagdje bio Mandić med prvima.

Nakon toliko boja, eto ga danas živa i zdrava, pa sve redom želi, da ga takvog i nadalje Bog uzdrži! Tu dvadesetpetgodišnjicu proslavit će istarski rodoljubi u Trstu dne 12. o. mj. na čedan ali doličan način.

Živio naš Mate Mandić!

VJESNIK.

U novoj godini.

Eto nas sa našim glasilom i u trećoj godini! Te dvije prošle godinice, nijesu bile toli lahke i bezbrižne, kako to na prvi pogled izgleda, bilo je tu rada i muke i razočaranja i svega tako. A sve je to otpalo na sačicu rabotnika.

Lijepi nas broj imade raštrkanih kojekud, po golom kršu, u uvalama i proplancima, po brdima i obroncima, po ravninama a i uz sinje naše more. A šta da vam tek rečem za starodrevni Kastav, za dijamantno Volosko, gospodsku Opatiju, zvijezdu Lošinj, oružanu Pulu i za zjenicu našu, za učeni Pazin? — Tu sve vrije, to bi imala biti sve tolika sunašca, koja bi svojim toplim zrakama ogrijavala sve što je našeg diljem naše zemlje! No — bit će svega, bude li i malo dobre volje, požrtvovnosti i rada. Valja da si stvorimo jedno ognjište, koje ne smije da ostane pusto, no da na njemu rasplamsa vatra, na koju valja da svi redom snašamo granje i iverje.

Sa tim željama čestita vam bila nova godina! Donijela obiteljima sreću, drugovima povišanu plaću, curicama dragog a rodu — spas! Amen Bože, tako budi!

Kotarsko školsko vijeće u Krku.

Na sjednici od 10. prosinca 1907. priopćuje predsjednik, da pokrajinsko škol. vijeće nije odobrilo zaključak stvoren u posljednjoj sjednici, da bude u školama ovog kotara neprekidna pouka samo do podne kroz cijelu godinu; odobrilo je nasuprot raširenje dviju škola na trorazrednice; u jednoj školi izručilo je učitelju i žensko praviteljstvo; za jednu školu odredilo je potporu od 1000 K za gradnju novih zahoda prema nacrtu.

Nadzornik za hrvatske škole izvještuje, da ima svih škola u kotaru 19 sa 31 učiteljskom silom, i to, 20 učitelja i 11 učiteljica. Školstvo lijepo napreduje a učitelji se ponašaju besprikorno. Postavlja nekoje predloge i to: da se u P. dade popraviti pod u školi, u K. da se sagradi novu školsku zgradu, u D. da se priskrbi sobu za treći razred, u K. da se ukine poludnevnu obuku, u M. da se uredi školsku zgradu a u V. da se uredi stan za učitelja.

Raspisano je bilo 10 učiteljskih mjesta, ali se za polovicu istih nije nitko natjecao. Za P. molila su dvojica, za D. jedan, za P. jedna, za V. tri a za V. jedan.

Preporučaju se molbe za petgodišnje doplatke i to: N. B, I. P. i N. M. Isto se tako preporuča nekoliko molba za nagradu. Glede pritužbe dvaju učitelja radi stanarine određuje se, da to uredi mirnim putem predsjednik.

Određuje se, da je općina V. dužna doprinašati za uzdržavanje škole u K., koja je izvan njezine općine, razmjerno polag broja djece, koja istu polaze.

Da nije dostatno učiteljskih sila, uzrok je glavni lošo materijalno stanje, a taj se je nedostatak najbolje opazio prigodom poslednjeg raspisa natječaja, stoga predlaže jedan član, da se nadležne oblasti umoli, da čim prije podastru na previšnju sankciju novi školski zakon, koji to stanje bar ponekle poboljšava.

Učitelj doktor filozofije.

Iz uvažene »Škole« Stjepana Širole doznajemo, da je Miroslav, sin poznatog učitelja i književnika Dragutina Hirca, promoviran 16. prosinca 1907. na hrvatskom sveučilištu na čast doktora filozofije. Dr. Miroslav Hirc, svršio je zagrebačku učiteljsku školu, te je nekoliko godina bio kućni učitelj kod baruna Pavla Raucha u Martijancu. Položivši naknadno gimnazijsku maturu, zapisao se u filozofski fakultet zagrebačkog sveučilišta kao redoviti slušatelj. Nakon svršenih nauka postade asistentom u zoološkom odjelu prirodopisnoga muzeja, te se podvrgne rigorozima, koje je položio s odličnim uspjehom. Njegova inauguralna disertacija glasi: »Homologički i gonimatički odnosi vrste Accinder nisus«. To je odlomak ovećega djela »Ornis croatica«, koje će doskora izići, u kojem se prikazuje hrvatska ptičja fauna. Dr. Miroslav Hirc, poznat je i kao dobar pjesnik, a u raznim časopisima i novinama priopćio je i više crtica i poučnih članaka naročito iz životinjske filozofije.

Mi se ponosimo sa tim napretkom, te želimo, da se i koji od naših drugova ojunači, te si primi k srcu višu nauku, pa da se dovine do te najviše akademske časti.

Nemar Družbine blagajne.

Pritužuju nam se nekoji Družbini učitelji i učiteljice, da još 12. siječnja t. g. nijesu dobili plaće za siječanj. Sada pomislite, kako ćete urediti svoje kućanstvo bez para, a kako će tek nosove objesiti gazdarice, kad ne vide svoje mjesečnine. I to, vele, nije jedini slučaj kod Družbe. To nije svakako u redu, dapače to je skrajni nemar, koji mora i učiteljstvo i javnost pokuditi. Molimo da nam se najave sve takve i slične stvari i neurednosti, a mi ćemo sa svime na javnost, ona koja morade znati kako se radi i postupa.

Ispravak.

Drugi odstavak na str. 211 ima glasiti ovako: urednik veli, da je Medvedićeve stvari primio, nešto je strpao u koš, nešto još imade a nešto bilo tiskano u N. P. — Medvedić se zadovoljava sa urednikovim odgovorom — i otpada nastavak treći.

Na str. 212 zadnji odstavak ima početi ovako: Petorica učitelja....

Književnost i umjetnost.

Hrvatsko primorsko kazalište.

Ova kazališna družina pod ravnateljstvom Mihaila Markovića, započela je svoje djelovanje u Opatiji, nastaviła u Puli, pre-

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

šla u Pazin, podala se u Trst a odavle će u Dalmaciju. Kud je prošla, svuda se je valjano iskazala, te je općinstvo imalo svuda zgode da se oraji sa umjetničkog užitka. U Puli davali se ovi komadi: Graničari — Zlatarevo zlato — Žena iz naroda — Kinematograf — Šokica i Zimsko sunce. Ovaj se je Carev igrokaz iščekivao sa osobitom napetošću, družina ga je izvela posve lijepo a prisutno ga je mnogobrojno općinstvo primilo sa velikim oduševljenjem, te nije bilo duše koja nebi bilo uzbuđena i dirnuta a i mnogo je oko zasuzilo.

U potonjim dvim predstavama, naime u »Zavičaju« od Sudermana i »Vlasniku talionica« od Ohnet-a, gostovala je poznata hrvatska umjetnica markiza Ružička-Strozzi i to u prvom igrokazu kao Magda a u drugom kao Klara. Takvo se umjeće rijetko vidi i čuje, pa nije čudo što joj je općinstvo burno povlađivalo te ju nagradilo srebrnim lovorvjencem. I ostali se glumci časno poniješe, i svi odniješe zasluženu pohvalu i nagradu.

Zvono.

»Zvono« je opća popularna smotra za kulturni, gospodarski, politički i društveni život. Izdaje i uređuje naš zemljak Milan Marjanović u Zagrebu.

Sa novom godinom stupila je ova smotra u drugi tečaj. Prvomu broju je ovaj sadržaj: Dr. J. Lorković, preobrazba monarkije i Hrvatska — Statistika izbornika. — Fregoli: Silhuete. — Weininger: Aforizmi o kulturi. — C. Mendes: Novelette. — Iz tjedna. Bilješke i ženski licej, Hrvati u Njemačkoj, poljački bojkot, djački listovi, organ Matice, od uprave.

Mi tu smotru svima preporučujemo, koji samo smognu ono 6 K godišnjih. Od nove godine izlazi »Zvono« svake subote na najmanje jednom arku.

Lične vijesti.

Novi pokrajinski školski nadzornik.

Prijašnji nadzornik dr. Svida pošao je u mirovinu a na njegovo mjesto dolazi dr. Franjo Perschinka, do sada profesor u Beču. Taj je rodom Čeh, ali češkog nije na njemu ništa ostalo, on je Nijemac. God. 1899. bio je na državnoj gimnaziji u Trstu profesor klasičke filologije.

Imenovanje.

Ministar bogoštovja i nastave imenovao je upravitelja delavske škole u Kastvu Mata Šepića, privremenim glavnim učiteljem na muškoj učiteljskoj školi u Kastvu.

Hrv. učit. društvo „Narodna Prosvjeta“ za Istru i 60-godišnjica vladanja Njegovoga Veličanstva.

Danom 2. 12. 1907. stupismo u jubilarnu godinu vladanja Njegova Veličanstva. Istoga dne 1908. navršit će se 60 godina, što naš car i kralj slavno vlada austrijskom carevinom.

Da i hrv. učiteljstvo Istre po svojim silama što svečanije proslavi ovaj jubilej, odlučio je društveni odbor u svojoj sjednici od 27. 12. 1907., da će izdati prigodnu knjižicu za djecu hrv. škola u Istri. Knjižica će govoriti o životu Njegova Veličanstva, a prilagođena bit će glede jezika, stila te sadržaja djeci hrv. škola u Istri. Narešena bit će i slikama, a sasvimtim bit će joj cijena malena.

Odbor se je obratio pismom na pojedina općinska glavarstva u Istri, neka mu jave, koliko knjižica naručuju za djecu hrv. škola svoje općine, i stalno se nada, da će ga narudžbom poduprijeti.

Odbor.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

Originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“ i „MLADOG ISTRANA“

dogotovljene su i dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR. — Pula, via Giulia 1.

Cijena koricama: PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.
ISTRANA » » » —·60.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & Co. ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosué Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog
pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, S S S S PROSVJETU I UMJETNOST.

Z Z GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA Z Z

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. VELJAČE 1908. BROJ 2.

SADRŽAJ:

Dokolica. Spj. Nadan Zorin.
Na creskoj klisuri. Piše Crvenko Bijeloplavić.
Šesto osjetilo. Piše Dunav Baletić.
Stanarinsko pitanje. Piše I. M.
Domaće učiteljske konferencije. Vinko Šepić.
Za zaštitu djece. Piše Bačić.
Pučke škole u Bugarskoj.
Vjesnik. — Književnost i umjetnost. — Lične vijesti.

Izlazi svakog prvog S S S Z Z Z Z Z Z u mjesecu.

Z Godišnja cijena 5 K. Z

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.). Pula, ulica Giulia br. 1.

Našim pretplatnicima!

Poskupismo za 1 K, te stoji unaprijed

pretplata 5 K godišnjih.

Radna sila i papir — sve je poskupilo, pa nam je tiskarna povisila cijenu tiska za 50 K po broju više, a te pare valja odnekud izbiti.

List obustavismo svim dužnicima. Tko ne plati **za tekuću godinu do konca veljače bar pô pretplate, ovomu se sa tim rokom obustavlja list.**

To je kratko i razumljivo.

Uprava.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćiriło-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

Originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“ i „MLADOG ISTRANA“

dogotovljene su i dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR. — Pula, via Giulia 1.

Cijena koricama: PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.
ISTRANA » » » —·60.

GOD. III. PULA, 1. VELJAČE 1908. BROJ 2.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Dokolica.

Opet žićem novim dišem,
U grudim mi opet gori,
Opet pjesmu novu pišem:
Iz srdašca mi se ori.

Iza dugih, tavnih časa,
Zora opet mi zarudi,
Vedro jutro divna krasa
Iza slatka sna me budi.

Sav prerođen gleđuć stojim —
Vilin uj mi dušom struji,
Slasti riječi nema mojim . . . .
Aj! to cv'jeće kako buji.

Narav eno! sva mi žívnu,
Sve se miče, klikće, pjeva,
A blagodat svoju divnu
Žarko sunce s neba l'jeva. —

Po sto puta blago meni
Dok mi taka sreća traje,
Dok me, vilo, čar tvoj pl'jeni,
Dok mi duši polet daje. —

Nadan Zorin.

Na creskoj klisuri.

Nad glavom joj je lebdio galeb, naš brbljavi kvarnerski prijo, a ona je sjedjela na klisuri zamišljena u one valove, koji su dolazili iz njojzi toli mile daljine, u onaj sitni vezak, u koga je uplitala sve svoje misli, sva svoja čuvstva, sve svoje srce i svu svoju dušu . . . . Ta vezla ga je uz njega, a on . . . . ah! On jedini je predmet za kojim uzdiše . . . .

Galeb je odletio. —

D 10/1984 Č-46-B NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

Leti, leti, moj dobri galebe, onamo gdje je on! Spusti se na jambor njegova broda i reci mu, neka dođe, jer je vezak veće gotov . . . .

Bog sam znade, da li je galeb djevu razumio, ali on je letio onamo, gdje se na zapadnom nebištu grle more i nebo i gotovo se već izgubio u malom sivkastom oblačiću, koji je sad nà odnekale isplivao, pošto je sve do sada bilo nebo vedro kano prozirni ledac.

Oblačić se sve većma širio nebom i postao oblak, koji se opet sve dalje razvlačio i prerušio se u mrku, gustu oblačinu.

Ah ta crna oblačina nemilo joj se kosnula srca! — Možda joj ona priča, da se je tako gdjegod namrštio on! Ama zašto bi se srditi mogao?

Ta ona očijuka samo s blijedom mjesečinom, u kojoj gleda samo njegovu milu sliku; ta ona opći s tihim samo lahorom, kojemu dobacuje pozdrave i cjelove za nikoga drugoga, nego samo za njega, samo za njega!

Ali se oblačina sve većma gustila i mrštila kao strašna zračna neman. I onda je iz svoga ždrijela istisnula užasan dah, koji je hujio kano bura, šumio kano vihar, lomio se klancem i gudurom kano bijesni tigar.

Oko djeve na klisuri zahujili prvi zvižduci zapadnoga vjetra. Valovi se od bijesa pjenili i silili se, da se vinu što više prema nebu — zar proti istomu Bogu?! —

Na zapadnom obzorištu onamo dolje pored rta Kamenjaka, ukaza se jedva zamjetljiva bijela tačka, koja se na mrkoj nebeskoj pozadini krasno odrazivala. Kao da se uvećava, kao da se bliža.

Pljesnu djeva, to je galeb, pa se vraća mili vijesnik, da joj na krilo strese na pregršti blagovijesti, pozdrava, cjelova. —

Ali ne: Pod onom bijelom tačkom vidjeva se korito crno. To galeb nije, to je brod, a na tom je brodu on!

On dà. A ti dobri zapadni vjetre, nosi mi ga brzo, brzo mi ga nosi na željno krilo!

Kao da se pokorava zahtjevu ljubavi, duvao je vjetar sve jače i jače, a onaj lagani brod jurio je prema kraju kô na krilima munje.

Sa jambora broda nešta odleti. Zar su ptice il je bijela maramica, što joj ju vojno u susret šalje?! —

Vihar je odnesao jedra, ali se brod i bez jedra šulja između valova, a kâda se propne valu na vršak, već se i ljudi raspoznavaju. Eno onaj na provi pod crnom mornarskom kapom, to je on. I sad će nà mlađan skočiti na krilo njoj, a ona će primaći svoje žedne usne k njegovu licu i gutati će nešto, što je slađe od šećera, meda i nektara!

Od silne uzbuđenosti obnevidje joj oko za sve, što ju je okruživalo. Ona nije vidjela golih hridi, što britke strše u ono razdraženo more kano oštri noževi . . . . jao žrtvi, kojoj se u kosti zariju . . . . Ona nije vidjela neza-

sitnih valova, gdje bijesni razvaljuju svoje gladne ralje, da se nasrču krvi ljudske .... Ona je vidjela samo njega i samo njega ....

I ushićena kô što bješe, širila je svoje bijele ruke, sterala je svoje toplo krilo i htjela je, da obujmi sve: i one gole hridi i one neumoljive valove i onu pjenu i onaj brod i — — — — — — — — — — — — Nešto užasno tresnu ... prasnu ... škrinu ... Vrisak, suhi zdvojni vrisak, i onda mrak nesvijesti obavije djevu. — —

Oj nesvijesti, pomoćnice ljudska, da tebe nema, pod udarcem jake boli ginuli bi ljudi ...

Djeva se prenu.

Vajmeh! ono korito crno užasno zijeva rastreskano na hridinama oštrim, a između divljih valova očajno se bore ljudi i među njima je on. Pisnu djeva od užasa, a onaj nesmiljeni val — kao da joj se ruga — sad ga zavitla visoko visoko na onaj pjeneći se vršak; sad ga zaroni nekamo dolje u svoju hladnu dubinu. Onda ga opet vine na vršak kô da joj ga na poljubac pruža, ali ga namah šmigne bijesno, okrutno u svoju nezasitnu utrobu ... Tirjanin!

Ali su u mladića mišice jake. Junački se upire o hladnu vodenu masu, od silne napetosti pucaju mu žile, no on ne popušta, nego vesla orijaški prema klisuri, s koje se šire na zagrljaj dvije bijele ruke ....

Eno ga pod klisurom!

Djeva pruža bijele ruke, a on ih grčevito stište i hoće da se pridigne. Ali jao! — Onaj strašni morski zmaj usopti u svoje ždrijelo silnu množinu vode i — nježno tijelo klonu ....

Samo onaj sitni vezak isplivao je navrh vala, štono se nadvio nad onu tužnu dubinu poput grobnoga humka .... Samo onaj galeb bijeli krištio je opijelo nad vlažnim grobom, u kome je dragih dvoje počivalo vječni san.

Crvenko Bijeloplavić.

Šesto osjetilo.

Piše DUNAV BALETIĆ.

Svojevoljno gibanje važna je karaktiristika po kojoj se životinje razlikuju od bilina i ruda.

Znatiželjnost potaknula je ljudski um, da uđe u trag uzrocima, koji ravnaju tim gibanjem i prenašanjem sa jednoga mjesta na drugo. Psiho-fizioloska istraživanja dokazala su, da podražajima živčanog sustava nastaju razni tjelesni osjeti, da pojavi vanjskog svijeta dolaze u svijest putem osjetila: vida, sluha, mirisanja, kušanja i pipanja (osjetilni osjeti); da osjeti djeluju na volju, a ova da većim dijelom upravlja gibanjem tjelesne mase. P r v i dakle uzrok gibanju jesu o s j e t i.

Dalnjim proučavanjem životinjskog kretanja došlo se do zaključka, da uz pet osjetila Aristotelove klasifikacije, opstoji još šesto osjetilo: osjetilo orijentacije. Razjasnimo stvar sa nekoliko primjera.

Izgubio sam podvečer mladog psa duboko u šumi i došao kući bez njega. Par sata kasnije, u noćnoj tami, evo i psa kod kuće. Odnesimo mačka u vreći nekoliko kilometara daleko od doma, pa ga ispustimo, on će natrag kući, akoprem nije vidio, kud smo ga nosili. Seljak će nam pripovijedati, da se konj i vol znadu iz daleka povratiti kući u najtamnijoj noći, stazama, kojima još nikad nisu hodili.

Već iz ovih primjera pričinja nam se jasno, da uzrok tim činjenicama ne nalazi se u posebnom djelovanju jednog ili drugog od spomenutih pet osjetila, jer to isključuju okolnosti, u koj ma su se životinje kretale. Moramo dakle pomisliti, da tu stoji po sredini nešto drugo, nešto nova, najme osjetilo orijentacije. Watson, profesor na universi u Chicagu, izveo je veoma zanimivu operaciju. Velikom je mišu uništio vivisekciranjem svih pet osjetila, pa ga pustio da hodi. Glodavac znao si je poslije operacije naći hranu i jesti. Iz toga zaključuje spomenuti profesor, da u životinja opstoji još jedno osjetilo, a to je osjetilo ravnanja.

Golub listonoša bio je predmetom duljim istraživanjima u pogledu šestog osjetila. On se odlikuje svojstvom, da vrlo dobro pamti mjesto, gdje je odrastao i da se tamo vraća, ako ga odnesemo i na milje daleko. Zato su ga ljudi upotrebljavali kao glasonošu već u starim vremenima. Noe puštao je golubove iz korablje, da mu donose vijesti o stanju voda na površini zemaljskoj. Rimljani javljali su po njima pobjede i razne novosti. Najveću pako slavu stekoše golubovi listonoše za opsjedanja Leydena 1574. i Pariza 1870. Nije nužno, da dalje govorimo o važnim uslugama, što su golubovi učinili i čine ljudima, već navodimo razloge i sposobnosti, koje vraćaju goluba svojem domu. Glavni je razlog njegovom povraćanju velika ljubav do svojeg golubinjaka. On pamti vrlo dobro rodni kraj, leti izvrsno (70 kilometara na sat), te posjeduje dragocjenu sposobnost, da se znade ravnati u bezgraničnim prostorima. A što je uzrok tomu ravnanju? Možda oštar vid? Nipošto ne. Mi znamo, da se taj vazdušni putnik vraća u svoje gnijezdo i sa 300 kilometara daljine. Kad bi bio vid ono, što bi mu pri tome služilo, morao bi da se u takovim daljinama, radi okruglosti zemlje, podigne 7 do 8 kilometara visoko u zrak. Nu iskustvo je dokazalo, da golub radi svog fizičnog ustroja ne može letjeti iznad visina od 3100 metara, te da isti leti najbolje u visini od 1100 metara a tekar onda se diže više, kad mu treba preletiti visoke gore. Niti je dakle vid, niti koje druge od poznatih pet osjetila ono, što ravna goluba, kad se vraća u svoj mili zavičaj. Što dakle? Nema drugo neg da pomislimo na šesto osjetilo, na osjetilo orijentacije.

Ako smo se ovim primjerom uvjerili, da opstoji u nekojim životinjama osjetilo orijentacije, idimo korak dalje i potražimo sijelo tog osjetila.

Gibanju, rekosmo, da su uzrok osjeti, iz kojih se rađa volja. Kad hoćemo dakle, da se gibljemo ili u gibanju zaustavimo, djeluje u nama sila volje. Ne možemo se micati i povodom drugih izvanjskih sila, pri čemu samo osjećamo, da se mičemo. Ako se nalazimo u zatvorenoj spravi, koja se vrti u prostoru, te ako se na jednom zastavi, mi i dalje osjećamo, da se vrtimo, akoprem smo stalni da mirujemo. Što je tomu uzrok? Psihologija nas uči, da osjeti traju uvijek nešto dulje od podražaja (podražaj je u ovom slučaju brzina kretnje). Organ pako, koji čini da i dalje osjećamo rečenu kretnju, mora da ima svoje sijelo u glavi, jer inače ne bi se mogla sa glavom zajedno okretati os prividnog vrtenja. Kad smo to ustanovili, idimo još malo dalje, da vidimo, gdje je baš u glavi sjedište organa za gibanje i ravnanje tjelesne mase.

Ako proučimo tjelesni ustroj nekih nižih životinja naći ćemo, da n. p. mehkušci glavonošci (sipa, hobotnica, mrkač, lađica i t. d.) mjesto uha imadu mjehurić sa otolitom ili statolitom u koji ulazi slušni živac. Taj ustroj služi mehkušcima, da se u vodi drže u ravnoteži i da se orijentiraju. Ako odstranimo iz mjehurića statolit, opazit ćemo, da su životinje izvan ravnoteže i u njihovom gibanju sasma disorijentirane. Pokrijmo raku oči sa asfaltnim lakom i izvadimo mu slušni mjehurić, opet ćemo viditi, da je i ovaj posvema disorijentiran, sad leži na boku, sad na leđima. Tako je Loeb pronašao, da ribe bez labirinta plivaju sad na leđima, sad na trbuhu. Nema dakle sumnje, da se osjetilo orijentacije nalazi u uhu ili u njemu naličnom organu. Povrh toga možemo još zaključiti iz navedenih primjera, da ravnoteža i orijentacija ovise od istog fiziološkog djelovanja.

Nekad se je mislilo, da su ovakova životinjska gibanja instinkti (misli bez temelja). Nu Brenner i E. Mach dokazivahu već god. 1874., da se je slušni ustroj razvio iz jednog organa za osjećanje gibanja, i da mnogi ustroji, za koje se mislilo da su kod nižih životinja ustroji za sluh, nijesu nipošto slušni organi. Helmholz izvijestio je, da organ, koji izvodi zvučne osjećaje, jest pužić (Cortijev organ). Pošto pako ostali dio labirinta veoma malo pripomaže stvaranje zvučnih osjeta, lahko da je isti organ za orijentaciju. Tako, raznim pokusima, strpljivim istraživanjima i svakovrsnim indukcijama došlo se u zadnje vrijeme do zaključka, da su lučići (polukružaste cijevi) labirinta organ za orijentaciju.

Pomoću dakle tog šestog osjetila orijentiraju se mnoge životinje. A što je pak sa čovjekom? Veliki napredak čovječanstva, nebrojna sredstva međunarodnog saobraćaja, savršenost naših osjetila, ušutkale su u prosvjetljenom čovjeku djelovanje šestog osjetila, dok mu još nalazimo tragova kod divljih

ljudi. Skup i zajedničko djelovanje svijuh pet osjetila nastupa kod čovjeka mjesto šestog osjetila.

Ali još nije svršeno. Nastaju sada pitanja, na koji se način razvija to važno djelovanje šestog osjetila, u kojoj svezi stoji sa djelovanjem drugih organa, sa živčanim centrima? Viguier misli, da zemaljski magnetizam prouzročuje u polukružastim cijevima labirinta neke inducirane struje raznog intensiteta, koje neprestanim svojim promjenama izvode osjete gibanja i ravnanja. No, tu imade još mnogo tamnih kutova, ljudski duh, koji se uvijek diže prama savršenom, prama uzvišenom, rastjerat će mnoge tmine i otkriti mnoge tajne. Zato se hoće strpljivosti, vremena i ustrajnosti.

Stanarinsko pitanje.

Akoprem je novi školski zakon to pitanje prilično dobro uredio, precizirajuć ovaj put ne samo odštetu za stanarinu, nego također i stan u naravi za sve vrsti učiteljstva, to će ipak stanarinsko pitanje ostati kamen smutnje izmed učiteljstva i pojedinih općina. Prepuštati općinama na volju, da daju učiteljstvu, kako im se svidi, bilo stan u naravi, bilo odštetu u novcu, to je najveća pogriješka starog i novog školskog zakona, jer je po sebi razumljivo, da će općine uvijek izabrati ono, što im bolje konvenira a siromašni učitelj, nanese li mu se pri tom i nepravica, morat će šutjeti, jer inače pada u nemilost općine, pri čemu će on uvijek iznesti, uz sve možebitne pravice, tanji kraj. Zakon istina kaže, da u nastavšim sporovima izmed općine i učitelja radi stana odlučuje zemaljska školska oblast, ali . . . Sjećam se dobro, što mi jednom odgovorio na sjednici kotarskog školskog vijeća jedan sada već pokojni predsjednik istoga, kad sam kao zastupnik učiteljstva branio jednog kolegu u sporu nastavšem između njega i općine: »Učitelj mora šutiti, jer njega se dade maknuti iz dotičnog učiteljskog mjesta, a načelnika se ne može«.

Po mojem dosadanjem iskustvu bolje bi bilo, da se učiteljstvu odredilo i polovicu one svote za stanarinu, koja mu je faktički određena, nego da se prepustilo općinama, da one daju bilo stan u naravi, bilo odštetu. Ako bi tad učitelj i nadoplaćivao za svoj stan, koga bi privatno našao, barem nebi došao radi toga sa općinom u konflikt, kao što se žalibože obično događa.

Novi školski zakon sad točno određuje: upraviteljem dvo- i višerazrednih pučkih škola pripada stan u naravi sastojeći od najmanje triju soba, jedne sobice, kuhinje, konobe i zahoda, a drugom učiteljskom osoblju to isto, samo jednu sobu manje. (Ovdje barem učiteljicama ne odbija 20%). Za odštetu u novcu niti ne govorim, jer tu će općine davati samo u onim prilikama,

gdje im to bude konveniralo t. j. gdje bi ih stan u naravi više stojao, nego li pripada odštete, inače dati će stan u naravi ili će se pogoditi na način, kako bi učitelju čim manje odštete dali. Dobro su mi poznate prilike barem na otoku Krku, gdje je vrlo malo učiteljskog osoblja, koje se može baš u pitanju stanarine pohvaliti.

Nego da se nebi pomislilo, da govorim u vjetar ili iz kakva zla srca, nastojati ću to dokazati sa primjerima, a početi ću sa svojom malenkošću.

Počeo sam služiti g. 1881. kao privremeni podučitelj u V., za koje mjesto ja se nisam natjecao, već za mjesto D., al upravo tamo bio je službeno namješten ravnajući učitelj iz V. najviše radi toga, što je sa općinom u V. došao u spor radi stana. Dotični je učitelj naime imao vlastitu kuću, te je tražio od općine, da mu dade zakonitu odštetu za stan, tim više da općina svoje kuće nema. Općina hćela mu dati samo polovinu svote, koja mu pripadala, a kad on na to nije pristao, našla mu stan u privatnoj kući, koga on opet nije htio primiti. Porodila se iz toga pravda, nadošli još i drugi sporovi sa općinom i učitelj bio službeno premješten u drugo mjesto. Meni se kao privr. podučitelju davalo zakonitu odštetu od 40 for., jer se valjda ispod te svote nebi bilo stana našlo.

Druge godine došao sam za podučitelja u O., al tamo su mi odmah našli stan u naravi u privatnoj kući, jer da će na meni uštediti 10 for. godišnjih, pošto bi meni morali dati 40 for. odštete, a stan su mi našli za samih 30 for.

Dalje sam služio kao privremeni rav. učitelj u M., gdje su mi dali stan u naravi u školskoj zgradi, sastojeći iz jedne sobice u površini od ne više 12 m^2 i jedne kuhinjice još manje. Ta sobica je imala jedan jedini prozorčić pod samim stropom, a dvoja vrata: jedna su vodila u kuhinju, druga u školu. To su mi računali kao polovinu stanarine, a drugu polovicu od 25 for. godišnjih davali mi u novcu. Još imam primjetiti, da je pod tim stanom u prizemlju bio toš (mlin za uljike), gdje su cijelu zimu kroz cijele noći mleli uljike, vikali, pjevali, a ti učitelju gore uz svu tu buku spavaj. Mlad čovjek, neiskusan kao što sam bio, k tomu doći ćeš u zamjer sa općinom ako što prigovoriš, stoga trpi i šuti.

To isto dogodilo mi se u bližnjem mjestu P., gdje je bio još gori stan, a isto računan za polovicu. U školskoj zgradi bila je u prizemlju kuhinjica od kakovih desetak četvornih metara površine, do nje isto takova konobica, a sve to sa jedne strane pod zemljom, te je po dotičnom zidu vazda od silne vlage voda tekla. Pod i u kuhinjici i u konobici bio je od opeka, te silno studen. Soba pak za spavanje bila je na prvom katu iza školske sobe tako, da se moralo kroz cijelu školsku sobu proći, ako si hćeo u nju doći, jer drugog ulaza nije bilo, a čujte, sva ta sobetina imala je ispod 10 m^2 površine, jer

osim postelje nije se moglo u nju ništa drugo smjestiti. I dok se tu sobetinu uredilo, u koliko sam našao u školskim spisima, bilo je dosta pisarije. To se dogodilo prije god. 1869. dok su još škole spadale pod crkvenu oblast. Cijeli prvi kat bila je samo školska soba, ne baš bogzna kako velika. Tadašnji učitelj, sada već pokojni T., bio je oženjen, te se je neko vrijeme stiskao u konobici do kuhinjice u prizemlju, urediv to za spavaću sobu. Al videć, da je tu vrlo vlažno, k tomu hladno, jedan dan prenese si bračnu postelju u školsku sobu na dno iza klupa, misleć: kad si drukčije ne mogu pomoći, tu će biti bolje, nego li u konobici. Sve je prolazilo dobro, dok nije došao školski nadzornik, koji se počeo ljutiti, da je to ne samo proti pravilima pedagogije, neg i proti pravilima morala i zdravog razuma, da bude bračni krevet u školskoj sobi. — Ja sam mu na to primjetio, tako mi kazivaše sam pokojnik, da sva ta pravila malo vrijede, ako se drukčije ne da pomoći. Iza toga nastalo je silno dopisivanje izmed škol. ravnateljstva i biskupskog ordinarijata, gdje se učitelju strogo nalagalo, da taj krevet iz školske sobe odstrani, a on se uvijek branio, da nema kamo. Napokon stvar svršila time, da je krevet ostao na svojem mjestu, samo su ispred njega učinili tanki zid, da ga djeca ne vide, i na taj način nastala je ta mala sobica na dnu školske sobe. I u toj sobici noćio sam i ja kroz jednu i pol godine, natresav se dosta groznice.

Napokon dođoh za ravnajućeg učitelja u D., gdje i sada služim. Prije mene nisu ovdje učitelji imali stana u naravi, već im je općina davala zakonitu odštetu od 100 for. po tadanjem zakonu, al upravo pred mojim dolaskom sagradila je općina stan za učitelja. A kako se to zbilo? Moj predšastnik posvadio se nešto sa jednim imućnikom u općini. Ovaj da mu se osveti, lahko nagovori druge zastupnike pod izlikom, da će tako manje trošiti, neka u istoj školskoj zgradi, gdje je od starine bio jedan razred u prizemlju, a drugi u prvom katu, prirede oba razreda u prizemlju, a na prvom katu učiteljev stan, čime će prištediti tih 100 for. na stanarini. Rečeno — učinjeno, još dapače dotičnik uzajmi općini potrebite novce za tu pregradnju. Ne mari da su time od jedne lijepe prostrane sobe u prizemlju, učinili sada dvije prilično malene, od kojih je jedna ostala dosta tamna i vlažna, tako da je lanjske godine bila cijelu godinu zatvorena. Od druge školske sobe na prvom katu učinili su učitelju kuhinju, jednu sobicu iza ove, dvije sobe i jedaću sobicu.

Međutim dok se to pregrađivalo, moj je predšastnik molio za drugo mjesto, koga je i dobio i ja dođoh na njegovo mjesto. Kad sam se u taj novi stan smjestio, bilo mi je rečeno: »Ovo je bila osveta vašem predšastniku, a vi ćete sad trpiti.«

Taj moj stan, kad bi bio solidno rađen, još ne bi bio loš, al kako to obično biva, kad se štogod za općinu radi, tad se radi kojekako. Tako je bilo i ovdje dosta manjkavosti: podovi neravni, vrata i prozori slabo zatvarali,

kuhinja dimila, konobe nikakve i t. d. Tadašnji načelnik, sada već pokojni, još mi govorio, da će mi uzeti jednu sobu, jer da mi toliko prostorija ne pripada i da će općina upotrebiti tu sobu za općinske sjednice. To se međutim nije dogodilo, jer tada bi i ja energičnije nastupio. Koliko se je samo hćelo, dok mi se učinilo zahod.

Kad je god. 1901. izašao novi škol. zakon o učiteljskim plaćama i stanarini, po kojem rav. učiteljima dvo- i višerazrednih škola pripada stan u naravi od najmanje triju soba i nuzgrednih prostorija, te ako se svega toga nema, da to mora općina nadoplatiti, tad sam i ja od općine počeo tražiti, da ja svih propisanih prostorija nemam, navlastito konobe, te neka mi se zato dade odštetu u novcu ili zakoniti stan. Poslije dužeg pogađanja pristala je napokon općina, da će mi za manjkajuće prostorije nadoplaćivati 40 kruna godišnjih. Da ne pođem u očiti spor, pristao sam i na tu malenkost. To mi se zbilja kroz 4 cijele godine i isplaćivalo, al najednom, upav u nemilost načelnikovu, pete godine općina zaključi, da mi se više tih 40 K neće davati, jer da se u mojem stanu dade izvesti i ta manjkajuća prostorija, za koju primam odštetu. Pošto me se pozvalo, da na to odgovorim, ja sam primjetio općini, da bi rada vidjeti, gdje će mi tu prostoriju učiniti, a dok se to ne dogodi, da tražim svoje. Prošla međutim cijela godina bez ikakva odgovora na taj moj protest, al kad sam po običaju podastro namiru za isplatu tih 40 kruna, istu mi se jednostavno odbilo. U to se vrijeme upravo mijenjalo općinsko zastupstvo, pak da ne tjeram mak na konac počekao sam, da dođu novi ljudi, koji će sjegurno moje pravo priznati. Uslijed utoka zaspalo konštituiranje tog novoizabranog opć. zastupstva skoro za godinu dana i kad napokon ovom podastrijeh prije spomenutu namiru, i ono mi ju odbilo. Sad mi nije preostalo drugo nego uteći se radi toga, kako zakon zahtjeva, na c. kr. pokrajinsko školsko vijeće priloživ sve spise o tomu, dapače i točan tloris cijeloga moga stana. Taj utok međutim još i sada visi.

To mi se dakako od strane općine zamjerilo, da pravim proti njima utoke i tako bi čovjek morao trpjeti i šutjeti. Kad je pak prošlih školskih praznika općina onu jednu školsku sobu u prizemlju, koja je bila cijelu godinu radi vlage zatvorena, nešto preuredila, tom je prilikom i meni pokraj iste učinila konobu od točne mjere 2·33 *m* u duljini i 2·36 *m* u širini ili u površini od 5·5 m^2. Pomislite, koja strašna konoba je to!

Iznesoh nešto potanje sve moje dosadanje doživljaje s tim stanovima, da razjasnim onu moju tvrdnju na početku, kako je slabo prepustiti općinama na volju, da daju učitelju bilo stan u naravi, bilo odštetu u novcu, i da bi najbolje bilo u zakonu odrediti jedino odštetu u novcu, pa makar manju od dosadašnje.

Evo još nekoliko meni poznatih primjera od mojih bližih kolega u pogledu stanarine. Bivši učitelj u P. morao je za svaku malenkost u stanu

pisati općini, pak su mu obično predbacivali da preveć »šeka«, a malo ovršivali. Rav. učitelj u K. nema stana u naravi, al za to mu općina ne daje 350 K godišnjih, koliko mu na dvorazrednoj školi pripada, već ajbog i 200 K, tako isto rav. učitelju u V. Rav. učitelju trorazrednice u O. daje dapače općina mjesto 350 K samih 100 K godišnjih, pošto isti ima vlastitu kuću, pak neće li ni toga, tad će mu naći stan u naravi, a on neka svoju kuću zatvori. Toga bi još mogao nabrajati, ali mislim da i ovo dostaje, da se vidi, kako ta stvar o stanarima osobito na selu stoji.

Dakle, da se izbjegne možebitnim razmiricama sa općinama, česa se učitelj mora čuvati, a s druge strane svoja prava mora braniti, najbolje bi bilo, odrediti učiteljima, kao što je određeno i drugim činovnicima, stanovitu svotu za stanarinu, a oni neka tada stan traže gdje im drago. Pitat će se, a kamo će tada općine sa onim stanovima što ih imadu? Odgovaram, ako se sa učiteljem kao privatnikom mogu pogoditi za stanarinu, dobro — inače nek si iznajme stan komu hoće. Tad će i učitelj u tom privatnom stanu (makar općinskom) drukčije moći zahtjevati nego li može sada, da mu naime bude sve u redu, jer će inače moći stan odkazati kad ga bude volja. Sad se pak više puta mora boriti za svaki čavao, za svaku malenkost, da mu se učini i još ga se smatra da preveć »šeka«.

I. M.

Domaće učiteljske konferencije.

VINKO ŠEPIĆ.

Čim mi stignu u ruke definitivni školski i nastavni red za pučke i građanske škole od 29. rujna 1905. dugo ne počasih a da ne proučih bilježeći iz njeg sve, što se tiče mene i moje službe kao školskog upravitelja. Tako bi, te skupih u jedno prepise sadržane i u drugim školskim zakonima i odredbama odjelito po njihovoj naravi, pa i propise odnoseće se na domaće učiteljske konferencije. Ovako nasta današnji moj članak, u kojem želim nanizati točke i gradivo, što bi imalo služiti predmetom raspravljanja u rečenim konferencijama i unašati ih u njihov dnevni red.

Ove učiteljske domaće sjednice vrlo su važne, ako se želi i hoće njima savjesno poslužiti u svrhu zakonom utanačenu. One se imadu ozbiljno shvatiti kao pripomoćno sredstvo dalnje naobrazbe učiteljstva jedne višerazrednice. Tu se sakupljaju učiteljske sile u plodonosno posavjetovanje o školskim, službenim te pedagoškim poslovima i pitanjima. Al jalov trud, nijesu li oni zauzeti za pitanja ove ruke, držeći, da je njima učiteljska škola pružila dosti znanja i umjenja, te ne ćute li potrebu napredovanja i usavršivanja u obuci i odgoju; nasuprot konferencije učiteljstva zauzeta učiteljskog duha i srca jesu uvijek i

svagde na svome mjestu, a što je glavno, djeluju na pojedince osvježujuće, a preko njih osokoljene na školu i na sve, što je njome skopčano.

No, prije nego li pređem na nizanje točaka, što spadaju u dnevni red domaćih učiteljskih sjednica, hoću nešto samo da natuknem uz savjet, da bi t. zv. podružnice našeg učiteljskog društva »Narodne Prosvjete« ustanovljene po društvenim pravilima, točke i predmete, što ću ih niže spomenuti, protegnule u svoj djelokrug i njihovu poslovanju služile podlogom uz vježbanje u pjevanju i sviranju. Susjedno učiteljstvo udruženo u radu, što ga hoću niže označiti, jedino bi koristovalo sebi, školstvu i narodnoj stvari, a ujedno bi podignulo vrijednost zajedničkog svog društva »Narodne Prosvjete«.

Al da započnem sa nabrajanjem predmeta, što spadaju u dnevni red domaćih učitelj. sjednica. Evo:

1. Škol. upravitelja priopćenje važnijih dopisa, ako nijesu bili već prije učiteljstvu priopćeni zbog njihovog neposrednog interesa.

2. Upraviteljeva priopćenja općenite naravi o tome, što je saznao i opazio prigodom svoga nadzorovanja i hospitacije obzirom na pedagoška i didaktična načela; savjeti, koji izviraju iz ovih opazaka.

3. Razgovor o opažajima upraviteljevim, što ih je primjetio kod hospitacija (Vidi broj 2.)

4. Izvješća razrednog učiteljstva o napretku škol. mladeži, o škol. polasku, o stanju zapta uopće i posebno.

5. Razgovor o skupnom postupanju uporabe disciplinarnih sredstava; priopćivanje o uspjesima poduzetih poboljšavajućih sredstava.

6. Posavjetovanje o uporabi strožijih uzgojno-disciplinarnih sredstava,

7. Predlaganje izgona učenika c. k. kotarskom škol. vijeću.

8. Točno ustanovljenje podrobne učevne osnove, za svaki pojedini učevni predmet sviju razreda (skupina i odjela);

9. Izvješća razrednog učiteljstva pogledom na iscrpljenje nastavnog materijala (učiva) naznačena u ustanovljenoj podrobnoj učevnoj osnovi; njihovo dalnje izvješćivanje o uzrocima, koji su zapriječivali postignuće učevne svrhe; rasprave i posavjetovanja, što se ima u tom obziru poduzeti i kako postupati.

10. Razgovor o zaprijekama, koje spriječavaju razvoj zavičajnog školstva uopće, posebice domaće škole; posavjetovanje o sredstvima, kako da se odstrane ove zaprijeke.

11. Razgovor o sredstvima, koja bi se uporabila, da se postigne što veće suglasje među domaćim i školskim odgojem.

12. Razgovor o socijalnim i drugim odnošajima školskog okružja, koji uplivaju na školu; posavjetovanje, kako da ovi odnošaji budu u prospjeh školstva i uzgoja.

13. Razgovor o metodičkim pravilima, o poduci pojedinih učevnih predmeta.

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

24. Razređivanje upisane djece u razrede, skupine i odjele.

15. Odlučivanje (na koncu škol. godine), da li je dijete zrelo za prelaz u najbliži viši razred (odjel) ili nije.

16. Odlučivanje (na koncu škol. godine) da li je učenik udovoljio zakonu o pučkim školama, i da li se otpušta iz škole.

17. Zajedničko ocjenivanje djece pogledom na ponašanje i marljivost te vanjskog oblika pismenih radnja; (samo oni učitelji, koji su bili zaposleni u dotičnom razredu; ako se ovi ne slože, odlučuje konferencija .

18. Ocjena (redovi) za odpusnu svjedodžbu.

19. Ustanovljenje učeničkog i učiteljskog reda.

20. Odluka o nadzoru djece prije podučavanja i za odmora, te o nadzoru djece prigodom vjerskih vježbi.

21. Ustanovljenje programa školskih pohoda (izleta).

22. Izmjenjivanje misli u prilog zajedničke metode.

23. Razgovor o provađanju odluka školskih vlasti.

24. Vijećanje o škol. satnicama, što ih je sastavio školski upravitelj.

25. Razgovor o školskom uređenju i prijedlozi za promjenu.

26. Razgovor o učilima, o škol. pokućstvu i pripomoćnim sredstvima (o njihovoj nabavi).

27. Periodni razgovori o škol. zakonima i naredbama.

28. Posavjetovanje o nabavi knjiga za učeničku i učiteljsku knjižnicu.

29. Priopćenja o sadržaju pročitanih knjiga za školsku mladež i o njihovoj vrijednosti i naobrazovnoj svrsi.

30 Rasprave o pedagoškim i didaktičnim pitanjima.

31. Razgovor o literaturi posebno o školskoj književnosti.

32. Zajedničko čitanje članaka iz strukovnih učiteljskih novina.

33. Čitanje životopisa znamenitih učitelja, pedagoga i filozofa.

34. Uzajamno riješenje nekojih spisa i skrižaljki.

35. Razgovor o polasku i izostacima u prošlom mjesecu (iskaz školu nemarno polazeće djece).

36. Iskaz zanemarene ili lošo gojene djece i siročadi za starateljni sud.

37. Razgovor o načinu svršetka škol. godine, o upriličenju svečanosti božićnog drvca i ostalih škol. veselica i svečanosti.

38. Ustanovljenje dobe počimanja dnevne školske obuke.

To bi po prilici bila pitanja, kojima bi se imale pozabaviti učiteljske konference, te bi na taj način one blagotvorno djelovale na učiteljstvo, kojemu treba uvijek pobude i oduševljenja. Bez ovoga ostaje sve pusta radnja rabotnička, koja ne ostavlja za sobom trajnih i dubokih utisaka.

Za zaštitu djece.

(Naredba c. kr. pokr. škol. vijeća za Istru u Trstu 19. siječnja 1908. br. 803/9 1907.)

Do malo dana primit ćete, dragi kolege i mile kolegice tri vrsti »araka s pitanjima« i poziv, da na ta pitanja odgovorite.

Poznato Vam je, da ljudi dandanas izrabljuju tjelesne sile djece, što više mogu. Sile djecu na raznovrsne poslove Obavljanje tih poslova nadilazi često sile djeteta, pa mu to škodi zdravlju, a uzrokom je, da dijete i duševno zakržljavi.

Ima propisa za zaštitu djece, ali su nedostatni, starodavni, pa je opća želja, da se ti propisi preurede po zahtjevima sadašnjeg vremena.

Ministarstvo trgovine dogovorno s drugim ministarstvima povjerilo je »Statističnome uredu za radnje« u ministarstvu trgovine, da vodi izvide o raznovrsnim radnjama djece. Vi ste pozvani prvi, da dadete gradivo, ne temelju kojega će zakonodavci izrađivati propise za zaštitu djece, one djece, za koju vi živite i umirete.

Tko bi mogao bolje i savjesnije obavjesti dati u tom pogledu, nego li vi, koji ste zvanjem pozvani, da općite s djecom i da ih nadzirete i izvan škole.

Dobit ćete dakle tri vrsti »araka s pitanjima« i to: 1. za školu, 2. za razred i 3. za svako pojedino dijete, koje se bavi radom. Odgovarat ćete samo za djecu ispod 14 godina.

U arak pod 1 napisat će odgovor upravitelj škole a ticat će se uređenja obuke i o vrstama radnja, koje djeca ispod 14 godina u onom škol. okružju obavljaju; da mu to lakše bude, neka popita učit. konferenciju i školskoga ili drugoga liječnika. Liječnik će mu dati mnijenje o uplivu rada na zdravstveno stanje školske mladeži.

U arak pod 2. navest će se po spolu i dobi skupni broj djece, koja pripadaju odnosnome razredu (opetovnici), i broj djece dotičnoga razreda (opetovnice), koja se bave budikakvim radom.

Najvažniji izvidi spadaju bez dvojbe u arak 3. t. j. za pojedino radom zaposleno dijete. Ovaj će arak ispuniti razredni učitelj-ica, odnosno učitelj-ica opetovnice. (Obrasce za djecu ispod 14 godina, koja ne pripadaju nikome razredu, ispunit će upraviteljstvo).

U taj arak imaju doći odgovori za svako dijete, koje je dužno polaziti školu (opetovnicu) a nije navršilo 14 godinu, ako se je tokom škol. god. 1907-08. ili zadnjih glavnih praznika bavilo budi kakvim radom, bilo u poljodjelstvu, šumarstvu, kod lova, ribolova, rudokopa, kućnog obrta ili kućnog rada, u tvornicama, kod zanatnika, u gostionicama, kod trgovina, kod transportnih poduzeća, u kućanstvu (čuvati djecu), kod kazališnih igara, ili kao teklić, trhonoša, postavljač čunja i t. d. Pri tom neka se ne čini razliku, da li je radnja u budikakvom obliku naplaćena bila ili ne. Ovdje se imaju navesti i ona djeca, koja su isključivo svojim roditeljima ili davaccima stana u poslu i kućanstvu u pomoći bili.

U ove arke ne će se odgovarati za djecu, koja nisu radila, ili su možda samo malo roditeljima pomagala.

Pitanja, na koja će se za svako dijete, koje radi, odgovarati odnose se na dobu, spol, obiteljske okolnosti, na vrst rada, na trajanje rada, na mjesto rada, na odštetu i na zdravstveno stanje djeteta, njegovo ponašanje u školi i polazak škole.

O svem tom (osim izjave o zdravstvenom stanju djece, koje će po mogućnosti liječnik dati) moći će obavjestiti učitelji sami na temelju promatranja. Gdje pako osobno poznavanje odnošaja ne dostaje, tada treba pitati djecu ili njihove rođake ili druge vjerodostojne osobe.

Od gorljivosti, kojom će se učitelji-ce dati na posao, od razumijevanja, koje će kod ovoga posla pokazati, odvisit će ponajviše, da li će podaci njihovi koristiti moći onoj humanoj svrsi, za koju su bili sakupljivani, a to je: reforma i izradba propisa za zaštitu djece.

Za Odbor »Narodne Prosvjete«:

Baćić.

Pučke škole u Bugarskoj.

Početkom ove godine prihvaćen je u Bugarskoj novi zakon, kojim se preuređuju pučke škole. Svi listovi bilo učiteljski kano i politički nijesu zadovoljni sa tim novim zakonom, no ga kritizuju oštro, te mu ne proriču dugi vijek. Zanimat će naše učiteljstvo, ako o tome zakonu navedemo par podataka, koje vadimo iz kragujevačke »Prosvete«,

Škole se dijele na: a) zabavišta, b) pučke, c) građanske i d) produžne škole.

Zabavišta otvaraju općine, zasebnici ili društva uz odobrenje ministra prosvjete.

Pučke škole državne su ustanove u kojima traje učenje 4 godine. Za svako pô dana izostatka kazne se roditelji sa globom od 10 – 50 para.

U jednom razredu može biti najviše 60 učenika. Imade li ih više, tad se otvara novi razred ili postaje obuka poldnevna. Više od 3 *km* ne smije biti odaljenost djeci do škole.

Učenje u građanskim školama traje tri godine. Osim ostalih predmeta poučaje se ruski jezik i knjigovodstvo.

U produžnim školama proširuje se stečeno znanje u pučkoj školi ili se nepismeni obučavaju u čitanju i pisanju. Predavanja su svecem ili u veče, 1—6 sata u tjednu Za ovu su obuku učitelji nagrađeni sa K 2 po satu.

Školske zgrade podižu školske općine. Siromašnijim općinama pritiču u pomoć država i okrug. Svaka zgrada mora imati stan za upravitelja a zakon ništa ne naređuje, je li imadu i drugi učitelji pravo na stan.

Svaki učitelj mora svršiti učiteljsku školu, te mora položiti državni učiteljski ispit. Ne položi li ovaj u tri godine, otpušta se iz službe. Učitelji građanskih škola mogu biti učitelji pučkih škola, koji imadu 5 godina stalne službe i koji polože odnosni ispit. Udate ženske ne mogu biti učiteljice. Izuzimaju se ženske udate za učitelje na selu.

Učitelji pučkih škola imaju početnu plaću od 1200 K, a povišica ima osam. Najveća plaća iznosi 2220 K. Učiteljice imaju plaću za 10% manje od učitelja. Učiteljski kandidati i kandidatinje imaju za 20% manje od plaće stalnih učitelja. Učitelji građanskih škola imaju početnu plaću od 1800 K, koja se povišava svake treće godine. Povišica ima 7, prve dvije iznose po 120 K. druge dvije po 186, a ostale po 300 K. Njihova najveća plaća iznosi 3300 K.

Učitelji u gradovima nemaju ni stana ni stanarine, ali imadu zato dodatak, jer su u gradovima skuplje životne prilike. Taj dodatak iznosi, u gradovima od 15.000 stanovnika 10%, u većim gradovima 20%, a u Sofiji 40% od godišnje plaće. Ovaj dodatak isplaćuju općine.

Učiteljske plaće isplaćuje jedan dio država a drugi općine. Zakonom je to isplaćivanje ovako uređeno. Svaka općina dužna je za svakog stalnog učitelja pučke škole dati po 900 K državnoj blagajni, a učitelji dobivaju tamo cijelu svoju plaću.

Učiteljske sile pučkih škola namještaju i otpuštaju mjesni školski odbori. One, koji su si stekli pravo na mirovinu, otpušta ministar prosvjete, koji postavlja i otpušta učitelje građanskih škola.

Učitelji ne smiju da budu članovi političkih društava a ni takvim sastancima ne smiju prisustvovati; zabranjeno im da budu članovi radničkih društava i takvih, koja su protiv državnog uređenja; ne smiju kvariti religijozna čustva u narodu i napokon zabranjeno im osnivati učiteljska društva sa političkim karakterom.

Kazne su ove: opomena, ukor, gubitak plaće za jedan dan; gubitak plaće za jednu nedelju; gubitak prava na službovanje u mjestu u kome je, ali s pravom da može biti učitelj u drugom mjestu; gubitak prava na povišicu za 1—3 godine; otpust iz službe za 1—3 godine i otpust iz službe za svagda.

Sve školske potrebe nabavljaju i plaćaju školske općine.

Mjesne školske odbore čine po selima 3, a u gradovima 5 lica, koje bira općinski odbor, no među izabranima mora biti jedan svećenik. U red odborskih dužnosti dolazi i to, da članovi mogu prisustvovati predavanju da se uvjere o napretku škole.

Okružni školski odbor čine: okružni načelnik, metropolita, okružni školski nadzornik, ravnatelj srednje škole, predsjednik općine u okružnom gradu, 2 upravitelja građanskih škola, predsjednik samoupravnog okružnog odbora, okružni mjernik i okružni liječnik. Predsjednik tome odboru je okružni načelnik, njegov prvi zamjenik je metropolit a drugi jedan od upravitelja građanskih škola.

Izdani su opet drugi zakoni, koji uređuju učiteljske mirovine i nadziranje škola.

VJESNIK.

O reformi srednjih škola.

Ministar bogoštovja i nastave prizvao je povjerenstvo, koje bi se imalo izraziti o ispitu zrelosti na gimnazijama. Povjerenstvo se je izrazilo sa većinom glasova proti dosadanjem načinu ispita. Na pitanje: imade li se ispit zrelosti posvema ukinuti, većina je odgovorila sa: ne. Jednoglasno se je pako poprimio predlog, da se imade uvesti radikalnih promjena, kojima bi se ispit olahkotio.

Ministar dr. Marchet obećao je, da će na temelju mnijenja izraženih od povjerenstva, još tečajem ove školske godine udesiti razne preuredbe. Većina je bila ministru predlagala, neka se posvema ukine pismeni ispit a i znatno svede usmeni. Čini se, da ministar neće toga na jednom izvesti, no polagano, pa veli, da o tome ne treba gojiti niti preružičastih nada a niti misliti opet na malenkosne popuste. Misli se na ozbiljnu preudesbu, al ispit zrelosti nesmije opet izgubiti ništa od svoje zbilje.

Pučke škole u Dalmaciji.

Koncem god. 1906. bilo je u Dalmaciji 428 pučkih škola, uz ove bilo je 12 pomoćnih i 1 exkurrendo. Po jeziku bilo je 427 sa hrvatskim naukovnim jezikom i jedna sa talijanskim sa 356 djece. Talijanski se predavao kao obvezatni jezik u 80 pučkih škola, a na talijanskoj se školi predavao hrvatski kao obvezatni. Uz pučke škole bilo je 350 školskih knjižnica što za učitelje, što za učenike. Uz pučke škole bila su 2 posebna obrtnička i 2 ratarska tečaja te jedno zabavište. Škola sa poldnevnom obukom bilo je 81 a sve ostale sa cijelodnevnom.

Osim toga bilo je 27 zasebnih škola, od kojih 11 sa pravom javnosti a 16 bez istog. Od tih su bile 2 ženske građanske, i 25 pučkih. Te su škole bile po nastavnom jeziku: 12 hrvatske ili srpske, 9 talijanskih, 2 hrvatsko-talijanske a 2 njemačke.

Učiteljskih sila bilo je 723 od tih 413 učitelja i 310 učiteljica.

Broj obvezane djece na pohađanje škole iznosio je 57.621, polazilo je pak 51.396. U zasebnim školama bilo je 2.318 djece. Od 3.907 djece, koja nisu pohađala školu bilo ih je 1.555 potpuno sposobnih za školu.

Građanske škole u Moravskoj.

U tekućoj školskoj godini imade u Moravskoj 112 čeških građanskih škola, a od ovih je 55 dječačkih a 57 djevojačkih. Osim ovih pokrajinskih građanskih škola dvije su jošte državne na učiteljskim školama u Brnu kao građanske vježbaonice. U ovoj se je godini broj škola povećao za 5, i to samo djevojačke. Od ovih škola 7 je zasebnih, sve djevojačkih, i to 2 svjetske i 5 samostanskih.

Nijemci imadu 86 građanskih škola, od kojih 43 dječačke i 43 djevojačke. Povišak je kano i u Čeha za 5. Prama broju pučanstva imadu Nijemci previše građanskih škola.

Češke građanske škole polazi ove godine 14.693 djece, i to 7500 dječaka i 7193 djevojčice. U njemačke škole ide 12.315 polaznika. Prema broju đaštva imadu Česi 54·4% a Nijemci 45·6%. Na potpunu građansku školu pripada prosječno 135 dječaka i 136 djevojčica.

Novine u Parizu.

U Parizu izlazi 3218 novina, od tih je 139 dnevnika. Popriječno dolazi jedna novina na 900 stanovnika. U Parizu imade po prilici 100.000 ljudi, koji žive od novina.

Književna izdanja.

Privatni nakladnici, t. j. književnici i pjesnici, koji su svoja ili tuđa djela izdali o svom trošku, ili ako tko posjeduje veću količinu sačuvanih novih i starih izdanja, može od istih poslati na ogled 1—5 primjeraka knjižari Ivana Novaka u Pazinu, uz naznaku cijene i knjižarskog popusta za gotov novac i u komisiji.

Poljačka »Matica Školska«.

Varšavski generalni guverner ukinuo je poljačku »Maticu školsku«. Ta je Matica brojila 116.000 članova a glavnice imala je do milijun kruna. To velevažno društvo osnovalo je preko 500 pučkih knjižnica, trideset utočišta za đake srednjih škola i uzdržavalo je na svoj trošak 141 pučku školu. Osim toga podupiralo je više stotina pučkih i srednjih škola.

Književnost i umjetnost.

„Mladi Istran."

Ovaj naš najmlađi brat, koji se je naselio tamo na ubavim našim otocima a u zvijezdi Lošinju, malo je ponarasto i stupio u treću godinu. Mlad je doista, al je junačan i skladan, pa bi zaslužio u nas malo više pažnje, jer nam se kaže, da imade u Istri više škola, koje ne primaju niti jednog primjerka »Mladog Istrana«. To nije lijepo. Mi se možemo ponositi, da imamo tako vrli list za mladež, pa ga valja i poduprijeti, i time podati našoj mladeži zdrave duševne hrane.

Pretplata stoji za mladež K 1·70 a za ostale K 2 na godinu.

„Za vjeru i dom".

List namijenjen katoličkom ženskom obrazovanom svijetu. Uređuje učiteljica Marija Tomšić u Zagrebu. Cijena je listu na čitavu godinu 3 krune.

„Učiteljski Tovariš".

Ovo glasilo slovenačkog učiteljstva pokročilo je za veliki korak naprijed. Od nove godine imade format velikih dnevnih novina. U jednom od poslednjih brojeva prošle godine otisnuo je sa hrvatskim tekstom iz našeg glasila zakon o uređenju učiteljskih plaća u Istri.

Lične vijesti.

Profesorski jubilej.

Danom 22. prošlog mjeseca navršilo se 30 godina, otkako je današnji ravnatelj kr. velike gimnazije u Osijeku a naš zemljak Ivan Rabar nastupio gimnazijsku učiteljsku službu.

Koli profesorski zbor toli đaštvo sjetilo se te zgode, te je svečara pozdravilo najsrdačnije. Čestitke i s naše strane.

U viši razred promaknuti.

Ravnatelj hrvatske drž. velike gimnazije u Pazinu, Ivan Kos, i ravnatelj talijanske gimnazije u Kopru, Ivan Bisiac, promaknuti su u šesti činovni razred.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — Pula — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & Co. ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosué Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, S S S S PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. OŽUJKA 1908. BROJ 3.

SADRŽAJ:

Za čim teži... Spj. Aleksander Kešuc.
Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.-1908. Piše Prof. Nikola Žic.
Sivi gušter (gušterica). Bijološko posmatranje).
O vrlinama i manama. Piše Davorin Trstenjak.
Udruga učiteljica. Piše Jelica Belovićeva.
Vjesnik. — **Književnost i umjetnost.** — **Lične vijesti.**

Izlazi svakog prvog S S S u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.), Pula, ulica Giulia br. 1.

Namirili pretplatu za god. 1906.

M. Zlatić, Roč. — B. Dubrović, Sv. Matej. — F. Jurinčić, Paz. — J. Gojtan, Kašćerga. — I. Grgurina, Frančići. — I. Martinčić, Paz. — A. Brgić, Karnica. — A. Mikiša, Grimalda i A. Jelušić, Beč.

Podmirili drugu polovicu ili cijelu god. 1907.

M. Hajdinger, Pehljin. — M. Zlatić i S. Havel, Roč. — P. Filiplić. Žminj. — M. Diminić, Sumberg. — L. Tončić, Mune. — A. Stiglić, Poljane. P. Premuda, Zagreb. — B. Dubrović, Sv. Matej. — F. Jurinčić, Paz. — A. Ellner, Brest. — M. Mardešić, Čitaonica i Narodna kavana, Pula. — S. Zahija i M. Lovrić, Kastav. — J. Gojtan, Kašćerga. — A. Raguzin, Zamask. — I. Nežić, Livade. — J. Turčinović, F. Frankola, Pazin. — I. Načinović, Kršan. — I. Grgurina, Frančići. — F. Flego, Počekaj. — Zora, Opatija. — A. Dukić, Mošćenice. — E. Dukić, Brešca. — N. Hržić, Medulin. — M. Škvarč, Kanfanar. — S. Šiškovič, Herpelje. — M. Radić, Ližnjan. — A. Mikiša, Grimalda. — S. Přibil i J. Nežić, Krk. — J. Monas, Gologorica. — V. Višković, Altura. — A. Jelušić, Beč.

Slijedi.

GOD. III. PULA, 1. OŽUJKA 1908. BROJ 3.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Za čim teži . . .

ALEKSANDER KEŠUC.

Za čim teži duša moja,
Srce moje za čim bije? . . .
Zar za blagom zemaljskijem,
Il' za čašću? — — vjeruj nije.

Il' udobnim za životom,
Dugim v'jekom sve u slasti? —
Niti teži, niti bije
To nij' dano mojoj vlasti.

Uzvišena jeste težnja
Moje duše, moga srca
Molitvicom svakidanjom
Na nebesi ona kuca.

U tihanoj u samoći,
Medogledu svake slasti,
Radeć marno, vruću molbu
Šaljem gore božjoj vlasti.

Rad moj teški, muku moju
Dobri Bože, blagoslovi.
Nježne biljke, što ih gojim
Čvrstom snagom ti ih ovi.

Prkositi svakoj buri,
Spremni budu plemnom činu.
Radeć sebi, rodu svomu,
Pogled srcu u visinu.

Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.—1868.

Prof. NIKOLA ŽIC.

Godine 1848. počinje novo doba austrijske povijesti; tada je slomljen Metternichov apsolutizam, a po uzoru naprednijih država zapadnih uvedene su iznenada nove ustavne forme, doduše bez obzira nato, jesu li u skladu sa dosadašnjim razvojem ili ne, zbog čega i bijahu povodom najžešćih državnih

I) 10/1984 Č-46-B

NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

i narodnih potresa i zbog čega takodjer ostade ustavni pokret godine 1848/9. pukom epizodom.

Veliki pokret evropskih naroda u doba ratova za slobodu proti Napoleonu, silno je utjecao na narode i jačao im svijest po cijeloj Evropi, pače i na Balkanu (Grci, Srbi ustaju proti Turčinu), a napokon se i u našoj monarhiji javlja nacijonalizam kod svih pa i slavenskih naroda. Poljaci i Madžari traže uskrsnuće svojih država, Česi i Iliri uskrsnuće naroda i svojih prava, Nijemci uskrsnuće »sv. rimskog carstva njemačkog naroda«, a Talijani ujedinjenje.

Usprkos svim tim težnjama, Franjo I. i Metternich guše pomoću policije i cenzure svaki pokret u prilog ustava u monarhiji, Njemačkoj i u Evropi.

U Austriji ponajprije staleži (plemstvo) u alpskim i češkim zemljama traže da se poštuju i obnove njihova staleška prava, traže restauraciju starih odnošaja prije Josipa II. Proti toj staleškoj opoziciji stoji napredna, opozicija »trećeg staleža«, građanstva i slobodnog seljaštva, koja traži reformu, preporod države, konstituciju. Proti »birokraciji«, policiji i cenzuri, svi su složni, a vojuju za promjenu, naročito pomoću štampe (novina i političke književnosti) u tuđini.

Ali i u naprednoj opoziciji su dvije struje: dok umjereniji traže reformu staleških ustava tako, da u staleškom saboru bude više nego dosada zastupnika trećeg staleža, vojuju radikalniji za sveopće izborno i zastupničko pravo te za opća ljudska prava, za poboljšanje ljudskih odnošaja seljaštva. Ali Metternicha mrze svi jednako kao čovjeka koji je stup sistema.

Opozicija je osobito žestoka u Ugarskoj, gdje se Ljudevit Košut bori doduše proti centralizaciji, germanizaciji i apsolutizmu Beča, ali za centralizaciju, madžarizaciju i konstitucionalizam ugarskih zemalja. Košutovih se misli madžarski činovnici drže sve do danas: U zemljama krune sv. Stjepana ne smije se čuti drugi nego samo madžarski glas, zemlje krune sv. Stjepana moraju postati i ostati Magyarorszag. Tako je već g. 1848. madžarski jezik postao državnim, proti čemu su se Hrvati već onda najžešće borili.

I dođe godina 1848.

U veljači u Parizu svrgne revolucija kralja Burbonca, a francuskoj republici postavi na kormilo Napoleona III. To je signal narodima po Evropi da postignu svoja prava. Već na početku ožujka javljaju se narodi naše monarhije. Ponajprije Madžari: 3. ožujka Košut drži svoj glasoviti programni govor i zahtjeva od Beča potpunu autonomiju Ugarske, samostalno ugarsko ministarstvo, odgovorno samo ugarskomu konstitucijonalnomu saboru. 11. ožujka javljaju se Česi u Pragu, koji pod vodstvom Palackoga i Riegera traže slobodu štampe, sastajanja, vjere, čovjeka, traže državno sudstvo i porotu

i uopće moderno uređenje državno. Osim toga traže i za se kao narod ravnopravnost s Nijemcima u školi i uredu, moderni izborni red i državna prava za zemlje sv. Većeslava (Češka, Moravska i Šleska). Odmah izabraše kao i Madžari iza Košutova govora deputaciju, koja je vladaru u Beč imala podati molbu.

Ali prije nego je to odaslanstvo došlo pred cara i kralja, pobuni se i Beč. Bečka revolucija 13. ožujka smete Metternicha, stari državni sistem pade, sve sa strmorom preokrene, vladar obeća konstituciju — monarhija stupi u red ustavnih država.

Golemo bijaše veselje, kojim su narodi u državi pozdravili obećanje konstitucije (14. III.). Svuda se priredile svečanosti, svatko je mislio, da je nadošlo zlatno doba. Nestade cenzure, nastade sloboda štampe, narod se smio naoružati, odmah se urediše narodne garde. Ali kakova bijaše ta konstitucija? Strogo uzeto nije jošte bilo ništa provedeno, samo je sve bilo obećano, pače mnogo je trebalo, da se formalna koncesija vladareva razvije u političko tijelo, koje će doista biti podobno da živi. U Beču su se prvi čas na dvoru tako prestrašili, da su izgubili glavu, te potpisali i obećali najednom sve, a da pri tom nijesu sebi bili svjesni ni posljedica ni važnosti tih koncesija. I tako se dogodilo, da je onaj, koji je prvi došao i bezobzirno molio, također najviše dobio. To su bili Madžari, koji su odmah za revolucije u Beč poslali sjajnu deputaciju i tamo na dvoru postigli samostalni državopravni položaj za zemlje krune ugarske: 17. ožujka povjeri Ferdinand I. Dobroćudni grofu Ljudevitu Battyány-u da sastavi ugarsko ministarstvo. Tako se monarhija raspala faktički u dvije države, koje veže samo vladareva osoba (personalna unija), tako je proveden dualizam. Ustavni razvoj zemalja ugarskih i neugarskih god. 1848. ide odsada svojim posebnim putem a spaja se tek, kad je Schwarzenbergovo ministarstvo 4. ožujka 1849. proglasilo oktroiranim* ustavom jedinstva cijele monarhije.

Pitanje, kako da se uvede ustav zemalja neugarskih, bilo je veoma teško, a imalo ga je riješiti novo konstitucionalno Pillersdorfovo ministarstvo austrijsko, točnije predlitavsko, imenovano dne 21. ožujka. Naravna posljedica proglašenja konstitucije i dozvole državnoga prava ugarskog bila bi također uskrsnuće državnog prava zemalja čeških na sjeveru i hrvatskih na juga monarhije. Kod dualizma se nije smjelo ostati, nego se je moralo udovoljiti i želji Slavena i izvesti federalizaciju monarhije. Neće biti potrebito, da napose govorim o pokretu kod Hrvata, jer se svatko može o tom dostatno poučiti iz »Najnovijega doba hrvatske povjesti« Rud. Hrvata (Mat. Hrv. 1906.) i još bolje iz 2. sv. Šišićeve »Hrvatske povijesti«, koju će pretplatnici Matičini

*) Oktroiran je onaj ustav, što ga vladar izdaje sam od svoje moći bez sporazuma s narodnim zastupstvom.

naskoro dobiti u ruke. Ovdje je govor o ustavnom razvoju cijele monarhije, a o Hrvatskoj napose bit će dosta spomenuti, da u vrijeme madžarske revolucije prekida sve državne sveze s Ugarskom i da je Hrvatska posvema samostalna, ovisna jedino od krune.

Na federalizaciju nije dvor mislio; državno pravo češko nije kanio obnoviti tim više, što među samim zemljama češke krune nije bilo sloge ni sporazuma. Zato su bar privremeno te zemlje ostale spojene pod vladom Pillersdorfova ministarstva. Naravna posljedica te promjene u mišljenju bečkoga dvora bijaše ta, da se prva češka deputacija vratila iz Beča u Prag s odgovorom naprosto nepovoljnim, jer joj je vlada odgovorila, da se Česi sa svojim željama obrate na dosadašnje svoje zemaljske vladare, na češke staleže.

Velika bijaše srdžba zbog nepovoljnog riješenja prve češke peticije. Poradi toga poslaše Česi odmah drugu deputaciju, koja je narodne i državopravne zahtjeve češke još oštrije akcentovala. I doista je ta druga peticija bila sretnija, jer je vladar glasovitim kabinetnim listom od 8. travnja obećao češku konstituciju, koja je u načelu Česima bila po volji. Da je samo stupila u krepost, mogla bi bila postati temeljem mirnog razvoja češkog ustava. Dozvoljavala je naime potpunu ravnopravnost narodnu u školama i uredu, priznala je češkomu saboru široku kompetenciju, sam je sabor imao biti veoma demokratičan sa većinom građanskih zastupnika. S najvećim su veseljem u toj konstituciji Česi pozdravili onu točku, koja je obećavala odgovornost češkomu saboru svih centralnih oblasti za češke zemlje, u kratko sve ovo je značilo najširu autonomiju i skoro priznanje državopravnog položaja zemljama češke krune, što do danas Česi jošte ne postigoše. Odnošaj državopravni imao se sporazumno urediti sa saborima drugih zemalja češke krune i sa državnim centralnim saborom. Taj je kabinetni list na svaki način Čehe zadovoljio. Ali žalibože češka konstitucija nije nikada stupila u krepost i tako češke države nestaje baš ove godine, kad se Ugarska preporodila. Kaošto narod kaže: »Bosna šaptom pade«, tako možemo reći i za Češku. Samostalnost gubi 1526., moć joj je slomljena bitkom na Bijeloj Gori 1620., a 1848. je konačno izdahnula. Zašto i kako vidjet ćemo naskoro.

(Konac slijedi.)

Sivi gušter (gušterica).

(Bijološko posmatranje). Iz rukopisa „Najznamenitije životinje" od Gj. M. Race i A. Pejića.

Što se mnogi ljudi plaše zmija, od njih bježe, ili ih ubijaju, to baš nije čudo, jer je već gdjekoji od zmije nastradao, makar da pri tom i mnoga ni kriva ni dužna životom plati. Ali je za čudo, što se mnogi boje guštera,

tê bezazlene životinje, koja nikome zla ne čini, nego još koristi time, što zatire razne škodljive bube i crve. Najveće zlo, što gušter može počiniti jest, ako te malo preplaši, kad zašušti u grmu, kraj koga ti zamišljen prolaziš.

Srećom nijesu svi ljudi tako bojažljivi i gdjekoji, kad u proljeće izađe napolje, pa zapazi guštera, kako se sunča, možda zastane da posmatra njegovo

produženo tijelo (15—20 cm., od čega skoro polovinu otpada na rep) pokriveno sa rožastim pločicama, koje se na grudima i trbuhu odlikuju osobitom veličinom. Pločice, koje se nalaze na glavi i vratu, imaju oblik mnogokutnih štitova, dok su na repu kao ljuskavi kolobari. Vidi se dakle da je životinja zaštićena od bilo ma kakovih manjih povreda.

Usta su duboko rascijepljena, što se dovodi u svezu sa načinom njegova hranjenja, jer gušter mora cio plijen ne samo da primi, no da ga odmah i proguta. U ustima nalazi se

račvast jezik, koga gušter može izplaziti daleko i služi mu za pipanje; a pomoću jezika i pije: okvasi ga vodom ili ga zagnjuri u vodu i po tom uvuče u usta.

Oči su u guštera sjajne, a na očima su kapci sa kožom migavicom, za to on vidi samo one životinje, koje se kreću. Od ušiju ne vidimo ništa drugo osim bubnjače iza očiju, kao tamnu kožu.

Produženo tijelo sivoga guštera stoji na kratkim i nešto na stranu poraslim nogama, a svaka ima po pet nejednakih prsta sa pandžama, koje pomažu pri penjanju. Pošto su noge u guštera kratke, ne mogu da drže tijelo u visini, za to se gušter i dotiče zemlje svojim trbuhom, pa mu gmizanje znatno potpomaže opiranje širokih trbušnih ljusaka o neravnu zemlju.

Ženka je vazda zemljane i to sive ili mrke boje, s nekoliko redaka bijelih i mrko okruženih mrlja, dok je u mužjaka više ili manje živahna zelena boja, koja guštera štiti od njegovih neprijatelja; a i otvorenija boja ljusaka na trbuhu ne odaje životinju, jer je pri gmizanju naslonjena na zemlju i ne vidi se. — Da vidimo sada od čega sastoji gušterova:

Hrana. — Gušter je pravi krvolok za manje životinje. On plijeni ličinke raznih kukaca, manje puževe golaće, pauke, kišne gujavice i lepirove, na koje vreba pri suhom vremenu. Da gušter može plijen hvatati, ima on mnogobrojne žilice u svojim čeljustima, kao i na nepcu. Zubići su tako reći samo prirasli, a nijesu uglavljeni u svoje naročite žljebove. Njima gušter drži i drobi plijen, koji hvata duboko rascijepljenim vilicama, te ga njima čvrsto drži, dok ga ubije i malo zgnječi, pa ga onda cjelokup ne proguta.

Gušter opaža svoj plijen ćulima. Za to mu u prvom redu služe sjajne oči s dva kapka i kožom migavicom (kao u ptica), za to on i opaža samo plijen, koji se kreće. Na drugom mjestu dolazi sluh, koji je unatoč tome, što

pri najmanjem šušnju šmugne, dobro razvijen i ako nema ušaka nego samo kože bubnjače, koje se vidi pozadi na glavi kao dvije tamne kožice.

Zanimivo je gledati kako gušter vreba, recimo, muhu, za kojom on šmukne, čim mu dođe na zgodu i uhvati je. Isto tako umije da izvuče gljistu iz njene rupe, a katkad ulovi vješto svoj plijen i u skoku udarivši ga repom. — Za to neka nitko ne tuče i ne ubija guštera, nego da ga brani, osobito đak, koji treba da zna, da je gušter vrlo korisna životinja.

Sad treba da se upoznamo sa

staništem ove korisne životinje. Gušter boravi u zemlji i na zemlji. Je li gušter na zemlji, vidimo ga, gdje trči ili se penje pomoću dugačkih prstića s noktima i veoma dugačkim repom. Pri tom se vidi, kako se vijuga cijelo njegovo tijelo, naročito rep, kao i to, da se trbuhom vuče po zemlji i kamenju, za to mu se i pokožica trljucanjem o kamenje više puta istrza i obnovi.

Gušter se vere po zidinama, grmlju, plotovima, živicama, brežuljcima, naročito, koji su prema suncu. A kako gušter diše na pluća, ima crvenu krv neznatne i promjenljive topline, uspijeva samo u onim krajevima, gdje vazduh i zemlja imaju neku određenu toplinu. Zato i jesu gušteri u hladnijim krajevima ili na visokim bregovima rijetki ili ih nema nikako, pa ih za to nalazimo samo u umjerenom i žarkom pojasu.

Unatoč gornjim navodima, gušter se zavlači u pukotine zida ili u rupu u zemlju, kad je hladno ili mutno vrijeme, a kad sasvim zahladi, zavuče se u zemlju, gdje prospava zimnji san, iz koga ga tek životvorna proljetna toplina probudi, pa u koliko je toplina okolnog vazduha jača, bivaju mu pokreti živahniji, jer je djelovanje guštera sve veće. Tako je kod njega življe dihanje i krvotok u tijelu brži, pa je i potreba za hranom jača, koje u ono doba ima u izobilju, a i probava hrane jest brža i uspješnija.

Razmnožavanje. — Ženka snese do 10 bjelkastih jaja u veličini grahovih zrna, a obložena su mekanom kožicom. Svoja jaja zatrpa u zemlju, u mravinjak, pod mahovinu ili u pijesak na suncu i više se ne brine za njih. Mjeseca jula ili početkom augusta izlegu se mladenci uticajem sunčanih zraka i sasvim naliče na svoje roditelje, ali moraju sami o sebi da vode brigu od prvog početka svoga života. Dok odrastu moraju se često put presvlačiti, a presvlače čitavo odijelo, koje se raspara na leđima. Često se gušteru otkine rep pri presvlačenju, kao i drugom kojom zgodom, ali mu naraste iznova i ako ne sasvim pravilno.

Ova bezazlena životinja ima mnogobrojnih neprijatelja osim čovjeka, a to su vrane, svrake, sokolovi i dr., od kojih se gušter može spasti samo pažnjom i brzim bježanjem. Naši se gušteri daju pripitomiti, te ih drže u terariju, gdje ih hrane muhama i kukcima, pak ih tek onda svak zavoli.

Srodnik mu je:

Zelenbać,

koji je veći od sivoga guštera. Ozgor je zelen kao trava, pa ga ne možemo tako lako opaziti, kad se stisne među lišće, te sa zelenom glavom viri van i preza plijen.

Glava mu je plosnata i obložena kao i ostalo tijelo zeleno plavkastim rožastim pločicama, a ozdo svijetlijim i žućkasto sivim. I on ima kratke noge, pa se tijelom dotiče zemlje.

Zelenbać, kano i gušterica, je pravi krvolok naspram manjih životinja, jer ga se boje i sami manji gušteri, a da i ne spominjemo kukaca, koji se vrzu oko grma, osobito one, koji pršu. S grane na granu, dolje, gore po grmu, na zemlju, sa zemlje na kamen skače zelenbać vrlo okretno i u lijetu hvata svoj plijen. Liši li se jedinka repa, onda je hroma, nesretna, i ne može se lahko gibati; jer ako se tijelo ovije desno, rep se pomakne na lijevo i kroza to se uzdrži životinja da ne spane. Nije zelenbaću dakle rep samo za to, da on ne bude kusast, nego za to, da on može opstati na grmu.

Zelenbać je dobar prorok vremena kao i sivi gušter, jer, sprema li se mutno i kišovito vrijeme, on bježi u rupu. Što je toplije to je veseliji, a kad s jeseni zahladi, izlazi sve rjeđe, dok se sasvim ne izgubi otišavši spavati zimnji san, koji provede u nekakovom mrtvilu.

Zelenbać je čedo zemalja Sredozemnog mora, ali ga ima i u Njemačkoj u dolinama Dunava i Rajne kao i u južnim zemljama do 43°.

O vrlinama i manama.

Piše DAVORIN TRSTENJAK.

I. Strpljivost.

Strpljen spašen, veli krasna hrvatska poslovica. Strpljivost je zaista velika i krasna ljudska vrlina, a vrlo nužna za životnu borbu, za svako poduzeće, za svaki rad i napredak. Samo velikom strpljivošću i žilavom ustrajnošću stvorena su velika djela.

Strpljivosti trebamo u bolesti i u svakoj nevolji, a naročito kad nam se čini krivica. Strpljivost treba razlikovati od nemara, nehajnosti, tromosti, lijenosti i ropske ćudi. Ima ljudi bez osjećaja i svijesti, pa najveću krivicu podnose kao bez brige i ne brinu se ni malo, da ju skinu s vrata. Oni čekaju, da će zlo samo otići. Kad ih pritisne kakovo zlo, tješe se govoreći: »Dao je Bog duranje«. Čovjek bez prave životne snage ili robski odgojen može tako govoriti.

Strpljivost je trajna i žilava hrabrost. Čovjek, koga resi ta vrlina, ne može skrštenih ruku podnositi nikakovo zlo, nego hrabro i ustrajno nastoji, da ga se othrva. U tom radu i snazi, a ne u mirovanju, jeste prava strpljivost. »Pomozi si sam i Bog će ti pomoći«, a ne čekaj, da će ti nebrizi nebesa sama sve dati, da tako pomognu tvojoj nemarnosti. Znaj da Bog daje težaku, a ne ležaku.

Ako si bolestan, ne uzdiši, ne jauči, ne očajaj, nego se bori jakom voljom proti bolesli i gledaj kako ćeš ozdraviti. Budi hrabar! Budeš li hrabar, uzdat ćeš se u se, u svoju snagu i pobijedit ćeš.

Ako te je pritislo siromaštvo, ne tuži se, nego na posao, pa radi i radi, misli kako ćeš se pomoći, ustraj u svojoj borbi, budi hrabar i pobjeda je tvoja.

Čini li ti se krivica, progone li te, da te zataru, da te zastraše i tako potlače, da se ne usudiš ni pisnuti, potužiti ni kralju ni Bogu: ti skupi svoju snagu i radi mudro i složno sa svojom braćom, da se zlo prvom zgodom zatare zakonitim putem. Budi hrabar! Ne daj se skršiti! Nemoj biti ničiji rob! Budi čovjek! Tako ćeš biti u prvom smislu strpljen i spašen.

Uči se trpiti i trpi, pa radi dan i noć, pripravljaj se za boj, a kad si gotov, obori se svom tjelesnom, umnom i moralnom snagom u zgodan čas na zlo. Takova je strpljivost junačka i takova spasava.

Hrvatski je narod, naročito kuka i motika, pretrpio svu silu strašnih nevolja i nepravda. Nema zla, koje ga nije morilo. Strašni ratovi, kuga, poplava, potres i stotina drugih nevolja haralo je u njemu. Gazile su mu se i otimale najveće narodne svetinje; a što je najgore, između naroda, jezgre narodne i gospode zijevao je vazda dubok ponor i jaz. Hrvatski sinovi iz puka pogospodiše na neprirodan način. Mjesto da su se na svojoj narodnoj kulturi, stečenoj u toliko vijekova, dalje prirodno razvijali i odgajali u glazbenoj, pjesničkoj, u svakoj umjetnosti i u svakom pravcu u narodnom duhu, oni se otuđiše od svoga naroda i primiše posve tuđu kulturu, koja ih nauči tuđe uzvisivati, a svoje narodno prezirati. Ta gospoda s rijetkim izuzetkom nisu mogla razumjeti narodne duše, a naroda nisu mogla razumjeti odnarođena gospoda. Ta gospoda upravljala su narodom i zapovijedala mu prema svomu mišljenju i obrazovanosti ne samo bez ljubavi, nego i s mržnjom i prezirom. Gospoda hoće da narod »nauče pameti«, a narod stenje i jauče, moli, zaklinje da mu se svali kamen sa srca. Gospodski kaput strašilo je narodu. Kad se on pojavi u selu: zlo je znamenje. Prolila se toliko puta nevina krv. Narodni starješine, ti narodni uzgojitelji mjesto da ga ljubavlju, rodoljubljem i velikom mudrosti uzgajaju, podižu i razvijaju njegove narodne osebine (narodnu individualnost), oni s njim ratovahu. I eto jaza! Ali milomu Bogu hvala, narod je ustrajao kroz tolike vijekove u svojoj

borbi. On trpi, ali se i otima. Njegova je narodna strpljivost narodno junaštvo, kojim će on pobijediti. Pomoći će mu ona njegova gospoda, koja mu dovikuju, da je nesposoban za slobodu, nego ga ljube, žrtvuju se za nj i rade, da se na svom narodnom temelju u umjetnosti, znanosti i nauci, u gospodarstvu i u svakom pravcu sa svojom inteligencijom razvija, pa da bude u kulturi i svoj u svojoj kući. Do toga cilja pomoći će nam junačko hrvatsko strpljenje.

Veliki talijanski pjesnik veli u svom »Raju«: »O božanstvena strpljivosti, koja mnogo podnosiš«.

A njemački pjesnik Göthe piše: »Vjeru, nadu i ljubav bližnjega obuzme umjetničko ganuće u blagoslovljenom času, i one se dadu odmah revno na posao i stvore krasan kip: strpljivost«.

Razumna strpljivost skuplja i jača razum, mudrost, moralnu snagu, množi imetak i sva poštena sredstva — sve što treba za junački boj. Strpljivost je veliko dobro, velika vrlina.

Sva velika djela stvorena su velikom ustrpljivosti. Tko ustraje, taj pobjeđuje.

II. Poštenje.

Koliko je dobro poštenje, kažu nam ove narodne poslovice: »Poštenje je življenje«. »Sve za obraz, a obraz ni za što«. Poštenje je dakle po narodnoj mudrosti najveće blago ovoga svijeta, najveća dika i čast.

Pošten je čovjek u najširem smislu, koga rese sve krijeposti. Poštenjak je pravi čovjek, pa bio što mu drago. Poštenje je najviše ljudsko dostojanstvo. Poštenu čovjeku nema ništa draže nego pošten čovjek.

Najveća sreća bila bi po svakoga čovjeka i po čitavo čovječanstvo, kad bi svaki čovjek bio pošten, kako se veli, od pete do glave. Ne bismo trebali nikakove kazne, nikakove straže, nikakovih obveznica i svjedoka. Silni tereti spali bi tako s čovječanstva. Tješimo se ipak tim, što ima poštenja sve više, što čovječanstvo napreduje i u svem se usavršuje.

Pošto je poštenje toliko dobro za svakoga, kako da razuman čovjek ne bude pošten?! Tko da se razuman ne okoristi tim dobrom?! Kako da ne budemo pošteni, kad je to na našu najveću korist, kao i na korist sve naše zajednice?! Poštenje je najbolje sredstvo za sretan život. Čovjek po svom životnom nagonu hoće da živi, pa kako da se ne posluži tim najsigurnijim sredstvom?! Poštena čovjeka svaki voli, svaki će mu pomoći. Mnogi trgovci i obrtnici stekoše velik imetak, jer bijahu pošteni, pa im se vjerovalo. Poštenjaku, ako je i siromak, svaki će rado vjerovati, jer zna da će mu pomoći i sebi koristiti.

Pa ipak mnogi ne slušaju glas razuma i savjesti. Ne mogu. Zle sklonosti u njih su jače od razuma i moralne volje.

Jačajmo dakle razum naukom, a moralnu volju dobrim djelima. Silimo se na dobro, a silimo i mlađe, da idu našim putem. Ne dajmo im stranputicom. Skršit će se malo po malo zle sklonosti, a ojačat će moralna volja. Zle su sklonosti u čovjeka jake. Stara je to baština, pa treba vremena i truda dok se ona oslabi i uništi. Pa kad je to gotovo, treba još uvijek, dok je čovjek živ, jačati moralnu volju i bistriti razum. Inače rado se vraća stari grijeh.

Govori se, da je znanost silno napredovala, da imamo brzojave, telefone, tolike strojeve i tolika druga čudesa, ali da u poštenju slabo napredujemo. Neki pače misle, da je sav umni napredak na štetu moralnomu razvoju. Što čovjek sporije moralno napreduje, uzrokom je, što se stari zakorjenjeni zli nagoni teško i sporo čupaju, a osim toga malo je onih, koji se znanošću bave, a premnogo onih, koji o tom ništa ni ne znadu i koji škole nikad ni viđeli nisu.

Ali svakako napredujemo. A narod, koji je rekao ovu svetu istinu: »Sve za obraz, a obraz ni za što«, velike je moralne snage, i njegova će biti budućnost.

Nastaviće se.

Udruga učiteljica.

Piše JELICA BELOVIĆEVA.

Lijepa, idejalno lijepa sloga, koja vlada među učiteljicama i učiteljima u Istri i u tamošnjem učiteljskom udruženju najljepši je dokaz, da je sve učiteljstvo na dobru putu, da je zadahnuto iskrenim, požrtvovnim rodoljubljem. Čast mu! To me potaklo, da pišem o gornjem naslovu.

Nisam odavna već učiteljica, ali ljubim taj stalež i pratim ga objektivno, kao što to može činiti onaj, koji gleda »sa strane«. Već više puta sam rekla (a rekli su i drugi) posve otvoreno, da mi se »udruga učiteljica« i separiranje ženskoga roda pedagoškoga od muškoga (kao što je u Zagrebu) ne sviđa. Ne bojim se to kazati otvoreno, makar me »anonimusi« i čupali po novinama. Ništa za to. Neka mi otvoreno i pravedno reknu, što ne valja u mome radu, kao što ja otvoreno vazda govorim, pa ću im biti zahvalna. Bez kefanja nema čistih kaputa.

Zagrebačka udruga učiteljica osnovana je zar samo za to, da može biti netko »predsjednica« i »parada«. Iz lične sujete. Ta udruga nije dosele ništa uradila, što ne bi bila mogla uraditi i bez te separacije. Ništa lih ženskoga, a i ono što je počela nije uspjelo. Kuharska škola svršila je upravo sramotnim fiaskom, — »Dom. ognjište« nije list specijalno hrvat-

ske žene, nego list za svakoga, tko je momentano »u milosti« urednice. Čitači ga zovu »Domaće ledište«, i time su mu otkrojili osudu, posve jasnu i čistu. A »Klub učiteljica?« Posjećuju ga i same učiteljice vrlo malo i to samo one, koje su predsjedničina »stranka«. Učiteljice koje dođu sa strane u Zagreb ili književnice, koje su gosti u Hrvatskoj ne zalaze u taj klub, niti se taj »klub« brine, da im boravak u Zagrebu učini ljepšim, korisnijim i da ih pobudi na složan rad. Udruga bez sloge, ima li smisla? Ima li svrhe? Kontradikcija!

U Hrvatskoj niče prva »udruga za podizanje narodnih vezova« i to u gradiću Petrinji, zaslugom odlične i vrlo naobražene Hrvatice Zlate Kovačevićke, supruge profesora. Pa i ta krasna udruga nikla je sama o sebi bez ikakve sveze sa zagreb. udrugom učiteljica, koja bi — jer je već tu — morala pratiti sa simpatijom i poštovanjem sve, što se lijepa i korisna radi u domovini! Kad tamo ona ne samo, da ne prati sav javni rad hrvatskih žena, nego ona veći dio toga rada navlaš zašućuje, ignoruje, bagatelizira i bruka . . . .

Žalosna joj majka, ako tako dalje pođe!

Ja tamo nemam ni žive duše lično poznate, pa ne govorim iz ličnih interesa. Urednica »Domaćeg Ognjišta« pisala mi je doduše prve godine svog rada: »molim Vas, budite mi u pomoći, budite stup moga lista!« Odazvala sam se rado i oduševljeno i radila marljivo u ulozi »stupa«. Kad je minula prva godina, valjda je mislila, da »stupa« više ne treba, jer od onda više nije htjela da čuje za me, a vidim da isto tako ne pita i za druge revne Hrvatice i književnice. I onako nas ima malo, pa ako se još i ova šačica raspe, šta smo kadre raditi, gdje se narod i domovina tako nužno treba?

Videći, da se kod nas za divne naše narodne vezove niko ne zauzimlje ni ustrajno, ni revno, uzela sam taj posao u ruke. Je li valjano radim, sudit će mi moj narod, ali duša me boli, kad čujem, da mi se rugaju baš one, koje bi se morale veseliti mome radu. Ne boli me to radi sebe (o moja je koža čvrsta!), nego me boli radi ideje, koja zaista nije zaslužila poruge: zar Hrvatica, da se ruga mojoj narodnoj Vili!?

Istarskim učiteljicama moj pozdrav od srca. Neka rade složno sa svojim kolegama, neka ne traže drugih puteva »do slave« osim onih, koji narodu koriste. Zlo je, kada učiteljice misle, da su nešto bolje nego učitelji. Samo složne sile napreduju, a nesložne ruše i ono malo, što je sagrađeno.

Srpkinje su na mnogo boljem putu, nego Hrvatice. One imadu svoj list „ЖЕНСКИ СВЕТ", koji ulazi gotovo u svaku žensku sobu, a napreduje bez ikakve subvencije, dočim »Domaće ognjište« imade kraj lijepe subvencije i štipendija raznih moralni i materijalni deficit.

Eto ja sam rekla, što mi je kao Hrvatici bilo na duši — pa sad neka udare slobodno na mene, ako sam i jednu riječ slagala. Istina, zanos i sloga — neka žive! — Ja se ne bolim!

Odlični naš književnik Ferdo Becić napisao mi je u spomen ove divne riječi iz svoje drame »Persa«:

»Čudesa prava tvori ženska glava
Kad svetim plâmom rodoljublja plane!«

Tako laskavo mišljenje imadu muškarci o hrvatskoj ženi. Pa ipak — je u nas tih »čudesa« vrlo malo. Kraj nesloge i jala — nije to čudo. Ne tražimo slave, nego posla i to korisna, taj je Hrvatskoj preči.

VJESNIK.

Učiteljske plaće.

Sve se jedared, bilo žurno ili sporo, primakne svome kraju i riješenju, pa će tako biti i sa učiteljskim plaćama. Kako teško čeka ozebao sunce, a gladan bud štogod, samo da mu ne škripi u želucu, tako i učiteljstvo gleda tu mānu, za koju već ono pripravlja zdjelicu da zacrpa ako i ne duboko, to ipak nekoliko, jer bolje i to, nego šakom o rebra.

Za taj se novi zakon, koga je prošle godine prihvatio naš pokrajinski sabor, svašta lijepa govori te mu je i potvrda osjegurana. Da pako nije bio do sada potvrđen uzrokom je, što je ministar bogoštovja i nastave iznesao nekakve formalne i stilističke opaske koje valja u obzir uzeti. Pitanje nastaje opet glede pokrića troškova, koje je već sabor bio provizorno primio, al se o načinu tog pokrića imade opet izjaviti, i za buduće taj izdatak urediti porezom. Nebi li se sabor radi bud kojeg uzroka mogao sastati ovog proljeća, to bi se ministarstvo financija zadovoljilo i sa izjavom, koju bi imao dati pokrajinski sabor.

Riješilo se to ovako ili onako, o Uskrsu negdje tamo imao bi taj zakon uskrsnuti. Taj novi zakon neće doista svakog pojedinca zadovoljiti, jer su tu talijanski učitelji osobito pogodovani, otrijeti će ipak koju suzu i začepiti koju rupu u našoj staroj lađi, pa pošto vele, da je to nekakav prelazni zakon, hajde neka ide, tješimo se i tom nadom.

Nama bi drago bilo, da vam mi prvi uzmognemo najaviti potvrdu novog zakona a dotle se junački ustrpite, kad već baš u ovaj čas ne pomaže stresati, a taj naš zakon: dobro nam došao!

Kada je ova vijest bila jur složena, doznajemo, da je postignut sporazum između saborske većine i manjine, te će se sabor sastati negdje polovicom ovog mjeseca.

Hrvatski jezik kao općevni jezik.

Više puta bilo je u novinstvu potaknuto pitanje, da se med Slavenima uvede jedan općevni jezik, te se i predlagalo ovaj ili onaj, a najviše se nekako bilo za ruski jezik, kojim govori najveći dio Slavena. U zadnje se je vrijeme oglasio u »Osveti« češki učenjak Dr. H. Jireček koji predlaže, da se hrvatski jezik, kao najljepši i najmiloglasniji, prihvati kao općevni jezik među slavenskom inteligencijom. I druga

glasila preporučuju, da se o ovome raspravi u novinstvu i sve iznese na sveslavenski kongres, koji će se obdržavati ove godine.

Plesovi za Družbu.

Uveo se velevrijedan običaj, da se u većim gradovima priredi u pokladama bar po jedan ples za Družbu, da se time u onom veselju i raspoloživosti doprinese koju oveću svotu za naš narodni uzgoj. Prva se je u tome kod nas podignula puljska podružnica, koja je u svezi sa odborima ostalih narodnih društava, priredila dne 1. veljače veliki ples u prostorijama »Nar. Doma«. Slijedila je zatim hrvatsko-slovenačka omladina u Trstu te Opatija, koji su 15. veljače priredili takve plesove. Kako se je i predviđalo, uspjeh nije nigdje uzmanjkao, te će lijepa svota otpasti Družbi.

Naši protivnici u tom su okretniji i požrtvovniji, te se upravce razmeću novcem, koji da od njihovih gradova i gradića stekne prvenstvo i što više sakupi. Kod nas se radi naopako. Tu svako društvo nastoji, kako da što bolje okrpi svoju blagajnu, a pušta s vida idealniju i uzvišeniju svrhu, naime naš narodni spas. U buduće bi to moralo krenuti boljim putem te nebi smjelo biti mjestanca, koje priređuje plesove, a da se sa jednim i to najsjajnijim ne sjeti Družbe. To pred svijetom služi nama samo na čast, a naseob udovoljismo našoj svijesti i narodnom ponosu jer uradismo nešto korisna što spada na našu — dužnost.

Naši đaci na sveučilištima.

Mi se doista ne možemo pohvaliti sa velikim brojem naših đaka na sveučilištima, no otkako se je prošle školske godine položila prva matura na našoj hrv. gimnaziji u Pazinu, broj je malko porastao, a u buduće poći će i u tome na bolje. Tekuće školske godine 1907/08 imade 70 naših akademika na broju. Ovi su raštrkani kojekud, pa eto da ih vidimo. U Zagrebu ih imade 37, u Beču 27, u Gracu 14 i u Pragu 2. Od ovih je 61 pravnik, 8 filozofa, 3 medicinera, 1 agronom, 1 geodat i 1 farmaceut.

To je vrlo lijepo. Al na same pravnike otpadaju tri četvrtine sveukupnog đaštva, što je na svaki način previše. Istina, pravnici svršavaju svoje nauke i sa manje sredstava, jer mogu privatno učiti, tek samo ispite na sveučilištima polagati, al toliki iza svršenih nauka, kamo će i gdje će naći zaslužbe? — Stoga novi naši abiturijenti iz pazinske gimnazije neka dobro promisle, kome će se zvanju posvetiti, a da jednom budu i sebi i narodu na korist.

Ricmanjsko pitanje.

Zastupnik općinara Ricmanje Dr. Plantan, dobio je od sv. stolice slijedeću odluku:

1. Sv. Otac nema ništa protiv toga, da se u Ricmanjima i Logu ustanovi župa, potpuno neovisna od Doline dotično od ikoje druge župe. Ako je to po mišljenju Ordinarijata pravedno i umjesno, on će sa svoje strane rado viđeti, ako se bez odvlake sistemizuje spomenuta župa i imenuje i pošalje tamo župnik.

2. Pošto se nikako ne može dokazati, da se Ricmanje nalazi u prilikama, koje zahtjevaju dekret »Acres« glede uporabe glagolice i pošto nikako nije umjesno načiniti iznimku (toliko toga radi, što bi izgledalo, da je iznuđena prijetnjom bune, koliko što bi dala povod različnim zahtjevima) sv. Otac je rasudio, da župa Ricmanje i Log mora ostati u latinskom obredu i da nije moguće dopustiti uporabu glagolice.

3. Iz očevidnih razloga, analognih prije spomenutima, ne može sv. Otac dopustiti, da se spomenuta župa ricmanjska otme redovitoj jurisdikciji tršćansko-koparskog biskupa.

Općinarima ricmanjskim ova je odluka pročitana u nedelju dne 23. prošastog mjeseca. Pošto pako stanovnici Ricmanja

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

stoje jošte tvrdo na svome stanovištu glede uporabe glagolice, to je vjerojatno, da se oni neće podvrći papinskim odlukama, no da će svi istupiti iz rimo-katoličke crkve i preći na pravoslavnu vjeru.

Stanovništvo u Hrvatskoj.

Od god. 1840. do godine 1905. povećalo se stanovništvo u Hrvatskoj i Slavoniji za 955.000 duša. Tako je god. 1840 bilo stanovnika 1,605.000, god. 1880 1,893,000, god. 1890 = 2,186.000, god. 1900 = 2,401.000 i god. 1905 = 2,560.000, Godine 1840 bilo je Hrvata 1,076.000. Srba = 504.000, Mađara 5000, a Nijemaca 13,000·—. 68 godina kasnije povećali se Hrvati za 490.000, Srbi za 131.000, Nijemci za 135.000 i Mađari za 101.000, te je bilo god. 1905. Hrvata 1,566.000, Srba 645.000, Mađara 106.000 i Nijemaca 148.000 Te je godine brojila kraljevina Hrvatska i Slavonija 2,560.000 stanovnika.

Hrvatska škola u Aleksandriji.

Ministarstvo vanjskih posala zajamčilo je stalnu pripomoć hrvatskoj školi u Aleksandriji. Ova je škola bila otvorena u listopadu prošle godine nastojanjem i požrtvovnošću tamošnjih naših rodoljuba. Čast! — Mi nijesmo u afričkoj Aleksandriji nego u evropskoj Istri, pa niti mi nemamo škola, a niti nam ih tkogod daje, pa bi se valjda moglo naći budkoje ministarstvo, te i nama zajamčiti pripomoć za naše škole, držeć se one, da je bliža košulja no kaput. Al po praksi sve to nekako naopak izgleda. Da imademo zemljaka, recimo tamo negdje na sundajskom otočju, to bi oni bili sretniji od nas, te bi se već našlo kakvo ministarstvo, koje bi im zajamčilo pripomoć za narodnu školu. À, šta velite vi na to?

Ženska učiteljska škola u Gorici.

Koncem prvoga polugodišta 1907./8., polazilo je c. kr. žensku učiteljsku školu u Gorici 301 pripravnica. Dječačku vježbaonicu polazilo je 444 učenika, djevojačku 295 učenica, a mješovitu njemačku dvorazrednicu 112 djece, tako da je zavod polazilo 1152 mladeži. Prošlo je sa dobrim uspjehom na 1) učiteljištu 275, 2) dječačkoj vježbaonici 360, 3) djevojačkoj vježbaonici 247 i na mješovitoj dvorazrednici 89, ukupno 971. — Radi bolesti nije se moglo klasificirati na a) učiteljištu 9, b) dječačkoj vježbaonici 17, c) djevojačkoj vježbaonici 2, d) mješovitoj vježbaonici 3, ukupno 31.

Odbijemo li ove od preostavših brojeva, prošlo je sa slabim uspjehom na a) učiteljištu 17, b) dječačkoj vježbaonici 46 i na mješovitoj školi 20. ukupno 150 ili 13%, drukčije, 87% prošlo je sa dobrim uspjehom na svim školama, a na samoj ženskoj učiteljskoj školi 93·88%.

Učiteljski konvikt u Ljubljani.

Dne 2. veljače t. g. imala je »Hranilnica in posojilnica učiteljskega konvikta« u Ljubljani svoju IV. redovitu glavnu skupštinu. Iz tiskanog izvješća doznajemo, da je društvo imalo koncem godine 1907. 323 člana sa 3305 zadružnih dijelova. Štedioničkih knjižica imade 102 u vrijednosti od 104.311 K 82 h a poprečni štedionički uložak iznaša 1022 K 66 h.

Štedionica plaća uloške sa 5% kamata. Koncem god. 1907. društvo je imalo 302 dužnika, koji su ukupno dugovali 120.750 K 25 h. U prošloj godini imalo se primitaka 80.373 K 88 h, izdataka 79.566 K 37 h te je skupni promet sizao na 159.940 K 59 h. Društvo je imalo 3006 K 77 h čistoga dobitka. Koli u upravnom toli u nadzornom odboru bili su sami učitelji i učiteljice.

Nemar Družbine blagajne.

Vijest, pod gornjim naslovom donesenu u prvom ovogodišnjem broju, ispravljamo na način, što je sada uređena blagajna tako, da učiteljstvo dobiva uredno i na dobu svoju plaću, te nema u tom obziru niti najmanjeg prigovora.

Novi članovi „Nar. Prosvjete".

Ovom učiteljskom društvu pristupiše sa otoka kano pravi članovi slijedeći: Blečić Antun, Mališa Mate i Pravdić Štefa, svi iz Cresa; Fugošić Grgo iz Unija, Magašić Niko iz Baške i Sattler Ivka iz Gabonjina (Krk); kano podupirajući: Krivičić pop Franjo, Mrakovčić pop Ivan i dr. Tentor Mate svi iz Creca. Iz kontinenta pristupa Božić Marija, učiteljica u Slumu.

Jelka Kocijan-Radivoj, učitelj., Omišalj, Katica Parčić, učitelj., Dobrinj i Lucija Seršić-Lesica, učitelj., Baškadraga.

Ipak se kreće. Samo dalje tako, dok ne budemo svi na okupu!

Od uredništva.

A. P. Sarajevo. Kako viđeste, prilog za drugi broj prispio baš na dobu. Glede ostalog samo izvolite, bit će nam milo.

Književnost i umjetnost.

Najznamenitije životinje.

Ovo djelo izrađeno po bijološkoj metodi, dovršili su Đorđe M. Raca i A. Pejić, te smo u poslednji naš broj priložili poziv na pretplatu za to djelo. U knjizi bit će opisano preko 100 životinja domaćih i stranih, koje se ponajviše uče u pučkim školama. Knjiga će iznijeti 15 štampanih araka velike osmine a zapadat će 2 K 20 h sa poštarinom.

Da si naši čitatelji uzmognu stvoriti pojam o načinu obrađivanja pojedinih životinja, donašamo u današnjem broju bijološko posmatranje o Gušterici.

Primismo:

„U kolijevci hrvatske povjesnice".

Rad »Bihaća«, hrvatskog društva za istraživanje domaće povijesti u prvom deceniju njegova opstanka.

Napisali I. Kržanić i J. Barać.

„Sv. Cecilija" smotra za crkvenu glazbu.

Ova smotra za crkvenu glazbu stupa u drugo godište svoga života. Sada je izašao I. svezak sa obilnim sadržajem. Kako je to jedini list za cvkvenu glazbu u hrvatskim zemljama, a vrsno je uređivan, zaslužuje svaku potporu. Vrijednost listu povećavaju lijepi glazbeni prilozi. I ove će godine »Sv. Cecilija« uz obilje rasprava i poučnih članaka donesti mnogo crkvenih pjesama i preludija za orgulje, što će dobro doći našim orguljašima. Apelujemo na sve prijatelje crkvene glazbe, da podupru pretplatom »Sv. Ceciliju«. Naročito se obraćamo na naše hrvatsko svećenstvo i učiteljstvo. Ne bi smjelo biti župnog ni školskog arhiva ili knjižnice bez »Sv. Cecilije«, jer ona doista ispunja jednu veliku prazninu u našoj crkvenoj glazbi. Pretplata je 5 K na godinu, za đake samo 3 K, a šalje se na Upravu »Sv. Cecilije«. Zagreb, Markov trg 5.

Hrvatske jelice.

Upravo je izašla krasna knjiga narodnih priča pod gornjim naslovom od poznate hrvatske književnice i naše vrle suradnice Jelice Belović-Bernadzikowske. Istu knjigu uredio je naš drug Jos. A. Kraljić.

Krasna je ovo knjiga za našu mladež, pa valja da se za takvim biserom sve pojagmi. Učeničke i učiteljske knjižnice dužne su, da ovo djelo nabave.

Cijena je broširanoj knjizi 1·60 K, uvezanoj 2 K, sjajno uvezanoj sa zlatorezom 3 K.

Razašilje se samo pouzećem ili ako se novac unaprijed pošalje na naslov: Josip A. Kraljić, upravitelj škole, Mali Lošinj.

„Slovenska Šolska Matica".

Ovo društvo izdalo je za god. 1907. slijedeće knjige:

1. Šola in dom s posebnim ozirom na roditeljske večere. I. Teoretički del. Napisal Dragutin Přibil c. kr. vadniški

učitelj in šolski nadzornik v Krku. Uredil dr. Fr. Ilešič.

2. Didaktika. (Obče in posebno ukoslovje) II. del. Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli. Spisal dr. J. Bezjak.

3. Pedagoški Letopis. VII. svezek. Uredila H. Schreiner in dr. J. Tominšek.

4. Nazorni nauk. Za drugo i tretje šolsko leto. Spisala Lj. Černej in A. Štupca.

S ovim biranim knjigama može se »Slovenska Šolska Matica« ponositi, jer joj i po izboru i građi koju obrađuju, može služiti samo na čast.

Književna zamolba.

U interesu hrv. oml. knjiž. umoljavam omladinske pisce i spisateljice, da mi pošalju ako što izdaju zasebno štampom, jer pribirem građu za »Povjest hrvatske omladinske književnosti« i »Bibliografiju hrv. oml. književnosti«. — Ako sam možda u svojoj antologiji savremene hrv. oml. knjiž. »U pjesmi i priči« zaboravio koje djelo spomenuti — molim, da me se za vremena još upozori. Primjetiti mi je, da ću na zahtjev, za svaku primljenu knjigu dati u zamjenu koju od mojih po književarskoj cijeni.

Valpovo (Slavonija)

Rudolfo Franjin Magjer.

Lične vijesti.

Promaknuće.

Berno Bekar ravnajući učitelj pripravnog tečaja i učitelj hrvatskog jezika na njemačkoj državnoj gimnaziji u Puli, promaknut je u deveti plaćevni razred. Profesor Fridrik Hofbauer i učitelj tjelovježbe Teodor Glaser, oba na državnoj realci u Puli, promaknuti su: prvi u osmi, a drugi u deveti razred.

Ivan vitez Revelante.

Dne 14. veljače preminuo je u Kopru umirovljeni ravnatelj tamošnje učiteljske škole Ivan vitez Revelante u dobi od 85 godina. Naši stariji učitelji svi se ga ugodno sjećaju i kao ravnatelja i kao vrsnog pedagoga. Lahka mu zemljica!

Premještenja.

Lavoslav Stihović premještem je sa prvim veljače na vlastitu molbu iz Premanture u Lindar a na njegovo mjesto je došao Ivan Karlavaris.

Vjenčanje.

Dne 19. veljače vjenčao se u Trstu Fran Barbalić, ravnajući učitelj u Bermu, sa gospodicom Anicom Detoni. Čestitamo!

Svatopluk Čech.

24. veljače tek. g. umro je u zlatnom Pragu slavni češki pjesnik Svatopluk Čech. Rodio se dne 21. veljače 1846. u Ostredeku, učio u Pragu pravo, ali se je kasnije sasma posvetio književnosti. Proputovao je južnu Rusiju, Krim i Kavkaz i dojmove sa tog puta opisao je u »Putnim crticama« i »Uspomenama«. Kasnije proputovao je Dansku i Njemačku. Više godina pisao je feuilletone za bivše staročeško glasilo »Pokrok« i za »Narodni Listy«, Prve njegove pjesme izdane su god. 1874. Na daleko su poznate njegove »Pjesme roba« koje su si posvuda stekle veliko priznanje. Napisao je množinu pripovijesti, humoreska, satira i romana a od god. 1879. bio je član uredništva beletrističke novine »Květy«. Bio je izabran i u parlamenat, no njegova se pjesnička duša nije dala sapeti u političke verige, te je zapustio to polje i potpuno se od svijeta ustegao. Živio je u miru i tišini, prezirao je svaku slavu i počast i umro u dobi od 62 godine.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

Originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“ i „MLADOG ISTRANA“

dogotovljene su i dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR. — Pula, via Giulia 1.

Cijena koricama: PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.
ISTRANA » » » —·60.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RIŠANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — Pula — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & Co. ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosuè Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, S S S S PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. TRAVNJA 1908. BROJ 4.

SADRŽAJ:

Otpjev. Spj. Ernest Jelušić.
Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.-1868. Piše Prof. Nikola Žic.
Vrline i mane. Piše Davorin Trstenjak.
Dugočlana trakavica. (Bijološko posmatranje) od Gj. M. Race i A. Pejića.
Ispiti zrelosti na srednjim školama.
Udruga učiteljica.
Edmondo de Amicis.
Vjesnik. — Lične vijesti.

Izlazi svakog prvog S S S S S S S u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.). Pula, ulica Giulia br. 1.

Namirili pretplatu za god. 1907.

E. Sterniše, Supetar u šumi. — M. Patriarch, Baderna.

Platili dio ili cijelu god. 1908.

Dr. I. Zuccon, A. Turak, M. Majer i Čitaonica, Pula. — Kotarske uč. knjižnice Punat i Pazin. — I. Žic, Stivan. — Prof. I. Milohnić, Cres. — A. Brozović, Vrbnik. — A. Stiglić, Poljane. — V. Fućik, Lipovci (Moravska). — Hrv. Čitaonice: Kastav, Omišalj, Punat i Pazin. — Bratimstvo, Volosko. — F. Jurinčić, Paz. — I. Flego, Hum. — Zora, A. Rajčić, Opatija. — A. Ellner, Brest. — F. Matejčić, P. Flego i M. Krmpotić, Trst. — I. Rabar, Osijek. — Prof. F. Franković, Učiteljska muška škola, Mjesno školsko vijeće, M. Grosman, J. Jakac, M. Kinkela, M. Mogorović, S. Zahija i M. Lovrić, Kastav. — Š. K. Kozulić, Dr. K. Bonefačić i A. Haračić, Mali Lošinj. — J. Turčinović, Prof. N. Žic, F. Novljan, F. Frankola i M. Wrischer, Pazin. — A. Košir i F. Baf, Tinjan. P. Bolonić, Supetar u šumi. — H. Rutzner, Banjole. — I. Bersenda i D. Skutari, Pićan. — I. Načinović, Kršan. — D. Přibil, Krk. — I. Grgurina, Frančići. — F. Flego, Počekaj (Buzet). — L. Mrakovčić, Omišalj. — M. Glaser, Sv. Lucija. — G. Licul, Lupoglava. — J. Ban, Arbanasi. — A. Žunak, Medulin. — I Barbalić, Pomer. — I. Sarson, Čepić. — A. Rajčić, Juršići. — N. Pajalić i R. Jelušić, Brseč. — A. Dukić, Mošćenice. — M. Božić, J. Flego, J. Sirotić, Slum. — M. Zlatić, Kopar. — I. Omahen, Hrušica. — L. Puhalo, Sv. Marina. — I. Benigar, Zagreb. — J. Šepić, Rukavac. — Pučka škola, Mrkopalj. — Z. Franki, Karnica. — L. Maurović, Žminj. — M. Hajdinger, Sv. Matej. — A. Kolić, Sv. Nedelja. — I. Medvedić, Boljun. — S. Havel, Roč. — A. Linardić, Martinšćica (Cres). — A. Jelušić, Zadar. (Slijedi).

Sjećajte se dobri ljudi
u svakoj zgodi Družbe!

GOD. III. PULA, 1. TRAVNJA 1908. BROJ 4.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Otpjev. o o o o

Čudi se dobra curica
Čudi se mala Mileva!
Pjevala gorom niz goru
Pjesancu divotna p'jeva,
Gora se s vrška glasala
Lijepo, dražesno, lako;
Pitalo mlado djevojče,
Pitalo goru je tako:
»Čemu mi goro, gorice
Otpjevaš pjesancu milu?
Vile li tobom hodaju
Noseći cv'jeće u krilu? —
Gora joj glase vraćala:
»Za gorom pastirče paslo,
Nebogo kano zoricu,
Lijepu curicu našlo.
Pjevalo joj je po vas dan
Pjesancu divotna p'jeva
Pa gle još i sad tuda se
Lijepo, lako razl'jeva«.
Zarudi zorno djevojče,
Žurno se hvatalo hvoja,
Gora se s vrška glasala;
»Ljubi me dušice moja!«

Ernest Jelušić.

Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.—1868.

Prof. NIKOLA ŽIC. (NASTAVAK).

Kabinetni list 8. travnja pozdravljen je u Češkoj s veseljem sličnim zanosu mjeseca veljače: sve se veselilo budućemu češkomu saboru, od koga se očekivalo ostvarenje svih narodnih i državopravnih ideala. Ali je Česima naskoro veselje prestalo zbog svenjemačkog pokreta, koji je iz Njemačke zahvatio i austrijske Nijemce. Nijemci su naime od tog doba zajednički frankfurtski parlamenat počeli smatrati svojim spasom, a Austriju već pokopanom.

D 10/1984 Č-46-B pr. a

NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

Proti toj svenjemačkoj agitaciji (liberalci) borili se Česi svom silom, da ne utonu u moru buduće Velike Njemačke i da spase jaku federativnu Austriju obazirući se pri tom više na interese monarkije nego na svoje vlastite. Tako se dogodilo, da je iz Austrije, osobito iz Češke, bilo veoma malo zastupnika u Frankfurtu. U tom pogledu je vele važan list Palackoga, što ga je 11. travnja pisao predsjedniku frankfurtskoga parlamenta Soironu, u kojem stoji pisana poznata ona misao, da bi zaista bilo u interesu Evrope i kulture stvoriti Austriju, kad već i ne bi od davnine eksistovala.

Međutim je u Beču nenadano zaduvao drugi vjetar; ministarstvo je požalilo koncesije učinjene Česima 8. travnja i dok se vodila najžešća borba za eksistenciju monarhije proti ideji svenjemačkoj, požurila se vlada u interesu Austrije i izdala centralističku konstituciju za habsburšku monarhiju, zapravo za zemlje neugarske, cislitavske (Pillersdorfov oktroirani ustav od 25. travnja).

Po tom su ustavu sve kraljevine, zemlje i pokrajine jednake cijene, ravnopravne, sva je zakonodavna moć izručena zajedničkom organu, carevinskom saboru sa dvije komore, a o zemaljskim saborima nema ni govora. Slaveni, federaliste, naročito Česi, slabo zamijetiše u njem očitu centralizaciju.

Na sreću pako oboriše taj silno centralistički ustav sami Njemci u Beču. Bio im je naime premalo liberalan i tim radikalnim bečkim liberalcima ne bijaše po volji, što je taj ustav izdao sam vladar, što je sabor sastojao od dviju komora i što je izborno pravo bilo ograničeno porezom. Njihovim je idealom bio sabor konstituantan, ustavodavan po uzoru svenjemačkoga parlamenta frankfurtskoga, koji je sam imao državi dati ustav.

Toj agitaciji pođe za rukom dići u Beču 15. svibnja revoluciju, koja je cara prisilila, da je 16. svibnja opozvao oktroirani ustav i obećao ustavodavni državni sabor od jedne komore, u kome će se skupiti zastupnici izabrani na osnovu izbora sa sveopćim pravom glasa (bez ikakvog poreza). To bijaše potpuna pobjeda struje demokratičke, jer su sada sami narodi imali postati faktorom zakonodavnim, a vladar će imati samo ona prava, koja mu odredi novi ustav.

Prilike u Beču iza 15. svibnja bijahu tako plašljive, da je car pobjegao u Innsbruck, a ministarstvo postade lutkom u rukama demokrata, te se činilo, da je sva moć vlade slomljena. Ta se anarhija očitovala i u Pragu, gdje je 12.—17. lipnja buknula revolucija, koja je pokopala i ono malo simpatija dvora za Čehe: vlada je opozvala sve koncesije Česima. U Pragu je gospodarila vojnička strahovlada pod zapovjednikom bezobzirnim Windischgrätzom, kojoj za žrtvu pade i slavenski kongres, koji je od 1. svibnja pod predsjedništvom Palackoga imao kao pendent svenjemačkog parlamenta u Frankfurtu združiti sve austrijske Slavene na zajedničku obranu. Tu se javlja austroslavizam, uzajamnost slavenska, misao o federativnoj Austriji sa slavenskom većinom.

U takovim prilikama sastao se 22. srpnja u Beču prvi austrijski ustavodavni sabor, koji će državi dati kostituciju.

U nj poslaše i Slaveni svoje zastupnike bez otezanja, jer su se nadali, da će se tamo naći u većini i da će onda krojiti narodima pravice i državi ustav po svojoj volji.

I doista je većina bila slavenska, ne doduše velika, ali ipak većina, što je silno prestrašilo Nijemce, koji za svoje svenjemačke težnje ne nađoše odobravanja: pače i među samim Nijemcima bijaše većina konzervativna, »austrijski misleća«. Polag političkih prilika skupile se i stranke: većinu je sačinjavala »desnica«, u kojoj bijahu svi elementi austrijski misleći, a jezgra Česi. Proti bijaše »ljevica«, složena od Velikonijemaca, naročito zastupnika iz Češke, koji su preko granice državne gledali uvijek u Njemačku. Među desnicom i ljevicom kolebalo je slabo ministarstvo Wessenbergovo, koje nije imalo dosta muževnosti, da se otvoreno osloni na desnicu, nego se mnogo više obaziralo na opozicionalnu ljevicu.

Raspravljanje državnoga sabora razvijalo se veoma polako, a uzrok valja tražiti dakako i u tom, što su svi zastupnici bili početnici u parlamentarizmu. Silno se mnogo vremena potrošilo natezanjem među desnicom i ljevicom. 31. srpnja izabran je odbor, da sastavi konstituciju. Osnova ustava, što ju je taj odbor izradio, bijaše u kratko ova: stvara se sabor za neugarske zemlje sa dvije komore; u komoru zemalja slat će (14) zemaljski sabori po 6, a okružni po jednog zastupnika, u komoru narodnu slat će veći gradovi 80, a vanjske općine 280 zastupnika po izravnom izboru, ali s (malim porezom od 5 for.) ograničenim pravom glasa. Ovakav sabor ne bi bio ni dosta demokratičan ni dosta federativan.

Međutim je rasla pogibao iz vana. Madžari postignuvši potpunu nezavisnost, nastojali su pod vodstvom Ljudevita Košuta, da se posvema otcijepe od Austrije. U tom ih je podupirala ljevica bečkog sabora, koja je bila voljna odreći se Ugarske, ne bi li onda lakše postigla pripojenje Austrije Njemačkoj. A kad se većina saborska izjavila proti Madžarima i u interesu jedinstva cijele monarhije, potaknu Košutovi agenti i Veliki Nijemci treću revoluciju u Beču t. zv. listopadsku, najgroznju od svih. Državni sabor se morao razići, a među vojskom, koju su vodili Windischgrätz i hrvatski ban Jelačić, i pobunjenim Bečom usplamti boj na život i smrt. Kad je konačno Beč pokoren, zavlada tamo strahovlada slična onoj u Pragu u lipnju.

Državni sabor bje sazvan za 22. studenog u Kroměřiž, samo da ne bude pod utjecajem bečke ulice. Tamo mu se predstavilo novo ministarstvo kneza Feliksa Schwarzenberga, koje se veoma razlikovalo od prijašnjega svjesnim i odvažnim postupanjem. To je ministarstvo proglasilo za svoj program jedinstvo cijele monarhije bez obzira na samostalnost Ugarske. Među

Austrijom i Ugarskom bio je već prije planuo boj: dualizam je urodio »duelizmom«, dvobojem. Budući da dualizam opet živi i do danas, traje dalje i dvoboj, barem politički.

Naskoro, 2. prosinca, odrekao se prijestola slabi Ferdinand, a njegovo mjesto zauze sadašnji naš vladar. Iz svega bijaše očito, da u državi imadu riječ elementi neustavni, vojnički, koji će pokušati da riješe konflikat makar i neparlamentarno. Uza sve to nije državni sabor shvaćao važnost i tragičnost situacije, nego je i dalje vijećao lagano i neprestano se natezao s paragrafima budućeg ustava.

Kad je međutim u Ugarskoj austrijska vojska sretno napredovala proti ustašama, odvažilo se ministarstvo austrijsko da provede svoj davni plan: 7. ožujka u jutro, kad su zastupnici htjeli stupiti u sabornicu, zabrani im vojska ulaz, a u isto doba bude izdan patenat, kojim se državni sabor raspušta i proglašuje novi, drugi ustav od 4. ožujka 1849., oktroirani za sve hapsburške zemlje (»Viribus unitis«).

Tako propade konstituantni sabor, gdje su zastupnici narodâ sami imali državi dati ustav.

Kad je proglašen ustav od 4. ožujka 1849., proglasiše Madžari 14. ožujka, da je rod hapsburški svrgnut s ugarskog prijestola, našto nastaje boj za reokupaciju Ugarske, koji se svršava 13. kolovoza 1849. kod Vilagoša pobjedom austrijske i ruske vojske.

Pokret g. 1848./9. svršio se dakle bez uspjeha, ostade pukom epizodom bez praktičkih posljedica. Razvoj novih ustava iza apsolutizma poče drugdje: nadoveza na historijske temelje, koji bolje odgovarahu prošlosti i više obećavahu za budućnost. (Slijedi).

Vrline i mane.

Piše DAVORIN TRSTENJAK. (NASTAVAK).

Pravednost.

Što je pravo i Bogu je drago.
Nar. posl.

Društvenih krijeposti ima mnogo, a sve izlaze iz jednoga temelja. Temelj svih krijeposti je pako pravednost. Sve krijeposti, kao što je ljubav bližnjega, čovječnost, poštenje, rodoljublje. iskrenost, veledušje, čednost jesu samo različni oblici temeljnoga načela:

»Ne čini drugim, što ne ćeš, da drugi tebi čine«.

Pravednost je dakle vanredno znamenita i krasna krijepost, a po tom i toliko moralno dobro.

Pravedna čovjeka sav pošteni svijet poštuje.

Pravedan čovjek hoće, da budu svi ljudi pred pravdom onako jednaki, kao što su i pred Bogom; pravedan čovjek hoće, da budu svi ljudi slobodni i da se daje svakomu svoje. Da su svi ljudi pravedni, prestali bi ratovi, sve tamnice, svi sudovi bi prestali, a medju ljudmi vladala bi ljubav, i svijet bi bio raj. Na vojsku i na spomenute danas još toliko potrebne uredbe troši se sila novaca i ljudske snage. Sav taj teret nosi čovječanstvo, jer je još preslabo proniknuto čuvstvom pravednosti, jer jači hoće da kvači. Nepravednost je dakle veliko zlo. Pod njezinim posljedicama stenje čovječanstvo, tuži se na zlo, a trebalo bi da nepravednost, toga svog glavnog neprijatelja istjera iz svoje kuće, a sagradi dvorove božici pravdi. Kad bude više pravednika, biti će ljepše i bolje na svijetu. Kao što je svaki pojedinac kovač svoje sreće, tako su i čitavi narodi i čitavo čovječanstvo.

Čuvstvo pravednosti uzgaja se u omladine, ako se uzgajaju i sve ostale krijeposti, ako se pomno uzgaja sav čovjek, naročito razum i um.

Maleno dijete nema čuvstva ni pojma o pravu i pravednosti. Ono misli, da ima samo ono pravo, a drugi nitko. Dijete hoće, da se vrši njegova volja, a za tuđu volju nije ga briga. Kad mu se ne čini sve po volji, nego samo ono, što je nužno za njegov razvitak, uviđa malo po malo, da treba priznati i tuđu volju, da imadu i drugi svoje pravo, Kad se pak djetetu učini krivo, osjeća kako mu je krivica učinjena. To osjećanje je čuvstvo pravednosti. Tko nije bio nikad gladan, ne zna što je tuđi glad; tko nije trpio nevolje, ne zna što je milosrđe; tko je izgubio dijete, zna što trpi mati na grobu svoga djeteta; a komu je učinjena krivica, zna što trpi onaj, komu je učinjena krivica, osjeća što će reći: ne čini drugomu, što ne ćeš da drugi tebi čini. Tko jednom osjeća, kako drugoga boli nepravda, neda mu to osjećanje, da čini drugomu nepravo.

Zavist.

Zavist je ružan i strašan crv u mozgu, koji samo onda miruje, kad gleda tuđu nevolju i nesreću. Zavist rastače sreću i život zavidnikov i ne da mu mira ni u snu. Ona je zloduh, komu se oči zloradošću krijese, kad tko upada u grijeh, u sramotu i nesreću. I što taj zli duh više skučuje čovjeka u svoju vlast, to čovjek gori, nemirniji i nesretniji.

Plemenit čovjek videći tuđu sreću, uživa i osjeća se sretnim. Plemenit čovjek nastoji, da bude što savršeniji i draga mu je njegova veličina, a još mu je milije kad upozna boljega i većega čovjeka od sebe. U takovoj prilici zavidnik puca od zavisti, izjeda ga crv, jer hoće da je sve ispod njega, sve kukavno i nisko, a samo on da ima najviše sredstava za život. Plemenit čovjek, pa da ima sve blago svijeta, osjećao bi se nesretnikom, kad bi sav svijet kukao u nevolji, dok bi zavidnik zgazio nogama svako dobro i uništio ga u temelj, neka nije nikomu, kad ne može biti njemu. Zavidnik je

paklena zloba. Plemenit književnik uživa i moralno raste čitajući savršeno djelo, što ga sam ne bi mogao tako krasno napisati. Zavidniku je to trn u oku, crv u mozgu, otrov u krvi. Plemenit umjetnik osjeća se uzvišenim i sretnim, videći kako se javljaju sve već i bolji umjetnici, koji će na daleko proslaviti sebe i svoj narod, dok se zavidniku smućuje žuč i puca mu srce od jeda.

Zavidnik je neprijatelj božjoj nauci, koja hoće da budu svi ljudi dobri i sretni i koja nas uči, da su svi ljudi braća. On hoće da je on nada sve, a sav svijet što kukavniji, a budući to ne može da bude, izjeda sam sebe i čini svakojaka zla. Ako i radi svojih nedjela ne zapane pravdi u ruke, ipak trpi mnogo, živi bez radosti i sreće, ne zna za najplemenitiji užitak, što ga čovjek osjeća čineći dobra djela, truje sam sebe i prikraćuje sebi život.

Ne samo da je zavidnik veliki nesretnik i zlotvor, nego je on ograničen i nerazuman čovjek. Svaki čovjek po svom životnom nagonu hoće da živi, pa mu je drago, kad sebi namiče što više sredstava za život i kad se što bolje oboruža za životnu borbu. Ali on zna i to, da je za svoj napredak najsigurniji, ako je i njegova zajednica, u kojoj on živi, imućna, jaka, napredna i sretna. Pa baš zato čini koliko može za tu svoju zajednicu, zato se veseli tuđemu dobru. On vidi u svem tom svoj siguran opstanak, dakle svoju korist. No sebičnjak svega toga ne vidi, i toliko je kratke pameti, te misli da je po njega najbolje, bude li svaki od njega niži, slabiji i kukavniji.

Zavidnik je dakle u opreci sa svim, što ne služi neposredno njegovoj koristi. On je najgori i najbezumniji sebičnjak. Za svoj grijeh mnogo i trpi. Nesretnik! Rob nevoljni! Čuvao Bog svakoga od te napasti!

*

Mala su djeca sama po sebi sebična. Nemaju li što im treba za život, a vide da u drugih ima svega u obilnoj mjeri, stanu im zaviđati. Da se zavist ne razvije i ne preotme mah, valja djeci dati, što im treba za život i njihov razvitak, a čuvati ih od prevelike sebičnosti. Osim toga treba u djece razvijati sve što je protivno zavisti: dobrohotnost, darežljivost, ljubav bližnjega i druge krijeposti, a tako i zdravo mišljenje i uvjerenje, da je naša sreća u ćudorednom životu i napretku naše zajednice.

(Nastavak slijedi).

Dugočlana trakavica. (Bijološko posmatranje). (KONAC).

Iz rukòpisa „Najznamenitije životinje" od Gj. M. RACE i A. PEJIĆA.

I ako dugočlana trakavica, koja prebiva u tankom crijevu čovjeka, nije u onoj mjeri čovjeku opasna kao trihina, ipak prouzrokuje razne poremećaje u probavi, a i dosadna je i umanjuje količinu probavljene hrane, koja bi imala

da prijeđe u čovječju krv. Za to je treba odmah ukloniti iz tijela, kao i to, da se upozna sa njenim tjelesnim krojem, hranom i razmnožavanjem.

Tijelo je u dugočlane trakavice sastavljeno iz mnoštva članaka. Svaki je članak kao trak-pantljika (pa je otud i zovu trakavica ili pantljičara) sploštен, a svi su spojeni kao kakav lanac. Ovaj čovječji nametnik nema crijeva, a po tom ni usta, ni prohodnog otvora, o čemu ćemo poslije govoriti.

Članci, iz kojih je sastavljeno tijelo trakavice, nijesu jednaki; na jednom su kraju širi, a na drugom uži. Na užemu je kraju glava bez očiju, ali ima četiri pripijavke. Osim toga na glavinu šiljku ima dva vijenca kukica, kojima se ona zakvači i pripije za crijevne zidove — stijene.

I tako se upoznasmo sa trakavicom, tim čovječjim nametnikom, pa ćemo sad da pratimo:

razvoj trakavice. — Glava se smatra kao glavni rasplodnik ove životinje. Ona se zakvači za crijeva, a za njom se pupljenjem pravi članak za člankom tako, da je najmlađi svagda do glave. To razvijanje ide skoro bez kraja i konca, jer može više hiljada članaka razviti, pa što je koji članak stariji, udaljeniji je od glave, te širi i duži, pa su najstariji članci dva put duži no širi, a uz to su na gusto stisnuti i sačinjavaju neku vrst pantljikaste kandžije.

Najstariji i najstražniji članci odlučuju se od vremena do vremena od ostalog lanca (kad budu zreli) i prirodnim putem dođu napolje iz tijela. Svaki je taj članak prepun jaja, često do 5000, koja se sad istresu i sa izmetinama dođu u gnoj. Svako je jaje obloženo jakom ljuskom, te mu ne može lako naškoditi ni vlaga, ni žega, ni hladnoća. Da se ova jaja razviju, moraju doći u želudac koje druge životinje i to određene, koja sa izvrsnim domadarem stoji u svezi kao n. pr. svinjče ili goveče, što nije nemogućno, jer svinjče koje požđere sve pa i sa čovječjim izmetinama i trakavičina jaja.

Prvi je daklen stepen čovječje trakavice u svinjčetu ili u govečetu. Proguta li svinjče, recimo, samo jedan članak, zarazi se i za kratko vrijeme jaki želudačni sokovi rastvore ljusku, što oblaže začetak, koji time postane slobodan i dolazi u crijeva, te se pomoću 3 para pokretljivih kukica provuče kroz crijevnu stijenu, dospije u krvotok, pa se nastani u nekom mišiću. Dospjevši u mišice počinje preporođenje u novu životinju, koja dalje sa trakavicom nema ništa slično, osim same glave, koja je jednaka sa glavom trakavice, a tijelo sastoji od mjehura ispunjena nekom tekućinom. U ovom se stanju životinja zove ***bobica (ikrica).*** Bobice svinja dakle nijesu ništa drugo, nego ličinke čovječje trakavice, od koje su jaja pojele svinje. Pogine li sada svinja, propadnu s njom i bobice. Ali ako se svinja zakolje i čovjek jede bobičavo meso, bobica dođe u čovječji želudac, gđe se rastopi ona krečnjikava ljuska i izvuče trakavičina glava sa već poznate tri kukice i pripijavke, te putuje u tanko crijevo, gdje se pomoću kukica i pripijavki prikvači

i pripije za crijevnu stijenu. I tako dođosmo opet do glave, od koje smo počeli pratiti trakavičino razviće. Iz glave se sad odvaja prvi članak, koji s njom ostaje vazda u svezi, uskoro se razvije drugi, treći i t. d. dok ne naraste potpuna trakavica 3 metra dugačka. Prateći razvoj trakavice upoznasmo se i sa njenim

staništem, jer ona živi u čovječjem tankom crijevu, pa je zato i zovu čovječjom trakavicom ili čovječjom ojađelicom. Ona tu nalazi vazda dosta vlage, koja joj je potrebna za opstanak, kao i

hranu, jer se trakavica hrani čovječjom hranom, što su je probavili čovječji organi. Trakavica je dakle gotovanka, za to njoj i nijesu potrebna usta, kao ni crijeva; jer ona tako reći pliva u hrani; nalazi je gotovu i sposobnu za prelazak u krv. A kao sve životinje koje žive u drugim životinjama, trakavica nema ni očiju, a ne treba joj. Da se pak ne bi otkinula od pokretljive sadržine crijeva, drži se čvrsto sa pripijavkama na glavi, a usidri se sa mnogobrojnim gibljivim kukicama.

Liječenje. Trakavica prouzrokuje poremećenje u probavi, dosadna je i umanjuje množinu hrane, te po tom škodljiva po zdravlje čovječje. U slučaju da se čovjek zarazi tom bolesti, valja se odma liječiti. U tu svrhu ne treba jednu večer ništa jesti, a sutra na šte srce (na tašte) uzeti lijek (ekstractum filicis maris), koji će trakavicu otrovati. Za ovim treba popiti zejtu od ricinusa, pa će trakavica s glavom biti napolje isturana.

Srodna joj je:

Širokočlana trakavica,

koja naraste do 8 metara, samo su joj članci kraći, pa ih ima često po više hiljada. Njene bobice žive u ribama, naročito u štuki i grgeču, pa se uslijed toga ova trakavica nalazi najviše kod onih ljudi, koji jedu mnogo ribe.

Ispiti zrelosti na srednjim školama.

Ministarstvo bogoštovja i nastave izdalo je naredbe, kojima se uređuju ispiti zrelosti na srednjim školama. Ove naredbe stupaju u krijepost već sa ovom školskom godinom. Dužnost nam je, da i mi o ovako važnom predmetu podamo ovdje nekoliko glavnih crta.

Kod pismenog ispita otpada na gimnazijama prijevod iz naukovnog jezika na latinski, na realkama prijevod iz francuskog na naukovni jezik, na obim pako zavodima otpada matematička zadaća. Za prijevod iz latinskog na naukovni jezik produžuje se doba rada od dva na tri sata. Pri tome je dozvoljena uporaba rječnika. Iz naukovnog jezika zadaju se tri radnje, od kojih si kandidat izabire jednu po volji.

Usmeni ispit za javne i zasebne đake odnaša se na četiri predmeta, i to na gimnazijama na latinski ili grčki jezik, naukovni jezik, zemljopis i povijest sa osobitim obzirom na domovinsku povijest ove pole države. Ispit iz fizike potpuno otpada. Na realkama polaže se ispit iz jednog jezika, zemljopisa i povijesti obzirom samo na domovinsku povijest i iz matematike i fizike. Iz kojeg će se jezika ispitivati kandidata, to ovisi od uspjeha pismene radnje i samog njegovog izbora. Iz matematike isključene su zadaće, pri kojima treba osobite spretnosti, zadobivene samo putem neobične vještine u algebri i geometričkim konštrukcijama te u formulama, koje su manje praktične naravi i gdje se iziskuje mučno pamćenje. Kod ispita iz fizike isključeno je teoretičko i eksperimentalno dokazivanje.

Nepovoljni uspjesi kod pismenog ispita nijesu zapreka za usmeni ispit; no mora se ipak kandidata, koji je kod pismene radnje imao slab uspjeh, ispitati usmeno iz dotičnog predmeta. Iza usmenog ispita odlučuje konferenca o zrelosti ili nezrelosti kandidata na temelju sveukupnog utiska, uzev u obzir uspjeh pismenih radnja i napredak u zadnjim dvim poljećima. Taj sveukupni uspjeh biti će označen u svjedodžbi zrelosti sa: zreo, nezreo, ili zreo sa odlikom. Zaključuje se jednoglasno ili većinom glasova.

Pasti se može na pô ili na cijelu godinu. U prvom slučaju vrijede oni redovi, koje je kandidat dobio u pismenim radnjama prvog ispita. Usmeni ispit mora uopće imati značaj kolokvija, te se morade dati kandidatu dostatno vremena za razmišljanje. Od navedenih četiriju predmeta ne će biti nitko oprošten, pa će tako biti jednako opterećeni i daroviti i manje daroviti đaci.

Kod pismenih radnja morati će se nastojati, da đaci ne doznaju sadržaj pismene radnje do časa, kad ju imadu izrađivati. Dok još traje obuka, ne smije se niti iz daleka natuknuti o vrsti zadaća, koje su predložene. Da se izbjegne svakoj varci pri pismenim radnjama, morati će učitelji budno paziti na kandidate. U jednom prostoru ne smije raditi više od 20 ili 25 đaka. Osim u najvećoj nuždi, nikome se ne će dozvoliti izlaz iz sobe. Ravnateljstvu i učiteljskom zboru je pako dužnost preduzeti sve mjere opreznosti, koje okolnost iziskuje. Svaki nastavnik zabilježi u zapisnik trajanje njegovog nadzora, dobu o kojoj je izručena radnja, kano i druge njegove opaske. Služi li se kandidat tuđom radnjom ili pomoćnim sredstvima, koja nijesu dopuštena, mora se smjesta odstraniti iz dvorane. Ogriješi li se i više ili nastoji li prevariti i po drugi put, isključit će se odnosnog kandidata od cijelog ispita u onom roku. Daljni pokušaj ove vrsti kaznit će se isključenjem od svakog ispita zrelosti.

Od klasičnih jezika polagati će se usmeni ispit samo iz jednog i to iz onog, u kojem je pismena radnja bolje uspjela. Ako je uspjeh pismenih radnja iz latinskog i grčkog jezika posve jednak, to će kandidat polagati usmeni ispit iz onog jezika, koga si sam izabere. U slučaju da je kandidat

izradio obje zadaće nepovoljno, to otpada slobodan izbor, te mora polagati usmeni ispit iz oba jezika. Podloga usmenog ispita iz naukovnog jezika sastojati će se u jednom štivu vezanog ili nevezanog sloga, koje će kandidat imati čitati i rastumačiti. Nato će u obliku kolokvija govoriti o literarnoj vrijednosti podanog mu štiva, te će se u dalnjem tečaju kolokvija dotaknuti i drugih književnih djela na način, da će kandidat imati zgode da pokaže svoju literarnu naobrazbu.

Na usmenom ispitu iz grčkog i latinskog, tražit će se od kandidata poznavanje smisla pojedinih riječi i fraza rjeđih i manje poznatih, a bude li potrebito, imat će riješiti i koje oteže mjesto iz knjige. Ispit iz klasične književnosti potpuno otpada.

Ispit iz povijesti i zemljopisa ograničit će se na austrijsku povijest i to baš na gradivo uzeto u osnovnom razredu. Kandidat morat će pokazati da poznade znamenitije događaje iz povijesti Austro-Ugarske monarkije, njezin postanak, razvitak te međusobne odnošaje među raznim pokrajinam i kraljevinama monarkije u raznim razdobljima, i osim toga ustav i upravne ustanove monarkije osobito obzirom na one austrijske.

Ispit iz matematike udesit će se na način, da se kandidat iskaže, da imade točan pojam o matematici koju je učio u gimnaziji, te ju je kadar upotrijebiti u praktičnom životu.

Glede jezika na realkama sa njemačkim naukovnim jezikom određeno je, da se na državnoj realci u Trstu za pismenu radnju izradi prijevod iz engleskog na njemački ili talijansku zadaću; na realci u Gorici izradit će se zadaća talijanska ili slovenska; u Kranjskoj prijevod iz talijanskog na njemački iii jednu slovensku zadaću, već kako je gdje koji jezik relativno obvezatan. Realke sa talijanskim naukovnim jezikom, dakle ona u Trstu i ona u Pazinu, imat će talijansku zadaću, jedan prijevod iz talijanskog na njemački (možda i njemačku slobodnu zadaću) i jedan prijevod iz francuskoga na talijanski. Na hrvatskoj državnoj realci u Spljetu izradit će se jednu hrvatsku zadaću, jednu talijansku i jedan prijevod iz njemačkog na hrvatski ili obratno.

Što se pako tiče tomu maturitetnomu rasporedu odgovarajuće reforme naučne osnove uopće, opaža se, da će se u kratkom preosnovati sav naučni red, način klasifikacije i ispitivanja na srednjim školama. Pri tome će biti glavno načelo, da će se kod razdiobe predmeta obazirati na duševni i tjelesni razvitak učenika u pojedinim razredima. *Ur.*

Udruga učiteljica.*)

Gospođa Jelica Belović napisala je u 3. broju Vašega cienjenoga lista od 1. ožujka t. g. članak o »Udruzi učiteljica kraljevina Hrvatske i Slavonije« u kojemu među ostalim veli — »neka slobodno udare na mene, ako sam ijednu riječ slagala«.

Mi ne ćemo udariti na gospođu Belović, jer nismo Don Quichoti, koji bi jurišali na vjetrenjače; konstatirati ćemo samo to, da je u pomenutom članku ne samo jedna riječ, već da su svi navodi, što ih gospođa protiv Udruge iznosi slagani ili izvrnuti.

Slagano je I. o kuharskoj školi, koja da je svršila sramotnim fiaskom. Udruga je imala samo svoju mensu, koja je bez fiaska i štete Udruge zatvorena i to zato i onda, kada je »Zemaljska gospojinska udruga« osnovala onu kuharsku školu, koju gospođa Belović tako ljubezno nama u grijeh upisuje«.

II. Slagano je o »Klubu učiteljica« koji gđu. Belović tako srdi, što ne ispunjava tobože svojih dužnostih, slagano je, jer »Kluba učiteljica« uopće neima!

III. Slagana je i pripovijest o »stupu« Ognjišta. Gospođa Belović ne može vjerovati, da nije sve ono savršeno, što ona napiše, ne može zaboraviti, da joj je urednica Ognjišta jedan članak otklonila. Radio je o ženi u svjetskoj literaturi, dok je urednica željela imati takav članak o ženi u hrvatskoj književnosti, što je za nas svakako važnije i nužnije. Zato se je stup srušio, no Ognjište je ipak ostalo, tek je za gđu. Belović postalo leditem, jer njezini članci ne upaljuju.

Ne trebamo reći, da sa indignacijom odbijamo ostala naklapanja gđe. Belović. Ne možemo ozbiljno računati s nikim, koji ima tako malo obzira na vlastitu književnu reputaciju i na ugled lista u kojemu piše, da se ne žaca navaljivati na jedno društvo, o kome, kako se vidi, nije nimalo orijentiran, nego drži, da smije slati u svijet takova pisanja zato, jer mu se nešto ne sviđa.

Istina je u članku gđe. Belović samo ono, što joj je Ferdo Becić u spomenar napisao: »Čudesa prava tvori ženska glava, kad svetim plamom rodoljublja plane«.

Ali Ferdo Becić zaista nije mislio na takova »čudesa«, kakovo je stvorila gđa. Belović napisav članak »Udrugá učiteljica«.

U ZAGREBU, dne 19. ožujka 1908.

*) Na članak pod gornjim naslovom uvršten u 3. broju našeg glasila primismo ovaj odgovor »Odbora Udruge učiteljica kraljevina Hrvatske i Slavonije«, te ga rad pravednosti saopćujemo, pa nek se pojmovi bistre. *Ur.*

„Odbor Udruge učiteljica kraljevina Hrvatske i Slavonije".

Milka Pogačić v. r.
Vera Tkalec v. r.
Julka Patrijarh v. r.
Zdenka Smrekar v. r.
Ivana Hirschmann v. r.
Sofija Pittner v. r.
Herma Kirschner v. r.
Anka Tkalec v. r.
Olga Prelog v. r.
Josipa Žitković v. r.
Viktorija Klobučar v. r.
Hermina Berkić v. r.

Edmondo de Amicis.

Još se nije zazelenio grob velikog pjesnika Carduccia, već se otvorio drugi, da primi mrtve ostanke poznatog nam pisca Edmonda de Amicis, koji si je svojim vještačkim radom stekao ljubav naroda i zadobio odlično mjesto među najglasovitijim talijanskim spisateljima.

De Amicis rodio se dne 31. kolovoza 1846. u Onegli od odlične obitelji. Iza lijepog uzgoja u očinskoj kući, pođe u vojnički zavod, postade časnikom i učestvovaše god. 1866. hrabro u talijanskoj vojsci. Malo vremena za tim odreče se vojništva i nastani se u Turinu, gdje se stane baviti književnošću, nastavljajući svoj rad, što ga je još kao vojnik bio započeo. Godine 1868. ugleda svijetlo prva njegova knjiga »La vita militare«, a par godina za tim »Ricordi del 1870—71«. Tim djelima pobudi pažnju talijanskog općinstva, koje mu već onda opredijeli odlično mjesto u kolu novijih književnika. Da se pokaže vrijednim te časti i da svojem narodu pruži zdrave moralne hrane, dade se na putovanja i počme izdavati svoje putopise, a uz to još knjige drugog sadržaja. Evo hronološkim redom njegovih djela: »Ricordi di Londra«, 1874. — »La Spagna«, 1875. — »Marocco«, 1876. — »Novelle«, 1878. — »Costantinopoli«, 1878. — »Olanda«, 1879. — »Ricordi di Parigi«, 1879. — »Poesie«, 1880. (čuvstvene pjesme) — »Ritratti letterari«, 1881. »Gli amici«, 1884. (psihološka študija o prijateljstvu), — »Alle porte d' Italia«, 1885. (povjesne crte), — »Cuore«, 1887. — »Sull' Oceano«, 1889. — Il romanzo di un maestro«, 1890. — »Il vino«, 1890. — »Fra scuola e casa«, 1892. — »Ai ragazzi«, 1895. — »In America«, 1895. — »La lettera anonima« 1896. — »Speranze e glorie«, 1897. — »Rossi e neri«, 1897. — »Tre città«, 1898. — »La carrozza di tutti«, 1898. — »Memorie«, 1899. — »Ricordi d' infanzia e di scuola«, 1900. — »Capo d' anno«, 1901. — »Nel regno del Cervino«, 1904. — »L' idioma gentile«, 1905. — »Pagine allegre«, 1905. — »Nell regno dell' amore«, 1907.

Rekli smo, da je de Amicis svojim krasnim perom već u prvim godinama svog književnog rada svrnuo na se pozornost ne samo talijanskog općinstva, već i drugih kulturnih naroda, te se njegova djela stala prevađati na

razne jezike. Omilio je svima njegov krasan stil, bogastvo jezika, vjernost i jasnoća u ispitivanju raznih subjekata. De Amicis je majstor u radnjama svoje vrsti, nu nije umjetnik, jer umjetnost je sinteza, a de Amicis je analitičar; on je genijalan pisac, nije genij. Vrijednost njegovih djela sastoji u ljepoti i finoći jezika, u strogom ispitivanju i vjernom prikazivanju naravnih subjekata, u izražaju svojih dojmova. Nu pri tome ne možemo da ne istaknemo jednu manu, a ta je monotonija. U neizbrojnoj raznolikosti predmeta, nalazimo uvijek nekakav »quid simile«, nešto uvijek jednaka — uvijek isti stilistički način, iste poteze. Tu i tamo izbija iz njegovih crta humor, koji nije svagđe dobro uspjeo.

Nekoja de Amicisova djela, kao »Srce«, »Carigrad«, »Slike iz vojničkog života«, te mnogobrojni ulomci različnih radnja, prevedeni su na hrvatski jezik. De Amicisovim putopisima slični su u hrvatskoj književnosti, putopisi Vebera, Miškatovića, Račkoga, Šenoe, Tresića i drugih.

Veliku slavu i hvalu steče si de Amicis u pedagoškoj književnosti sa svojim radnjama »Cuore«, »Fra scuola e casa«, »Ai ragazzi«, »La maestrina degli operai«, »Idioma gentile« i drugim manjim spisima. »Cuore« je najzanimivija knjiga za djecu; to je živo, jednostavno, duboko i zdravo idealno djelo. Pisac pokazao se blagim interpretom dječjih duša, te je htio da tom knjigom uzgaja djetinje srce i da ističe plemenitost učiteljskog rada. Ta zlatna knjiga prevedena je na mnogo jezika »preštampana mnogo puta; u Italiji rasprodalo se do sada pol milijuna otisaka. U knjizi »Il romanzo d' un maestro« divno je ocrtan život, rad i muke, te zlostanje pučkog učitelja u Italiji.

De Amicisa zatekla je nagla smrt u jednom hotelu u Bordigheri u noći od 11. minulog ožujka. Umro je, ali ostade mu slava, i žar njegovog »Srca« grijati će kroz dugi niz godina mladenačke grudi.

D. B.

VJESNIK.

C. kr. kotarsko školsko vijeće u Pazinu.

Redovitu sjednicu obdržavalo je ovo vijeće dne 27. veljače tek. god., iz koje priopćujemo:

Odobrava se zapisnik zadnje sjednice.

Primaju se do znanja priopćenja da je: Jelka Semitekolo učiteljica u Žminju premještena u Dobrinj; Vinko Zidarić imenovan stalnim ravn. učiteljem na hrv. dvorazrednici u Pićnu; Ante Opašić stalnim učiteljem na hrv. pučkoj školi u Pazinu; Lavoslav Stihović, dosadanji ravn. učitelj u Premanturi, imenovan stalnim ravn. učiteljem u Lindaru, a Ivan Karlavaris premješten iz Lindara u Premanturu; kao peta izvanredna učiteljska sila na hrv.

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

pučkoj školi u Pazinu imenovan kao podučitelj Ante Gostinčar; povjerena obuka u ženskim ručnim radnjamai u hrv. odjelu pučke škole u Sv. Nedjelji Anđelini Fedele, u pučkoj školi u Kršanu Mariji Saršon iz Čepića, na talij. pučkoj školi u Žminju Mariji Dobrila; ista dobila dozvolu, da u Žminju otvori dječje zabavište; za II. razred u Pićnu odobrena nerazdijeljena obuka prije podne; c. kr. pokrajinsko školsko vijeće izvijestilo, da nema nikakove zapreke, da se za pučku školu u Predupcu imenuje redoviti učitelj.

Predlaže se, da se dvorazrednu pučku školu u Tinjanu proširi u trorazrednu, a jednorazrednu pučku školu u Bermu na dvorazrednu. Za jednorazrednu pučku školu u Novacima predlaže se, da se proširi u dvorazrednu ili da se u Cerovlju ustanovi jednorazrednicu za Cerovlje, Previž i nekoja druga sela.

Proslijeđuju se preporukom molbe: P. B. iz S. P. u Š. za IV. starosni službovni doplatak; V. K. iz Ž. i N. O. iz L. za potporu radi bolesti; D. S. iz P. za naknadnu putnih troškova prigodom službenog premještenja; F. B. iz B. za nagradu za izvanredni rad u školi.

Na koncu prima se do znanja netom stiglu odluku o zaključku disciplinarne istrage proti jednom učitelju.

Srednje škole u Austriji.

Po službenim podacima statističnoga ureda, bilo je u god. 1907. gimnazija u Dolnjoj Austriji 35, Gornjoj Austriji 8, Solnogradskoj 2, Štajerskoj 9, Koruškoj 3, Kranjskoj 6, Primorju 7, Tirolu 12, Češkoj 67, Moravskoj 30, Šleskoj 7, Galiciji 55, Bukovini 8 i u Dalmaciji 5. Svih gimnazija bilo je 254 Od ovih bilo je 19 nižih gimnazija, 3 realne gimnazije, 218 viših gimnazija i 14 realnih viših gimn. Te zavode uzdržavali su: država 193, pokrajine 11, gradovi 8, biskupi 7, njemački redovi 15, zaklade 4 i zasebnici 16.

Po naukovnom jeziku bilo je 126 gimnazija njemačkih, 52 češke, 49 poljskih, 6 talijanskih, 6 maloruskih i 5 hrvatsko-srpskih. — Realka je u Dolnjoj Austriji 21, Gornjoj Austriji, Kranjskoj i Dalmaciji po 2, Solnogradskoj, Koruškoj i Bukovini po jedna, u Štajerskoj 7, Primorju i Tirolu po 5, Češkoj 42, Moravskoj 33, Šleskoj 4. Galiciji 11, ukupno 137. Država je uzdržavala 100, pokrajine 30, gradovi 4, njemački red 1, zaklade 1 i zasebnici 1 realku. Po naukovnom jeziku bilo je 77 realka njemačkih, 43 čeških, 11 poljskih, 4 talijanske, 1 hrvatsko-srpska i jedna utrakvistička. Na svim gimnazijama bilo je u prošloj školskoj godini 89.432 učenika i učenica na realkama 45.944.

Sami Slovenci nijesu imali niti jedne gimnazije i realke u svome jeziku.

Važan izum za ženski svijet.

Čitamo u sarajevskom: »Školskom vjesniku«:

Učiteljica za ručni rad u državnoj višoj djevojačkoj školi u Banjojluci, Amalija Markulin izumjela je *vrlo praktičan stroj za tkanje i vezenje.* Stroj je lagan i osobito priličan za nošenje u ruci. Na njemu se mogu s malo snage, što je žensko primjenjuje rukam i nogama, svršavati sve vrste tkanja i potkivanja kao i vezenja, i to vrlo brzo i na najjednostavniji način. Da je izum uspio, svjedoči i to, što je izumiteljica dobila na rečeni stroj patent. Ovaj će stroj dobro doći ne samo našim djevojkama u školi, nego će on biti od velike važnosti i za naš kućni obrt.

Ispiti na učiteljskim školama.

Kako se je provela na gimnazijama preuredba pismenih i usmenih ispita zrelosti, na išti će se način izdati posebni red za ispite na učiteljskim školama. Kakav li će biti taj red i kada će se po njemu započeti obdržavati ispiti, to nam jošte sada nije poznato.

Ferijalni tečaj.

Prof. i docenti austr. visokih škola drže godimice ferijalne tečajeve (u sporazumku sa »društvom za znanstvene ferijalne tečajeve za učitelje«) u svrhu dalnje naobrazbe pučkih i građ. učitelja. Ljetos je red na bečkoj universi, da vodi takav tečaj. Obdržavat će se u Lincu tri ćedna. Predavanje bit će iz humanističke i realističke struke. Po podne svakoga dana drže se ekskurzije u okolicu. Obično dolazi na ovakve tečajeve do 200 učitelja iz cijele Austrije. Oni naši, koji namjeravaju gori, upućuju se na vlastiti džep; bude li se tečaj obdržavao izvan škol. gl. praznika, tada treba moliti dopust.

Školstvo u Beču.

Prvog listopada 1907. polazilo je bečke pučke i građanske škole 232.429 djece, i to 117.618 djevojčica i 114.811 dječaka. Građanske škole je polazilo 22.074 dječaka i 26.671 djevojčice, a pučke 92.609 dječaka i 90.842 djevojčica. Građanskih i pučkih škola bilo je 448, i to 15 pučkih škola združenih sa građanskom za dječake i 22 za djevojčice, 44 dječačke i 44 djevojačke trorazredne građanske škole. Pučkih škola bilo je 158 za dječake, 151 za djevojčice i 12 mješovitih. 140 dječakih škola je petrazrednica, 16 šestrazrednica i 2 sedamrazrednice; 132 djevojačke škole jesu petrazrednice i 19 šestrazrednica. Od mješovitih škola 1 je dvorazredna, 3 trorazredne, 1 četverorazredna, 3 petrazredne i 4 šestrazredne. Prama prošloj godini povećao se za 6315 broj polaznika.

Nova Družbina škola.

Dne 12. ožujka otvorena je u Rakitovcu na buzetskom Krasu Družbina škola. Još pred dvije godine bilo je tamo povjerenstvo glede javne škole, al od tada sve pri starom. Pa kad se javne oblasti ne htjedoše maknuti, pretekla ih eto Družba. Ivka Jerbić učiteljica je na toj školi.

Konac školske godine.

Po naredbi ministarstva za bogoštovje i nastavu, svršit će ova školska godina 1907/8. na srednjim školama mjesto na 15., iznimno već u subotu dne 4. srpnja. Tom odlukom otpadaju ljetni praznici radi vrućine.

Japansko školstvo.

Japansko ministarstvo nastave objelodanilo je izvještaj, po kojem se razabire, kako školstvo tamo upravce velikim koracima sada napreduje. Godine 1905. bilo je 7,551.445 djece obaju spolova, koja su bila dužna polaziti školu. Pohađalo je pako ovu 96% dječaka i 91·46% djevojčica. To je zaista veliki postotak, uzev u obzir, da u prijašnjim godinama polazak nije bio toli utješljiv. Tako je u godini 1873. polazilo školu 28% djece, taj se je broj digao u god. 1883. na 51%, dok je u god. 1903. bilo već 93% polaznika. No sa plaćama se tamošnje učiteljstvo ne može pohvaliti, ove su silno niske te variraju između 10 i 150 K.

Japanci se otisnuše i u svijet, da vide, kakva je drugdje nastava. Ovakovih đaka imade 2011 po evropskim školama.

Učiteljstvo u Kranjskoj.

Svršetkom godine 1906. bilo je na javnim građanskim školama 8 strukovnih učitelja. Na javnim pučkim školama bilo je 494 učitelja i 425 učiteljica, na zasebnim pučkim i građanskim školama podučavalo je 19 učitelja i 108 učiteljica. Na jednu učiteljsku silu dolazi popriječno 96 djece.

Jorgovan.

Josip A. Kraljić, upravitelj Družbine škole u Malom Lošinju moli nas da objavimo, da mu svi oni, kojima je poslao na raspačavanje omladinski koledar »Jorgovan«, pripošalju utjerani novac i da mu povrate ne raspačane istiske.

Otkriće na Martu.

Pariška akademija znanosti dobila je obavijest, da je sjevero-američki astronom Lowell pomoću spektralne analize ustanovio, da na Marsu imade vodenih para. To je do sada bila tek hipoteza. Ovo otkriće dati će istražiteljima Marsa novih važnih pobuda.

Narodnosti u Macedoniji.

Macedonija dijeli se u tri vilajeta, u skopljanski, solunski i bitoljski i broji 2,470.000 stanovnika. Po zadnjim podacima imade u Macedoniji slijedećih narodnosti na ovaj način brojno zastupanih: Bugara 720.000, Turaka i Arbanasa 670,000 Srba 510.000, Grka 350.000, Kuco-Vlaha 70.000 i 120.000 raznih drugih narodnosti.

Pogriješke.

U posljednjem broju zaostale nam slijedeće tiskarske pogriješke:

Na pročelnom listu 1848—1868 mjesto 1848—1908

str. 34 red 13 odozdo državnici mj. činovnici

» » » 11 » 1844 » 1848
» 35 » 2 » Horvat » Hrvat
» 35 » 10 » uredi » uvede
» 35 » 11 » jedinstvo » jedinstva

Od uredništva.

Gosp. N. P. Berseč. Primismo 160. Kad bi se svi tako brinuli za naše glasilo kano Vi, tada sretnih nas! Hvala, pa živ i zdrav bio!

Gosp. F. B. Beram. S nepažnje rabotnika 152 pošlo po zlu. Preostavših 726 začepit će ipak ako i samo jednu rupicu, ne će bar toliko curiti. Čestita hvala i — Bog!

LiČne vijesti.

Simo Matavulj.

Polovicom prošastog mjeseca umro je u Beogradu veleuvaženi srpski književnik Simo Matavulj. Bio je on jedan između najvrsnijih pripovjedača u srpskoj književnosti. Napisao je mnogo djela, između ovih: »Iz Crne Gore i Primorja«, »Novo oružje«, »Iz primorskog života« (izdala Matica Hrvatska), »Sa Jadrana«, »Kraljica«, Iz raznih krajeva«, »Vilina knjiga«, »Zavjet« i »Bakonja Fra Brne«. Ova poslednja knjiga najbolja je njegova radnja. Osim toga napisao je mnogo pripovijesti, koje su kojekud raštrkane po beletrističkim novinama. Bio je vanredno oštra opažanja, a lijepim je jezikom vladao kano malo tko.

Rodio se Simo u Šibeniku godine 1851. Bio je učiteljem u raznim mjestima Dalmacije a kasnije odgojiteljem crnogorskog prijestolonasljednika. Iza toga otišo je u Beograd, gdje je bio na gimnaziji profesorom talijanskog i francuskog jezika. Bio je predsjednikom srpskog novinarskog udruženja i redovit. članom srpske akademije.

Narod ga u vjekovim časno spominjao!

Član kotarskog vijeća u Puli.

Članom c. kr. kotarskog školskog vijeća u Puli bijaše imenovan Josip Holzer, upravitelj c. kr. velike njem. gimnazije u Puli.

Učitelj zastupnik.

Prošastog ožujka obavili se u Kranjskoj izbori za pokrajinski sabor, te je u Idriji izabran zastupnikon naroda učitelj i književnik Engelbert Gangl.

Vjenčanje.

Dne 2. ožujka vjenčao se u Dobrinju na otoku Krku brat Slovenac, učitelj u Gornjem Dvoru u Štajerskoj, Ignjat Šijanec sa čestitom gdjicom. Cecilijom Mavrović. Čestitamo!

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjiza sk i, papirn carsku, knjigovešku i tiskarsku str ku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK - PAZIN.

Originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“ i „MLADOG ISTRANA“

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR. — Pula, via Giulia 1.

Cijena koricama: PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.
ISTRANA » » » —·60.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & Co. ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosuè Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, ⁂ ⁂ PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. SVIBNJA 1908. BROJ 5.

SADRŽAJ:

Istarsko uskrsnuće. Spj. Jos. A. Kraljić.
Vrline i mane. Piše Davorin Trstenjak.
Krivi i dobri nazori. Piše Josip Bačić.
Geografija Istre. Piše Prof. N. Žic.
Ardigò. Piše D. B.
Naše pučke škole i budući pokrajinski sabor. Piše A. R.
Odgovor gdici Milki Pogačić o „udrugi učiteljica". Piše Jelica Belovićeva.
Vjesnik.

Izlazi svakog prvog ⁂ u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.). Pula, ulica Giulia br. 1.

Poziv na pretplatu!

Priredio sam „Životopis Njegova Veličanstva prigodom 60-godišnjice vladanja“ za djecu pučkih škola, pak ovime umoljavam gg. učitelje i učiteljice, roditelje, mjesna školska vijeća i sve prijatelje mladeži, da čim više djece (po mogućnosti svu) na djelce pretplatiti blagoizvole. Knjižica se dobiva samo kod mene, a stoji **samih 20 para.** Ispod 10 komada se poštom ne razašilje.

Dobrinj, 25. travnja 1908.

Ivan Mahulja, učitelj.

Javna zahvala.

Velemožni gospodin Kazimir Jelušić, načelnik općine kastavske poklonio je knjižnici učiteljskih pripravnika c. kr. hrv. muške učiteljske škole u Kastvu sedamdeset, a veleučeni gospodin Franjo Kresnik, umirovljeni ravnatelj kr. velike gimnazije u Sušaku, preko dvije stotine što poučnih, što zabavnih knjiga.

Potpisano ravnateljstvo smatra svojom ugodnom i svetom dužnošću, da plemenitim darovateljima najtoplije zahvali, što su se tako lijepim i toli potrebitim darom sjetili ovoga najmlađega hrvatskoga učevnoga zavoda u Istri i u isto vrijeme lijepo moli, da bi se u primjer spomenute gospode ugledali i drugi rodoljubi i prijatelji naše istarske uzdanice.

Ravnateljstvo c. kr. hrv. muške učiteljske škole u Kastvu.

Ivan Ivanković, ravnatelj.

Namirili pretplatu za god. 1907.

A. Tončić, Klana. — I. Šoštarko, Vinkuran.

Platili dio ili cijelu god. 1908.

A. Kalac, P. Matanić, I. Kos, J. Bačić, J. Mandić, Mjesno školsko vijeće i I. Ivančić, Pazin. — E. Dukić, Brešca. — A. Tončić i P. Marčelja-Galović, Klana. — M. Črnjeka, Draguć. — T. Golmajer, V. Šepić i K. Rade, Buzet. — I. Karlavaris, Premantura. — V. Nazor, Kopar. — Pučka škola, Srijemski Karlovci. — B. Deprato, A. Klodič Sabladovski i Dr. J. Pertot, Trst. — F. Trejbal, Vabriga. — I. Mahulja i N. Uravić, (Kras) Dobrinj. — Zvonimir, Beč. — Dr. I. Kalčić, Zala-Mihályfa. — M. Trinajstić, Malinska. — A. Rajčić, Veprinac. — Dr. F. Ilešić, Ljubljana. — J. Nežić i M. Prosen, (Kras), Krk. — J. Dminić, Vrbnik. — M. Škvarč, Kanfanar. — K. Murljačić, Kaštelir. — M. Hajdinger, Sv. Matej. — A. Šebesta, Cere. — L. Oklobžia, F. Filakovac i A. Ćiković, Pula. — F. Barbalić i J. Grašić, Beram. — A. Kraljić, Risika. — I. Nežić, Livade. — A. Fučići A. Štefanić, (Kornić), Punat. — M. Patriarch, Baderna. — Kot. učiteljska knjižnica, Kastav. — N. Magašić, Baška. — J. Vaník, Lindar. — Pučka škola u Krajiškoj ulici, Zagreb. — P. Saršon, Šušnjevica. — V. Puharić, Lipa. — A. Češčut, Zamet. — E. Sterniše, i L. Slokovič, Supetar u šumi. — Učiteljski klub, Cirkvenica. — H. Bolković, Ćunski. — I. Šoštarko, Vinkuran.

GOD. III. PULA, 1. SVIBNJA 1908. BROJ 5.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Istarsko uskrsnuće. o o o o

Tihano se krajem tamne sjene dižu
I sve nekud češće grob za grobom puca,
Uzdisaji vajni do neba im sižu,
Žar plamtećih oči grobljem se svjetluca.

U redove žurno redaju se guste,
Svaka drugoj glavu na šapat obara,
O osveti snuju sred te noći puste
U cik zore rane zlobnog na grobara.

I ciknula zora, dan se iz sna budi,
Biserjem i zlatom posule se gore,
Iz sjenâ se silni izvalili ljudi
I grobara gordog na zemlju obore . . .

Krajem pjesma ori, barjak vitla slavni
Dok u vaju gine srce umiruće —
Na groblju se ruše spomenici davni,
Istran Hrvat slavi sretno uskrsnuće!

Jos. A. Kraljić.

D 10/1984 C-46-B

NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

Vrline i mane.

Piše DAVORIN TRSTENJAK. (NASTAVAK.)

Rodoljublje.

Svaki stvor rado živi, voli sebi, ljubi sam sebe, pa tako i čovjek. Ali čovjek, pa i onaj najdivlji, nije pusti sebičnjak. Njegova ljubav širi se i dalje. On ljubi i svoje potomstvo velikom ljubavi. Kako lavica u pustinji daje život za svoje mlado, tako i majka divljačka i prosvjetljena žrtvuje sve za čedo svoje. Majčina je ljubav najčistija, najnesebičnija, neizmjerna. Da nestane te ljubavi, nestalo bi i čovječanstva. To je početak ljubavi bližnjega, a kako ćemo poslije vidjeti, i ljubavi naroda i domovine.

Majka ljubi zaista najviše ono, što joj je najbliže, a to je njezino čedo. Roditeljska ljubav širila se je i na druge s kojima je čovjek živio, radio, veselio se i trpio, a to su ponajprije članovi obitelji. Obitelj je temelj ljudskomu društvu, ljubavi bližnjega i svih kreposti. Ali kako se je obitelj množila i razgranala u pleme, u tu veliku porodicu, koja je zajedno živila i ujedinjenim se silama borila proti svomu vanjskomu neprijatelju: tako se je ta ljubav proširila na cijelo pleme. Tako svoj svoga najvoli, a svaka ptica svomu jatu leti. Ljudi izvan plemena, dakle inoplemenici, bili su tuđinci, a obično neprijatelji. Svaki je narod uzvisivao sam sebe, a druge je prezirao, zvao ih divljacima, barbarima i kojekako. Tek Isus Hrist, da mu je za slavu, učio nas je, da je naš bližnji svaki čovjek. To je najšira i najuzvišenija ljubav bližnjega.

Ljubav bližnjega razvija se među ljudima, koji se druže, koji su jedan drugomu blizu i koji jedan drugomu služe. Za one daleke i nepoznate ljude slabo se mari. »Daleko od očiju, daleko od srca«. No čovjek ne ljubi samo ljude, koji su mu blizu, nego i životinje i stvari. Čovjeku je mila i kuća u kojoj se je rodio, drag mu je svaki grm oko nje, draga mu je rodna gruda. Svijesnu čovjeku mio je sav narod, a ne samo porodica; mila mu je sva domovina, a ne samo rodno mjesto. Svijestan čovjek uviđa, da osim rođene majke ima još jedna veća majka, majka svih nas: majka domovina. On zna da je narod jedno tijelo, a pojedinci samo njegovi članovi, i što pojedinci više čine za svoju zajednicu, to je zajednica jača, a po tom i svaki njezin član. Sreća svakoga čovjeka u narodu ovisi i o sreći svega naroda. Pa kao što život svakoga djeteta ovisi o ljubavi matere, tako i život naroda ovisi o ljubavi njegove djece.

Rodoljublje je ljubav svoga roda, svoga naroda i svoje domovine: najbližih svojih svetinja. Rodoljub ne živi samo za se, za svoju djecu i bližu rodbinu, nego i za svoju rodbinu, a to je narod. On žrtvuje mnogo u narodne svrhe, pa i svoj život, ako je potrebno. Kao što su majčine žrtve najbolje jamstvo za život njezina djeteta, tako su i žrtve rodoljuba najveća sigurnost

za život i sreću narodnoga potomstva. Narod svoje rodoljube slavi i čuva im spomen, kao svojim najvjernijim sinovima i najvećim dobrotvorima.

Ljubav roditeljska je starija i veća nego je rodoljublje. Kad se rodoljublje onako uvriježi i rasplamti, kao što je rasplamćena roditeljska ljubav, onda ne će biti potrebno da se propovijeda: djeco, ljubite domovinu, kao što nije bilo uzroka, da Bog zapovijedi: majke ljubite djecu svoju. Onda će ljubav bližnjega obuhvatiti sve narode, sav svijet, nebo i zemlju. Onda će svi narodi biti jedna velika obitelj, jedno veliko tijelo.

Rodoljublje ima dakle preći u čovjekoljublje. Ako nam je i ljubiti svoj narod nada sve narode, to je ipak razumno i kreposno, da poštujemo i ljubimo i druge narode. No budući je ta ljubav u ljudima još uvijek premalo razvijena, i pošto još narodi vrebaju, da podjarme i odnarode druge narode, to i mi treba da otvorimo oči i da smo spremni, da odbijemo tuđe grabilice, koje rade da nas progutaju. Kad grabilice uvuku pande, mi ćemo ih više ljubiti, a to će biti samo na našu i njihovu sreću Dok je tako, rodoljublje ostaje veliko ljudsko dobro.

Rodoljub može biti samo svijestan, dobar i čestit čovjek. Od pustoga sebičnjaka, zavidnika, škrtice, od drugoga nevaljanca i čovjeka bez osjećanja ne može biti rodoljuba. Za to hoće se potpun čovjek.

Sad nam je još reći, kako se uzgaja rodoljublje. Kao što rodoljublje u narodu nije postalo odjednoć samo od sebe, nego se lagano razvijalo, tako se ono razvija postupice i u čovjeka pojedinca. Tko najprije ljubi živom i iskrenom ljubavi majku, oca, braću, susjede i svoje najbližnje; tko najprije ljubi svoju kolijevku, svoju kuću, svoju životinju, svoj cvijet, svoj zavičaj: taj je na dobrom putu; taj će ljubiti i svoj narod i svoju domovinu. Tko se pak dotle digao, taj sa svojom ljubavi lako pređe granice domovine. Tko nije ljubio svoje dobre majke, ne ljubi ni Boga ni domovine.

Čistoća.

Čistoća broji se među najznamenitije krijeposti, jer ona znamenito utječe na tjelesno zdravlje. Zato pravo kažu mudre hrvatske poslovice: »Čistoća je pol zdravlja. Čistoća je Bogu mila«. Čistoća tjelesna, čistoća u odijelu i u svemu, obrana je od smrada i gada, od gnjiloće i raznovrsnih zametaka bolesti. Nečistoća je leglo svakojakih bolesti. Šuga, guba, krasta i druge kožne bolesti hvataju se nečista tijela. Groznica, difterija, kuga i druge kožne bolesti haraju najviše, gdje ima najviše smrada, gnjiloće i nečistoće. Toga opet može biti najviše, gdje ima dosta vlage, topline i nemarnosti, kao što je to na istoku, gdje je domovina kolere. Više je ljudi pokosila nečistoća na tijelu i odijelu, nečistoća u kućanstvu i nečistoća u zraku i vodi, nego svi ratovi u svijetu. U naše tijelo dolazi čist zrak, a izlaze nečisti plinovi ne samo na

pluća, nego i na kožu; ali kad se šupljinice na koži začepe nečistoćom, zapriječi se ulaz i izlaz plinova, što škodi čovječjemu zdravlju.

Kad se čovjek opere, okupa, preobuče u čistu rubinu ili legne u čistu postelju, osjeća se ugodno, postane svjež na tijelu i duhu.

Nečistoća je gad, od koga bježi svaki malo bolji čovjek. Tako je i nečist čovjek oduran svakomu, a mnogomu i toliko, da mu se smućuje. Zato nečistu čovjeku nema mjesta u išto boljem ljudskom društvu. Čistoća je pak duša svakoga uzvišenijega čina, svake svečanosti i svetkovine. Za svaku svečanost, bila obiteljska, crkvena ili narodna, sve se velikom brigom, pomnjom i žurbom čisti, redi, obnavlja i kiti. Ženska mladež odijeva se u bjelinu, u čistu bjelinu kao snijeg, jer je bjelina znak čistoće. Tako je bijeli liljan, bijeli cvijet znak nevinosti, dakle znak ćudoredne čistoće. Čistoća je uzor, slika i prilika tjelesnog i moralnog dobra, a nečistoća, prljavština, kal, slika i prilika najvećega zla. Zato govorimo o čistoj savjesti, o čistoj misli, o čistoj duši, o čistim prstima, kao što i o crnoj duši, nečistim željama, nečistim poslovima.

U staro su doba mnogi zakonodavci na korist i spas ljudsku odredili, da bude pranje i kupanje vjerskom dužnosti. Tako se Muhamedovci peru pet puta na dan. Indijanci kupaju se u rijeci Gangesu, misleći, da će im Bog zato grijehe oprostiti. Kod Kostajnice ima vrelo svetinja. To je vrlo bistra i zdrava voda. Praznovjeran puk dolazi rpimice u oči mlade nedjelje na to vrelo vode žive, pa se dobro pere, baca staru, ponajviše do zla boga prljavu košulju, a oblači čistu i novu. Bačene košulje pokupe obično cigani. Nije čudo, da neuredan, zanemaren i nečist čovjek, kad se u ovakovoj bistroj i svježoj vodi opere, kad se napije onako zdrave vode i kad se uz to lijepo pomoli Bogu i zadahne nadom i vjerom u zdravlje, i u istinu ozdravi. O zaista je svako bistro vrelo prava svetinja!

Tko se od djetinjstva navikne na prljavštinu i nered; tko je od djetinjstva ležao u blatu i kalu, u smradu i neredu: ne mari za čistoću i nema ni stida ni ljudskoga ponosa, a po tom ne može biti ni čestit ni značajan čovjek, nego stvor najniže i najkukavnije vrsti. Kako da ima prljavac smisla za ono, što je lijepo?!

Zato je materi najpreča dužnost, da svoje dijete drži od prvoga časa u najvešoj čistoći. Marljivo kupanje i pranje prva je potreba. Mokrih dječjih krpa neka nikad ne presušuje, nego neka ih svaki put dobro opere. Nema veće sramote materi, nego je dijete, koje smrdi po nečistoći.

Čistoća je dakle toliko dobro, jer služi tjelesnomu, duševnomu i ćudorednomu zdravlju, a osim toga je ona lijepa i Bogu draga.

(Nastavak slijedi.)

Krivi i dobri nazori. (Glede obuke u drugom jeziku.)

Piše JOSIP BAĆIĆ.

Danas obdržavasmo moja supruga i ja kućno vijeće. Kao glava obitelji predsjedah ja. Otvorim skupštinu.

— Čuješ, stara, naša kćerka ima 12 godina.

— Znam bolje nego ti, ako sam i stara!

— Glede tvoje starosti ja sam se samo našalio.

— I ja također.

— I svršila je hrvatsku pučku školu, kako se rođenoj Hrvatici i pristoji.

— Znam i to.

— Sada bi možda trebalo, da se počme učiti koji drugi jezik.

— Bi. Ako joj u životu i ne bude baš mnogo koristio, naučit će se pomoću drugoga jezika još više cijeniti i ljubiti svoj jezik materinski. Učenjem drugoga jezika otkrivat će joj se malo po malo sva ljepota i bogatstvo hrvatskog jezika, a razvijat će joj se i intelektualne moći.

— Pravo govoriš. Ja znam par riječi njemački, ti također. Tko će joj dakle da bude učiteljem, ja ili ti?

— Niti ti, niti ja, jer ja neću, da mi s djetetom u kući govorimo nikojim drugim jezikom, nego hrvatskim. Neka jednom, kad odraste i u dobu zađe, znade i spominje se, da su ćaća i mama s njom samo hrvatski zborili; tako će joj srce ostati jedno jedino, cijelo, narodno.

— Živjela! Umolit ćemo dakle kojega od mjesnih učitelja, da ju podučava.

— Učini, kako najbolje znaš. Ja moram u kuhinju.

— Čekaj, da zaključim sjednicu.

Zaključismo.

* * *

Drugoga dne eto već učitelja. Udarismo u šake, a sutra se počima.

Sutradan donese učitelj pisanku, pero, tiskana i pisana pismena i poče podučavati njemački jezik pisanjem i čitanjem.

— Što ćeš s time?

— Podučavat ću najprije u njemačkom pismu i čitanju, to je temelj.

— Hm! Što misliš, kolego, da sam ja moje dijete najprije učio glasove, a onda ih slagao u riječi, kad sam ga učio govoriti?

Il misliš, da sam mu turao olovku u ruke, kad mu je bilo pô godine života? Pak da kćerku naučim govoriti, zar sam ju najprije podučavao: i, t, u, c, a, ta-ta? Nisam brate, a ne ćeš »pobora« ni ti. Ja sam ju najprije učio govoriti, a kad je to već znala, onda se je tekar počela učiti pisati i čitati.

— Ali molim . . . .

— Razumijem; ti bi se htio opravdavati, ali ne bi ništa koristilo.

— Molim te, pa što ćeš pisati i čitati s mojom curicom, kad ona ne zna ni riječi njemački. Ti nijesi otac, ali sam ja, pak ne ću da mi »malu« mučiš dva mjeseca s pisanjem i čitanjem nerazumljivih riječi, rečenica i štiva.

— Nego kako ću početi?

— Govoriti ju uči, pa kad bude nešto znala, onda ćeš ju podučavati u pisanju i čitanju. Od pojma pređi na riječ, od riječi na glasove, a tekar onda na pisanje znakova za glasove.

— Dobro.

I učitelj pozove »malu« na prvu lekciju. Ja sam slušao.

Učitelj: pero die Feder, pero die Feder, pero die Feder. Učenica je morala ponavljati: pero die Peder, pero die Feder, pero die Feder. (Ovako moraju učenici pučkih i srednjih škola »bubati« tuđe riječi, dok ne zapamte te prazne zvukove bez ikakva sadržaja). Tako je poučavao još par riječi, ali djevojče se nije dalo dugo mučiti, već dotrči k meni i reče: »Čaća ja ne ću da se učim njemački jezik.«

Pošaljem ju na dvor k sestri, a k sebi pozovem učitelja.

— Kako ti se sviđa moja curica?

— Ne će da uči; pobjegla je, reče, a na licu mu se vidjelo, da trpi. Učitelji su vrlo osjetljivi. Boli ih, kada djeca zamrze njihov predmet.

— I meni je rekla, da ne će njemački da uči. Hoćeš li, da ju kaznim? Valjda ne ćeš, jer bi onda zamrzila na me, na te i na sam predmet, a to bogme ne bi dobro bilo.

On je šutio. Bio je u ne maloj neprilici.

— Sjedi, kolego, sada ću ja tebe poučavati!

Debelo me pogleda.

— Daj no, sjedi!

Sjedne se i neustrpljivo očekivaše, što će biti. Ja uzeh crtalo u ruke, pokažem mu ga i šutim časak kô zid. Zatim glasno rečem: das Lineal. Uzmem zatim knjigu, držim ju pred njim i rečem nakon kratke stanke: das Buch. Tako učinim sa olovkom, crnilom, hartijom. Sada spustim sve stvari na stol i rečem mu, da ću ja njemačke riječi govoriti, a on neka pokazuje rukom predmete. Ja: Das Buch, a on rukom na knjigu. Ja: das Lineal, a on pokaže na crtalo, itd., dok očredismo sve predmete. Zatim postupah na obratni način: ja pokazivah predmete, a on ih imenovaše njemački.

Ja: Was ist das? (pokazivao sam mu knjigu). On: Buch. Ja: Reci: das ist das Buch. (To je knjiga.) On reče. Prihvatim hartiju i upitam ga: Was ist das? Das ist das Papier. Tako sam ga dalje pitao, a on je odgovarao.

Moj se učenik smiješi, a ja ću mu:

— Kako sam ja s tobom postupao, čini i ti tako s mojom kćerkom. Ne treba ti na pomoć uzimati materinski jezik. Čemu? Taj samo smeta pri učenju drugoga jezika, jer se pazljivost djeteta podijeli na dvoje: na hrvatski i na njemački jezik. Zašto da preko tumača s nekim govorimo, kad nas i tako razumije.

— Ali do drugog dana će mi djevojčica zaboraviti riječi, koje sam joj tumačio.

— Napiši joj ih a ona nek ih prepiše.

— A kako, kad ne zna pisati. Niste mi pustili, da ju najprije učim pisati i čitati, a sad govorite, neka piše.

— Čovječe! Ne velim ja, da njem. riječi njemačkim pismom piše nego latinicom tà i njome se Nijemci služe. Kakve poteškoće će joj zadavati pisanje riječi das Podium, das Lineal? Kad napišeš die Tafel, reci joj, da se **e** iza **i** ne čita, kod riječi Tisch, upozorit ćeš ju na **sch**, kod riječi Schüler na **ü** itd., pak će djevojče tako naučiti i njem. pravopis. Kad joj na tabli napišeš imenice, onda neka ih čita, a ti joj pokazuj predmet, postupaj onda obratno: Čitaj ti, a ona neka kaže predmete. Upozori ju, da Nijemci pišu imenice uvijek s velikim početnim pismenima i da stavljaju preda nje spolnike der, die, das.

— A kako ću joj zorno pokazati n. pr. vola?

— U školu ga ne ćeš dopeljati, to je stalno, ali slikom ćeš se poslužiti. Druge predmete ćeš sam na tabli narisati, a nekoje, osobito apstraktne morat ćeš rastumačiti hrvatski bez sumnje.

— Ali mnogo imenica uzimati naporedo bit će dosadno.

— Dakako! Stoga ih spajaj u rečenice sa shodnim pridjevima. Zorno joj protumači svojstva onih predmeta, koje znade djevojčica njemački imenovati. Postupaj ovako: »Danas ćemo se učiti, kakve su stvari«. Pokazujuć na tablu reci schwarz, onda na crnilo i reci istu riječ. Pokaži zatim na stijenu te kaži »weiß«, zatim na papir, pa reci istu riječ. Ja sam uvjeren, da će dijete šaptati »bijel«, kad kažeš weiß, kao i »crn«, kad kažeš »schwarz«. Pokazujuć na ormar digni visoko ruku i reci »hoch«; pokaži zatim na odar, spustiv ruku nisko, i reci »niedrig«. Razmišljaj prije pouke, kako ćeš koje svojstvo zorno prikazati. Tako ćeš n. pr. gladiti prstom hartiju i reći »glatt,« a gladeći stijenu »rauh«. Zatvoriv rebrenice na prozorima reći ćeš »dunkel«, a otvoriv ih: »licht«. Ne možeš li zorno pokazati koje stvojstvo, ili opažaš li, da bi djevojče moglo misliti na drugo svojstvo, onda uz njemačku riječ prišapni i hrvatsku. Pridjeve napiši (latinicom) na tabli i upozori — ako nije bilo prije prilike — na **ch**, ei, itd. Sada kaži ti predmet, a učenica neka dostavi prikladan pridjev, sveži to sa »ist« pa imaš rečenicu. N. pr. Die Tafel ist schwarz itd.

Zatim reci: »Sada ću pitati, kakova je stijena, klupa itd., a ti odgovaraj«.

Primjer: U. Wie ist der Schrank? U. Der Schrank ist hoch. itd. Pitaj zatim: Was ist niedrig? a djevojčica neka odgovori u potpunoj rečenici. Zatim: Ist die Kreide weiß? Ja, die K. ist weiß. itd.

Ist die Feder neu? Nein, die Feder ist nicht neu. itd.

Eto za kućne zadaće imaš gradiva na pretek. Prevađanje je isključeno.

Sada ćeš uzimati nekoje priloge. Kaži učenici: Danas ćemo se učiti, kako se kaže: gori, doli, desno, lijevo, sprijeda, straga, ovdje, tu, ondje. Pokaži sada rukom gori i reci: »oben«, onda doli i kaži »unten«, zatim pokaži lijevo pa reci »links« itd.

Pitaj sada: Wo (gdje) ist die Zimmerdecke? Wo ist der Boden? Wo ist die Tafel? a učenica neka odgovara u potpunim rečenicama upotrebljujuć priloge.

(Konac slijedi.)

Geografija Istre.

U »Geographische Abhandlungen von Prof. Penck« izišla je 1907. kao Band IX. — Heft 2. geografijska studija o Istri, koju je napisao profesor (prije u Trstu, sada u Beču) Dr. Norbet Krebs pod naslovom: »Die Halbinsel Istrien« (naklada Teubner u Leipzigu). To je prva znanstvena radnja o zemlji (fiziogeografija) i pučanstvu (antropogeografija) našeg poluotoka. U fiziogeografijskom dijelu posebna su poglavlja: geologija (prošlost zemlje), morfologija (oblici tla: krasa i pješčenjaka), hidrografija (doline, voda i izvori u krasu) oceanografija (obala i njezina međica*), klimatologija i vegetacija, a u antropogeografijskom dijelu opet slijedeća: historijski temelji naselja, narodnosne i društvene prilike u sadašnjosti, gospodarske prilike i sadašnje stanje naselja.

Krebs je po dosadašnjem istraživanju vlastitom i tuđem podao u ovoj opširnoj »studiji« (166 str.) pouzdanu i jasnu sliku Istre na znanstvenom temelju, ali načinom i jezikom (dakako njemačkim!) tako lijepim, da je tim djelom znatno pretekao i Talijane i Hrvate i Slovence, koji u Istri i izvan nje živu. Hrvatski je Istra do sada opisana samo jedamput, a i to davno i slabo (Klaić: Opis zemalja, u kojih obitavaju Hrvati, III. svezak. Društvo sv. Jeronima 1883.) Na žalost i to je jedino djelo kod nas zaboravljeno. Slovenski je Istru (zajedno sa Trstom) opisao Simon Rutar (Slovenska zemlja II. del. Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra. I. snopič Mat. Slovenska v Ljubljani 1896.)

*) Međica = Strandverschiebung. V. Geistbeck-Pavičić: Geografija za učiteljište 1902.

I ništa više. Talijani imadu radnika i na ovom polju mnogo više, ali se ni njihove knjige (Benussi: La regione Giulia, Parenzo Tipogr. Coana 1903.) ne mogu porediti Krebsovoj. I tako nas dakle sve Istrane skupa taj Nijemac uči poznavati našu zemlju! On je već i do sada štošta napisao o Istri, ali će mu najnovije djelo sigurno otvoriti put na sveučilišnu katedru. Opis je od početka prema svršetku sve zanimiviji, a za čovjeka, koji o prirodi malo razmišlja, prema kraju i sve razumljiviji. Podneblje je majstorski opisano, jugo i bura umjetnički. Za širu javnost od aktualne važnosti je osobito dio drugi, o pučanstvu. Nepristranost, koje Talijani do danas ne poznaju, nije mu moguće poreći. Taj antropogeografijski dio je jednako poučan za historičara i etnografa, činovnika i političara, kulturnog i ekonomijskog radnika. Prvi put čujemo golu istinu, da seoba Slavena u Istru počinje početkom VII. stoljeća, da je u polovini XVII. stoljeća sav istočni i središnji dio Istre skoro posve slavenski, a da se među malo talijanskih gradova na zapadnoj obali nalazi mnogo hrvatskih sela i selišta.

Autor se drži državne statistike, zbog čega i on u Istri vidi previše Talijana, a državna ga statistika tjera i na ovaj krivi zaključak: »Die Slaven gewinnen an Raum, aber nicht an Zahl«. Što se broja tiče, pokazali su izbori prošle godine, a toj će se »novoj« istini približiti valjda i budući popis pučanstva 1910. O nepismenosti kod Slavena i u talijanskim gradovima nam Krebs donosi strašne brojke, za koje su u prvom redu odgovorne oblasti, koje škola ne daju. Mrtvo slovo izbliže tumače brojni geologijski prorezi, fotografijske slike, crteži (o narodnosti i gustoći pučanstva pa o kulturnim vrstama zemlje) i napokon skrižaljke s brojkama (o podneblju te o nacionalnim i socialnim prilikama Istre*). Na kraju ima i kratak opis većih mjesta. Zanimivo je to, što pisac svuda uz Talijane vidi i Slavene kao jednako važan faktor, dok Talijani još uvijek i u svojim »znanstvenim« knjigama pišu »il carattere di italianità non cancellabile« (Schiavuzzi) ili L' Istria salvò la sua italianità (Benussi) i slično. Ova bi knjiga, uza sve to što je njemački pisana, morala biti Istranima poznata, a svrha ovih redaka i nije drugo, nego da upozore na nju (stoji K 7·20.) Iz Krebsova djela možemo upoznati svoju rođene grudu, a to nam je i dužnost, jer tko je ne pozna, ne može je ni ljubiti.

Prof. N. Žic.

Ardigò.

Mjeseca siječnja ove godine slavila je Italija *osamdesetgodišnjicu* rođenja svog velikog filozofa i pedagoga Roberta Ardigò.

Vrijedan naslijednik Giordana Bruna, Galilea Galilei, Leonarda da Vinci i drugih veleuma, čini Ardigò sa Lombrosom i Mossom lijep trolist, koji je

*) Kvarnerskih otoka se autor samo gdje gdje dotiče.

izrasao na plodnom tlu Italije. Što je Comte za Francuze, to je Ardigò za Talijane. On stoji dakle na osnovi *pozitivističke* nauke, koja uči, da je predmetom prave znanosti samo ono, što se osniva na ispitanim činjenicama, što je osjetilima pristupno, te po tom izvjesno ili jesno, dakle pozitivno.

U proučavanju duševnih pojava služi se Ardigò metodom istraživanja, koja je prirodoslovnim naukama podala sjajnih rezultata. Analizom živčanog sustava, te strogim ispitivanjem psihofizijoloških činjenica dolazi i on do spoznaje, da se je individualna psihe postupno razvila tijekom vremena i mijenjanjem generacija. Ali što vrijedi za pojedince to vrijedi i za društvo, za kolektivnu svijest, te ispitav socijalne činjenice i međusobne odnošaje istih, zaključuje aksiomom, da društvene naredbe: moral, vjera, zakon i t. d., niču iz sinbiotičkih ideja, koje nastaju iz zajedničkog djelovanja poznatih triju faktora: individualna psihe, ljudskog društva i prirodnih okolnosti. Iz toga slijedi, da društvo i zakon nijesu ništa apstraktna, ništa što može da izbjegne pozitivnom istraživanju, već naravne činjenice, koje u toku vremena postaju biljezi i učinci novih fenomena.

I znanost je socijalan pojav; ona nije drugo nego plod sjajnog rada zajedničkih sila svijuh generacija, što prelazi od koljena do koljena, te vodi ljudstvo k savršenosti.

Iz Ardigò-ovih djela »La morale dei positivisti«, »La psicologia come scienza positiva«, »Tesi metafisica«, »Storia della pedagogia« i t. d. raspoznajemo moralistu, sociologa i pedagoga. »Prava karakteristika čovjeka« veli on »jesu altruistička čuvstva, a pravda jest i mora da bude specifična sila društvenog ustroja«. Tako si je Ardigò, svojim ustrajnim radom i važnim djelima stekao ime, glas i mjesto med najvećim učenjacima i buditeljima nove Italije.

D. B.

Naše pučke škole i budući pokrajinski sabor.

Jedan prijedlog.

Izborna reforma za Istru je prihvaćena. Svega, što bi nam po božjem i ljudskom pravu pripadalo, nam doduše ne pruža, nu ipak prema dosadašnjim odnošajima donesla nam je mnogo i to vrlo mnogo, samo ako budući naši zastupnici na pokrajinskom saboru i prisjednici u pokrajinskom odboru budu znali to sve za naš narod iskoristiti. Pošto se od zastupnika ne može zahtjevati, da na sve sami misle i za sve sami skrbe, dužnost je svakoga, da im pripomogne to postići. U tu svrhu naumio sam napisati ovo nekoliko redaka. Reći će mi se možda, da je to još preuranjeno, jer još nije izborna reforma ni potvrđena, a kamo li zastupnici izabrani. Nu izborna reforma bit

će stalno potvrđena, pa se može dogoditi, da budu izbori odmah raspisani i sabor naglo sazvan, pa eto naših zastupnika nepripravnih na prvom zasjedanju, koje će biti u smislu izborne reforme za postignuće naših postulata najvažnije. Mislim dakle, da ovaj moj korak nije nimalo preuranjen.

Naš bijedni i zapušteni narod u Istri treba svega i svašta, nu mislim, da će mi svatko priznati, da mu prosvjete najviše treba. U mnogim je slučajevima neznanje krivo njegovoj bijedi i nevolji. To su već pred mnogim godinama bili uvidili i naši prvaci, pak su bili zato i ustrojili blagotvornu družbu sv. Ćirila i Metoda.

Opstojeće naše javne pučke škole, a ubrojiv k njima i družbine, ne zadovoljavaju ni izdaleka potrebama i broju našega naroda, pa će biti zadaća naših budućih zastupnika, da mu isposluju čim veći broj pučkih škola, čemu im izborna reforma i pruža dosta prilike. Oni će stalno to i učiniti, nu trebat će im zato i savjeta. Od njih se ne će moći zahtijevati, da budu znali gdje svagdje treba škole, a osobito ne će se od njih moći zahtijevati, da znadu, kako bi imale biti organizovane naše pučke škole u pojedinim mjestima, a da budu odgovarale potrebama pučanstva i priječile možebitno odnarođivanje naše djece. A tko može u tom pogledu dati boljih i pouzdanijih savjeta nego li mi učitelji?

Mi smo rastreseni po cijeloj pokrajini, živimo u gradovima i u najzabitnijim selima, živimo dakle među narodom, pa imamo zgode, da upoznamo njegove potrebe u pogledu prosvjete bolje nego itko drugi. Mi imamo ili možemo imati u ruci školske matice, pa znamo koliko ima djece dužne polaziti školu u pojedinim školskim okružjima, a uslijed toga i koliko učiteljskih sila bi moralo biti namješteno na svakoj pojedinoj školi, hoće li ova odgovarati svojoj svrsi. Znamo za preopsežna školska okružja, u kojima djeca slabo školu polaze radi udaljenosti, slabih puteva i drugih uzroka, pa znamo kako bi se imalo odnosno školsko okružje podijeliti i gdje bi se moralo ustanoviti novu školu, te kakova bi morala biti. Znana su nam i mjesta, koja nisu nikamo uškolana, pa znamo i način kako bi im pomoći. Držim dakle, da je dužnost nas učitelja, da sastavimo jedan nacrt, iz kojega bi bilo razvidno, koliko nam škola treba, gdje treba da bude sijelo svake pojedine škole i kako bi morala biti uređena svaka pojedina škola, ako hoćemo, da naš dosad u pogledu prosvjete zapušteni narod bude mogao imati od pučkih škola onu korist, koju se od njih uopće očekuje. Za sastav takova nacrta potrebno je sudjelovanje svih nas učitelja na javnim i družbinim školama, i to na slijedeći način.

Svaki učitelj odnosno učiteljski zbor, gdje na jednoj školi ima više učiteljskih sila, neka sastavi nacrt za svoje školsko okružje, a odnosno i za susjedna mjesta, koja nisu nikamo uškolana. U tom nacrtu neka se točno

navede sijelo škole, općinu i kotar, u kojemu se nalazi, mjesta, koja pripadaju odnosno koja bi imala pripadati školskom okružju, broj djece dužne polaziti školu u tekućoj godini i broj potrebitih učiteljskih sila, a da bude škola mogla odgovarati svojoj svrsi. Sastavljujuć taj nacrt, moramo imati na umu, da postignemo čim više višerazrednica, a izbjegavamo po mogućnosti ustanovljenje jednorazrednica. U jednorazrednici nije moguće postići sve ono, što se danas od pučke škole iziskuje. Pa nije potrebno, da svako selo ima školu, osobito sada ne, kada se može na temelju školskoga i nastavnoga reda uvesti nerazdijeljenu cijelodnevnu poduku. Jednorazrednice neka se ustrajaju samo u mjestima, gdje okolnosti drukčije ne dopuštaju i možda u mjestima, gdje prijeti pogibelj, da bi mogla naša djeca polaziti školu drugoga jezika, jer im je bliže od škole, kojoj pripadaju i tako odnaroditi se. Nastojati je dalje, da se višerazrednice u jednom mjestu ne dijele i ne cijepaju u manjerazrednice. Čim manje razreda ima neka škola, tim manje koristi imaju od nje djeca i narod, a tim više muke i truda učitelji. Nimalo nije pametno podijeliti n. pr. jednu mješovitu četverorazrednicu u dvije dvorazrednice, naime jednu mušku i jednu žensku, jer ne treba biti učitelj da se shvati, da će se u tim školama postići tek polovicu onoga, što bi se bilo postiglo u četverorazrednici. Broj učiteljskih sila neka se u nacrtu predloži prema broju djece dužne polaziti školu sada, a ne prema broju djece u prošlom trogodištu odnosno petgodištu, jer mi trebamo učiteljske sile za djecu, koja su sada dužna polaziti školu. Tako, ako neko školsko okružje ima sada 80 djece, neka se u nacrtu predlože dvije učiteljske sile, a to također i za ona mjesta, gdje je sada poludnevno poučavanje i gdje se je dosad zahtijevalo 100 djece za proširenje škole, jer u smislu školskoga i nastavnoga reda ima nestati škola sa poludnevnim poučavanjem. Za mjesta kao što Pazin, Pula, Mali Lošinj, Cres, Lovran, Opatija, Volosko, gdje opstoji dobro organizovanih pučkih škola drugih jezika, neka se u nacrtu bez obzira na zakoniti broj djece dužne polaziti školu predloži za naše škole toliko učiteljskih sila, a da naše škole budu mogle biti isto tako dobre, pa da ne budu mogli mnogi naši ljudi u tim mjestima ispričavati se, da šilju svoju djecu u tuđe škole, jer su one bolje od naših. Jedino ustrajanjem dobrih škola je moguće u tim mjestima zapriječiti odnarođivanje naše djece. U nacrtu za mjesta, gdje to potreba pučanstva iziskuje i gdje postoje uvjeti opstanka, neka se predloži ustrojenja tečaja za daljnju naobrazbu i ustrojenje građanskih škola.

Svaki upravitelj škole neka jedan prepis tako sastavljena nacrta pošalje odboru našega društva »Narodna Prosvjeta«, a jedan prepis neka pridrži za sebe. Društveni odbor neka tada na temelju dostavljenih nacrta sastavi jedan iskaz svih u Istri potrebitih škola, te neka ga svojedobno sa svim primljenim nacrtima kano prilozima preda predsjedniku kluba hrvatsko-slovenskih zastup-

nika na pokrajinskom saboru, ako se takav klub bude ustrojio, a drukčije jednomu zastupniku, za koga bude držala, da će se savjesno zauzeti za poboljšanje mizernog stanja naših škola. Osim toga neka svaki upravitelj škole po mogućnosti prisustvuje sastanku, što ga bude eventualno držao zastupnik odnosnog kotara, da razvije svoj program i neka na sastanku obrazloži svoj nacrt za uređenje škole i preda ga zastupniku molbom, da ga primi u svoj program. U slučaju, da se ne bi gdje držao takav sastanak, ili da ne bi upravitelj škole prisustvovao sastanku, neka ga pismeno dostavi dotičnomu zastupniku.

Budemo li to sve učinili, mislim, da ćemo u velike olakšati posao budućim našim zastupnicima i doprinijeti mnogo razumnom uređenju našeg pučkog školstva. U nadi, da će svi kolegi diljem cijele Istre kao što i uprava »Narodne prosvjete« pristati na ovaj moj predlog, završujem i prilažem za primjer slijedeći nacrt.

Nacrt za uredjenje pučke škole u Opatiji (općina i kotar Volosko).

Okružje za pučku školu u Opatiji sastoji od porezne općine Opatija, od dijela općine Veprinac u koliko spada lječilištnom okružju i od sela Benčinići u općini Kastav. Nije potrebno, da se ovo školsko okružje mijenja.

Po školskoj matici uređenoj u smislu školskog i nastavnoga reda je u školskom okružju 420 djece od 6. navršene do 12. nenavršene godine života t. j. strogo školu polaziti dužne djece. Od to 420 djece pripada 289 hrvatsko-slovenskoj narodnosti, 30 talijanskoj, 86 njemačkoj i 15 drugim narodnostima

Za hrvatsko-slovensku djecu opstoji sada u Opatiji peterorazredna pučka škola, koja je u istinu samo dvorazredna, jer zemlja plaća samo dvije učiteljske sile, dočim jednu plaća potporom općine družba sv. Ćirila i Metoda a dvije općina sama. Općina naime uvidiv, da se u hrvatsku školu upisuje svake godine sve više i više djece, a nadležne školske oblasti zatežu redovitim proširenjem škole već više godina, zamolila je, da joj se do redovitog proširenja škole dozvoli namjestiti potrebite učiteljske silę na vlastite troškove, što je c. k. pokrajinsko školsko vijeće i dozvolilo.

Ovako sada sastavljena petorazredna škola tek odgovara broju školu polazeće djece, jer ovu školu izim djece hrvatsko-slovenske narodnosti polazi i djece drugih narodnosti iz školskoga okružja, a polazi ju i djece, koja istinito stanuju u drugom školskom okružju, ali su cijeli dan u Opatiji sa roditeljima, koji su ovdje zaposleni. Pa ovu školu polazi i djece ispod zakonite dobe, to su naime tjelesno i umno razvita djeca, koja na početku školske godine nisu bila navršila 6. godine, a manjkao im je tek koji dan ili tjedan, i djece preko 12. godine, koja radi bolesti ili drugih uzroka nisu mogla dovršiti svih šest tečaja pučkih škola. Bude li se početkom nastajuće školske godine upisalo za polazak prve školske godine onoliko djece, koliko u tekućoj

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

godini, a predviđa se ih i više, to sadašnja petorazrednica ne će zadovoljavati potrebi.

Na temelju navedenoga predlažem, da se uznastoji, da se u Opatiji za sada ustroji šesterorazredna mješovita pučka škola i zaključi, da čim se bude upisalo za polazak prve školske godine 80 djece, da se prvi razred podijeli po spolu i da tako ustanovljeni ženski razred bude samostalna ženska pučka škola. koja će se postepeno proširiti svake godine za jedan razred, dok postane šesterorazredna.

Predlažem, što se može, ako i proti redovitim propisima, da se ustroji mješovita šestorazredna pučka škola, a ne muška i ženska i to:

1. Jer bi tada svaka od njih bila manjerazredna nego li sadašnja i uslijed toga bi se moglo u njima postići manje nego sada, što bi bilo na štetu djece;

2. Jer je narod ovdje priviknut na mješovite škole, pošto drugačije nije ovdje nikada ni opstojalo;

3. Jer nije isključena mogućnost, da će se već početkom nastajuće školske godine upisati u prvi razred 80 djece, i tako u smislu postavljenog predloga ustanoviti samostalna ženska pučka škola;

4. Jer se višerazredna mješovita pučka škola, ako bi to okolnosti zahtjevale, može svaki čas podijeliti;

5. Jer bi tada u mjestu opstojala od c. k. vlade podupirana njemačka privatna pučka škola sa više razreda, pa bi se zato moglo dogoditi, da mnogi naši ljudi pošalju svoju djecu tamo, kako se je događalo, dok je naša škola imala manje razreda od nje.

Obzirom na okolnost, da koli muška toli ženska djeca iz Opatije i bliže okolice idu velikom većinom u trgovinu i zanate, gdje im dandanas treba više nauke i izobrazbe, a i poznavanja jezika, nego li to može pružiti pučka škola, potrebito je, da se u Opatiji ustroje i takove škole, koje bi mogle pružiti tu višu naobrazbu. U tu svrhu bile bi najbolje građanske škole, koje bi istodobno služile kano priprava onima, koji se spremaju na učiteljišta, nautičke, trgovačke, obrtne i slične škole, a poslužili bi dobro u istu svrhu i tečaji za dalnju naobrazbu spojeni sa pučkom školom u smislu § 10. carevinskog školskog zakona.

Predlažem radi toga neka se nastoji isposlovati za Opatiju ustrojenje jedne muške i jedne ženske građanske škole, a u slučaju da se to za koje doba ne bi moglo postići, ustrojenje muških i ženskih tečaja za dalnju naobrazbu u smislu § 10 car. škol. zakona, u koju svrhu bile bi potrebite najmanje dvije muške i dvije ženske učiteljske sile.

Građanske škole odnosno tečaji za dalnju naobrazbu u Opatiji nebi služili samo za djecu iz Opatije, već i za onu iz Voloskoga, te iz dobrog

dijela Kastavštine, Veprinaštine i Lovranštine, osobito sada, kada imamo električnu željeznicu, na kojoj se izdavaju vrlo jeftine učeničke vozne karte.

Na koncu mi je još spomenuti, da općina u Opatiji raspolaže već sada potrebitim prostorijama i školskim pokućstvom za šesterorazrednu pučku školu i za tečaje za daljnju naobrazbu odnosno za jednu građansku školu.

A. R.

Odgovor gđici Milki Pogačić o „udrugi učiteljica".

Ne odgovaram udrugi, jer ste svemu zlu samo Vi jedna krivi, a »udruga« Vam je samo zaleđe! U odgovoru slagano je: I. II. i III., a osobito i to, da moji članci »ne upaljuju«. Vidite, kako su Vas upalili! Što se tiče književne reputacije, pitam Vas: hoće li joj to koristiti, što ste Vi moralno prisilili učiteljicu Jankovićevu, da se služi mojim radovima o narodnim vezovima za »Domaće Ognjište«, a da moje ime zašućuje, gdje ja od nje imam jedno 30 pisama, u kojima mi piše, da samo meni ima zahvaliti, ako što znade o toj struci, za koju Vi nikada nijeste pitali, hoće li to koristiti, što Vi po novinama anonimno iza leđa uredništva sramotite sebe navaljujući na me tamo, gdje se braniti ne mogu, jer nemam »udruge« iza koje se mogu sakriti kao Vi! Koja od starijih hrvatskih književnica radi u »Domaćem Ognjištu?« Nijedna! Jer ste otklonili ne jedan članak, nego od svake sav rad iz gadne zavisti i manjka rodoljublja! To se vidite: »ne sviđa«

Jelici Belovićevoj.

VJESNIK.

Novi zakon.

Jošte ga nema! — vi prigovarate Da, nema ga jošte, velimo. Neki govore, da to mora biti vrlo daleko kamo je pošao, kad mu tako dugo povratka nema. Drugi misle, da će ga tamo ošišati, pa će onda k nama kano kakva nakaza. Treći se opet tuži na ovog ili onog, što tobože ne stresa tamo gori kako treba. I jošte je tih, prigovora, pa i naravski je to, kada se nešto željno i nestrpljivo očekuje, tada su i časovi dugi a sedmice su vjekovi.

Bilo kako da bilo, govori se da će to naskoro biti, a vi si izmolite svete strpljivosti, da sve te muke i jade snesete što strpljivije, bit će time nagrada slađa.

Mnogi nas pitaju, zašto nijesmo otisnuli zakon o mirovinama. Prema nacrtu će ovaj zakon biti ponešto promijenjen, pa da ne pomutimo pojmove i da ne bude nesporazumljenja, to ćemo obaviti, netom zakon izađe. I tako se razumjesmo.

Zapisnik se posljednje sjednice ovjerovljuje. Priopćuje se, da su učitelji Vinko Rubeša u Kastvu i Hinko Persoglia dobih radi bolesti četveromjesečni dopust i da je učitelj Karlo Mahnič iz službenih obzira premješten iz koparskoga kotara u Podgrad. Preporučuje se molbe za doznačenje p tgodišnjih doplataka službovanja učiteljici Pavici Galović i učiteljima Augustinu Rajčiću, Antunu Mladeniću, Robertu Jurinčiću i Egidu Čehu, te se preporučuju molbe za potporu učiteljima A. D., B. D. i E. Č. Konačno se potvrđuje zaključak mjesnoga školskoga vijeća u Mošćenicama o uređenju uredovnog jezika.

Kotarsko školsko vijeće u Voloskom.

Dne 3. travnja obdržavalo je ovo vijeće svoju redovitu sjednicu, iz koje priopćujemo slijedeće:

Ispiti osposobljenja.

U ovom proljetnom roku započimaju ispiti osposobljenja za pučke i građanske škole dne 4. svibnja u Kopru, a 11. u Gorici.

Češka školska matica.

Ovo društvo, slično našoj Družbi, trebati će po proračunu za tekuću g. 999.500 K od kojih je samo 142.831 pokriveno sa prinosi članova. Ostatak od 850.000 valjati će pokriti sa darovima i sabiranjem. Proračun za vlastite škole i one podupirane od matice iznaša 726.000 K. Za školu »Komenskoga« u Beču određeno je 10.000 K. Kamati za unaprijed uzete posude iznašaju 32 000 K.

Dohodak njemačkog Schulvereina iznašao je prošle godine 617.000 K.

Nautička škola u Bakru.

Jedna između najboljih nautika našeg toplog juga jest ona u Bakru. Dok se je u školi nastojalo oko teoretskog odgoja, to se je gledalo da đaci to znanje uzmognu i praktički uporabiti, pa se je pred nekoliko godina u te svrhe uporabio brod »Margit«. To je prije bio jaht hrvatske zemaljske vlade, koji je kasnije priudešen u školski brod, te ako nije u svemu, a to je bar nuždi udovoljio, jer bolje išta nego ništa, a drugi niti toga nemaju.

U zadnje vrijeme pretresivalo se pitanje o izgradnji novog školskog broda, koji bi odgovarao svim zahtjevima praktične nautike. I to je pitanje sretno privedeno koncu, te je hrvatska vlada nedavno naručila brod kod Howalda u Kielu za cijenu od 183.000 M, koji imade biti gotov sa 31. kolovoza. Brod će biti dug 47·5, a širok 7·77 m. Stroj će biti na trostruku ekspanziju sa 300 ind. HP uz 160 rotacija na minutu i tlakom od 12·5 atmosfera. Prostora biti će za 35 učenika, a osim toga biti će više kabina, kano za ravnatelja, profesore, zapovjednika i strojara.

Time će i opet porasti lijepi glas tog zavoda i našeg podmladka.

Glavna skupština Družbe.

U nedjelju dne 31. svibnja t. g. obdržavati će Družba svoju ovogodišnju glavnu skupštinu u gradu Puli.

Prošle god. obdržavala se glavna skupština u Pazinu, kamo se je bilo sleglo na hiljade naroda, kano na nekakvo narodno slavlje. Sama Pula poslala je bila tamo posebni vlak sa preko 1200 izletnika. Ovaj put je na redu Pula, te smo uvjereni, da će i naš grad posjetom počastiti narod naš svake ruke sa kraja i sa mora, da sve bude stalo zapanjeno, brojeći nas tako kršne i složne.

Dan Družbina zasjedanja morao bi postati narodni svetak, jer se tu radi samo o narodnim idealima i njegovoj prosvjeti. To je dan svjetla i sjaja, koji obasjavaju žarke duše istarskih Hrvata i pregalaca na narodnom polju. Dobro nam svi došli!

1.100 kruna za družbu sv. Ćirila i Metoda.

Lijepu ovu svotu uplatila je rodoljubna knjižara i papirnica u korist kluba Ćirilo-Metodskih zidara (L. Šimunić i dr.), Zagreb, Preradovićev trg br. 4, prema ugovoru, kojega je klub Ćirilo-Metodskih zidara š njome sklopio, za godinu 1907., makar je ona tek 15. ožujka 1907. počela raditi. To je iza naših žigica prvi zavod, koji je klubu Cirilo-Metodskih zidara odbacio najveću svotu, pa ga zato najtoplije preporučamo svim uredima, školama, svećenstvu, djačtvu, te svakom rodoljubu, koji želi bez ikakve posebne žrtve doprinijeti obol za našu Družbu u Istri, da ga što bolje podupre, služeći se u njem.

Osobito preporučamo svim pušačima, da troše tuljčiće i cigaretni papirić, koje je ova knjižara u korist istarske družbe u promet stavila. Ovi su papirići najbolje kakvoće, pa bi se tako mogli svi oni tuđinski cigaretni papirići — za koje silni novac tuđincima u džep ide — posvema istisnuti isto onako, kako smo to znali učiniti sa svim vrstima tuđinskih žigica.

Zato naprijed za »Hrvatsku Istru!«

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

Originalne korice

„NARODNE PROSVJETE“ i „MLADOG ISTRANA“

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR. — Pula, via Giulia 1.

Cijena koricama: PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.
ISTRANA » » » —·60.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & C$^{o}_{=}$ ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosué Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, S S
S S PROSVJETU I UMJETNOST.

2 2 GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA 2 2

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. LIPNJA 1908. BROJ 6.

SADRŽAJ:

Srce. Spj. Crvenko Bijeloplavić.
Vrline i mane. Piše Davorin Trstenjak.
Jupitrovi sateliti. Piše Dunav Baletić.
Kako se imaju čitati i učiti pjesme iz čitanke. Piše Rudolf bar. Maldini Wildenhainski.
Krivi i dobri nazori. Piše Josip Baćić.
Kongres slavenskog učiteljstva. Ur.
Ispiti zrelosti na učiteljskim školama. Ur.
Putujući učitelji. Piše V. Šepić.
Poziv na gl. skupšt. »Nar. Pr.«
Vjesnik.

Izlazi svakog prvog S S S 2 2 2 2 2 2 u mjesecu.

2 Godišnja cijena 5 K. 2

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.).
Pula, ulica Giulia br. 1.

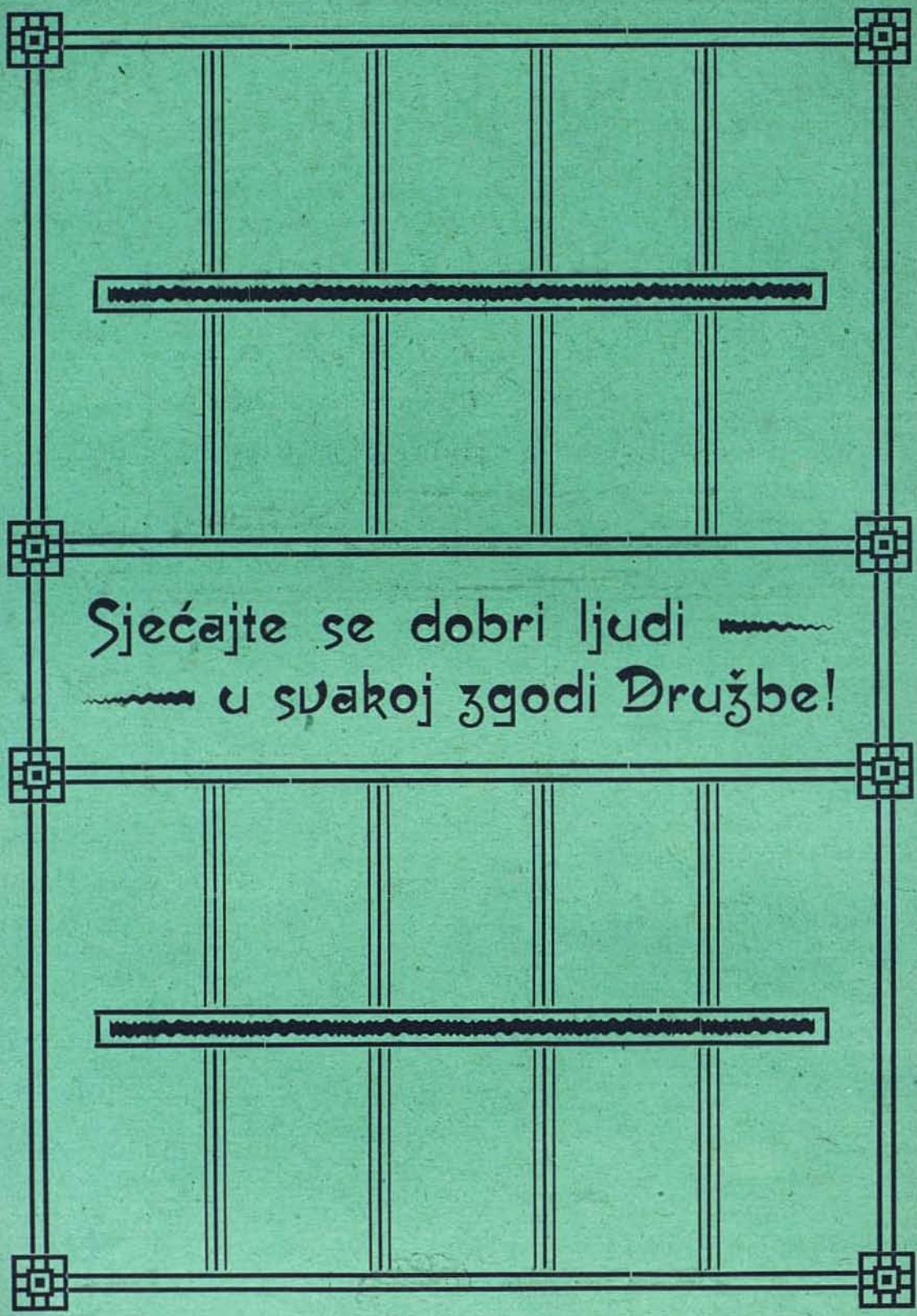
Sjećajte se dobri ljudi
u svakoj zgodi Družbe!

GOD. III. PULA, 1. LIPNJA 1908. BROJ 6.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Srce. o o o o

Na dvorištu ispred vrata
Siromak se alke hvata; —
Kuca, lupa... Glad ga mori —
A unutra sjajni dvori.
Stoji klika sretnih ljudi,
S milja im se tope grudi.
Što im htjedne srce vruće,
To im bude u trenuće.
Nade cvatu kano cv'jeci,
Blaženi su kao sveci —
A siromak ondje vanka
Lupa, viče, bez prestanka:
»Pustite me u te dvore,
Dok me jadi ne umore!
Ovom pustom na dvorištu
Zalud grudi mira ištu...
Pustite me...!« a iz dvora
Bacaju mu suhih kora
I po koju krišku sira,
Al on jošte nema mira.
Gladan žedan, kô i prije
Uv'jek bije, uv'jek bije,
Dok mu one vječne dvore
Potpunoma ne otvore! —

Crvenko Bijeloplavić.

Vrline i mane.

Piše DAVORIN TRSTENJAK. (NASTAVAK.)

Znanje.

Mudraci već davno rekoše, da je spoznanje Boga najveće duševno dobro. Bog je najveći uzor, najveće savršenstvo, što samo biti može. Naša je zadaća, da se kroz sav svoj vijek približujemo tomu savršenstvu. »Budite savršeni, kao što je savršen moj otac na nebesima« uči nas Isus Hrist. Što smo savršeniji, to za nas veća sreća i slava na ovom i onom svijetu.

Što čovjek više zna, to mu je spoznanje šire, a što mu je spoznanje

D 10 Č-46-D 1984

NAUČNA PULA BIBLIOTEKA

šire i dublje, to bolje i potpunije shvaća Boga, to najveće i najsavršenije veličanstvo božje shvaćamo, to mu se možemo i više približiti, a po tom i više osjećati »carstvo božje u sebi«.

Naše moralno savršenstvo, naša je najviša svrha i sreća, naša najveća cijena. Da se pak uzmognemo tomu svomu uzoru dokučiti, treba nam mnogo znanja, mnogo nauke i mudrosti, mnogo uzgoja.

Učenjem stiče se znanje, jača, plemeni i bogati duh, a čeliči moralna volja.

Za savršeniji život hoće se različnih sredstava, vještina ruku i znanje. Što čovjek više zna, to lakše i živi, to mu je bolje, a »u dobru je lako dobar biti.« »Siromak čovjek gotova laž«.

Neuk čovjek zapane često u nepriliku, da nezna na što bi se odlučio. On uvijek koleba. Sad bi ovako, sad onako. Pošto ne može da misli svojom glavom, lako ga je na što bilo nagovoriti, ali čim mu tko što drugo savjetuje, eto ga, gdje zabacuje prvu odluku, pa se hvata druge, da do zgode i nju zabaci i učini po svojoj glavi baš ono što ne valja. Neuk čovjek nema stalna uvjerenja i stalnih načela, pa zato i ne može da bude plemenit i jak značaj.

Čovjek koji znade uzroke i djelovanje stvari, brine se bolje i sigurnije za svoje uzdržavanje i za razvoj svojih sila. Neznalica je pak pun praznovjerja i predsuda: prava duševna, a zaista i moralna kukavica. Znanje je oko i svjetlo, čim on sve stvari i pojave oko sebe pravo i jasno razlikuje. Zato se kaže čovjeku punu znanja, da ima bistar pogled u svijet i da je vedra glava. Znanje je velik imetak, koji ne može propasti. Neki mudrac reče pravo svojim drugovom, koji jadikovahu, što je propao brod i s njim njihov imetak: ja imam sav svoj imetak u sebi.

Najveće siromaštvo na svijetu je neznanje, jer je ono najveća zapreka blagostanju i svakomu napretku. Neznalice ne samo da se ne mogu pomaknuti iz svoje tmine, nego oni ne dadu nikako da svijet napreduje. Oni su najveći protivnici prosvjete. Već prije tri hiljade godina rekao je najveći mudrac: »Broj luđaka je neizmjeran, i svijet se nije promijenio«.

Mnogo vremena, truda i troška hoće se, da se steče znanje. Mnogim je ugodnije i udobnije ostati u neznanju, nego da se trude i muče učenjem. Osim toga neznalica opet ne može da uviđa, da je znanje toliko potrebno. Ne samo to, nego se on boji škole i prosvjete. Misli sirota, da je znanje, naročito znanost, neprijateljica vjere i reda, dakle propast za čovječanstvo.

Vječni je božji zakon, da u prirodi sve, što je gore, propada, a na njegovo mjesto dolazi bolje i savršenije. Po tom zakonu propadaju ne samo pojedine neznalice, nego i cijeli narodi

Znanje je život, neznanje smrt. Neznanje je dakle veliko zlo, a znanje veliko dobro. Svaki, tko sam sebi voli, neka najprije nastoji, da mu djeca što više nauče. Bude li velik dio našega puka pametan, otklonit ćemo mnoga zla,

koja nas tište i sramote, i domovina će nam biti sretnija. Veliko je naše zlo, što ne znamo sami sebi pomoći i što ne znamo razlučiti prepredenih narodnih neprijatelja od iskrenih rodoljuba. Zli ljudi izrabljuju, varaju i sišu neuke ljude i narode. Tako neuki svijet mnogo pati, a još i miluje svoje mučitelje. Naš se svijet često tuži na slabe poslove, koji da sve više propadaju. On govori da je previše obrtnika i trgovaca, a mi vidimo, gdje se tuđinci useljuju u Hrvatsku, zameću svoje poslove, stiču velik imetak, umiju zasluživati, ali umiju i uživati. Neznalica pak, ako i ima imetka, niti umije, niti može plemenito uživati. On ili nerazložno rasipava, upropašćuje se ili se boji do sita i kruha najesti.

Živila prosvjeta! Živilo svjetlo! Nestalo naših najvećih neprijatelja: tmine, mračnjaka i šišmiša.

Vjera.

Od davnine, od prvih vremena ljudskoga razvoja i uvijek bijaše vjera glavna vlast u povijesti čovječanstva, u životu naroda, kao i pojedinca. Vjera bijaše, jest i bit će vazda preznamenit i moćan uzgojitelj ljudski. Ona je prva i najstarija pedagogija. Sve vrline i sve krijeposti, sve što je čovječno i veliko, sve što služi napretku i sreći ljudstva, sve je to prikupila vjera u svoje krilo, pa to kao najmilostivija majka dijeli djeci svojoj.

Bog je najveće savršenstvo, najveći uzor svega dobra. A vjera nas uči i odgaja, kako bi nas približila što više tomu savršenstvu. Spasitelj Isus Hrist uči nas: »Budite savršeni, kao što je savršen moj otac na nebesima«. Savršenstvo u svakom dobru najuzvišeniji je naš cilj i naša najveća sreća.

I najniža vjera, što ju zovemo poganskom i krivom vjerom, učinila je svojim vjernikom dosta dobra, a što učini tek kršćanstvo sa svojom velikom naukom?! Njegova je nauka u istinu božanstvena. To je svjetlo božje, što grije ljude, da budu neumrli i što sličniji svomu Stvoritelju, da budu sveci.

Kršćanstvo smjera na to, da svoje vjernike odvrati od svega, što škodi tijelu ili duši, a da od njih odgoji čestite i sretne ljude. Kršćanstvo obuhvaća svojom ljubavi sav svijet i uči nas, da je naš bližnji svaki čovjek i da nam je i neprijatelje ljubiti.

Sva dobra štiti i unapređuje kršćanska vjera, a sva zla, koja su nam toliko škodljiva, čupa i iskorjenjuje.

* * *

Kao što sve dječje sposobnosti, tako treba uzgajati i vjersko čuvstvo, i to u skladu s ostalim sposobnostima.

Sjemenište i gojilište vjere je obitelj. Vjersko čuvstvo je jezgra i jedini pravi temelj vjerskoga uzgoja, a uzbudjuje se vjerskim čuvstvom. Dijete mora da »vidi, čuje i osjeća« vjersko čuvstvo u drugih. Ono mu je najdraže, ako ga osjeća u svoje matere. Mati treba da je i u tom pravcu zrcalo svomu djetetu.

(Nastavak slijedi.)

Jupitrovi sateliti.

Piše DUNAV BALETIĆ.

Velika sjajna zvijezda mirnog svjetla, koju možemo svake večeri motriti na vedrom nebu, poznata pod imenom Jupiter, najveći je planet sunčanog sustava. Iz njega mogao bi načiniti 1280 zemaljskih kruglji. Dok je srednja daljina naše Zemlje od Sunca $148\frac{1}{4}$ milijuna kilometara, ona Jupitra od Sunca jest 770 milijuna kilometara. U toj strašnoj daljini okreće se Jupiter oko Sunca u elipsi, kojoj je opseg 4800 milijuna kilometara i koju isti prevali za vrijeme od 12 godina po prilici. Daljina Jupitra od naše Zemlje, pošto oba planeta lete posebnim stazama i različnom brzinom, jest veoma promjenljiva. Kad se Jupiter nalazi u »konjunkciji«, t. j. na drugoj strani, Sunca ali u istom pravcu sa Zemljom (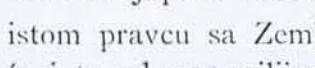), daljina mu je od Zemlje najveća i to od 955 milijuna kilometara. Nasuprot pako, kad je Jupiter u »opoziciji«, t j. Zemlja se nalazi med Suncem i Jupitrom (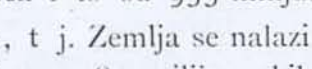), daleko je od nas 585 milijuna kilometara. U posljednjem bi slučaju automobil ili zrakoplov, koji prevali 100 km. na sat, trebao od nas do Jupitra $667\frac{3}{4}$ godina. Lijepe li zaista šetnje za jednog Matuzalema!

Kad se dakle Jupiter nalazi u »opoziciji« napram Suncu, pruža nam se najljepša prilika, da upremo na njega teleskop i da ga promatramo. Pri tome opažamo veliku svjetlu ploču, po kojoj su se usporedno rasporedale sive pruge (pjege), očiti znakovi njegove nedovršene evolucije. Oko te ploče lahko vidimo još četiri druga mala tjelesa, koja od dana do dana neprestano mijenjaju svoj položaj, prelazeći sad na jednu sad na drugu stranu te ploče — to su Jupitrovi trabanti, sateliti ili mjeseci.

Dok mi promatramo mirne duše zanimivu tu sliku i uživamo kod tog neprestanog komešanja u Jupitrovom svijetu, nehotice pada nam na um »onaj«, komu se taj pojav za prvi put prikazivao u slabim teleskopskim lećama, pa se pitamo, kakova je morala biti njegova radost, kakova su se čuvstva u njemu rađala u onom času? Dana 7. siječnja god. 1610. Galileo Galilei svrnuo je svoj prvi teleskop na Jupitra i opazio oko njegove ploče tri svjetle tačke, poredane u pravcu polutnika. Prvi, treći i četvrti satelit Jupitra, t. j. Io, Ganymed, Kallisto (kako su ih kašnje nazvali), bili su taj čas otkriveni. Filozofski duh i srce tog učenjaka mora da su dosegli one večeri vrhunac najljepšeg momenta života. No Galilei pošao je korak dalje i malo dana za tim otkrio je i drugi (po redu odaljenosti od Jupitra) trabant, koji bi kašnje nazvan Europa. Veliki Pizanac je tim otkrićima mnogo doprinesao, da si je Kopernikov sistem, koji je on veoma zagovarao i branio, prokrčio put. Pomrčine pak Jupitrovih mjeseca bile su povodom, što je Olaf Römer otkrio brzinu svjetla. Iste su danas od velike važnosti za brodara, koji po njima odredi geografsku dužinu mjesta, da znade položaj broda.

S tim Galilejovim otkrićem mislilo se, da je gotovo sve, da više nema ništa u blizini Jupitra, što bi moglo da uzbudi pozornost zvijezdoznanca. I od god. 1610. do god. 1892. nije se govorilo o drugim trabantima nego o onim poznatim: Io, Europa, Ganymed, Kallisto.

Pod konac devetnaestoga stoljeća, sagrađena bi na Mont Hamiltonu u Kaliforniji na najmoderniji način velika Lickova zvjezdarna. U toj zvjezdarni, proviđenoj najsavršenijim instrumentima, otkrio je godine 1892. astronom Barnard sa najvećim teleskopom na svijetu nov Jupitrov mjesec, koji bi nazvan »peti satelit«, akoprem je on prvi, jer je najbliži Jupitru.

Dvanaest godina kasnije, najme 4. siječnja 1905., drugi astronom, imenom Perrine, opazio je sa iste zvjezdarne šesti trabant veoma daleko od Jupitra (45 m'). Važno to otkriće potvrdilo je mnijenje, da je Jupiter sa svojom obitelju sekundaran sunčani sustav. Dok je Perrine proučavao novootkriveni mjesec, nastojao je da pregledava cijeli prostor oko istoga, ne bi li još štogod uočio. I zbilja 25. veljače iste godine otkrije on i sedmi satelit.

Tim otkrićima stekla si je kalifornijska zvjezdarna veliku slavu. Ipak držimo da Perrine nije usto zaspao na lovorima, već se on morao posvetiti svim silama dalnjem istraživanju, da osjegura potpunu slavu svojoj zvjezdarni. Nu, rek bi, da mu nije uspjelo, jer nam je ovih dana stigla vijest iz Greenwicha, da su astronomi one zvjezdarne otkrili osmi Jupitrov satelit. Tim je stara Evropa opet jednom pretekla Novi Svijet, kao da bi bilo ustanovljeno, da pod istim obzorjem, gdje su bili otkriveni prvi sateliti, moraju biti otkriveni i zadnji.

Mi se nalazimo u vijeku u kojem živimo silno žurno. Za jednim otkrićem nastupa drugo, čudo se niza za čudom, a ljudski duh leti vratolomnom brzinom uvijek naprijed, da i sami neznamo kamo. Oh, da ti se je dignuti sada, o Galileje!

Kako se imaju čitati i učiti pjesme iz čitanke.

RUDOLF bar. MALDINI WILDENHAINSKI.

Pjesme, što se u čitankama nalaze imaju se upotrijebiti: 1) za vježbanje u pravilnom i lijepom čitanju. 2) za učenje na pamet, recitovanje i deklamovanje i 3) za pjevanje.

Kako čitanje tako i deklamovanje i pjevanje ovih pjesama služi na oplemenjivanje srca i duše dječije, a osobito na obrazovanje čustva ljepote.

Pjesme u pučkoj školi preduzimaju se ovim redom.

1. Učitelj pročita cijelu pjesmu polagano, lijepo, glasno, razgovjetno i sa pravilnim naglašivanjem, a učenici paze i slušaju, ali ne glede u knjigu, nego u učitelja, da bi se većma slušanjem navikli kako učitelj čita.

2. Učitelj kaže djeci na kojoj se strani i pod kojim brojem ta pjesma nalazi i kakav joj je naslov, te ih uputi, da ju nađu, a zatim pročita jednu kiticu ili jedan odsjek, koji ima u sebi potpunog smisla. Ako se smisao završuje na kraju kitice, onda se ima tu i odsjek završiti, a ako smisao prelazi u drugu kiticu, to se čitanje ima dotle produžiti, dok se smisao ne završi. Dok učitelj ovako po drugi put čita, učenici čitaju to isto u sebi, a ujedno paze kako učitelj pri čitanju podiže i spušta glas.

3. Učitelj ispituje učenike o sadržaju pročitanog odsjeka, i razjasni im, što oni sami možda ne bi kadri bili razumjeti.

4. Ovako razjašnjeni odsjek čitaju učenici i to II. razreda najprije nekoliko od boljih, zatim nekoliko od srednjih, i na pošljetku svi loši učenici. U višim razredima čitaju samo dvojica i to najprije jedan od boljih, a zatim jedan od srednjih čitača. Dok se ovako odsjek čita na glas, svi ostali učenici toga razreda imaju isti odsjek u sebi čitati i glasno čitanje svojih drugova pratiti.

5. Učitelj brižljivo pazi na ovo čitanje i pogrješke ispravlja, i to ne samo one veće protiv pravilnog čitanja, nego i one manje protiv pravilnog naglašivanja. Kod pogrješaka ove druge vrsti, morati će sam učitelj 2—3 puta pokazati, kako se ima dotični odsjek pravilno čitati, a u svakom slučaju gdje god se pogrješka ispravi, dužan će biti čitalac i sam sebe popraviti, i po tom taj odsjek još jedamput ponovno pročitati.

6. Kad se tako cijela pjesma na odsjeke pročita, onda zada učitelj da djeca tu pjesmu kod kuće više puta na glas čitaju, a u slijedećem satu naredi, da najprije jedan od boljih, a zatim jedan od srednjih čitača, cijelu pjesmu na glas pročita, dočim svi ostali učenici tu istu pjesmu u sebi čitaju.

7. Koja se pjesma zadaje na pamet radi deklamovanja, tu pjesmu podijeli učitelj na odsjeke po smislu i po kiticama, a zada je u školi za tiho vježbanje ili da kod kuće svaki dan po jednu kiticu ili po jedan odsjek na pamet od riječi do riječi nauči. Ovako zadane kitice ispituju se svaki dan prije početka nastave; a pošto se tako cijela pjesma na pamet nauči, onda se subotom pri koncu obuke preslušaju svi učenici i vježbaju se tom prilikom u pravilnom recitovanju i deklamovanju.

8. Uz najodabranije pjesme u čitankama, zadavati valja starijim učenicima i odabrane narodne pjesme. Za ovako pak učenje, nužno je da djeca imaju kakovu takovu pjesmaricu.

9. One pjesme, što se imaju za pjevanje upotrijebiti, pošto se po gore navedenom načinu nauče na pamet, imaju se u satu za pjevanje određenom učiti pjevati, i to svaki put preduzima se samo po jedna kitica potpuno, ne pazeći da li se u njoj svršuje smisao ili ne. Pri ovoj nastavi učitelj prvi otpjeva kiticu sam, zatim je pjevaju svi učenici nekoliko puta, a počinje onaj, koji je najvještiji, zatim pjevaju učenici po klupama, a napokon pojedince.

10. Na koncu, kad se je već to sve svršilo, još jednom se cijela pjesma čita, deklamira i pjeva.

Krivi i dobri nazori. (Glede obuke u drugom jeziku.)

Piše JOSIP BAĆIĆ. (KONAC.)

Pitaj zatim: Ist der Tisch hinten? vorn? oben? itd. i nauči učenicu, da odgovara jesno i niječno. Gradiva za zadaće pismene imaš sada na pretek. Zadavaj učenici pitanja na razne načine: was? wie? wo? ist? ist nicht? a ona neka shodno odgovara.

Ovom prilikom lako joj rastumačiš: er, sie, es. Napiši na tabli n. pr.: Ist der Tisch hoch? Ja, der Tisch ist hoch, pa joj kaži, da možemo drugiput riječ Tisch zamjeniti sa riječju er. Postupaj tako i sa sie i es.

I pokazne zamjenice: diese-r-s, jene-r-s posve lako zorno protumačiš sa upitnom zamjenicom welche-r-s. Kaži učenici, da se često pita: koji stol je nizak? Koja klupa je stara? a odgovara se: ovaj stol je nizak, ona klupa je stara. Sad ćemo njemački: Drži staru knjigu u ruci, a novu stavi dalje od sebe, pa pitaj: Welches Buch ist alt? Odgovori sam pokazujući knjigu u ruci: dieses Buch ist alt. Onda pitaj: Welches Buch ist neu? pa odgovori pokazujući knjigu, koja je dalje od tebe i učenice: Jenes Buch ist neu.

Ako sada pitaš učenicu: Welches Lineal ist lang? (predmnijevam, da je u sobi više crtala), onda će učenica gledati po sobi, mislit će, onda će kazati ili dieses ... ili jenes ... Odmah se vidi razlika između ovakova poučavanja i starijega načina, kad se je pitalo, odnosno prevađalo: Ovaj učenik je marljiv — dieser Schüler ist fleißig.

I posvojne zamjenice lako ćeš protumačiti. Spomeni učenici, da ćeš joj tumačiti njemačke zamjenice: moj, tvoj - - - -. Uzmi svoju knjigu pa kaži: das ist mein (pokaži ju!) Buch. Uzmi tada učeničinu knjigu i kaži joj: das ist dein Buch; zatim uzmi knjigu moju i reci (pokazujući na me): das ist sein Buch itd. Kako vidiš ne treba ti pomoć materinskoga jezika.

Kako ćeš zorno tumačiti imenice u množini, ne treba da ti spominjem.

Red je sada da uzmeš brojeve. Pokazujuć na jedno pero reci: Das ist eine Feder, onda na dvije: das sind zwei Federn, itd. Napiši zatim brojke na tabli i uz svaku napiši: eins, zwei, drei - - -. Uzimlji zatim zbrojitbu, odbitbu, množitbu i mjerenje, al samo zato, da ti se učenica uvježba u brojevima.

Sada možeš tumačiti djelove kuće. Sliku ćeš lako naći u kakvoj knjizi, ili ju nariši na tabli pa pokazujući razne djelove nazivlji ih samo njemački. Uzimlji zatim spavaonicu, kuhinju, posuđe kuhinjsko. Nemaš li slike, onda crtaj na tabli nož, vilice, zdjelu itd.; dijete neka to preriše i uz svaku sliku neka napiše njemačku imenicu.

I glagole tumačimo zorno. Postavi se pred učenicu, onda počmi hodati te reci: gehen. (Dijete će gotovo šaptati: hoditi.) Zatim ćeš se zaustaviti i gledajući učenicu reći ćeš: stehen. Uzet ćeš pero, pa ćeš pisati i reći: schreiben. Zapjevat ćeš i onda reći: singen itd. Glagole ćeš napisivati

na tabli latinskim pismom, a dobro će biti da pripišeš i hrvatsko značenje. Učitelj: sad ćemo kazivati, tko piše, čita, pjeva, sjedi, stoji, podučava itd.

Pokazujući na se reći ćeš: der Lehrer lehrt; pokazujući na učenicu: die Schülerin lernt, na stol: der Tisch steht. Reci učenici da zapjeva, onda dodaj: die Schülerin singt. Rečenice se pišu na tabli. Uzimlji zatim glagole u 3. licu množine. Pozovi učenicu i obje njezine sestre, da se ustanu; dok stoje, reći ćeš: die Mädchen stehen; kad se na zadani znak sjednu, reći ćeš: die Mädchen sitzen. Zapovjedit ćeš im, da zapjevaju, pak ćeš reći: die Mädchen singen, da pišu, pak reci: die Mädchen schreiben.

Takovo podučavanje bit će bez dvojbe vrlo interesantno. Učenica će paziti i zavoljeti predmet.

Učitelj: Sada ću pitati, što čini učitelj, učenik, učenica, majka. »Was macht der Lehrer?« Učenica: der Lehrer lehrt itd. Učitelj: Sad ćemo drukčije pitati: Steht der Lehrer? Dijete neka odgovori (pomozi mu!) jesno i niječno. Eto ti zadataka kućnih i školskih na pretek.

Kad bude uvježbano, da znade rabiti glagole u 3. licu jednine i množine, uzmi spregu glagola u sadašnjem vremenu, ali ne gramatičkom metodom već zornom.

Evo, kako to pametan učitelj čini. Uzme kredu i pišući reče pokazujući na se: Ich schreibe. (Napiše to na tabli). Zatim pozove dijete k tabli, pa mu zapovjedi, da piše i reče mu (pokazujući rukom na nj): du schreibst. (I to se napiše na tabli.) Učitelj uzme ovo dijete k sebi na stranu, a pošalje drugoga đaka k tabli i naloži mu, pa piše, pa reče učeniku, koji je kod njega (učitelja) pokazujući na onoga, koji piše: Er schreibt. Zatim piše učitelj i učenici, pa reče pokazujući na se i na nje: Wir schreiben. Onda naloži učenicima, neka oni sami pišu, pa reče: Ihr schreibet. Uzme zatim jednoga učenika k sebi, a drugima naloži, da pišu, pa reče učeniku, pokazujući na druge: sie schreiben.

Vježbanja i opet vježbanja.

Tekar onda, kada djeca nauče na taj način spregu, rastumači im ju gramatički; učenicima ne zadava to nikakvih poteškoća, jer praktički istu stvar jurve znadu.

Pređi sada na imperativ. Ovako se to u školama čini. Učitelj: Zapovjedit ću ti, da nešto učiniš. Schreibe! Stehe auf! Gehe! itd. (Učenik neka to sve čini); onda svima: Schreibet! Gehet! itd. Kada učenici praktički to nauče, onda im kaže gramatičko pravilo.

Tumači zatim zorno imenični i zamjenični objekt u akuzativu.

Tekar sada, kada ti učenica bude koješta znala govoriti njemački, podučavat ćeš ju u njemačkom pisanom i tiskanom pismu, što će trajati 15 dana, jer ne će biti teško.

Kako ćeš dalje podučavati, govorit ću ti drugom zgodom, ako budemo živi i zdravi.

Kongres slavenskog učiteljstva.

Od 9.—14. kolovoza t. g. obdržavat će se u Pragu *kongres slavenskog učiteljstva*. Braća se Česi na taj kongres već duže vremena pripravljaju, pa kako su oni radini i ustrajni, gotovo je, da će po Slavenstvo naoseb po Čehe sve sjajno ispasti. Sastati će se tu učitelja svih slavenskih jezika, da se upoznaju, a s upoznanjem štovati će se više i prikupiti bok uz bok, a da tim čvrstije odbiju valove tuđeg navaljujućeg mora. Shodno bi bilo, da se i iz naše pokrajine otputi nekolicina njih do zlatnog, kraljevskog Praga, da se time odazove pozivu naprednije braće, da se pred svijetom prikaže impozantna četa slavenskog učiteljstva, kojoj ne bi smjelo biti para.

Donašamo ovdje raspored kongresa, kako nam ga je odbor poslao.

U nedelju 9. kolovoza sastanak na Žofinu. U ponedeljak 10. kolovoza prije podne svečano otvorenje kongresa i referat »O narodnoj izobrazbi«. Po podne rad u sekcijama. U veče svečana predstava u narodnom kazalištu: B. Smetana: »Prodana nevjesta«. Utorak 11. kolovoza možebitni zaključak rada u sekcijama. Primanje predloga sekcijskih u plenumu. Po podne: Zajednički posjet izložbe. U večer: filharmonijski koncert. U srijedu 12. kolovoza glavna skupština zastupnika učiteljskih udruženja. Po podne: Glavna skupština Saveza slavenskog učiteljstva i referat: »O zadaći i svrsi Saveza Slavenskog Učiteljstva«. Skup abiturijenata učiteljskih škola iz god. 1908. Glavna skupština Komenskog. U večer: Svečana predstava u gradskom kazalištu na Vinogradima. U četvrtak 13. kolovoza: Izleti na Karlštajn, Kutnu Goru, lađom na Melnik, do zavoda dra. Fr. Hamze u Luzenj. U petak 14. kolovoza: Razgledanje Praga. Ostale potankosti saopćit će se učesnicima tiskanim objavama.

U pogledu glavne teme »O narodnoj izobrazbi« razdijeljen je rad ovako: O općem pregledu pitanja o narodnoj izobrazbi, referirati će u plenarnom odboru kongresa predsjednik češkog učiteljskog udruženja, Josip Černi.

Iza toga se kongres podijeli u tri glavne sekcije. U I. sekciji raspravlja se: Pojam narodnosti i značaj njen po izobrazbu«, referent Josip Havlik. Osim toga biti će u sekciji dva podreferenta za pitanja: *a)* srodnost, zajedničke odlike slavenskih naroda, život, rad, i borba narodna; *b)* naučno razlaganje o narodnosti s obzirom na biologiju, psihologiju i socijologiju. U II. sekciji raspraviti će se pitanje: »O narodnoj izobrazbi u školi«, referent predsjednik školskog odbora Zajednice Učiteljskih Udruženja u Češkoj, F. V. Moravec. Osim toga biti će tri podreferenta za pitanja: *a)* o zajedničkom duhu u nastavi, *b)* upliv naroda na školu, *c)* uređenje nastavnih predmeta, osnove udžbenica u narodnom duhu. U III. sekciji raspravljati će se pitanje: »Narodna izobrazba izvan škole«. Referent je predsjednik Zajednice Čeških Učiteljskih Udruženja za Šlesku, S. Nemec. Osim toga tri podreferenta za pitanja: *a)* izobrazba u

porodici za društvo i dalnje narodno samoobrazovanje, *b)* naučno i umjetničko razlaganje o obrazovanju, *c)* zanimanje javnosti o pitanju narodnog obrazovanja. Pojedini referati biti će tiskani i razdijelit će se učesnicima kongresa.

Na skupštini za konštituiranje izvijestit će se: »O zadaći i svrsi Saveza Slavenskog Učiteljstva«. O zadaći Saveza među učiteljstvom izvijestit će B. Skála, a o zadaći Saveza u narodu, M. Hajný.

Takav i tolik je eto raspored! Sretni će biti oni, koji će moći na tom kongresu sudjelovati i pratiti rad prokušanih pedagoga i vrsnih učitelja. A i za intelektualni odmor proskrbljeno je u dovoljnoj mjeri, te se nitko ne će moći potužiti, da nije dovoljno čuo i viđeo. Sretan uspjeh!

Ur.

Ispiti zrelosti na učiteljskim školama.

Bilo nam je do sada začudno, što su na svim srednjim školama, kano gimnazijama, tehničkim školama, licejima i industrijalnim školama uvedene reforme glede ispita zrelosti, a izostale bile same učiteljske škole. Sada dolaze na red i ove, za koje je već pripravna nova naredba, koja će pojednostaviti i olahkotiti ispit zrelosti. Ova će naredba izaći jur tečajem ovoga mjeseca, i na temelju iste obdržavati će se ovogodišnji ispiti zrelosti. Navađamo ovdje ponajvažnije odredbe.

Pismeni ispit polaže se samo iz pedagogije i naukovnog jezika. Za naukovni jezik dobiva kandidat tri zadaće, od kojih si ovaj odabere jednu, imajuć pō sata vremena na raspolaganje, za koju da se odluči. Za praktično predavanje izručuje se kandidatu tri dana prije zadatak o kojem će predavati. Ako je đak imao u dvim posljednjim semestrima red »dovoljno« u posebnoj nauci u obuci, to iz ove ne polaže usmenog ispita. Šest dana prije usmenog ispita svi oni, koji se podvrgavaju ispitu, nemaju obuke. U onim predmetima u kojima je đak imao u dvim posljednjim godinama srednju ocjenu »dovoljno«, riješen je usmenog ispita. Napravi li kandidat pismeni ispit iz pedagogije i naukovnog jezika za »dovoljno«, to se riješava kako gori.

Svaki kandidat pak mora bezuvjetno polagati usmeni ispit iz zemljopisa, povijesti i jednog drugog jošte predmeta, koga izabire predsjednik komisije od onih dvaju predmeta, koje slobodno predlaže kandidat.

Na ispitu valja izbjegavati sićušne potankosti, recimo, ne valja cjepidlačariti, nego se treba obazirati na bitne biljege predmeta, i na sposobnost kandidatovu za učiteljstvo. Ispit mora imati oblik kolokvija, a nesmije se podnipošto dopuštati budi si kakvo napametno kazivanje ili predavanje. Pitanja se mogu kandidatu saopćiti i pismeno, dopustiv mu kratko vrijeme na razmišljanje.

Ocjena iz poljodjelstva, pisanja, risanja, glazbe, tjelovježbe i ručnog rada uzimlje se iz semestralne ocjene dvaju poslednjih godina

Zasebni đaci polažu ispit iz svih predmeta, pismeno također iz računstva. Ispit zrelosti na srednjim školama i ženskim licejima riješava od ispita iz onih predmeta, koji su sadržani u naučnim osnovama onih zavoda, al se zato moraju predložiti semestralne svjedodžbe trih potonjih razreda. Ovakvi kandidati polažu ispit iz školske higijene.

Glede ostaloga vrijede one ustanove, koje su u krijeposti za srednje škole, i o kojima smo mi u jednom od naših brojeva poveli riječ.

Ur.

Putujući učitelji.

Što ga opet ima taj s nama? — primjetit će možda koji naš putujući učitelj poljodjeljstva, čim bude usčitao natpis mome razmatranju.

Dabome ništa! — odvraćam — sasma ništa, samo želim, da vam se broj u Istri umnožao, te da svi revnovali budete u korist seljačkog našeg svijeta, podučavajuć odrasle, kao što će revnovati podučavanjem mlađeg naraštaja budući možda putujući pučki učitelji.

Jest, riječ imam o obilaznim ili putujućim učiteljima pučkih škola.

Koja je to novost? U nas bila bi zaista novost uvedba obilaznog pučko-školskog učiteljstva, al naobraženije evropske zemlje i to već imadu. I svugdje se ova uredba izvrsno ponijela, ondje najme u sretnim zemljama, gdje prosvjeta cvati i plodi već stostrukim plodom.

Bi li možda kod nas uspjela institucija?

Kušajmo, kopirajmo prosvjetljeniji svijet, prenašajmo s tuđine korisne biljke, možda će na našem hrvatskom tlu zahvatiti korjena.

Sjetih se kratke anekdote.

Vraćajuć se netko kući s južnog kraja, pohvalio se svome prijanu, da je donio sobom smokvenicu, koja rodi tako slatkim plodom, da ju zasadi. A jesi li sobom ujedno donio i zemlju, na kojoj je tamo rasla? — upitao ga onako mudro prijan.

Valja!

Je li Istra plodno tlo za pučko-školsko obilazno učiteljstvo? Jeste, zaista! Tà, znamo da žive oko 14.000 istarske djece, najveć dašto hrvatske, bez škole i obuke, bez umnog odgoja; znademo i to nadalje, da Istra broji mnogo i previše odraslih ljudi, što nijesu imali zgode uživati ni najelementarnije obuke. 40% do 45% najme istarskog žiteljstva ubraja se među analfabete; među nesretnike dakle i duševne slijepce, med one, koji imadu oči i uši, a ne vide nit čuju divne božice znanosti.

Šta s njima? Zar da ih i nadalje ostavimo u magli i neznanju? Zar da $^2/_5$ čitavog pučanstva Istre i nadalje žive životom neljudskim, natražnjačkim? Ne, to bi bilo nedostojno samih nas, koji ovu zemlju nastavamo. Suzbiti analfabetizam, proširiti pučku prosvjetu jeste sada, i bit će i dalje glavnom zadaćom humanitarnog rada plemenitih ljudi i čovjekoljubivih naroda.

Na rad dakle proti tami i nepismenosti. Sredstvom će nama tu biti: Ustrajanje novih pučkih škola te najnovija ustanova, najme uvedba putujućeg pučko-školskog učiteljstva. Premalo je škola! — vičemo svi u jedan glas. Imade na ladanju velikih sela i prostranih okružja bez škole. Ovdje je leglo dakako analfabetizmu. Tu će se morati svakako podignuti škole. Al Istra imade i takovih predjela, gdje se ne će nikada, barem ne više desetljeća moći ozbiljno misliti na osnutak pučke škole samo za to, jer broji premalo žiteljstva.

Amo spadaju ona naša seoca, zaseoci, osamljene kuće razasute dalje od gradića i ovećih sela, gdje stanuje naš čovjek, koji je podignuo svoj skromni dom uz ono mrvičak plodnog tla. Tamo k njemu u samoću ne će naskoro škola. Morat će i nadalje živjeti bez školske obuke, a ako ju zaželi, valja mu djecu slati u školu odaljenu 2—3 sata puta. Ja se divim svomu narodu, koji velikom ljubavlju do nauke šalje svoju nejačad po zlu putu u tako odaljenu školu. Kakova li je to žudnja za naobrazbom!

Al imade Istra i takovih sela, odakle je vrlo naporno doći do škole. Onuda i ovuda bit će na svome mjestu putujući pučki učitelj. On će ostati tu na svome mjestu mjesec-dva, da nauči mlado i staro, muško i žensko knjigu čitati i slovima svoje misli zaodjenuti. On će više podučiti sve i svakoga u korisnim stvarima, te uputiti nauka žednog našeg zapuštenog čovjeka u stvarima, što neposredno zasjecaju njega kao oca, gospodara i građanina. Bit će on tamo med zapuštenim žiteljima učitelj, prosvjetitelj i apostol. Čim ovrši svoje poslanstvo u jednom okolišu, poći će naš vječni putujući učitelj — blagovjesnik u drugi, da podučaje, upućuje i pìta kruhom znanja gladujuće i žeđajuće ljudstvo.

Bez ovih mojih žudjenih učitelja teško će današnje društvo sa učiteljstvom moći satrti glavu analfabetizmu. Konačnu sjajnu bitku održat će dajbože budući putujući pučki učitelji.

Vinko Šepić.

Poziv

na glavnu skupštinu učiteljskoga društva »Narodna Prosvjeta«, koja će se obdržavati u Opatiji u subotu i nedjelju dne 18. i 19. srpnja t. g.

I.

U subotu, dne 18. srpnja, na 4 sata poslije podne obdržavat će se u prednjoj dvorani »Zore« *redovita glavna skupština* sa slijedećim rasporedom:

1. Otvorenje skupštine po predsjedniku.
2. Čitanje i ovjerovljenje zapisnika zadnje glavne skupštine.
3. Škola i dom. Predava gosp. Franjo Katarinić.
4. O daljnjoj izobrazbi mladih učitelja. Predava gosp. Viktor Car-Emin.
5. Izvješće *a)* tajnika,
   b) blagajnika i revizora,
   c) urednika društvenog glasila.
6. Izbor novog upravnog odbora i revizora računa u smislu društvenih pravila.
7. Možebitni prijedlozi, koji se imaju pismeno prijaviti odboru bar osam dana pred skupštinom. O neprijavljenim prijedlozima raspravljat će se samo uslijed zaključka glavne skupštine.

II.

U nedjelju, dne 19. srpnja, u 8½ sati u jutro obdržavat će se u zgradi hrvatske pučke škole **svečana skupština** u svrhu proslave šezdesetgodišnjice vladanja Njegova Veličanstva našeg premilostivog cara i kralja Franje Josipa I.

* * *

Pred svečanom skupštinom, u 7½ sati u jutro, služit će se u crkvi sv. Jakova u Opatiji svečana služba božja sa Tebe Boga hvalimo i pjevanjem carevke.

Odmah iza svečane skupštine otvorit će se u školskoj zgradi izložba radnja učenika i učenica hrvatske pučke škole i škole za daljnju naobrazbu u Opatiji, a eventualno i radnje učenika i učenica drugih pučkih škola u Istri, koje neka se dostave upraviteljstvu pučke škole u Opatiji najkasnije do 15. srpnja 1908.

U 1 sat poslije podne bit će skupni objed. O mjestu i cijeni skupnog objeda, te o prijavi k istomu obavjestit će se u društvenom glasilu.

U 8½ sati u večer u dvorani »Zore« predstavljat će djeca pučke škole igru »Đurđica«, a djeca škole za daljnju naobrazbu sliku »Slavenska slava«. Iza predstava bit će u vrtu koncerat mjesne glasbe. Ulaznina k predstavi i koncertu 1 K po osobi.

Pristup k redovitoj i svečanoj glavnoj skupštini imadu pravo samo društveni članovi, pozvani gosti i gosti, koji se pravodobno prijave predsjedniku, dočim pristup k predstavi i koncertu ima svatko.

O eventualnim promjenama cijelog ovog rasporeda obavjestit će se pravodobno u društvenom glasilu.

Pazin, dne 10. lipnja 1908.

Odbor
učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta«.

VJESNIK.

Školski zakon o plaćama potvrđen.

Udarite svi u citre i talam base i nek se vesele djeca askalonska, onaj zakon, koji je oblijetao toliko pragova, koji se je toliko mjeseci vucario kano bitanga po bečkim ulicama i toliko moljakao, da mu se utisne na čelo žig života, eto taj je zakon potvrđen! Doista ne donaša svega na vagane a nit se sa bankama razmeće, no suze ipak otire, krpa rupe, popravlja stare namještaje, donaša ponos i svijest da se je školnici, a novi ljudi i novo doba nastojati će, da se doteče tamo, gdje se do sada nije moglo ili htjelo. A mi svi na rad — pa da nas viđeše na biljegu!

Plaće Družbinog učiteljstva.

Istra je u pogledu plaća odgovorila svome učiteljstvu, a sada dolazi na red Družba, da se i ona povede za tim primjerom, te svojim nastavnicima uredi beriva. Ne bi nekako lijepo izgledalo, da med osobljem jednog stališa u ovoj našoj zemlji bude zadovoljnika i nezadovoljnika, nego da sve ogrijava isto sunce a da se uzmognu sa svim pregnućem posvetiti svome zvanju. Mi smo čvrsto osvjedočeni, da će Družba urediti to životno pitanje što skorije, bit će to samoj na čast a na zadovoljstvo njezinom mnogobrojnom učiteljstvu i svim onima, koji ovo prate zamjernim oduševljenjem i dragom simpatijom.

C. kr. kot. škol. vijeće u Krku.

Polovicom travnja držalo je ovo vijeće svoju redovitu sjednicu.

Predsjenik priopćuje neke promjene u učiteljstvu od posljednje sjednice i da se škola u D. podiže na trorazrednicu. Nadzornici za hrvatske i talijanske škole izvještuju o svom nadziranju u prvom polugodištu 1907./08. — Pritužbu jedne općine radi nadziranja djece u crkvi, odlučuje se riješiti mirnim putem sporazumno. — Predlaže se, da se kod dviju škola ukine poludnevna obuka.

Preporuča se molbu jedne učiteljice za petgodišnji doplatak i molbu jednog učitelja za pripomoć u bolesti. Za većinu učiteljskih mjesta u kotaru, što praznih a što privremeno popunjenih, odlučuje se otvoriti natječaj.

Družbina glavna skupština.

Redovita glavna skupština Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru obdržavala se dne 31. svibnja u Puli. U slijedećem broju izvijestit ćemo opširnije o tečaju skupštine i napretku i razvitku Družbe.

Glavna skupština »Narodne Prosvjete«.

Ovoga puta došla je na red Opatija, da primi istarsko učiteljstvo, koje se tamo sabire u danima 18. i 19. srpnja na glavno zasjedanje. Šteta što se tada ne će moći sastati Družbino učiteljstvo, koje će u to vrijeme biti jur za granicom.

Škole u Portugalu.

Ima zemalja, koje bi čovjek u prvi mah držao prosvjetljenima, a kad tamo, sve gotova neznalica. Tako je u Portugalu. Do polovice 19. vijeka bili su tamo pismeni ljudi rijetkost. Od to doba se je školstvo bolje razvilo, ali još nije uređeno kako treba, jer jedvice 20.8% stanovništva zna čitati i pisati. Škola se polazi od 6.—12. godine, kako u zakonu rečeno, al se to ne pazi toli na tanko, tko baš ne će, zašto bi si razbijao glavu, kad ne će na sunce, neka smrzne!

Muških nepismenih ima 73.6% a ženskih 88.4%. U siromašnijim krajevima ta je nevolja jošte groznija, ima tu i 90% nepismenjaka. Mi se u Istri možemo pohvaliti, da smo ipak za mrvu napredniji od

najsiromašnijih Portugizaca, jer onaj jadni postotak nije baš jednak, sa našim, al su si braća. Pa šta ćete više!

Učitelji glazbe na učiteljskim školama.

Ova grana učiteljstva nastoji u novije doba da se organizira, te si steče tim načinom sve ono, što okolovštine života i novo doba imadu da im pruže. U tu se je svrhu polovicom travnja držao u Beču sastanak društva učitelja glazbe na austrijskim učiteljskim školama. Tome sastanku predsjedao je profesor Wagner, te su želje učitelja skalupili u osam točaka. Evo ih:

1. One učitelje glazbe, koji imadu već peti službeni doplatak, neka se pomakne koncem ove školske godine u osmi činovni razred. 2. Glede skorašnje reforme organizacijskog štatuta, neka temeljito prouče inozemske okolnosti, pa neka izaberu odsjek, koji bi imao izraditi predloge o promjeni naučne osnove. 3. Neka se radi oko toga, da se promjene propisi o ispitima za državni glazbeni ispit. 4. Obvezatnost nauke učitelja glazbe neka smanje. 5. Neka se podvostruči broj satova za opću nauku o glazbi i pjevanju u prvom i drugom tečaju učiteljskih škola. 6. Za orguljanje i vodstvo crkvenog pjevanja neka se odredi godišnju nagradu odgovarajuću dvim sedmičnim naučnim satovima. 8. Nikoga se više neka ne oprosti iz pjevanja na ispitu osposoljenja; nek se nasuprot dozvoli ponavljanje ispita tečajem godine u slučaju reprobacije.

Hrvatska knjižara u Pazinu.

U Istri imademo samo jednu hrvatsku knjižaru, a to je ona Ivana Novaka u Pazinu. Knjižara je opskrbljena radnjama iz hrvatske, srpske i slovenačke literature, imade skoro sva izdanja omladinska, a naručiti se može uopće svaku knjigu. Kod naručbe za nagradne knjige i školske knjižice, daje ista knjižara 2—5% u dobrotvorne svrhe, već prema želji naručitelja. Preuzela je od J. Kraljića cijelu nakladu »Hrvatskih Jelica« od Jelice Belovićeve, od koje knjige pripada postotak »Đačkom pripomoćnom društvu« u Pazinu.

Našem učiteljstvu i općinama lijepo preporučamo Novakovu knjižaru u Pazinu.

Davorin Trstenjak.

Naš vrijedni suradnik, književnik i nadzornik pučkih škola u Gospiću, g. Davorin Trstenjak, bio je umirovljen, a na njegovo mjesto dolazi ravnatelj više škole u Karlobagu, Ivan Mollus.

Sveučilište u Zagrebu.

Ban Pavel, taj veseli hrvatski ban, oborio se svom žestinom na najviši hrvatski zavod, na profesore, te dao Dr. Šurmina umiroviti a Majnoloviću nakopao bez uzroka na glavu nekakvu disciplinarnu istragu. A đaštvo videć kako se krši autonomija sveučilišta, podiže se listom, te ostavi svoju dragu »Almu mater«, da u tuđini potraži zaklonište. Tako ode mladež u Gradac, Beč, Prag i Beograd, da tu priča o nepravdama, koje mora da izdržuje hrvatski narod od svojih tlačitelja. To su toliki apostoli, koji će svijetu otvoriti oči o faktičnom stanju stvari u Hrvatskoj.

Na opustjelo sveučilište upisala se u drugom semestru t r i đaka, koje je ostalo đaštvo izložilo javnom ruglu i bojkotu. Za siromašne đake u tuđini stao se kupiti novac, te se jur istakoše Rijeka, Sušak, Petrinja, Prag i drugi gradovi a prednjači svima prijestolnica Zagreb, koja je jur pribrala znatnu svotu. I naša istarska mladež, koja je polazila zagrebačko sveučilište, raštrkala se kojekud po Austriji, a da se opet povrati sa ostalom braćom u Zagreb, kad bude tom najvišem zavodu dana potpuna zadovoljština.

Sveslavenski kongres.

Ljubljanski načelnik Hribar, mladočeški prvak dr. Kramař, i dva staroruska zastupnika iz Galicije, dr. Hlibovicki i dr. Markov, boravili su početkom ovog mjeseca u Petrogradu da uravnaju puteve za sveslavenski kongres, kod kojega bi naravski

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

sudjelovali i Poljaci. Sva ta četiri zastupnika govore vrlo dobro ruski, sva su četvorica duboko uvjerena o tom, da o uspjehu budućega slavenskoga kongresa ovisi velikim dijelom i konačni uspjeh velike slavenske borbe u našoj monarhiji. I zato su baš slavenski zastupnici na carevinskom vijeću uzeli cijelu stvar u svoje ruke, jer s punim pravom vide, da onaj čas, kad se 24 milijuna Slavena habsburške monarkije bude potpuno moglo u svakom svom kulturnom nastojanju osloniti na stodeset milijuna izmirenih Rusa i Poljaka u Rusiji, da od toga časa slavenska većina u monarhiji dobiva naravskim načinom onu političku moć, koja joj kao većini već odavna pripada. Taj slavenski kongres neće biti nikakva politička demonstracija, proti nijednoj državi, nego će to biti ponajprije manifestacija zajedničkih kulturnih težnja svih slavenskih naroda, a zatim kano živa izložba savremenog slavenskog kulturnog napretka u odličnom zboru kulturnih slavenskih pregalaca.

Normalno doba spavanja za djecu.

U svim berlinskim školama koli gradskim toli državnim upozorilo se roditelje, da pripaze na spavanje djece u bolestima. Preporučilo im se, da djeci ograniče nuzgredne radnje i da ih ne muče sa nervoznim glasbenim vježbama, no da im daju zgode, da se dovoljno naspavaju. S toga preporučuju liječnici ovu normalnu dobu spavanja: za djecu od 6—9 godina 11 sati, od 9—11 godina $10^1/_2$ sati, od 11—13 god. 10 ura i od 13—14 godina $9^1/_2$ sati.

Prof. Jagić odlikovan.

Profesor Jagić odlikovan je prigodom svoje sedamdesetgodišnjice počasnim članstvom sveučilišta u Petrogradu i Odesi, isto tako i antropološkog društva u Moskvi.

Učiteljske plaće u Austriji.

U svim austrijskim pokrajinama ima 69.555 učiteljskih sila. Plaće su prosječno ovolike: U Češkoj 1995 K, Moravskoj 1880 K, Šleskoj 2059 K, Galiciji 988 K, Bukovini 1572 K, Gornjoj Austriji 1337 K, Dolnjoj Austriji 1833 K, Solnogradskoj 1036 K, Štajerskoj 1678 K, Koruškoj 1090 K, Tirolu 719 K, Foralbergu 1174 K, Gorici i Gradiški 1478 K, Trstu 2022 K, Istri 1325 K i Dalmaciji 1151 K.

Briga vlade za đake iz Istre i Dalmacije.

Austrijsko ministarstvo prosvjete obratilo se na zagrebačko sveučilište molbom, da mu se saopći, koliko je, i koji su đaci na sveučilištu i dali polaze predavanja. Akademičke oblasti odgovorile su austrijskom ministarstvu, da se za prošlost na istarske i dalmatinske đake ne mogu potužiti, sada da ih uopće nema, a za budućnost da će sa istarskim i dalmatinskim đacima postupati jednako kao i s đacima iz Hrvatske i Slavonije.

Obilježje većih evropskih gradova.

Neki putnik imenom Kol, označio je nekoje evropske gradove ovako:

Amsterdam trguje. Atena se roti, Beč prokuhava, Bruselj raspravlja, Carig ad se kupa, Dublin prosjači, Frankfurt broji, Genova se smije, Hamburg jede, Hanover spava, Kodanj se liječi, Lipsko čita, London zijeva, Lion radi, Manšester sprema, Manhaim kune, Marsilja pjeva, Monakov pije, Mleci ljube, Napulj se zn ji, Pariz čavrlja, Pešta brblja, Petrograd šuti, Rim se moli a Varšava uzdiše.

Ispravak.

Na drugoj strani omota posljednjega broja u »Javnoj zahvali« ima glasiti potpis: Fran Frankvić, a ne: Ivan Ivanković.

Zadnji odlomak prve vijesti u Vjesniku »Novi zakon«, spada pod drugu vijest: Kotarsko školsko vijeće u Voloskom.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

JAN BAŠTA

Schönbach kod Egera (Cheb) Češka.

Najčuvenija tvrtka glazbila, poznata na sve strane sa svoje solidnosti, preporučuje p. n. gg. učiteljima zborovodama i t. d., gusle za koncerte i orkestre, viole, čele, base, citre, kitare prvog reda, prijatnog zvuka i lakog tona, drvena i limena glazbila, osobite garantirane izdržljive žice za sve nastroje, potpune gusle za vještake sa lijepim lukom u drvenoj kutiji, franko poslato (za 9, 10, 12 i 15 for.)

Cijenici badava i franko.

Najjeftiniji neposredni izbor za nabavu. Sva glazbila opravijaju se odmah vještački i računaju se najjeftinije.

Stare gusle i čela izmjenjuju se sa novima. Prvi neposredni izbor za nabavu gramofona i najpotpunijih ploča.

Vele štovani gospodine!

Poslane gusle kako ukusnom opremom, tako i prijatnim glasom zadovoljile me u potpunoj mjeri.

Uvjeren sam, da je dužnost svakog svjesnog Čeha, da gudalačke potrepštine nabavlja kod Vaše tvrtke, jer se u reelnosti ne može s Vama takmiti nijedna tvrtka. Želim Vam lijep napredak u širenju dobrog glasa i jesam prijateljski odan

Fr. V. Mohapl, upravitelj škole.

L. 29. XII. 1906.

Ne kupujte iz druge ruke od preprodavaoca, obratite se izravno na nas.

Štovani gospodine!

Kad bih mogao, toplo bih Vam stisnuo desnicu za solidnu i jeftinu pošiljku znamenitog glasbila od Vaše tvrtke. Ništa nije izgubilo, a dobilo je zvučnost, obao ton i lako se vlada njime. Vaša me je tvrtka iznenadila. Sretan Vam bio trud! Sa pozdravom

Malenovica, 17. rujna 1904. J. Pláček, učitelj.

Hiljade pohvalnih priznanja od p. n. gg učitelja i zborovoda svjedoče o izvrsnosti i valjanosti prodanih glazbila.

Originalne korice

„Narodne Prosvjete"

i „Mladog Istrana"

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR.

PULA, Via Giulia 1.

Cijene koricama:

PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.

ISTRANA „ „ „ —·60.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & C$^{o}_{=}$ ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosué Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog
pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. SRPNJA 1908. BROJ 7. I 8.

SADRŽAJ:

Stari brod. Fran Katarinić.
Vrline i mane. Piše Davorin Trstenjak.
Ustavni razvoj naše monarhije od godine 1848.—1868. Prof. Nikola Žic.
U početku života. Piše Dunav Baletić.
Stjepan Konzul Istrijanin. A. D.
Turske pučke škole u carevini Turskoj.
Kotarska učiteljska skupština u Puntu. I. M.
Desetgodišnjica družbine škole u Puli.
Glavna skupština Družbe sv. Ćirila i Metoda.
Lega Nazionale.
Dr. Ivan Kalčić.
Vjesnik.

Izlazi svakog prvog u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.), Pula, ulica Giulia br. 1.

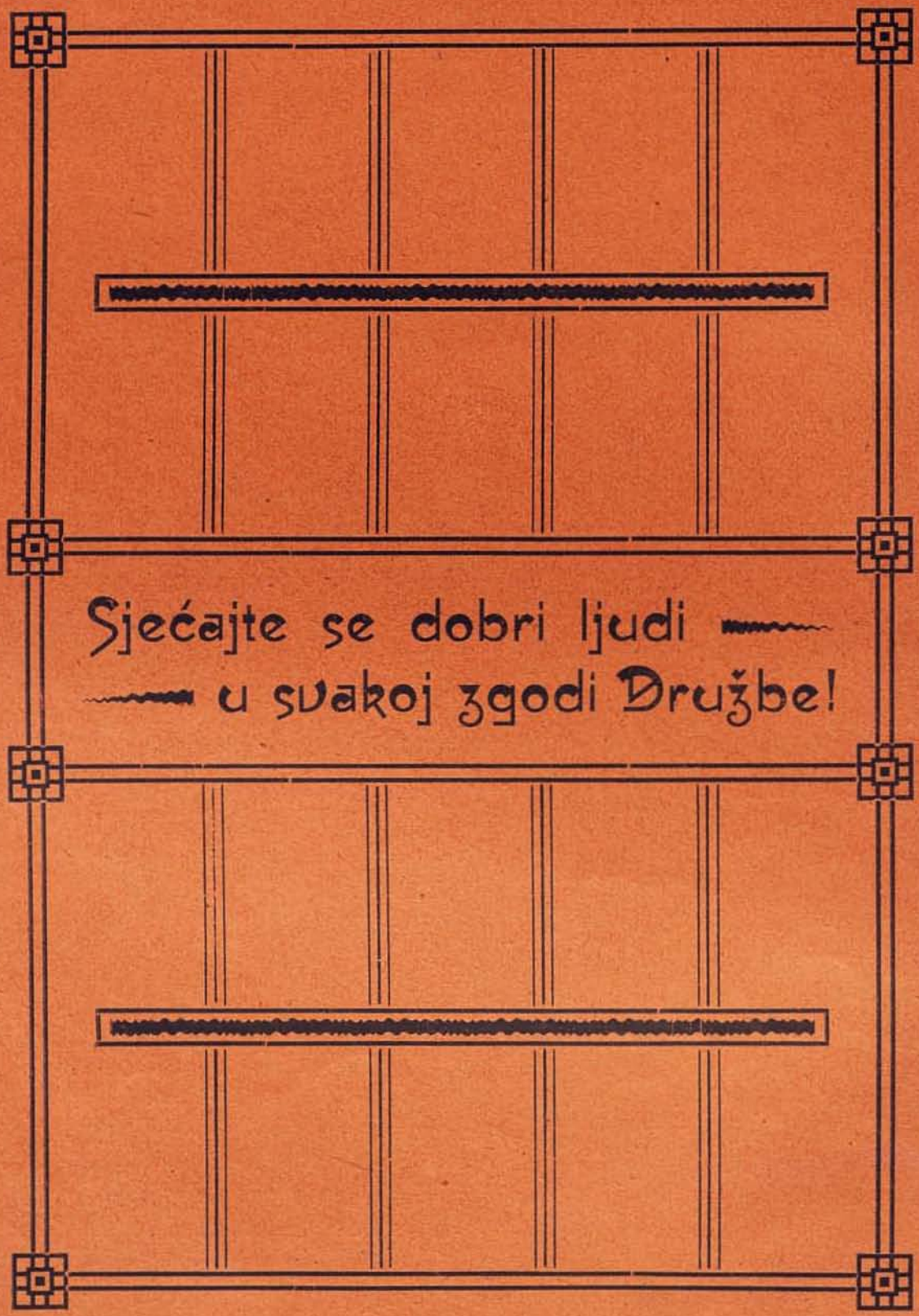
Sjećajte se dobri ljudi
u svakoj zgodi Družbe!

GOD. III. PULA, 1. SRPNJA 1908. BROJ 7. i 8.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

Stari brod.

Baš se žarka sunčana kruglja pomolila iza vrhunca visoke gore i prosula u bezbroju svoje zlatne zrake, kad je Ivan Ostalić došao na morsko žalo i stao podalje od onoga mjesta gdje ležaše njegov brod. Ležao brod na žalu već više vremena, kamo ga dao istegnuti Ostalić za to — tako je on govorio — jer su dobici maleni, mornara teško naći, a prodati ga nije komu.

Starac Ostalić stao i motrio brod. Motrio ga, a dušom mu se redala uspomena za uspomenom kao zrna brojenice u njegovoj koštunjavoj ruci —: mile, gorke, užasne....

Ta koliko li je on njime i na njemu ugodnih i bôhih časova proživio! On je s njime rasao, dorasao i ostario. Poznavao je Ostalić sve njegove dobre i zle strane. On ga je pazio kao majka mezimče svoje. Dok je taj sada trošni brod morem jurio, nagnuo bi se Ostalić njemu o bokove i raširenim zjenama motrio naduta bijela jedra njegova i sa nasladom slušao kako žvižduče vjetar o konoplje broda. A kad bi bijesni valovi kô pomamni stali se propinjati da mu ga otmu, da mu ga prožderu u nezasitno svoje ždrijelo, otimao im se on vođen vještom rukom vođe svoga i ponosno jurio kroz vrtloge bijesna mora; — a Ostalić je osjećao moć svoje vješte ruke i oka.

Taj brod, taj »Galeb bijeli«, — kako ga Ostalić nazivao —, bio mu je sve: njime je stjecao i povećavao namrlu baštinu djedova svojih, što mu je namroše stekavši je ploveći morem. Dà, zaista je tako bilo! A sada? E, a sada?! Eno — »Galeb bijeli« leži na žalu: gnjije i trune, kao sve što na zvijezdi ovoj proživi svoj vijek.

I starac ga motri.

A tko da pročita sa neizvjesna pogleda oka njegova u tančine misli njegove?

D 10/1984 Č-46-B

NAUČNA PULA BIBLIOTEKA

Žalo plače ono isto more, po kojem su obojica — i starac i brod — plovili. Gle, i sad se lagani morski valovi prelijevaju žuboreći kao da vabe i njega starca i brod mu na površinu svoju. Ali brod je trošan, a starac sijedinama pokrit.

Ostalić protre drhtavom rukom oči i pođe lijenim odmjerenim korakom do broda.

Sa palube broda motrio ga čovjek naslonjen o sjekiru. Ostalić ga pogleda, — i okrene lice na drugu stranu.

— Dobro jutro, paron Ostalić! — nazva mu ovaj sa palube.

Bog daj! — odvrati mu otegnuto u pô glasa Ostalić, podigavši svoju sijedu glavu prema čovjeku na palubi, a sunčane zrake obasuše mu staračko navreskano lice preplićući se kroz sijedine njegova brka i brade. O njihovom svijetlu kao da je nešto zasjalo u oku starca. —

— Dakle da započnemo?

— Ta ne da započnemo, nego da dovršimo, reci! — odvrati mu Ostalić sagnuvši glavu na prsa.

— A zar ne će pomoći i vaš Niko?

— On je otputovao.

I čas zatim čuli su se mukli udarci sjekire, koji su gluho odjekivali u nutrinji broda, dok su rastrijeskani crni, sagnjili komadi drva padali jedan za drugim na žalo. Te će trijeske sakupiti i odnijeti i njima ložiti vatru da si kroz zimu ugriju samrzla uda.

Ostalić sjede na žalo i upire svoj pogled u morsku pučinu.

— Eno, dolazi parobrod. Do pô sata je u našoj luci — upozori Ostalić čovjeka, koji je obarao brod.

— Da, dolazi, — dolazi.

Fran Katarinić.

Vrline i mane.

Piše DAVORIN TRSTENJAK. (NASTAVAK.)

Radost.

Kadgod čovjek postaje savršeniji, osjeća radost.

»Veselje i zabava je čovjeku potrebna, kao jelo i pilo.« »Veselje je nebo, pod kojim sve uspjeva, osim otrova.« Veselje je čovječjemu srcu potrebno, kao zrak plućima, kruh želucu, kretanje mišicama. Radost pospješuje kucanje srca, ugrijava i oživljuje srce, čitavo tijelo i dušu. Od radosti igra u čovjeka svaki živac, a tijelo i duša osjeća sreću i blaženstvo. Što je sunce svakomu živomu stvoru, to je radost našoj duši i tijelu. Radost razbija brigu i žalost, ublažuje boli. Radost je toliko dobro, da Bog njom nagrađuje svoje pravednike u raju.

Maleno dijete na grudima matere, tek što stane razabirati stvari oko sebe, već shvaća i osjeća što je radost i veselje. I ništa mu nije milije i slađe od veselja, od toga toliko ugodnoga osjećanja. Kad ga mati sva sretna i blažena veselo u lice pogleda, kad mu blagim, milim i veselim glasom progovara: ono se veselo smije, od veselja grče, a kod već može, uz majku se privija. Tako majka svojim rajskim veseljem raspiruje u djeteta najljepša i najugodnija osjećanja. Već u nerazvijenu mozgu napršćeta djeluju temelji onih tvorina živčanog sustava, pomoću kojih utisci vida i sluha pobuđuju ugodno osjećanje. Maleno dijete jamačno još ne zna, da je majčin ili čiji drugi veseo pogled ili smiješak znak dobrote i sklonosti, ljubavi i da smjera samo na sreću djeteta, ali ono to osjeća, ono već na svijet donosi prilagođene živce za to osjećanje.

Ništa toliko ne prudi tjelesnomu zdravlju, a po tom i duševnomu, koliko sretna ugodna i vesela ćud. Vesela ćud velika je sreća po čovjeka. Tko je vesele ćudi, već ima uzroka da bude veseo. Ove sretne osebine ne može ni jedno dobro potpuno zamijeniti, jer se ona sama ne može ničim nadoknaditi. Čovjek može da je bogat, siromašan, lijep, ružan, grbav, prav, star, mlad, ali za sve se to ne pita, kad se govori o njegovoj sreći, nego se misli na njegovu sretnu i veselu ćud. Stara je rečenica: »Tko se mnogo smije; sretan je, a tko mnogo plaće, nesretan je.« Zdravlje je zaista veliko dobro, potrebno za ljudsku sreću; samo pak veselje pospješuje i krepi zdravlje, a ovo opet cvjeta i rađa srećom.

Tissot spominje neku gospođu, koja je patila deset godina od rane, a da je liječnici ne mogahu izliječiti. No iznenada vrati joj se ljubljeni sin iz tuđine, a to ju toliko obraduje, da joj rana odmah zacijeli.

Nekomu vojniku razmrskaše noge i ne bijaše prilike, da će ozdraviti. »Ako ostaneš u životu,« kaza mu Napoleon I., »imenovat ću te kapetanom nad invalidima.« To ga je razveselilo, i od onoga časa stale mu se rane zamlađivati.

Voltaire zabilježi ovaj zanimljivi događaj: »Gospođa vidivši da će joj kći doskora umrijeti, klikne: »Dragi Bože, povrati mi ovu, a uzmi rađe sve ostale, što ih imam!« Jedan njezinih zetova približi joj se i zapita ju ozbiljnim glasom: »Mislite li vi i sve svoje zetove?« Ovo pitanje nasmije sve nazočne, a smijala se i umiruća djevojka. Od onoga časa krene bolesnici na bolje.«

Eto kako radost djeluje na tijelo i zdravlje. Eto vidite zašto je posjećivati, bodriti, veseliti dobro djelo i dužnost naša!

Veseli ljudi, kao što se malo ne vazda raduju, tako su radi i spremni, da čine dobro drugima. Veseo čovjek rado će nam sve učiniti. Kad je pak zlovoljan i neveseo, nemojmo ga ništa moliti, nego čekajmo, dok se udobrovolji.

Vesela ćud je dakle sretan i povoljan temelj za moralni život, a to je velika sreća. U veselju najskloniji smo, da činimo dobra djela, pa želimo da budu drugi veseli i zadovoljni. Hrvatski narod ima mnogo spomenika, građevina i zavoda, što ih je podigao svojim krvavim žuljevima, bez ičije pomoći i milosti, a prinose za sve to sakupio je ponajviše u veselim sastancima. U Hrvata nema skoro većega veselog sastanka, a da se ne kupe milodari bilo u koju plemenitu svrhu.

Veselje je mamilo, kojim se svijet mami, da mnogo žrtvuje u svoje narodne ili dobrotvorne svrhe. Zato se u te svrhe priređuju plesovi, koncerti, druge zabave i veselja. Tolika je zamamljiva i čarobna moć u radosti i veselju, da i rodoljubni i plemeniti ljudi pjevaju i plešu za postradale poplavom, potresom i t. d.

Vesela čovjeka svaki voli. I poslovica kaže, da vesela druga družina ljubi. Veseo čovjek, koji umije druge raz eseliti i nasmijati, svuda je dobro došao i rado ga zovu u društva. Veselu čovjeku, pa bio što mu drago, lako se približujemo, lako nam se s njim upoznati, sprijateljiti, živjeti i raditi.

Radost oživljuje, uzbuđuje i pospješuje optok krvi, a tim se povisuje i jača tjelesna i duševna živahnost i snaga. Osjećanja, uzbuđena za živahna optoka krvi, jesu trajnija i lakše se obnavljaju, nego ona obične vrsti. Obične stvari, što nas mnogo ne zanimaju, ostaju nam u živoj pameti, ako smo ih upamtili, kad nam je radost uzbudila srce, tijelo i duh. S druge strane opet vidimo, da zaboravljamo znamenite stvari. To je opet zato, jer potječu iz vremena, kad nam je optok krvi bio sporiji. Pjesnici, govornici i umjetnici stvaraju velika djela i zamišljaju velike misli, kad im je sav optok krvi uzbuđen i živahan. Uspomene i osjećanja iz živahne i vesele mladosti, kad krv kipi, trajnija su od onih iz nemoćne starosti ili iz onog vremena, kad nas je žalost ili bolest oslabila ili satrla. Kad smo veseli, bilo s dobre hrane ili živahnijega optoka krvi, naše je pamćenje bolje nego obično. Misli dolaze nam bez svakoga napora, te smo duhovitiji, nego obično.

* * *

Veliko veselje, kad dođe iznenada, može čovječje živce i srce tako potresti, da čovjek na mjestu umre. Zato se osjetljiv čovjek ima za veliku radost tako isto lagano pripravljati, kao što i za veliku žalost, jer se, kako već znamo, kucanje srca naprečac ne zaustavlja, niti preko mjere uzbuni. Svaka prekomjerna i nagla promjena škodi.

I ako je radost toliko dobro, ono mora da ima svoju mjeru. Nije naša svrha, da uvijek plivamo u radosti, da letimo od zaba e u zabavu, nego nam je ponajprije raditi, sticati, napredovati, jačati se u svakom dobru, u kreposti, mudrosti i imetku. Sve to pak može se obavljati radosna srca. Zaista

je plemenita ona radost, što ju osjećamo, kad spoznamo novu istinu, kad osjećamo, kako duševno i moralno napredujemo i rastemo. To je čuvstvo koliko ugodno, toliko i sveto. I kad činimo dobro svojemu bližnjemu, nagrađuje nas savjest čistom radosti.

Čovjek je vrlo sklon zabavi i svakom veselju. Ako se urođena sklonost još uzgojem podjaruje; ako djeca i omladina najveći dio svoga vremena potrate u igri i pustoj zabavi: to ta sklonost toliko ojača, da joj se čovjek ne može oteti, pa eto onda rasipnika, raspikuća, tjelesnih i moralnih propalica.

Kao što u svemu, tako i u tom užitku, treba prava mjera.

Svako čuvstvo treba da se podjaruje i rasplamćuje, treba mu vazda nove hrane, da ne oslabi i ne utrne, pa tako i radost. Najplemenitija hrana za čuvstvo radosti jesu dobra djela, umni, moralni i estetski napredak, uživanje umjetnosti i znanosti.

Što je čovjek duhom i srcem savršeniji, što je sličniji Bogu, to mu je i radost veća, čistija i plemenitija. Ta je radost tiha, mirna i sveta. Zapušten čovjek za taj rajski užitak ni ne zna. Njegovo je veselje u rakiji, surovoj vici, divljem skakanju i mahnitanju — dok ne pane bez svijesti, kao mrtav. Takova radost ubija tijelo i dušu, pa zato i jest griješna, i zato nas vjera toliko od nje odvraća.

* * *

Još nešto hrvatskomu puku na utjehu.

Ima dosta ljudi, koji su se umom i srcem odbili od svoga naroda, pa na nj viču, gdje mogu i ne mogu. Neprijateljskih tudjinaca i ne računam ovamo. Ti ljudi, kako sami priznaju, žive »lijepo i dobro.« Pravo govoreći oni žive najnižim životom. Lijepo se nose; dobro jedu i piju; marljivo polaze krčme, plesove, svakojake trke, razuzdane zabave, kupališta; igraju za velik novac; malo vremena posvećuju svomu zvanju, svojoj obitelji; ne potpomažu nijednog književnog društva, nijedne plemenite narodne svrhe; ne napreduju u svojoj struci; ne žive ni za znanost ni za umjetnost; dužni su na sve strane: a ipak hoće da budu prvi ljudi. Ti ljudi, mjesto da su svojim životom, svojim umom, vrlinama i radom uzori, živa zrcala našemu patničkomu puku, oni ga mrze i bacaju se na nj najvećim pogrdama. Oni ga žigošu, što svatbuje po više dana, što igra kolo i što se sastaje na prelu; viču na njega, da je divlji i lijen, a mirnije ga gledaju, kad pod pazuhom stište tukca ili odojka.

Tko je obradio tolike poljane, tolika brda i doline; tko nosi tolike terete; tko tako rano ustaje; tko podnosi tolike muke i nepravde: tko drugi, nego naš puk. On najviše proizvodi, a najmanje užije. On nema kazališta, nema sjajnih pjesova, nema banketa, nezna za raskošne korze i za tolike gospodske besposlice, pa zar se ne bi smio nekoliko puta u svom vijeku proveseliti, pa ni u najsvečanijem svom času!?

Onaj, koji puni mesnice najvećih gradova — željan je mesa i ne vidi ga često na najveći blagdan. Onaj, koji šalje na svjetska tržišta najkrasniju pšenicu — muči se s najcrnijim hljebom!

Pa zar da jadnik uvijek posti?! Pa zar da mučenik nikad nema lijepa i vesela dana?! Sve daje, i krv i muku svoju, pa zar i radost, sve?!

Daj Bože našemu narodu Kulinova vremena! Daj mu Bože svaki dan dobar zalogaj mesa i čašu dobra vina! Daj mu Bože čestito pirovati i svetkovati! Kad toliko radi, pravo je da i užije! Napuni mu Bože srce veseljem, ali mu sačuvaj bistrinu razuma i ostavi mu u tom uživanju pravu mjeru!

Sve, što ovdje prevršuje mjeru, škodi kesi, tijelu i duši; a sve što ikomu škodi: zlo je.

Narodna, svestrana prosvjeta u narodnom duhu podići će narod umno i ćudoredno, podići će se njegovo blagostanje: a prava mjera za sve naći će se sama.

(Nastavak slijedi.)

Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.—1868.

Prof. NIKOLA ŽIC. (NASTAVAK).

U zapadnoj je Evropi revoluciju svuda naslijedila reakcija. U Italiji je austrijsko oružje iznijelo pobjedu (Radecký: Santa Lucia, Custozza 1848., na Ticinu i kod Novare 1849.), u Prusiji je obnovljen stari poredak, a frankfurtski se parlamenat približavao kraju. Samo se u Ugarskoj još uvijek vojevalo promjenljivom srećom, ali u glavnom ipak više na sreću Madžara, proti kojima nesposobni Windischgrätz uza sve svoje »uspjehe« proti praškoj revoluciji (12.—17. VI.) nije mogao ništa.

Ali se proti Ugarskoj spremala intervencija Rusije, koju su prvi državnici austrijski pozivali u pomoć. Pod utiskom te intervencije proglasio je ugarski sabor u Debrecinu 14. travnja 1849. habsburšku dinastiju svrgnutom s ugarskog prijestola, proglasio republiku i imenovao Košuta diktatorom.

Kad je 7. ožujka raspušten državni sabor u Kroměřížu, nijesu narodi znali što da započnu. Mnogi su se još pouzdavali u Schwarzenbergovo ministarstvo, a oni, kojima bijaše jasno, da su ih nade prevarile, ne imađahu dosta odvažnosti, da se očito i odvažno odupru reakciji. Reakcija je pobijedila kapitulacijom madžarske vojske kod Vilagoša (13. kolovoza 1849.) i padom Mletaka, koji su se opirali sve do tada kao posljednja kula ustanka u Italiji. U Ugarskoj zavlada vojska i smaknućima ne bijaše kraja. Beč ugušuje narodni pokret u cijeloj monarhiji: vjerni Hrvati dobivaju kao nagradu, što je buntovnim Madžarima imala biti kazan.

Sada nije više ništa smetalo, da se opet uvede apsolutistička vlada. U Beču su se doduše isprva pripravljali, da provedu oktroirani ustav, pače se ministarstvo prikazivalo liberalnim i naprednim; izdalo je niz zakona, koje su razne želje revolucije uveli u život (pošto se već prije ukinulo kmetstvo, izdan je n. pr. sada vrlo važan zakon o rasterećenju zemljišnog posjeda), ali se dakako naročitom brigom nastojalo učvrstiti novo jedinstvo države.

I ti su znaci liberalnosti u ministarstvu prestali, kad mu se iza smrti Schwarzenbergove postavio na čelo bivši revolucionarac i bivši liberalac Aleksandar Bach. Po svemu se pravo sudilo, da monarhija plovi po moru reakcije.

Tako se dogodilo, da se od konstitucionalnih uredbi nije provela ni jedna, ni oktroirani državni ustav ni (istotako oktroirani) ustavi zemaljski Samo je učvršćena administracija. Svim se silama nastojalo stvoriti pouzdani činovnički aparat, kojemu je zadaća, da provede centralizaciju, germanizaciju i apsolutizam u podunavskoj monarhiji. Osobito je u Ugarsku i Hrvatsku poslano mnogo neugarskih činovnika, koji su bili slijepo oruđe ministarstva, a kasnije su i iza tog apsolutizma još dugo ostali u uspomeni pod imenom Bachovih husara ili njemškutara. Uslijed reakcije je u cijeloj monarhiji javnoga života naprosto nestalo. Upravo je žalosno, kad slušamo, kako su i sami prvaci prestali braniti svoja načela, koja su do nedavna ponosito ispovijedali. To je doba u našoj istoriji najžalosnije. Javno je mnijenje potpuno umuklo, novina nije u opće ni bilo. Narodâ, koji su do nedavna tako energički i uspješno bili očitovali svoju ekzistenciju, nije više bilo moguće ni prepoznati. Iznimku čini samo Čeh Havlíček, koji je i dalje vojevao za pravo i građansku slobodu, premda je dobro znao, da je sila od njega jača. Bach je ukrotio i njega i poslao ga u brixenski zatvor (1851.).

Sada se više nije ministarstvo žacalo, da i formalno proglasi ustavnost ukinutom: sa dva patenta (t. zv. silvestrovska) od 31. prosinca 1851. je prvo kratko doba ustavnosti u monarhiji formalno zaključeno. Taj je novi apsolutizam vladao do god. 1859. Kao Metternichov tako je i Bachov apsolutizam podržavalo činovništvo, vojništvo i svećenstvo. Ali je Bachu sve to malo pomoglo. Bio je nesretan i u unutrašnjoj i u vanjskoj politici. Dvoličnost austrijske vojske u krimskom ratu proti najvjernijemu austrijskomu prijatelju, Rusiji, je kriva, da se Rusija otuđila Austriji, koja novih saveznika nije našla, a veliki trošak za uzdržavanje vojske u Galiciji protiv Rusije privede i onako loše državne financije u potpunu propast. Dug je tako porastao, da to još i danas osjećamo, a naročito radi toga, jer je država prepustila za 90 godina privatnim društvima sve željeznice, koje je za skupe novce same sagradila.

Oslobođenje je stradajućim narodima monarhije donio nesretni rat talijanski god. 1859. Radi neuspjeha (Gyulai: Magenta; car Franjo Josip: Solferino) u ratu s Cavourom i Napoleonom III. gubila je svemoguća vojnička stranka ugled i moć, stara se zgrada srušila.

Kaošto 1848. Metternich tako je sada otpušten Bach kao glavni stup reakcije i tim se otvara put novim ustavnim formama. Ali ovaj put se uvodi ustavnost polako i oprezno, ne kao 1848. Promjena u vladi značila je i promjenu u vladanju. Nijemca Bacha zamijeni Poljak Agenor Goluchowski, koji odmah sazva t. zv. pojačano carevinsko vijeće god. 1860., u kojem su zasijedali osim stalnih savjetnika vladarovih najvažniji ljudi iz pojedinih kraljevina i zemalja.

Većina bijaše slavenska i federalistička: Madžari, Poljaci, konservativni Nijemci i češko plemstvo. Ljudi iz puka nije u njemu bilo, jer ih nije narod birao, nego vladar imenovao. Glavni zadatak toga carevinskog vijeća bijaše savjetovanje o formi budućeg ustava. Konkretnog rezultata ne imađahu ta vijećanja, samo je u glavnim potezima nacrtan novi ustav i to u smislu federalističkom, što bijaše osnov listopadskoj diplomi.

Ovakovo carevinsko vijeće nije uživalo osobite simpatije narodâ, jer bijaše odviše staleško. U isto je vrijeme bivao manji i administrativni pritisak. To je najviše koristilo Madžarima, kojima bude vraćena stara autonomija županija; Bachovih husara i njemškutara ubrzo nestade, a namjesnikom postade Madžar general Benedek, čim je bilo svakomu jasno, da se smjer vlade mijenja.

Na temelju vijećanja širega carevinskoga vijeća bje 20. listopada 1860. izdana carska diploma, poznata pod imenom listopadska diploma. Počinje novo doba ustavnosti u monarhiji. Tu je ishodna tačka ustavnog razvoja sve do dana današnjega; iz nje je izveden i današnji naš ustav, žalibože u takovom obliku, koji se ne slaže s temeljnim mislima, koje su u listopadskoj diplomi proglašene neopozovnima.

Listopadskom diplomom je narodima priznato pravo, da sudjeluju u vodstvu države. Vladar se odrekao svoje apsolutne moći, a vodit će od sada državne poslove zajedno sa zastupstvom narodâ. To bijaše konštitucija, ali ograničenija nego ustav od 1848., što je krivnja konzervativaca u širem carevinskom vijeću, kojima je mnogo bilo stalo do toga, da se sačuva čim silnija moć vladarova. Ipak je bila vraćena ustavnost, a politički život započe iza 10 godina opet.

Kakva je imala da bude država po toj diplomi? Monarhija je jedinstvena država, a njezine su sastavne zemlje ravnopravne. U diplomi nema govora o skupinama zemlji, nema govora ni o zemljama krune ugarske ni o zemljama krune češke. Tu nema dualizma, nego je čisti »plurizam«, kako glasi državopravni izraz. Federalistička misao je misao u diplomi najvažnija: zakonodavna moć za cijelu državu proizlazi iz zemaljskih sabora. U saborima je dakle težište moći, njihova je moć prva. Nad saborima za poslove svim zajedničke je carevinsko vijeće od jedne komore sa 100 članova, koje između zemaljskih zastupnika imenuje vladar. (U tom valja opaziti najveće ograničenje

zakonodavne moći naroda na korist moći vladarove.) Vijeću je područje rada uže, nego mu ga bijaše odredio oktroirani ustav od 4. ožujka 1849., ali je za to raširena autonomija pojedinih zemalja. Ta je tendencija izražena izričitom ustanovom, da u područje saborâ pripada sve, što ne spada u točno odmjereni djelokrug carevinskoga vijeća. Tako nam se carevinsko vijeće prikazuje kao rezultanta zemaljskih sabora. Listopadska se dakle diploma vraća na povjesni temelj, ona gradi na prilikama, kakove su u pojedinim teritorijima stvorila prošla stoljeća. Tim se diploma veoma razlikuje od pokreta g. 1848. i 1849., kad se mislilo, da se dosadašnji istorijski razvoj može posvema zaboraviti. Teoretički dakle bijahu sve zemlje jedna prema drugoj ravne. De facto je pako odmah nastala velika razlika, i to osobito među zemljama »ugarskim« i »neugarskim«.

Ugarskim zemljama bijaše naime vraćena autonomna administracija (županije), kakove su imale pred god. 1848. Time je u ugarskim zemljama nestalo austrijskoga činovničkoga aparata, a Ugarskoj je sada bilo moguće da povede pasivnu opoziciju proti Beču, koju je također u velikoj mjeri uspješno upotrebljavala.

Ostale pako zemlje, ne ugarske, bijahu u mnogo gorem položaju, jer im je administracija bila posvema zavisna od bečke vlade. Osim toga je listopadska diploma sadržavala i važnu jednu tačku (Članak III.), koja bijaše veoma sudbonosna te pripravljaše kasniji dualizam.

U tom članku bijaše naime određeno, da ne ugarski članovi carevinskoga vijeća mogu i samo za se raspravljati o poslovima neugarskih zemalja bez članova ugarskih. Taj je članak bio kasnije klica Austrije u užem smislu t. j. uže sveze neugarskih zemlji, čim su došli na vladu njemački centraliste.

Nastavak slijedi.

U početku života.

Piše DUNAV BALETIĆ.

»Kakovo je naše duševno stanje i što se u njemu zbiva u prvim momentima života«, glavno je pitanje, koje nam križa umom, kad hoćemo da se malo pozabavimo proučavanjem psihičnih elemenata u individualnom razvoju.

Filozofi sedamnaestoga i osamnaestoga vijeka: Locke, Condillac, Berkeley i drugi, tvrdili su, da je duša u početku »tabula rasa«, te da se cijeli razvoj naše svijesti temelji na iskustvu. Na tu »praznu tablu«, kao na fotografijsku ploču, da dolaze prvi utisci iz vanjskog svijeta, koji tijekom vremena stvaraju duševni život — nutarnji svijet. Ta je nauka bila povodom, da je god. 1829. James Mill (otac glasovitog logičara John Stuarta Mill) sa svojim

djelom »Analysis of the Phenomena of the Human Mind« otcijepio psihologiju od metafizike, pa je ista, pomoću Herbarta i Lotze-a, postala posebnom naukom pod imenom »empirična psihologija«. Kad su malo kašnje Fechner i Wund počeli proučavati svezu med duševnim životom i fizijološkim pojavima, što ga prate, te iste pojave podvrgli eksperimentu, dobila je psihologija nov pravac i postala samostalnom znanošću, utemeljenom na iskustvu i slobodnom od svake filozofske špekulacije. Tako je psihologiji otpao i pridev »empirična«, a ona, što se prije zvala »racijonalna ili špekulativna psihologija«, danas nije više psihologija, već dio metafizike.

Početak duševnog života sastoji se, po svoj prilici, u nekakovom mutnom životnom čuvstvu, posvema neodvisnom od podražaja spoljašnog svijeta, koje se javja u ugodnosti ili neugodnosti. Nešto takova možemo opaziti na sebi nakon probuđenja iza dubokog sna ili iza nesvjestice. Dakle već u prvim časovima života doživi dijete neku vrst čuvstva ugodnosti i neugodnosti, ali to duševno stanje veoma je kratkotrajno. Uslijed raznih podražaja nastaje diferenciranje tog duševnog stanja, koje postaje tim jasnije, čim više raznolikih utisaka na dijete djeluje. Tako n. pr. glad prouzrokuje drukčiju neugodnost od one što prouzrokuje mrzlina, topla kupelj opet drukčiju ugodnost od one kad dijete prima hranu. Promjene, koje se pri tome zbivaju u svijesti, sadržavaju uz čuvstvo ugodnosti ili neugodnosti još nešto trećega, što je u potpunoj svezi sa podražajem, a to je *osjet.*

Uzrok osjetima jesu podražaji, koji nastaju uslijed djelovanja koje fizične ili fizijološke energije. U živčanim fibrilama pojavlja se tada nekakovo nutarnje gibanje i normalno stanje istih raste ili pada, kao živa u toplomjeru. Podražaji mogu biti entodermatični (najme oni koji nastaju uslijed neprestanih promjena u našoj nutarnjosti) i ektodermatični (t. j. oni koji nastaju kad vanjski neki pojav na nas djeluje). Pošto je svaki osjet učinak podražaja ili utiska, valja nam tražiti kakvoću (kvalitet) osjeta u kakvoći podražaja. Tako podražajem zubnog živca osjećamo da nas boli zub, podražajem mrežnice osjećamo svjetlost i t. d.

Laganom psihičnom razvijanju čovjeka, naprama onom većine životinja, uzrok je u tome, što se naša osjetila veoma po malo razvijaju. Osjetila su vrata kroz koja sva duševna hrana u nas dolazi: »Nihil est in intellectu, quod non est ante in sensu«, rekao je Locke. Dijete reagira odmah iz povoda po naslijeđenom refleksu na spoljašne utiske i to u prvom redu na osjete pipanja (plače ako mu je mrzlo, ako ga što tišti) i na osjete kušanja (mimičnim refleksima na gorko, na slatko, na vruće i t. d.) Malo kašnje rađaju se osjeti, ali koji i kakovi ponajprije, to ne možemo stalno znati, jer ne možemo opaziti sjegurnih objektivnih simptoma. Nema sumnje da je osjećanje raznolikih boja i zvukova jako ograničeno radi manjkanja pažnje. Prvi podražaji,

prvi osjeti, rađaju mutne nagone. Kad je dijete gladno udari u plač, jer se u njemu pojavio nagon za hranom; plače također kad mu je dosadilo ležati, pa ga nagon tjera da bi ustalo. Svi ti osjeti i nagoni jesu kod novorođenoga djeteta veoma neizvjesni, te se odmah izgube ili rasplinu u ukupnom životnom osjetu.

To bi bili u glavnom duševni pojavi prvih dneva života, ako je dijete zdravo i normalno. Kako se pak tijekom vremena organizam razvija i raste tjelesna snaga, a osjetila se prilagođuju okolišu, raste i duševno djelovanje, pa dijete pomalo dolazi do zamjetba. O ovima drugom prigodom.

Stjepan Konzul Istrijanin. (Prigodom Trubarove 400 godišnjice.)

Početkom XVI. stoljeća digao se u Njemačkoj Martin Luter proti nevrijednim tadašnjim svećenicima i stao ujedno propovijedati novu vjeru. Pristaše nove vjere zvali se protestanti. Cijeli pako taj vjerski pokret zove se — kako je poznato — reformacija.

Protestantizam se brzo širio, te je našao gorljivih pristaša i u Istri. Najučenije glave pa i sami biskupi istarski bili su za reformaciju. Ali je otpor proti tome pokretu bio velik. Zato su bili biskupi tršćanski i koparski prognani sa svojih stolica, a i niži svećenici, koji pristajahu uz novu vjeru, morahu bježati. Svi ti umni i učeni muževi nađoše sigurno zaklonište u Njemačkoj, a mnogi dobiše tamo odlične službe. Glasoviti učenjak Mato Vlašić Frankovič iz Labina postade profesorom hebrejskoga jezika na sveučilištu u Jeni, a učeni Matija Grbić profesor grčkoga jezika u Tübingenu.

Ostali Istrani nađoše prijateljsko utočište na dvoru vojvode Virtemberškoga, gdje se nastani i hrvatski general, bogati velikaš barun Ungnad. Moramo bo znati, da je i Hrvatska prianjala uz protestantizam; grof Nikola Zrinjski i hrv. ban grof Petar Erdödi bijahu gorljivi širitelji reformacije.

Odsele bijaše virtemberški dvor pravo ognjište, otkuda se imao protestantizam širiti na slavenski jug. Sakupilo se tute u svem kakih desetak ljudi, među kojima je bio najrevniji Stjepan Konzul Istrijanin (rođen godine 1521. u Buzetu).

On dade na trošak Ungnadov lijevati glagolska i ćirilska slova. Onda stade na hrvatski prevoditi i tiskati razne nabožne knjige, pri čem mu je mnogo pomagao njegov vjerni prijatelj Antun Dalmatin i Kastavac Jure Juričić.[1]) Za Slovence pako prevodio je knjige Primož Trubar iz Kranjske.[2])

[1]) Toga imena nema više u Kastavštini, ali ima Jurčića, koji su valjda postali od Juričića.

[2]) Trubar razlagao je novu vjeru i u okolici Gorice, gdje je obratio nekoliko plemića; ali prosti puk ostao je i dalje uz katoličku vjeru, te je baš onda počeo za prvi put hodočastiti na sv. Goru (g. 153 .).

Jednu knjigu, naime katekizam, posveti Konzul kralju Maksimilijanu. Kralj posla na to 400 for. pripomoći i obreče, da će rado podupirati tiskanje i drugih hrvatskih knjiga. Naslov one knjige bijaše slijedeći: »Katekizmus. Jedna malahna knjiga, u koi jesu vele potribni i prudni nauki i artikuli prave karstjanske vere. S kratkim istumačenjem za mlade i priproste ljudi. Sad najparvo iz mnozih u jazik harvacki istumačena.«

Kao što veći dio Konzulovih knjiga, tako je i ova bila tiskana glagolskim slovima, jer se glagolica rabila u Istri nesamo u crkvi nego i za sve ine potrebe. Ostale knjige, tiskane ćirilicom, slao je Konzul u Bosnu. A zna se, da je pod konac svoga života izdao neku knjigu i latinskim slovima.

Knjige glagolske bi dolazile većinom u Trst i Rijeku, a odanle u Istru i Dalmaciju. Za razašiljanje knjiga iz Rijeke brinuo se najviše tamošnji gradski kapetan Franjo Barbo. Budući je Konzulove knjige svatko hvalio i rado ih čitao, pristala je ubrzo uz novu vjeru malone sva Istra, a ponekle i Dalmacija.

Godine 1562. ode Konzul za kratko vrijeme u svoju domaju Istru. U Pazinu imađaše duge razgovore i dogovore sa svojim prijateljima; navrati se zatim do riječkoga kapetana Barba u njegov grad Kozljak, a na povratku u Njemačku pohodi i hrvatskoga bana grofa Erdödia. Vrativši se u Virtemberšku, zareda od grada do grada po svoj njemačkoj zemlji, te sakupi znatnu svotu novaca za svoja književna poduzuća.

Ali najednom okrenu stvari na zlo za protestante. Rimski papa i sve njemu podređene crkvene oblasti upriješe sve sile, da satru novu vjeru.

Konzul razašiljaše doduše i dalje svoje knjige i to u bačvama — tobože kao vino; no ipak dospješe mnoge pošiljke u ruke oblasti, te bijahu sažgane. Reformacija poče naglo jenjati. Prijatelji Konzulovi bijahu iz Istre prognani — a i sami mrtvaci u grobu morahu ćutiti moć protureformacije. Mrtvo tijelo puljskoga biskupa bijaše iz groba iskopano i javno spaljeno, jer se doznalo, da je za života bio tajni pristaša nove vjere. U kratko nastadoše vrlo zla vremena za protestante. I tako za nekoliko godina nestade sasma nove vjere sa čitavoga slavenskoga juga.

Konzul umrije oko godine 1580.

Zapuštena glagolska i ćirilska tiskarna dospje godine 1621. u Rim, gdje su se kasnije istim slovima tiskale mnoge katoličke knjige.

Vrijednost hrvatske tiskarne u Njemačkoj možemo pravo prosuditi istom onda, ako pomislimo, da su u ono doba opstojale samo tri takve tiskarne i

— Na minuli duhovski ponedeljak prošlo je upravo 400 godina, otkad se rodio Trubar. Tim povodom posvetile su slovenske novine proslavne članke u čast i spomen toga zaslužnoga muža — začetnika slovenske knjige. Ta proslava kod braće Slovenaca nuka nas, da i mi rečemo koju ukratko o »istarskom Trubaru« Stjepanu Konzulu.

to na Rijeci, u Senju i u Mlecima. Važnost pako i duboko značenje Konzulova književnoga rada možemo pravedno ocijeniti tekar onda, ako pomislimo, da je on bio prvi, koji je svome narodu dao knjiga u njegovom jeziku. Radi toga će ga istarska povijest uvijek dostojno spominjati. Mi doduše ne smijemo častiti Konzula — protestanta, ali kao Hrvati smijemo i moramo častiti i slaviti prvoga hrvatskoga književnika u Istri.

Slava narodnom piscu Stjepanu Konzulu Istraninu!

A. D.

Turske pučke škole u carevini Turskoj.

U kragujevačkoj »Prosveti« od 4. svibnja t. g. nalazimo članak pod gornjim naslovom, koga je napisao Sadi Jusif Efendija, prof. u Skoplju, a mi ga eto podajemo našim čitateljima, koje će zacijelo zanimati.

Sve pučke škole u Turskoj dijele se na dva glavna dijela: »opće« (državne) koje uzdržava država, i »posebne« (općinske) koje uzdržava općina. Za otvaranje jednih i drugih potrebna je dozvola.

Opće pučke škole.

U svakoj mahali (kraju) i selu, mora biti pučka škola. Gdje ima hrišćana i muhamedanaca, tu se otvaraju škole za obje vjeroispovjesti. Troškove za podizanje školskih zgrada kao i za učiteljske plaće izdaje muarifat (prosvjetna uprava) t. j. za državne škole, a za općinske izdaje općina. Učitelji se postavljaju po propisima zakonskim. Uzgoj u pučkoj školi traje četiri godine. Muška djeca počinju ići u sedmoj godini pa do jedanaeste, a ženska od šeste do desete. Nastava je obavezna. Ako roditelji ne šalju djecu u školu, poslije jedne opomene kazne se novčano od 5—100 groša. Ovaj se novac daje školskoj upravi. Ako ovo ne pomogne, sud preduzme mjere i primora roditelje da šalju djecu u školu. Djeca tjelesno ili duševno bolesna ne pripuštaju se da idu u školu.

Program pučkih škola.

U prvom razredu predavaju se ovi predmeti: bukvar (početnica), mala čitanka, koran, (sveto pismo), računica i pisanje; nedjeljno 22 sata. U drugom razredu: koran, (vjeronauk), račun: množenje, dijelenje, zbrojidba i odbidba, i propis; nedjeljno 22 sata. U trećem razredu: koran, vjerouka, pripovijedanje o postanju svijeta, računica, slovnica, pismeno vježbanje; nedjeljno 24 sata.

U četvrtom razredu: koran, turska povijest, zemljopis, pisanje (lijepopis); nedjeljno 24 sata. U djevojačkim školama isti predmeti sa ženskim radom, a u seoskim školama i poljodjelstvo. Mjere za ocjenjivanje uspjeha su ove: (10) i (9) odlično, (8) vrlo dobro, (7) skoro vrlo dobro, (6) dobro, (5) skoro dobro, (4) slabo, (3), (2), (1) su ocjene ponavljanja, ako ih dobije dijete iz 3 predmeta.

Svaki izostatak učenika, ako ga ne opravda, kazni se. Ako učenik učini 90 izostataka ma iz kakvih uzroka, ponavlja razred.

Učenici, koji su za pohvalu, objave se među njihovim drugovima, a i izvjeste se njihovi roditelji. Tako se isto postupa i sa rđavim učenicima.

Početkom srpnja predavanje prestaje, učenici se pripremaju za ispit. Školska uprava odredi reviziju, koja prisustvuje ispitima. Po svršetku ispita, istog dana u prisustvu đačkih roditelja i drugog građanstva izvrši se na svečan način klasifikacija. Onda djeca deklamuju i odlični učenici se nagrađuju. Zatim djeca udaraju ruku o ruku, muzika zasvira a djeca triput poviču: »padišahom, čok jaša!« — Veliki odmor traje do rujna kad nastaje nov rad u školi.

Zakon o pučkim školama.

U školama, gdje imade više učenika, postavlja se upravitelj. Gdje ima 40 učenika postavlja se jedan učitelj, koji, ako nema upravitelja, upravlja školom. Učitelj treba da je svršio učiteljsku školu, da ima 25 godina i da je dobrog vladanja. Dužnosti su učitelja, da podučava djecu u svim pedagoškim i higijenskim pravcima.

Učenici.

Djeca treba kao što je napomenuto, da su navršila 6 godina, da su cijepljena i da su zdrava. Ako se u školi razboli koje dijete, šalje se kući, a roditelji se izvijeste o tome.

Kad kucne zvonce za odmor, svi se učenici urede i pod upravom redara izađu u školsko dvorište. Redar mora za vrijeme zanimanja paziti na red učenika. Učenici, treba da su na zanimanju mirni, za izlazak javljaju se dizanjem ruke i redar ili učitelj odobri izlazak. Na znak učiteljev ustaju, kad uđe neko starije lice u razred.

Učenici treba da žive međusobno kao braća. Prema učitelju i starijem treba da su učtivi i da ih poštuju.

Između satova je odmor za četvrt sata. Redar mora biti sa djecom za vrijeme odmora, pazeći da se djeca zanimaju igrom.

Svaka pučka škola ima trpezariju (blagovaonicu), gdje djeca ostave kruh, koji su donijela. Kad bude vrijeme ručka, učenici u redu idu u trpezariju i bez buke ručaju. Po svršetku ručka umiju ruke, uzmu abdes i idu te klanjaju.

Za nedjeljno učenje i vladanje, učenik se nagrađuje jednom hartijom crvene boje (aferin), bravo. Za cijelomjesečno dobro učenje, polazak i vladanje, učenik dobiva: »taksim« od vrijednosti četiri aferina. Za šestmjesečno dobro učenje i druge urednosti, dobije učenik nagradu: »imtias«, to je osam aferina. Imtias je crvena hartija sa naslikanim lijepim cvijećem. Za jednogodišnje učenje nagrada je jedna knjiga, koja se daje u prisustvu svih učenika. Zatim se istaknu u objavi svi dobri učenici, kako bi se i drugi na njih ugledali. Za tromjesečno dobro učenje, učenik dobiva mjesto u prvoj klupi ili u drugoj prema uspjehu boljem ili najboljem. Tko zasluži mjesto na čelu prve klupe, on je redar razredni. Osim četiri širita razredna oko ruke, redar stavi peti bijeli, te se zna tko je redar. Širiti označuju razrede. Koran je najveća nagrada.

Kazne.

1. Opomena. — 2. Usmeni ukor. — 3. Premješta se u drugu klupu nižega ranga. — 4. Zatvori se u naročitoj sobi, gdje mora naučiti zadatak. 5. Stoji učenik na nogama na svom mjestu ili van mjesta. — 6. Za vrijeme odmora nesmije izaći iz razreda. — 7. Za nekoliko dana se udalji od škole. — 8. Ako ima nagradu oduzme mu se pred svim učenicima (t. j. aferin) i ukori se, pa se ostavi bez ručka. — 9. Ime mu se istakne u objavi na razrednim vratima. — 10. Ako se poslije svih kazna ne popravi, učenik se istjera iz škole. Redar se poslije druge opomene zamijenjuje drugim.

Ženske pučke škole.

Po školskom zakonu mora biti u svakom selu ili mahali po jedna pučka ženska škola. Ako nema zgrade, onda se u muškoj školi odredi jedna soba za žensku djecu. U ženskim školama predavaju učiteljice, a ako ih nema, onda učitelji. Zakon je isti u ženskoj kao i u muškoj pučkoj školi. Ženske, koje svrše pučku školu, primaju se bez ispita u građansku školu. Nastava je u pučkoj školi muškoj i ženskoj besplatna. Učitelji ne služe u vojsci, oni imaju povišice i pravo na mirovinu. U gradovima su školske zgrade dvokatne, a po selima i jednospratne, a moraju biti na mjestima koja odgovaraju higijenskim zahtjevima. Škola mora imati bašću, pisarnu i zdenac itd. a ženske škole i ormare za radove. Troškove oko škole isplaćuje muarifat. Godine 1298. (po turski) N. I. V. Sultan Abdul Hamid Han II. dao je veliki prihod za škole, te se time osjegurao učiteljski položaj, njihove plaće i mirovine.

Kotarska učiteljska skupština.

Dne 30. i 31. svibnja držala se u Puntu kotarska učiteljska skupština za učiteljstvo hrvatskih i hrvatsko-talijanskih škola kotara Krka i Lošinja uz slijedeći dnevni red:

a) za prvi dan:

I. Svečana sv. misa.

II. Izbor dvaju zapisničara.

III. Svečanosni govor o 60 godišnjici vladanja Njegova Veličanstva (drži nadzornik Přibil).

IV. Životopis Njegova Veličanstva u pučkoj školi. (Izvjestitelji: I. Mahulja i K. Vranić).

V. Životopis carice Jelisave na djevojačkim pučkim školama. (Izvjestiteljice: M. Trinajstić i J. Bolković).

VI. Carevka u pučkoj školi. Metodička rasprava. (Izvjestitelji: M. Radić i M. Pavačić).

VII. Razvoj pučkog školstva za dobe vladanja Njegova Veličanstva osobitim obzirom na Istru i Kvarnerske otoke. (Izvjestitelji I. Žic i F. Katarinić).

VIII. Razni predlozi o jubileju.

b) za drugi dan:

I. Izvješće školskog nadzornika o stanju školstva.

II. Izbor stalnog odbora za priređivanje pitanja za buduću skupštinu.

III. Izvješće o kotarskoj učiteljskoj knjižnici od predsjednika odbora A. Fučića.

IV. Izbor članova odbora za upravu kotarske učiteljske knjižice.

V. Odnošaj među školom i domaćom kućom, i kako će se uznastojati oko riješenja problema zajedničkog postupanja kod uzgoja. (Izvjestitelj nadzornik Přibil).

VI. Metoda povjesne obuke. (Izvjestitelji: J. Grškovič i J. Semitekolo).

VII. Najvažnije jezikoslovne pogriješke kod školske djece u pojedinim mjestima krčkog i lošinskog kotara i kako će ih škola odstraniti. (Izvjestitelji cijelo učiteljstvo svaki za svoje mjesto, a skupština će pak odrediti glavnoga izvjestitelja).

VIII. Privredni rad školske djece i njegov upliv na moralno i tjelesno stanje učenika. (Izvjestitelj nadzornik Přibil).

IX. Razni predlozi.

Kako je iz dnevnog reda razvidno, prvi dan bio je posvećen isključivo carskom jubileju, te su koli općina, toli čitaonica i škola bile okićene zastavama. Pri svečanoj službi Božjoj pjevalo je učiteljstvo uz pratnju harmoniju »Angjelsku staroslovjensku misu«, završiv istu sa »Tebe Boga hvalimo!«

Svi izvjestitelji pokazali su u svojim pomno obrađenim referatima, svoju nepokolebivu ljubav, vjernost i odanost do posvećene osobe Njegova Veličanstva, te je na posljetku bila odaslana na kabinetsku pisarnu slijedeća brzojavka: »Hrvatsko učiteljstvo krčkog i lošinskog kotara sakupljeno danas na kotarskoj učiteljskoj skupštini u Puntu, podastire pred previšnji Prestol ovu vruću svoju želju: Neka Svevišnji uzdrži, obrani i blagoslovi Njegovo Apostolsko Veličanstvo i cijeli Prejasni Habsburški Dom!«

Glede proslave samog jubileja, bili su prihvaćeni slijedeći predlozi:

1. Da se u predvečerje svečanosti na 1. prosinca o. g. rasvijetli školsku zgradu i po mogućnosti cijelo mjesto. Da se k tomu, gđe je to iole moguće priredi svečana bakljada sa pjevanjem »Carevke«. Na povišem mjestu nek se učini poveći krijes, kao osobiti simbol slavjanskog slavlja;

2. Na dan same svečanosti na 2. prosinca o. g. nek se djeca sa učiteljskim osobljem prije svečane službe Božje sakupe u školi okićenoj zelenilom sa carevom slikom na počasnom mjestu. Odatle nek se u redu krene u crkvu. Školska zgrada, a po mogućnosti i cijelo mjesto, neka budu okićeni zastavama. Poslije mise nek se djeca vrate u školu, pozvav i roditelje u koliko bude mjesta, gdje učitelj drži svečani govor o životu i radu Nj. Vel., svršiv sa živioklici i sa pjevanjem »Carevke«. Ne bi bilo zgorega kad bi učitelj uplivao na općinu i na imućnije općinare, da za djecu nabave sličica, i Životopisa Njeg. Veličanstva, kao također razne odjećice. U večer opet rasvjeta kao i prvi dan;

3. Nek se umoli koli zemaljske, toli državne škol. oblasti, da za učiteljsku djecu koli mušku toli žensku, koja se žele posvetiti učiteljskom stališu, ustanove nekoliko jubilarnih štipendija.

Rasprave su trajale prvi dan, uz maleni prekid, od 8 sati u jutro do 2 sata poslije podne.

Tako isto vršilo se i drugi dan, te je obilni dnevni red bio temeljito izcrpljen. *I. M.*

Desetgodišnjica družbine škole u Puli.

Sa koncem ove školske godine svršava se deseta godina opstanka družbine škole u Puli.

Ljudska zavist i zloba nije nam do danas dala zgode, da se razvijemo kako bi morali. Naš narod bistar i vedar od uvijek je žudio za školom i naukom, htjeo je da ide usporedo sa ostalim svijetom, al mu to njegov suzemljak nije dao, bojeći se svjetla i prevlasti. Tko nema danas škole taj je velika

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

sirota, mnogo veća od onog, koji je doista siromašan. Neuku čovjeku ne svijetli sunce, teško mu u svijetu naći mjesta, svuda ga bije samo led i nevolja. Al nit sto muka neimati škole, nego toliko gore i teže, plaćati školu, a ne imati je. To izgleda, kako nekoga za rug imati.

Jur davno je naš narod pratila ona stara: »Bog visoko, a car daleko«, te mu u mnogim zgodama nije preostajalo drugo, nego »uzdati se u se i u svoje kljuse«. Tako se imalo dogoditi i kod nas, u ovoj našoj dragoj zemlji. To uvidješe i naši narodni prvaci pa ustanoviše: »Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru«, koja bi imala ustanavljati škole ondje, gdje to prijeka nužda i izloženost mjesta iziskuje. Lijepu tu ideju samoobrane i narodnog uzgoja, hrvatski je svijet prihvatio sa simpatijom i udivljenjem, pa se stali kupiti milodari za »spas hrvatske dječice u Istri«.

Družba počela je vršiti svoje sveto poslanstvo u zapadnoj Istri, ustanoviv godine 1896. prvu svoju školu u Baderni, selu porečkog kotara. Godinu dana kasnije bili su u Puli izbori za pokrajinski sabor, te se je tu naš hrvatski narod prviput podigao, glasujuć za narodne predloženike. Ti naši ljudi, željni nauke u svom materinskom jeziku, a koje im grad Pula nije mogao dati, nego samo u talijanskom i njemačkom, ti se ljudi obratiše na onoga, na koga se za svaki pothvat obraća sav naš svijet, na veleuč. gospodina dra. Matka Laginju, da uznastoji kod Družbe, da ova u gradu Puli ustanovi hrvatsku školu. I eto odmah gdje se gradi na račun »Istarske posujilnice« školu u predgrađu Šijani na čestici br. 1779/44 uloška 2510, koju je kasnije Družba otkupila. Šteta, što je bilo sve u malenom zamišljeno, te se nije računalo sa budućnošću. No i ovako se prvoj potrebi doteklo i čim je bila gradnja gotova, zamolilo se dozvolu za otvorenje škole.

Dozvolu je dalo c. kr. pokrajinsko školsko vijeće za Istru u Trstu 14. studenoga 1898. br. 1837/I. S. što je Družbi javilo c. kr. kotarsko školsko vijeće u Puli 17. studenoga 1898. br. 822/2.

Baš u jubilejskoj godini, kadno se slavila pedesetgodišnjica vladanja Njegovog Veličanstva cara i kralja, a dne 2. prosinca, svečano bje otvorena škola, a prva učiteljica bila je namještena Marijana Majer. Na takovu mješovitu jednorazrednicu bilo upisano 67 djece: 46 dječaka i 21 djevojčica. Od ovih bilo ih je 16 (9 + 7), koji su jur bili polazili koju drugu školu i ostalih 51 (34 + 17) pristupilo za prvi put. Tako je eto u malenom ta školica počela vršiti svoju uzgojnu zadaću. Bilo to sjeme bačeno u dobru zemlju, koje je imalo donijeti lijepog ploda.

To se je odmah opazilo slijedeće školske godine 1899./1900., kadno se je broj polaznika skoro podvostručio, te ih se 215 (65 dječaka i 50 djevojčica) upisalo u školu.

Treće školske godine 1900./1901. broj je mladeži malone ostao isti. Upisalo se 112 djece, od ovih 57 dječaka i 55 djevojčica. U ovo 3 godine opstanka škole obuka je bila poludnevna. To je svakako za gradsku školu bila velika manjkavost, tim više, što su sve škole u gradu imale cijelodnevni polazak, pa je to nekako porazno djelovalo na roditelje, koji nijesu rado gledali, da im se djeca skiću pô dana po gradskim ulicama, a takvi se dangubovići lako priuče zlu. To je ubrzo uviđelo i družbino ravnateljstvo i sa svom spremom se je odlučilo, da na opstojećoj zgradi podigne jošte jedan kat i tu pripremi prostorije za novi razred i upraviteljstvo škole. Smišljeno, učinjeno. Treća se je školska godina nešto prije zaključila i započelo se sa gradnjom.

Kadno osvanula četvrta školska godina 1901./1902., a to se u predgrađu šijanskom diči i blista lijepa zgradica, kojoj se već obzorje proširilo, pa gleda tamo ono lazurno more, ono goropadno bojno brodovlje, koje je tu da i nju, tu dragu školu, obrani od tuđe pohote. Za upravitelja takve dvorazredne škole namjestila je družba učitelja Ernesta Jelušića. Uspjeh dogradnje nije uzmanjkao. Upisalo se 136 polaznika od ovih 65 dječaka i 71 djevojčica. Sada na ovako proširenoj školi pružila se zgoda, da se uvede cijelodnevni polazak.

U koliko bili i najveći Hrvati, neda se poreći, da našoj djeci u gradu Puli nije nuždan i drugi zemaljski jezik, talijanski. To će od njih iziskivati budući njikov položaj, kad budu prinuđeni, da stupe u usmeni ili pismeni saobraćaj sa onima, koji ih ne mogu ili ne će da razumiju. Nastaje pitanje i o drugom jeziku, koji nije pokrajinski, o njemačkom, koji je hoćeš ne ćeš, potreban je onima, koji će da pođu u ovdješnju njemačku gimnaziju, a i onima, koji idu kao naučnici u šegrtsku školu u c. i kr. arsenal. S toga se je u školu uvela obuka u talijanskom jeziku od treće školske godine unaprijed, a njemački od četvrte; oba jezika obvezatna za svu djecu.

Školske isprave, koje je do sada izdavala ova škola, nijesu imale vrijednosti za javne škole. Toj glavnoj i životnoj potrebi doskočila je Družba time, da je kod viših školskih oblasti ishodila školi pravo javnosti. Ovo pravo dalo je c. kr. ministarstvo bogoštovja i nastave svojom odlukom od 16. travnja 1901. br. 8262. I time je škola bila uspoređena sa ostalim javnim školama u pokrajini. Ove je godine počastio školu sa svojim posjetom velemožni gospodin Anton vitez Klodić Sabladovski. Tako uređena škola sa teškim obvezama za učiteljske sile, zaplovila je punim jedrima u četvrtu godinu svog života, koju je i sjajno dovršila.

Dolazi na red peta godina, a školska 1902./1903.

I ove je godine ugledno ponarasto broj polazeće djece, osobito broj takvih, koji su jur više godina polazili razne škole u gradu. Roditeljima sinulo je pred oči, da se ipak treba povratiti u svoje gnijezdo, pod svoju domaću

staru lipu, istina ako i kasno, a to uvijek na dobu. A to za stalno nijesu ni požalili, jer, dok su s jedne učinili svoju narodnu dužnost, s druge su se strane mogli osvjedočiti o uspjehu polaska u ovu družbinu školu, te o svem lijepom i plemenitom, što je škola podala njihovoj djeci i što će im biti provodićem kroz život i široki svijet. — Ove se godine upisalo u školu 165 djece: 81 dječak i 84 djevojčice.

Djeca sa južne strane grada, iz Vinkurana, polazili su školu od njenog postanka. Za oveće one hajdede, al onim kratkokracim mališima bilo odista teško, da po nepogodi i omari polaze u grad, ostaju tu preko objeda, te dolaze kući, osobito zimi, mnogo kasnije no bi i koke polijegale. Pa je bila čestita zamisao »Družbe«, da tamo ustanovi »Usporednicu« prvog razreda. Tu se namah iskupilo toliko mladeži, da je soba iznajmljena u g. Martina Rosande naskoro bila pretijesnom, tako da se moralo i djece otpustiti. Otvorenje te »Usporednice« bilo je u utorak dne 16. prosinca uz prisuće upravitelja škole i novoimenovanog učitelja Srećka Jurdane.

U oči dana naše braće prosvetitelja, a u subotu dne 4. srpnja, držala je »Puljska podružnica« u dvorani »Prvog istarskog sokola« koncerat, pri kome je sudjelovala i mladež škole. Učenik Josip Urbanc krasnoslovio je Preradovićevu pjesmu »Rodu o jeziku«, Antonija Ladavac, učenica 5. školske godine imala je monolog »Na babin imendan«, a 19 učenica otpjevalo je dvoglasno »Kiticu hrv. narodnih pjesama«. Na koncu se dala šaloigra »Mali clown«, koju su djeca lijepo izvela.

Slijedeće se godine 1903./04. proslijedilo za korak naprijed. Šeste ove po broju upisalo se 206 mladeži, naime: 114 dječaka i 92 djevojčice.

Jasno je, da je sada na dvije učiteljske sile uz cijelodnevni polazak otpadalo previše školske djece, koju se je i teškom mukom smjestilo u opstojeće prostorije. Valjalo se širiti al nije bilo kamo, a ipak trebalo je nešto pokrenuti. Desila se baš sretna zgoda, te je g. Andrija Turak sučelice školi bio dogotovio svoju lijepu palačicu, pa se je s njime stupilo u pregovore, da ustupi prostora za jedan razred. Ovaj je to dragovoljno učinio, i kada se je po propisu uredilo razred, a vlada rekla da sve odgovara svrsi, mogao se otvoriti novi razred. Na tu novu mješovitu trorazrednicu bila je namještena uz privolu državnih oblasti učiteljica Ruža Benigar, koja je u petak dne 8. travnja nastupila službu. Tako je tekla godina naprijed redovitim svojim tekom, a zaključila se sa 15. srpnja.

U školskoj godini 1904./05. prijavilo se za polazak 225 polaznika (126 dječaka i 99 djevojčica).

Srećko Jurdana, učitelj na usporednici u Vinkuranu, zahvalio se sa koncem veljače na svojoj službi, te je do 17. ožujka ovo mjesto bilo ispražnjeno. Ovoga pako dne bio je uveden u službu Pavao Saršon, koji je do tada službovao na družbinoj školi u Raklju.

Za ovu usporednicu bila je Družba iznajmila u školske svrhe prostorije, koje su zahvaćale vrlo ograničen broj djece. Čestiti Vinkuranci molili su više puta, kako bi im Družba stisnula komadičak škole. Ona je napokon privolila, te se je dne 15. svibnja 1904. kupilo od braće Martina i Jakova Rosande pok. Tome 400 m² zemljišta. Kad je već nacrt bio gotov i potvrdjen od školskih oblasti, započelo se dne 15. siječnja 1905. sa gradnjom, koja je bila gotova dana 30. travnja.

Svečani blagoslov bio je u nedjelju dne 14. svibnja uz prisuće školske djece i silnog naroda, koji se je sakupio iz grada i bližnje i dalnje okolice, da se je brojio na hiljade. Crkveni obred u hrvatskom jeziku obavio je mnogoč. g. Matić, župe-upravitelj u Premanturi. Iza blagoslova, nakon što pjevači otpjevaše hrvatsku himnu, držao je svečano slovo veleuč. g. dr. Ivan Zuccon, kano upravitelj družbine podružnice. Svršiv krasni govor, zaorila skladna pjesma, a kad se utišaše zadnji glasovi, uze riječ otac naroda, veleuč. gosp. dr. Matko Laginja. A bila to riječ mudra i zanosna, vrijedna zlata, koju je narod pobožno slušao i oduševljeno povladivao. I pošto se otpjevao »U boj!«, toj lijepoj svečanosti bio kraj. Razumijeva se po sebi, da je školska dvorana bila iskićena zelenilom i zastavama, te da su se i izvana vijali naši ponosni barjaci.

Dne 16. svibnja posjetio je školu c. kr. pokrajinski školski nadzornik, velemožni gosp. Fran Matejčić, te je čitavi dan nadzirao obuku u svim trim razredima. Slijedećega dne nadzirao je obuku na usporednici u Vinkuranu i pregledao tamošnju novu školsku zgradu.

Tako se je pošlo za godinu naprijed.

Sveđ rastući broj polaznika jasnim je dokazom, kako je naš svijet školu prigrlio i shvatio, da je pravi uzgoj jedva onda, kad se temelji na materinskoj riječi i kad ide iz duše u dušu. To je pokazao prigodom upisivanja 1905./06. školske godine, u kojoj se je upisalo 252 djece, a po rodu 133 dječaka i 119 djevojčica.

Za tolik broj djece trorazrednica je i opet postala pretijesnom, valjalo je školu proširiti za jedan razred, a Družba morala iznovice da snaša novi teret. Ona kuća g. Turka bila je cijela providnost, kano navlaš tamo postavljena, da služi u školske svrhe. U toj se dakle kući smjesti novi razred. I kad se je državno povjerenstvo povoljno izrazilo o preudesbi prostorija za školu, a ovu se snabdjelo sa svim nužnim, družbino je ravnateljstvo na svojoj sjednici od 6. studenoga imenovalo učiteljem Božu Pikota, do tada na družbinoj školi u Fapcima, koji je u srijedu dne 22. studenoga nastupio službu. Od toga dana bila je škola mješovita četverorazrednica.

Ona družbina zgrada, izgrađena prošle godine u Vinkuranu, nije se mogla u to doba otvoriti, pošto nije bila potpuno suha, nego se je otvorila sa početkom ove školske godine. Pošto je Pavle Saršon bio imenovan učite-

ljem u Sušnjevici, namještena je bila u Vinkuranu učiteljica Ivka Šoštarko do tada službujuća na družbinoj školi u Raklju. Usporednica brojila je ove godine 95 mladeži.

Da se Družbi namakne za njezino sveto poslanstvo više materijalnih sredstava, bio je odbor »Puljske Podružnice« zaključio, da se srijed korizme te godine priredi koncerat, na kome bi u glavnom sudjelovala naša školska mladež. Taj se je koncerat obdržavao u subotu, dne 24. ožujka u »Hotel Belvedere«, te je mladež sudjelovala u više tački pjevanja i u predstavi u jednom činu »S obje strane živice«. Uspjeh bio je u svakom obziru povoljan.

Deveta godina morala je i opet donijeti povišak i nije se smjela iznevjeriti glasu škole, koja si je već postavila čvrste temelje i vedrije gledala u oči budućnosti. U toj se je školskoj godini 1906./07. povećao broj polaznika za 33, te je sve djece bilo 285, to jest, 145 dječaka i 140 djevojčica. Osoblje ostalo je isto, promijenio se samo Božo Pikot, koji je zadobio Trviž. Na njegovo mjesto imenovala je Družba uz prethodnu višu privolu učiteljicu Ljubicu Oklobžiu.

Kano prošle, tako se je i ove godine obdržavao srijedi korizme koncerat u korist Družbe, na kojem je sudjelovala i školska mladež. Sa 6. srpnja zaključila se školska godina.

Deseta školska godina 1907./08 htjela je nekako sama sebi podići spomenik, te se osobito istaknuti među svojim minulim družicama. Svake bi se godine upisao lijepi broj djece, ali je ova nadmašila sve, te je pristupio toliki broj, kome se nebi bio prije nitko nadao. Upisalo se je 165 djece, od ovih 92 dječaka i 73 djevojčice. 113 bilo je novaka, dakle djece sa navršenom šestom godinom, a iz drugih škola pristupila su 52 i to 31 dječak i 21 djevojčica. Tako je cijela škola brojila 408 mladeži, 216 dječaka i 192 djevojčice. Tečajem godine promijenilo je školsko područje 5 dječaka i 4 djevojčice, a prestalo je polaziti 9 učenika i 5 učenica, tako da je koncem ove školske godine bilo prisutno 385 djece i to: 202 dječaka i 183 djevojčice.

Naravski, četiri opstojeća razreda nijesu mogla zahvatiti ovoliki broj djece, te akoprem se je prije bilo predvidjelo za jošte jedan novi razred, niti sa ovim nije se moglo doteći potrebi, već je valjalo zahvatiti jošte za novom šestom prostorijom. I kad se je ovaj razred dogotovio, razdijelila se škola po spolovima u trorazrednu dječačku i trorazrednu djevojačku školu. Početkom školske godine bio imenovan učiteljem Ante Ćiković, a sa dogotovljenim novim razredom, dne 21. studenoga, namješten je bio učitelj Fran Filakovac. Dva razreda smještena su u družbinoj zgradi, a četiri sučelice u kući gospodina Andrije Turka.

Nema škole u pokrajini, koja bi se bila u tom kratkom roku od 10 godina tako razvila kaošto ova naša, unatoč silnoj agitaciji, koju se provađa,

samo da se djeca naših roditelja odbiju od ove i unatoč neshodnom položaju škole. Da je škola u centralnijem položaju, imala bi dvostruki broj djece, al je ovako odaljenijim dijelovima grada predaleko, te su roditelji prinuždeni odgajati svoju djecu inako. Da je ova škola našim protivnicima trn u peti, da su to »Miltijadovi vijenci, koji im ne daju spavati«, slijedi iz toga, što su u neposrednoj blizini naše škole izgradili krasnu školu sa bezbroj razreda, dostojnu svake prijestolnice, samo da izmame djecu iz naših razreda. Al u tome nisu uspjeli.

Na »Božićnicama«, koje su se svake godine obdržavale i koje su se razvijale već prama razvitku škole, imala su djeca dovoljno zgode, da se iskažu u pjevanju, govoru, deklamaciji i predstavi i da se bar tako oduže dobrohotnosti općinstva, koje je sa novčanim sredstvima priteklo za nabavu odijela i drugih potrepština. U takvim su se zgodama naše narodne dame iskazale vrlo požrtvovnima i od godine u godinu je njihov broj i zanimanje sve više raslo.

U sve ovo vrijeme škola nije mogla imati svog stalnog vjeroučitelja. Tako je u školskoj godini 1900./01. podučavao vjeronauk veleč. g. Dragutin Kokolj, kapelan c. i kr. mornarice. Najviše pako vremena bio je vjeroučiteljem veleč. g. Antun Polutnik, vjeroučitelj c. kr. državne njemačke škole.

Koncem svake od prvih šest godina obdržavali bi se javni ispiti, kojima bi prisustvovali naši narodni prvaci i mnoštvo naroda. Ti se ispiti držali u nedeljama, al se rad neshodnosti napustili i spremili kano staro željezo u ropotarnicu.

Nameće se pitanje, a kamo idu dječaci iza dovršene škole? Većina ih ide u zanat i šegrtsku školu u c. i kr. arsenal, dio opet u zanat raznim majstorima, a dio svake godine u ovdješnju njemačku državnu gimnaziju. U njemačku s toga, jer hrvatske nema, a na takvoj izvan Pule ne bi ih imao tko uzdržavati.

Djevojčice, kad bi dovršile obaveznu dobu školskog polaska, ostale bi kod kuće u pomoć majci il bi pošle u švelje. Al u svojih gazdarica sve bi radile i pjestovale djecu i trkale po gradu i vucarile vodu, a najmanje šivale. Da se tomu doskoči, ustanovio se sa početkom školske godine 1907./1908. »*Nastavni tečaj za djevojčice*«. Tu se one uče u kroju i šivanju, u računstvu i kućanstvu, u svem dakle, što će njima u životu vrlo nužno trebati.

U tom tečaju bile su namještene dvije učiteljske sile, učiteljica Marijana Majer za kroj i šivanje i učiteljica Ljubica Oklobžia za kućanstvo i račun u gospodarstvu, ukupno osam sati na sedmicu, a polazilo ga je 11 učenica u dobi od 13—17 godina.

Preko »Rimskog kamenoloma«, oni tamo na onom ubavom obronku štono se lagano spušta prama moru sa svojim lijepim vrtogradima,

livadama i vinogradima, oni tamo naši ljudi u Banjolama davno su si želili školu i za njom uzdisali. Njihova su djeca doista polazila u Vinkuran, al pošto je škola bita uvijek prepuna, nije mogla zahvatiti svu njihovu djecu, od kojih su nekoja dapače pošla u onu tuđu, grdu školu. Družba je tu želju Banjolaca shvatila, te je jošte pred dvije godine nastojala, da se tome udovolji. No te se godine ta želja nije mogla ostvariti, al se je zato u minulim praznicima. Iznajmila se kuća u Ivana Crnobori, preudesila se u školske svrhe, snabdjela sa nužnim školskim potrepštinama tako, te se je mogla ove jeseni, kao usporednica ove škole, otvoriti sa učiteljicom Herminom Rutzner.

To je eto u najkrupnijim crtama životopis škole, koja je po tvrdom i trnovitom putu dospjela dostojno i časno do konca svoje desete godine. Zaključen je time odio vremena, na kojeg se može škola obazrijeti sa ponosom i koji joj služi na čast. Rasla i cvala i unaprijed! Bože daj — tako budi!

Glavna skupština Družbe sv. Ćirila i Metoda.

U nedelju dne 31. svibnja obdržavala se u Puli a u dvorani »Narodnog Doma« XV. glavna družbina skupština.

Osim mnogobrojnog domaćeg naroda, došao je lijepi broj izletnika iz istočne Istre sa posebnim parobrodom iz Voloskoga, prispjelo je vlakovima naših ljudi iz cijele Istre i lijepa kita iz Trsta sa pjevačkim zborom iz sv. Jakova. Sakupio se narod, da se vidi i rukuje, da čuje rad Družbe, da se pogovori o svojim nevoljama i da se poveseli u krugu svoje braće, koji će mu podati nove snage i pobude za dalnji rad. Sve je izgledalo veselo i svečano, svakomu je na licu odsjevalo zadovoljstvo, videć oko sebe složnu i oduševljenu braću iz svih krajeva naše zemlje.

Tek mali dio naroda mogao se smjestiti u velikoj dvorani »Narodnog Doma« a oni drugi morali se razbjeći kojekud, a da tek kasnije saznadu o tečaju skupštine.

Družbin predsjednik, veleuč. g. Vjekoslav Spinčić, otvara o 10½ skupštinu. U svojem govoru dotaknuo se cjelokupnog rada i napretka Družbe, te ćemo i mi ovdje iznijeti najvažnije iz tog govora.

Spominje iznajprije preminule družbine članove i prijatelje kano Slavoja Jenka, dr. Karla Kozića, dr. Srećka Nemičića, Marijana i Ivana Tomašića. Ovima i ostalim preminulim prijateljima kliče skupština: Slava! — Pozdravlja viđenije prisutne ličnosti, koje skupštinari burno pozdravljaju.

Dalje nastavlja: Godina je dana, što smo proslavili našu pobjedu u Istri — pobjedu u toliko u koliko smo pokazali i prijateljima i neprijateljima,

da smo mi Hrvati i Slovenci u pretežnoj većini u Istri, da se nas sada priznaje i u Poreču, Trstu i Beču, te se s nama računa. To je pokazala i želja c. kr. vlade, nama ne baš prijazne i gospode Talijana, da se napravi novi izborni red za pokrajinu. Taj je već potvrđen, zakon je i po njem će se birati novo pokrajinsko zastupstvo, novi sabor.

Goji se nada, da će i Družba biti olakšana, kad se jednom sastane novi sabor i kada bude raspravljen proračun za godinu 1909. Sada jošte toga nema. Družba je navezana samo na dobrotvornost Hrvata i Hrvatica u svim njihovim pokrajinama. Pomoću njihovom Družba je i prošle upravne godine pokročila lijep korak napred.

Otvorila je 14 novih razreda i to: 2 u velikom Lošinju, 4 u Cresu gradu, koga se je smatralo talijanskim, a gdje ima naša škola već prve godine bar toliko djece, koliko talijanska sa kakvih deset učiteljskih sila. Nadalje otvorila je škole u Gabonjinu, gdje su si sami ljudi sazidali školsku zgradu, u Ičićim, u Rakitovcu, u Smoljanima, Svetvinčentu, u Banjolama te dva nova razreda u Puli. Ova posljednja škola ima sada već 6 razreda sa 6 učiteljskih sila i blizu 400 djece. Krasno raste i to sve na jednoj tački ovoga grada. Da je nam novaca, kako ih nemamo, pa da možemo ustrojiti škole u raznim djelovima grada, onda bi se viđelo, koliko nas ovdje ima i kakva je neistina, da je ovo talijanski grad.

Dok mi, koliko nas je, moramo plaćati u cesarsko-kraljevske blagajne za uzdržavanje tolikih talijanskih javnih i njekih njemačkih državnih škola, dočim moramo doprinašati velike svote za zgrade njemačkih škola, pa za zgrade talijanskih škola kakva je ona u Cresu, Malom Lošinju, kakve su ovdje u Puli; dotle doprinašaju Hrvati i Hrvatice iz svih svojih pokrajina dobrovoljne prinose za naše škole i za naše zgrade, baš i u rečenim gradovima. Inače nema za nas obuke. Grozno je to, za osvetom vapi proti c. kr. školskim oblastima, koje ni u tom obziru ne vrše svojih zakonom im određenih dužnosti naprama našemu narodu.

Kod sabiranja za Družbu imadu zasluga: Naše podružnice, koje neka razvijaju sve to veću djelatnost: Ćirilo-Metodski zidari u Zagrebu, koji smišljaju dan i noć, kako da namaknu što većih svota za Družbu i naše novine, koje priopćuju prinose. Običaj, da se kod krsta, vjenčanja i smrti, daje i sabire prinose, sve to više raste. I neka tako i kod gospodskih stolova i kod siromašnih ognjišta. Svi, koliko nas ima, i bogatiji i siromašniji, valja da doprinašamo po svojim silama. Krasna se svota dobiva od žigica, od cigaretnih papirića i kave. Dobilo se lijepih svota od zabava, što su se priređivale u korist Družbe u Zagrebu, u Opatiji, gdje su se osim domaćih iskazali Riječani i Sušačani, u Trstu i ovdje u Puli.

Prihod godine 1907. nešto je manji od onoga 1906., ipak to ne znači, da bi Družba nazadovala. Godine 1906. bilo se je dobilo 25.000 K izvanredno od dviju strana, od kojih se 1907. nije dobilo ništa. Redoviti prinos je porasao. Ako to ne iskazuje blagajnikovo izvješće, tražiti je uzrok, što su novine prinose sabrane u godini 1907. poslale tek 1908.

Od druge polovice god. 1907. smanjili su se ponekle prinosi uslijed sablažnjivih odnošaja, što su zavladali u Banovini. Uslijed tih odnošaja imamo mi Hrvati iz Dalmacije i Istre dužnost s jedne strane da pomognemo žrtve u Banovini, toj našoj matici, s druge strane, da upremo što više kod sabiranja za Družbu, da nadomjestimo manjak što ga imademo iz Banovine.

Predsjednik nastavlja:

U raznim zgodama pregledao sam družbine škole, većinu i ove školske godine i mogu s radošću ustvrditi, da škole dobro a nekoje vrlo dobro napreduju. Učitelji i učiteljice u velikoj većini vrše svoje školske dužnosti. Mnogi i mnoge njih vrše i razne dužnosti kao Hrvati i Hrvatice. Drže školu za odrasle analfabete, podučavaju u pjevanju, sudjeluju kod narodnih i dobrotvornih zabava, pomažu kod narodnih gospodarskih društava, uopće utječu gdje mogu u življenje naroda Rado bih, da to svi po svojim silama čine. Prva i glavna njihova je dužnost škola, ali ta ne isključuje drugoga rada u narodu među kojim se živi.

I mnogi roditelji školske djece čine svoju dužnost obzirom na školu. A ta njihova dužnost sastoji u tom, da šalju svoju djecu redovito, svaki dan na dobu, čistu i ne bogato nego uredno odjevenu, te opskrbljenu sa svim školskim potrepštinama. Mnogi vrše tu svoju dužnost, ali ih je žalibože koji je ne vrše, koji svoje dijete šalju u školu samo kad ga drugdje nepotrebuju makar za što, koji puste djecu da idu u školu zamusana, koji ne će da potroše za knjigu, pisanku, risanku, pero, olovku i drugo. Takovih ima i u gradovim i na selima, a nebi ih smjelo biti. Takvi ne žele dobra svojoj djeci, ma koliko govorili da ih ljube; oni se ne brinu za budućnost svoga poroda i nezahvalni su onima, koji su njima omogućili školu. Vruće molim i osobito na srce postavljam svim našim roditeljima, koji imadu prilike pošiljati djecu u hrvatske škole, da ih šalju svaki dan redovito, čistu i sa svime opskrbljenu.

Čim više ih bude vršilo tu svoju dužnost, tim rađe će družbini dobrotvori i dobrotvorke davati i sabirati prinose, tim većom ljubavlju će uprava Družbe vršiti svoju zadaću, tim više će se širiti prosvjeta među našim narodom, tim jači bit će traci naše buduće slobode.

Lijepi govor družbinog predsjednika bio je popraćen burnim povlađivanjem, te se je prešlo na izvješće tajnika.

(Konac slijedi.)

Lega nazionale.

Baš protivnu zadaću, nego li si ju je preduzela »Družba«, uzela je u zakup »Lega nazionale«, da naime u čisto hrvatskim našim krajevima ustanavlja talijanske škole. Tim svojim ropskim i ogavnim oružjem probada nevina srdašca naše djece, odnarođuje ih i pripravlja na to, da budu jednom zakleti neprijatelji naroda, koji ih odnjihao i roditelja, koji ih odgojiše. No, naš se je narod počeo osvješćivati, počeo je uviđati, kakva li je golema razlika izmeđ lažnog i pravog uzgoja, te je započeo da ostavlja Legine škole, pa makar sam ostao i bez iste, samo da djeci njegovoj ostanu srce i duša zdravi i neozleđeni.

Veli narod, u našem seošcu naći će se koja ako i malo načitana osoba, koja će našoj djeci pokazati iz »Početnice« ono koliko je već slova, pa će naša mališad naučiti čitati i za nevolju pisati, a za unaprijed pomoći će naši dobri ljudi, kad već ne će oni koji moraju. I tako vidimo, da je složnom voljom naroda ona »Legina« škola u Sošićim opustjela i djeca odoše svojim kućama a ona velika zgrada koči se tamo sama, proklinjuć valjda svoj promašeni cilj. Isti je udes snašao i školu u Raklju, te je i ova morala zatvoriti svoja vrata. A bit će toga i unaprijed, ponese li se naš narod junački, pa će opustjeti jošte koja »Legina« škola, jer je naravni zakon: svakoj biljci svoje zemljište.

Dužnost je i našeg glasila, da budnim okom prati djelovanje ovog društva, koje je u prvom redu napereno proti našem narodu u našim pokrajinama, na njegovo raznarođenje, na njegovu propast.

To djelovanje — spominje »Naša Sloga« — ne možemo i nesmijemo omalovažati, kao što to čine nekoji naši drugovi junačeći sebe i druge: nebojimo se je, nemože nam više naškoditi, othrvali smo se proti njoj do sada, tim laglje othrvati ćemo se u buduće.

Nijedan pravi vojskovođa ne smije omalovažiti svog protivnika, pa i kako slab bio, tim manje pako u našem slučaju, gdje nam stoji nasuprot protivnik jak i moćan, oboružan i snabdiven boljim i mnogobrojnijim oružjem nego li je naše.

Istina je, da se »Lega« daleko većim novčanim sredstvima i inteligencijom i brojnijom potporom ne može pohvaliti uspjesima, kakve je do sada postigla naša skromna »Družba« u Istri, ali pri tom ne valja zaboraviti, da »Lega« ne može apsolutno ništa izgubiti, jer u Istri nije ni jedno talijansko dijete u pogibelji, da će se odnaroditi, i što je najglavnije, djelovanje »Lege« je nasilno, protunaravno i protupedagogičko, dočim je ono »Družbe« najnaravnije, najplemenitije i najpoštenije.

Ovogodišnja skupština »Lege« obdržavana je u nedjelju dne 24. svibnja o. g. u talijanskom gradiću Riva, u južnom Tirolu. Tim povodom sletili su se tamo talijanski prvaci južnog Tirola, Trsta, Istre Gorice i ćak iz Dalmacije. Priređene su tamo velike svečanosti prije i poslije skupštine, ali to nas manje zanima nego li izvještaji blagajnika i tajnika.

U Primorju uzdržava »Lega« 57 zavoda sa 4000 djece i 100 učiteljskih sila. Putujućih knjižnica imade 21 u Primorju. Svega skupa imade »Lega« u Primorju i Dalmaciji 72 vlastite škole, podupire 31 školu, uzgaja, hrani i oblači 8000 ponajviše naše djece, podupire 200 đaka, uzdržava 43 večernja strukovna tečaja, te ima svega 80 putujućih knjižnica.

»Lega Nazionale« podijeljena je u tri odjela: u skupinu jadransku, tridentsku i u dalmatinske. Ukupni prihod svih triju odjela za godinu 1907. iznaša 309.112·10 K, a prihod dalmatinskih grupa iznaša 84.447·43 K. Ukupni rashod svih triju odjela 249.860·03 K, a rashod samih dalmatinskih grupa 68.738·11 K. Ukupna pak imovina ciele organizacije siže do 746·562·52 krune, a dalmatinske grupe posjeduju 217.253·69 K. Kako se vidi, ove brojke nisu neznatne, a tim više moraju zabrinuti, kad se pomisli na požrtvovnost Talijana u kraljevini, a napose na fanatičnu darežljivost renegata u našem Primorju.

Ove brojke govore više nego li najdeblja knjiga o marljivosti, požrtvovnosti naših za nevolju susjeda. Kad bi naša »Družba« raspolagala ovakovim sredstvima, ona bi počinila prava čudesa.

Prigovara se često, da je apsolutno nemoguće, da bi dalmatinski Talijanaši sami mogli smoći tako ogromne svote godimice, kao što je smažu na korist »Lege«. Taj prigovor nije stalno bez temelja, jer da bi stanovništvo malenog Zadra i šaka zavedenih talijanaša u primorskim gradovima Dalmacije sakupila u samoj jednoj godini skoro 85.000 kruna, toga nam lje nitko u glavu zabiti ne može.

Za družbom »Lega« stoji drugo, mnogo jače, bogatije i rasprostranije društvo, a to je iredentska »Dante Alighieri« u kraljevini Italiji, koja šalje godimice svoj bogati prinos putem pouzdanika i podružnica u Dalmaciji, Trstu i Istri.

Poslijednje doba bacila se »Lega« svom žestinom na Dalmaciju, gdje je hrvatski narod tamošnje talijanaštvo skučio u njegove prave granice. Na glavnoj skupštini »Lega Nazionale« pročitano je izvješće odsutnog prof. Vitaliana Brunelli-a, predsjednika upravnog vieća dalmatinskih grupa. U svom izvješću je prof. Brunelli, poznati zadarski talijanaš, opširno izvjestio o radu dalmatinskih grupa, o prihodima na plesovima i zabavama, dalje je izvjestio o broju opstojećih već leginih škola u Dalmaciji o broju pohađajućih učenika i o broju opstojećih sila. Osim toga u izvješću stoji, da »Lega« namjerava

još dalje voditi svoju akciju u podizanju talijanskih škola u skoroj budućnosti, kao poimence u Trogiru. Izvješće pak završuje:

»Neka se dakle još uvijek širi, sa zavjetima sve braće, opseg naše »Lege« u staroj zemlji Dalmatinaca, i na slavu naroda, božanski jezik neka uvijek novo blago u njoj razasiplje i slavi uvijek nove triumfe«! Ovaj zaključak je bio pozdravljen burnim pljeskom i povicima, — talijanskoj Dalmaciji!!

Ogromni prihodi protivničkog nam i do skrajnosti pogibeljnog društva moraju potaknuti svakog pravog rodoljuba na što izdašniju potporu našoj plemenitoj »Družbi« a da ona uzmogne i nadalje blagotvorno vršiti svoje sveto poslanstvo.

Mi se ne možemo zanašati na nikoga van na sebe i na našu jednokrvnu braću, koja su nam i do sada u teškoj borbi za čuvanje mladog nam naraštaja od raznarođenja obilato pomoć pružala.

Uzradimo mi složno za milu našu »Družbu«, da prepriječimo nezasitnomu i proždrljivomu dušmanu svako dalnje prodiranje u naš narodni posjed!

Dr. Ivan Kalčić.

Dne 28. svibnja preminuo je u Zala-Mihályfa u Ugarskoj, c. kr. nadštopski liječnik, Dr. Ivan Kalčić.

Rijetko će se naći čovjek u odori, koji bi toliko ćutio za svoj narod i rodnu grudu, kako pokojni Kalčić.

Rodio se u Lipi godine 1839. od uvažene obitelji Kalčić-Barela. Gimnaziju je polazio na Rijeci i prešao u bogoslovlje u Goricu. No ovo ostavi naskoro, te pođe u Beč učiti liječništvo. Svršiv nauke ode u vojničke liječnike, te sprovede veći dio svog života u Ugarskoj. Kada se je god. 1884. ustanavljaja škola u njegovoj rodnoj Lipi a zgrade nije bilo, to se je njegovim posredovanjem nabavila velika zgrada sa vrtom u školske svrhe za samih 1600 K. Za tu je školu sam klupe i druge potrepštine nabavio, zapisao ju u razna društva i uvijek se je milo sjećao. Kad je jošte naš urednik u Lipi učiteljevao i kad bi Kalčić dolazio svome rodu u pohode, to ne bi nikada propustio zgode a da ne posjeti i škole, da vidi kako njegovi Lipljani uče. Prigodom svakog takovog posjeta svu bi djecu redom nagradio, koja su milo gledala one bijele novce i svjetlu sabljicu.

Kako se je za života brinuo za svol rod i Lipljane, tako se je ovih sjetio i u oporuci, te je zamolio svoga sina Ivicu, c. kr. husarskog poručnika, da načini na njegovo ime štipendij od 12.000 K za učeće se mladiće njegova roda, rođene u Lipi, a ako takovih ne bi bilo, za mladiće rođene u Lipi, kojegagod imena bili.

Takav si je on ostavio spomen sveti, koji će polaziti od roda u rod a majke će svojoj drobnoj djeci pripovijedati o »dobrom doktoru Ivi« i dalje tako da se uvijek priča.

Naš je pokojnik uvijek mislio i računao da će se, pošav u mirovinu, nastaniti u svojoj dragoj Lipi i tamo u tišini i uz svoj rod sprovesti zadnje dane svoga života. U tome ga je smrt pretekla, al on opet nije napustio svoje omiljele težnje, nego je oporučno ostavio nalog svome sinu, da ga dade pokopati u rodnoj Lipi, tamo uz onu malu crkvicu u kojoj se je on kao dječko Bogu molio i koje se je — te sirote male crkvice — uvijek milo sjećao.

Tako će naš doktor Ive počivati tihi sanak u svome dragom zavičaju, uz put, uz crkvicu, i ona dva zvonceta sa crkvice zvonit će mu i zvonit a prolazeći tuda ljudi pobožno će skidati kape da se pomole za dušu pokojnika i njegovi Lipljani kupit će se oko njegovog groba da plaču svog najvećeg čovjeka kličući mu:

Slava Ti dobrotvore Ive!

VJESNIK.

Plaće družbinog učiteljstva.

Kadno je ono dne 5. listopada prošle godine saborovala u Pazinu »Narodna Prosvjeta«, imala je tamo svoj dogovor i »Udruga družbinog učiteljstva«. Odboru Udruge (Benigar, Oklobžia, Jelušić) bilo je preporučeno, da čim bude potvrđen zakon o plaćama pokrajinskog učiteljstva, ovaj podnese družbinom Ravnateljstvu predlog o uređenju plaća družbinog učiteljstva na način, kako se je to u d govoru prihvatilo. Odbor je te predloge učiteljstva podnesao Ravnateljsvu Družbe, a ovo je svojim dopisom od 23. lipnja 1908. br. 711 ovako odgovorilo:

»Odnosno na cijenjeno Vaše od 12. o. mj., čast je potpisanomu priopćiti Vam, da naše Ravnateljstvo već odavna namjerava urediti beriva družbinog učiteljstva. U tu svrhu izabran je i odbor, koji će, pretresav novi zakon o plaćama javnih učitelja u Istri, izraditi nacrt i podnijeti ga družbinom Ravnateljstvu.«

Ovoliko na znanje družbinom učiteljtsvu, a mi smo slobodni preporučiti tom poštovanom odboru, da sve uredi lijepo i na način, da ne bude prigovora i da svi budu sa svojim udesom zadovoljni. A da pako sve bude što prije uređeno i prihvaćeno, to je na srcu svima.

Izvješće c. kr. hrv. gimnazije u Pazinu.

Primili smo izvješće ove gimnazije za god. 1907./08.

Pred školskim vijestima prvo je poglavlje rasprave dr. Mate Kevića: »Filološko-kritička istraživanja po Časoslovu«. Ova radnja zaprema punih 40 strana.

Na zavodu je podučavalo 16 učiteljskih sila. Broj učenika koncem školske godine bio je 230, koji su po razredima bili ovako podijeljeni: I. razred 42. II. = 36, III. = 31, IV. = 39, V. = 19, VI. = 18, VII. = 22 i VIII. = 23. Među ovima bilo je 228 javnih učenika i 2 privatista. Po materinskom jeziku bilo je 189 Hrvata, 39 Slovenaca i

2 Čeha. Po stanu roditelja bila su 52 iz grada, a ostalo izvana.

Relativno obligatne i neobligatne predmete pohađalo je 47 kaligrafiju, 190 talijanski jezik i 19 crtanje. Potporu je uživao 41 đak u ukupnom iznosu od 8711 K 60 filira.

U ljetnom roku ove školske godine prijavio se je za ispit zrelosti 21 učenik VIII. razreda i jedan eksternista. Pismeni ispiti vršili su se od 1.—3 lipnja. Zadaci za pismene radnje iz hrvatskoga jezika bijahu ovi:

a) Naša narodna rečenica: »Vatra i voda dobre su sluge, a zli gospodari obzirom na današnje prometne prilike i neprilike.

b) Koje su vas činjenice tijekom vaših nauka uvjerile o istinitosti naše narodne rečenice:

Vrijeme gradi po kotarim kule,
Vrijeme gradi, vrijeme razgrađuje.

c) Austrija u obrani i širenju civilizacije.

Od ovih zadataka imao se jedan odabrati po volji.

Usmeni su ispiti bili dne 20, 22 i 23. lipnja pod predsjedanjem c. kr. pokr. škol. nadzornika Frana Matejčića. Zrelim je s odlikom bilo proglašeno 7, zrelim 13 javnih učenika i jedan eksternista, a jedan je javni učenik proglašen nezrelim.

Popravni i naknadni ispiti obdržavat će se 16., 17. i 18. rujna. Nastajna školska godina otvorit će se dne 18. rujna.

Njemačka državna gimnazija u Puli.

Broj učenika koncem školske godine 1907./08. bio je 188 javnih i 10 privatista i privatistica. Po narodnosti bilo je 75 Talijana, 24 Hrvata, 16 Slovenaca i 7 Čeha. U pripravnom tečaju pako bilo je 13 Talijana, 14 Hrvata i 2 Slovenca. Po boravištu bilo je 179 iz grada i 18 izvana. Relativno obligatne i neobligatne predmete polazilo je: 69 talijanski, 48 hrvatski, 37 kaligrafiju, 16 crtanje, 37 pjevanje i 25 stenografiju.

Popravni i naknadni ispiti obdržavati će se 16. i 17. rujna. Upisivanje za I. raz. vršiti će se 16. i 17. rujna.

Nova školska godina počima 18. rujna.

Schulverein.

8. lipnja ove godine imalo je ovo njemačko školsko društvo svoju glavnu skupštinu u Celovcu. Na tom zasjedanju bila je zastupana 481 podružnica sa 63.641 glasova i 668 delegata sa 1523 glasa. »Schulverein« ima preko 110.000 članova u 1108 podružnica. Od ove nove godine do 15. svibnja 1908. ustanovilo se 78 novih. Društvo je imalo 636.473 K dohotka, za 134.655 više nego prošle godine. — Skupštini u Celovcu prisustvovao je i njemački ministar-zemljak Henrik Prade.

Sretno uredništvo.

»Berliner Zeit am Montag« iznenađuje svoje čitatelje ovom viješću:

Svim našim prijateljima i znancima!

Pošto je u zadnje doba u naše uredništvo dolazilo u satove, određene za razgovor, veliko mnoštvo ljudi, kojima je bila jedina svrha, da posude novaca u naših urednika, ukidaju se do dalnje odredbe urednički satovi za razgovor. Oni poštovani naši čitatelji, koji žele u kojem mu drago predmetu naš savjet, neka se u buduće pismeno na nas obrate«.

Jedan drugi berlinski list primjećuje na to: »Ovaj je oglas nešto neobična već za to, što novinski urednici nisu baš obično najpodesniji objekti za one, koji traže novaca u zajam. No izgleda, da su naši poštovani kolegi od »Berl. Zeit am Montag« sretniji od običnih smrtnih urednika, ili je slučajno urednicima gore spomenutog lista kao onome, koji je svom prijatelju pripovijedao, da ne zna što će činiti, jer da mu žena u jutro, o podne, u večer i čak u noći traži uvijek novaca. Začuđen pitao je prijatelj: »Ali za Boga, što čini tvoja žena s tolikim novcem?« a dotičnik je uzvratio: »A zar joj ja dajem novaca?«

Slavenska sveučilišta u Austriji.

Na slavenskim austrijskim sveučilištima bilo je u zimskom semestru 1907./08. slušatelja i to: u Pragu 4316, u Lavovu 2736 i u Krakovu 2207.

Učiteljske plaće u Bavarskoj.

Vlada u Bavarskoj podnijela je predlog o novom uređenju učiteljskih plaća. Po tome bi osnovna plata bila 1440 K sa 8 doplataka po 180 K i dva po 120 K. Tako bi do 34 godine službe narasla do 3600 K, osim toga stan ili 240 K. Otcijepljenje crkvene službe od školske još ne rješava konačno, ali preporučuje. Početna plaća učiteljicama je po tome pregledu 1200 K, osim toga 1200 K u doplatcima.

Sveučilište u Pekingu.

I Kitajci htjeli su u svome Pekingu imati sveučilište, al žalibože nemaju svojih profesora, đaka će valjda imati. Sada broji ovo sveučilište 3 evropska i američka, te 12 japanskih profesora i nakano se je da se na istom osnuje još 12 novih katedra. Kitajski zastupatelji kod raznih velevlasti dobiše nalog, da stupe u dogovore sa najglasovitijim svjetskim sveučilištima, da se sa ovima posavjetuju glede kandidata za te nove katedre.

»Hej Slovane!«

Zanimat će naše čitatelje znati, kada je bila spjevana gornja pjesma. God. 1813. rodio se je u Jelšavskoj Toplici u sjevernoj Slovačkoj, Samuel Tomašik. Kano kandidat bogoslovlja pošao je on god. 1834. preko Praga u Jenu. Dana 26. listopada 1834. prispije on u Prag, te po jeti češko kazalište. Ta ga je predstava tako duboko potresla, da je iza predstave u svome stanu ispjevao pjesmu: »Hej Slovane!« Do mala pjevao je tu pjesmu sav Prag i cijela Češka. Tomašik bio je znameniti slovački novelista i pjesnik i umro je kano župnik u Chižnu u gornjoj Slovačkoj.

Od Uredništva i Uprave.

G. I. B. Pazin. Za potpunu isplatu g. 1908. manjka jošte 1 K.

G. S. Ž. Fapci. Sa priposlanih K 2·50, plaćeno je II. polugodište god. 1907. i 50 helera uračunano u 1908.

G. J. M. Gologorica. Mi Vam poslasmo br. 6, ako ga pak niste dobili, ne znamo kud se sam otputio i šta traži svijetom. Poslasmo Vam i o. et isti broj. Upozorujemo Vas, da i tražeći Vaš broj, dakle Vaše pravo, valja imati način, a ne služiti se duhovitošću — iz cipela. Povera Istria!

Književnost.

Na znanje.

Poštovanim pretplatnicima na knjigu »Najznamenitije životinje« javljamo da je izdanje latinicom gotovo. Sadržaj je isti (obrađeno 137 životinja), samo je naslov promijenjen u »Domaće i nekoje strane životinje«. Knjiga je veća nego što smo objavili (17½ umjesto objavljenih 15 štampanih araka) za to mu je i cijena veća: *2 K 50 h.*

Ujedno javljamo da otvaramo pretplatu još do konca školske godine, te svaki, koji pošalje 2·20 K, kao što je u pozivu na pretplatu oglašeno, dobiti će knjigu u krstopletu. Knjiga će se otpremiti istog dana, kad narudžba stigne. Tko naruči pet komada, dobije šesti komad na dar.

Izdanje ćirilicom bilo je gotovo sa koncem svibnja o. g.

Naručuje se u Sarajevu kod pisaca.

Gj. M. Raca i A. Pejić.

Op. Ur. Preporučujemo našim učiteljima i učiteljicama da svakako naruče ovo krasno djelo o valjanosti kojeg mogli su se dovoljno osvjedočiti iz članaka, koje iznesosmo iz rukopisa istog djela u našem glasilu.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

JAN BAŠTA

Schönbach kod Egera (Cheb) Češka.

Najčuvenija tvrtka glazbila, poznata na sve strane sa svoje solidnosti, preporučuje p. n. gg. učiteljima zborovodama i t. d., gusle za koncerte i orkestre, viole, čele, base, citre, kitare prvog reda, prijatnog zvuka i lakog tona, drvena i limena glazbila, osobito garantirane izdržljive žice za sve nastroje, potpune gusle za vještake sa lijepim lukom u drvenoj kutiji, franko poslato (za 9, 10, 12 i 15 for.)

Cijenici badava i franko.

Najjeftiniji neposredni izbor za nabavu. Sva glazbila opravljaju se odmah vještački i računa u se najjeftinije.

Stare gusle i čela izmjenjuju se sa novima. Prvi neposredni izbor za nabavu gramofona i najpotpunijih ploča.

Vele štovani gospodine!

Poslane gusle kako ukusnom opremom, tako i prijatnim glasom zadovoljile me u potpunoj mjeri.

Uvjeren sam, da je društvo svakog svjesnog Čeha, da gudalačke potrepštine nabavlja kod Vaše tvrtke, jer se u realnosti ne može s Vama takmiti nijedna tvrtka. Želim Vam lijep napredak u širenju dobrog glasa i jesam prijateljski odan

Fr. V. Mohapl, upravitelj škole.

L. 29. XII. 1906.

Ne kupujte iz druge ruke od preprodavaoca, obratite se izravno na nas.

Štovani gospodine!

Kad bih mogao, toplo bih Vam stisnuo desnicu za solidnu i jeftinu pošiljku znamenitog glasbila od Vaše tvrtke. Ništa nije izgubilo, a dobilo je zvučnost, obao ton i lako se vlada njime. Vaša me je tvrtka iznenadila. Sretan Vam bio trud! S pozdravom

Malenovice, 17. rujna 1904. J. Plaček, učitelj.

Hiljade pohvalnih priznanja od p. n. gg. učitelja i zborovoda svjedoče o izvrsnosti i valjanosti prodanih glazbila.

Originalne korice

„Narodne Prosvjete"

i „Mladog Istrana"

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR.

PULA, Via Giulia 1.

Cijene koricama:

PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.

ISTRANA „ „ „ —·60.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK - PAZIN.

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANI E, LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE, RISANKE, PISARSKE I RISARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & Co. ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosuè Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, ⁂ ⁂ PROSVJETU I UMJETNOST.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA

Urednik Ernest Jelušić.

GOD. III. PULA, 1. PROSINCA 1908. BROJ 12.

SADRŽAJ:

Sa obala Labe. Spj. J. C. Roverski.
Vrline i mane. Piše Davorin Trstenjak.
Quo vadis? Pripovijeda Crvenko Bijeloplavić.
Ustavni razvoj naše monarhije od godine 1848.—1868. Prof. Nikola Žic.
Skupština hrvatsko-slovenačkih visokoškolaca u Puli.
Neobična škola. Piše M. B.
Vjesnik.

Izlazi svakog prvog ⁂ u mjesecu.

Godišnja cijena 5 K.

Rukopisi se ne vraćaju.

Tisak Laginja i dr. (prije J. Krmpotić i dr.). Pula, ulica Giulia br. 1.

Da se uvaži!

Premnoge naše pretplatnike imade naša uprava na rovašu. Od ovih se ne može niti para da odlijepi. No, pošto su se sa ovim novim zakonom svi uvalili u loj, to bi zgodno i čestito bilo, da se i nas nešto primi, jer će zaškripiti kolesa, puknuti osovine i — sad znadete što slijedi.

Pametno je predusreti pogibelj!

Uprava.

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, : :
: : KNJIŽEVNOST I PROSVJETU.

GLASILO ISTOIMENOG : ▲ : ▲
▲ : ▲ : UČITELJSKOG DRUŠTVA.

TEČAJ III.

1908.

UREDNIK - - - - - - - - - -
- ERNEST JELUŠIĆ.

- - - Tiskara LAGINJA I DR. - PULA, ulica Giulia, I. - - -

GOD. III. PULA, 1. PROSINCA 1908. BROJ 12.

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu.

GLASILO ISTOIMENOG UČITELJSKOG DRUŠTVA.

Izlazi svakog prvog u mjesecu. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Urednik ERNEST JELUŠIĆ.

= = Sa obala Labe. = =

U noći.

Tišina grobna; blagi Morfej
Na krilu svome čeda njiše,
A stražar noćni nujno šeta
I stane katkad i uzdiše....

To uzdasi su puni čežnje,
Što samo bolno srce ćuti;
To valovi su trepetljivi
Kad bura ljuta more smuti.

Oj što uzdišeš noćna sjeno,
Ta zidovi su toli tupi —
No miruj samo, tvrdo miruj,
Jer uzdasi su danas skupi!

I šetaj dalje, a na jugu
O tebi neka sanja duša —
I bdij i pazi — služba to je —
Pa gdje bi i noć da te sluša!

Zemlja stenje.

Zemlja stenje, težak li je teret
A na njene tvrde grudi pao,
Te uzdiše kroz daljinu vajno
I kô b'jednik jeca jao, jao!

To su kosti iza krvnog klanja,
Suhe kosti, a bez živa mesa;
Tužan li je spomen i spomenik,
Gdje se zemlja od pucnjave stresa!

Prši snijeg, pahuljice lete,
Studen vlada, gvožđem zemlju bije,
Pa se meni jadnom tako čini
Kô da stenje i da suze lije....

J. C. Roverski.

D 10/1984 Č-46-B
NAUČNA PULA BIBLIOTEKA

Vrline i mane.

Piše DAVORIN TRSTENJAK. (KONAC).

Osjetljivost.

Kao što ne valja prevelika osjetljivost, tako isto ne valja kad je čovjek premalo osjetljiv, tupih živaca, bez čuvstva. Jedno i drugo je nezdravo. Tko je previše tankih živaca, previše osjetljiv, svaka ga najsitnija neugodnost uznemiruje i pobuđuje u njemu efekat. Takova čovjeka doduše i ugodan događaj vrlo veseli, pače dira do suza, ali koja korist, kad je život pun borbe, neprilika i neugodnosti ne samo sitnih, nego i krupnih, pa one ne dadu previše osjetljivu čovjeku, da uživa, kad bi inače i uživati mogao.

Prevelika živčana osjetljivost ili nervoznost je bolest. Plač je potreba bolnu srcu, ali i njegova slaboća. Plačljiv čovjek nikomu se ne mili. Plač dolikuje nejakoj djeci i ženam. Plemenita i uzvišena krepost muža je hrabrost, a ne suza. Muž, koji trpi i sve svoje žrtvuje vedra lica bez suza i bez moralnih muka, zaslužuje svu hvalu. Vječne boli, vječno očajavanje jesu uzvišeni elementi poezije, ali ne prude slaboj ljudskoj prirodi. I žena, koja za svašto plače i pada u nesvjest, nije nam po ćudi. No neke žene misle, da je baš ta slaboća vrhunac ženske čuvstvenosti i nježnosti: dokaz fina uzgoja. To je velika zabluda i nesreća. Takove žene obično rađaju previše osjetljivu i nervoznu djecu, a osim toga uzgajaju ih još za plačljivce i mekušce. One kore svoju djecu, kad brzo zaborave na svoje moralne boli, kad se dugo ne žaloste, kad dugo ne plaču i ne tuguju za milim pokojnicima i kad u takovoj prigodi mogu jesti i spavati. Takove žene ne samo da mnogo trpe, nego se podavaju boli, žalosti i plaču, misleći, da je u tom velika krepost. One misle, da su pune najnježnijega i najdubljega čuvstva i srca milostiva, a kad tamo, sve je to znak njihove slaboće. Fino osjećanje i plemenština srca ne mjeri se po broju suza, uzdaha, jaukanja i po jačini boli, nego je ono u velikim i junačkim djelima. Sposobnija, valjanija i milija je žena, koja svoju nesreću i veliku nevolju strpljivo i hrabro podnosi i svom snagom duha i tijela svoga radi i bori se, da se svojoj nesreći otme i stvori sebi sretniju budućnost. Nije onaj junak, koji se predaje sili na milost i nemilost, nego koji se protiv nje junački bori, ustraje i pobjeđuje. Preosjetljiva žena ne može da gleda, kad se tko malo poreže; kad vidi malo krvi, već joj se magli; kad se malo uvrijedi već plače i očajava; kad joj umre muž, sav svoj život jauče i kuka, nosi crninu, vene, ne može da se snađe, a i djecu svoju drži u istom stanju. Kuća njezina kuća je žalosti, koja zastire nju, njezinu djecu i svu kuću. Mjesto da se u svijetu bori, da se promeće, da radi i nastoji kako će svojoj obitelji nadoknaditi hranitelja i branitelja, ona skoro nikad ne izlazi iz kuće, nego kad pođe na groblje ili u crkvu; i što se više podaje očajanju, to više misli da je

plemenitijom ženom. Ona jadnica misli, da tako vrši svoju najsvetiju dužnost. To je mišljenje sasvim krivo, ali dosta rašireno. Njemu za volju naručene i nenaručene žene toliko nariču nad mrtvacem i toliko hine plač i bol. Mnoge i mnoge žene pače paze na sprovodu kako tko koga oplakuje, pa nije li po njihovu sudu dosta suza i naricanja, zlo i naopako. Mnogo je odličnija žena, koja svoga muža s dubokim poštovanjem i iskrenom ljubavi otprati do groba, a onda mnogobrojnoj svojoj djeci u svakoj boljoj zgodi spominje plemenita djela njihova oca, njegov svijetli značaj i druge njegove vrline, a nastoji na sve moguće poštene načine, da svoju djecu lijepo uzgoji i opskrbi, te od njih stvori čestite, valjane i sretne ljude. Takova žena može mirne duše u grob k svomu mužu, jer je savladala svoju nesreću i učinila svoju dužnost.

Previše osjetljivi ljudi jesu prenagli i nestalni, pa im je teško ugoditi. Oni su s toga svoja i tuđa neprilika. Rado grade sebi zlatne kule u zraku, ali se i lako razočaraju, što ih opet peče i boli. Teško im je dan sretno proživjeti, a noć mirno prospavati. Tako sebi poremećuju probavu, kucanje srca i djelovanje drugih organa. Što duže, to su muke veće, porod obično za život nesposoban, nesretan, a smrt uvijek prerana.

Uzrok svemu tomu je u živcima. Živce pak donosimo na svijet kao baštinu svojih roditelja. Ako smo od roditelja baštinili slabe živce; ako su nas roditelji u tom pravcu još i zlo odgajali; ako živimo neprirodno, razdražujemo svoje živce kavom, duhanom, vinom i drugimi stvarmi: onda zlo po nas. Ako li smo pak razumni ljudi, možemo svoje živce ojačati i izliječiti. Čuvati nam se je jela i pića, koje nam razdražuje živce; skrbiti nam se valja za zdravlje i snagu tjelesnu. Ako smo jači, radimo na svježem zraku; ako smo slabiji, jašimo ili se vozimo. Nastojmo svaki dan, da svojom voljom svoje živce i sve organe umirimo. Ne čitajmo ništa, što nas uznemiruje i razdražuje. Klonimo se svega, što bi nas moglo bilo na koji način uznemiriti. Veselimo se, smijmo se i igrajmo se. Perimo se svaki dan mrzlom vodom, kupajmo se marljivo i krećimo se na svježem zraku, polazimo krasne šume i brda, naslađujmo se krasotom jezera, mora, slapova i čarom krasnih vidika. Budimo umjereni u jelu i pilu, činimo dobra djela i gledajmo, da se moralno što više usavršujemo. Malo po malo bit će već bolje.

Tupih ili preslabo osjetljivih živaca nađe se medju siromasima i neukim ljudima, ali i u višem stališu. Čovjek tupih živaca je miran, prava nebriga. Njega se slabo tiče tuđa radost ili nevolja. On ne zna za najveću sreću ljudsku, ne pozna najuzvišenijega užitka ni u carstvu morala, ni u carstvu umjetnosti. Kad sve oko njega uživa darove poezije, on mirno i šuteći jede svoju pogaču i pije svoju čašu vina; kad sve oko njega plače, on se ne miče iz svoga mira. Ako ne zna za najplemenitiji užitak, ne zna ni za velike moralne boli, ne zna što je očajanje. Mjesto srca ima samo komad pusta mesa, a to je nesreća.

Čovjek hladna i kamena srca nesretnik je već radi toga, što ne mari ni za koga, ni za rod svoj, ni za narod, za njegovu sreću i budućnost. On je slijep i gluh za sve velike ideje, za sve što čini čovjeka ili narod velikim. I pošto ne ljubi nikoga vrućim srcem, ostaje bez prijatelja, a kad pane u kakovu nevolju, slabo tko za njega pita; svuda je tuđinac na ovom svijetu, a kad umre, može se o njemu reći: živio i umr'o. Slabo se stara i za svoju budućnost. Živi za sadašnjost, pa ne vidi kakova mu pogibao prijeti.

Svijet za takova čovjeka i u najvećoj nevolji ne mari ili ga prezire, premda bi valjalo da ga sažaljujemo. Nesretnik jamačno nije kriv, što se takov rodio. A mi treba da imamo srca i za ovakove nevoljnike, pa dakle nastojmo, da im pomognemo, koliko samo možemo.

Poznato je, da se glavni značaj, s kojim se je čovjek rodio, ne može preobraziti i posve promijeniti, ali se može barem ponekle prilagoditi i ispraviti; pa tako je i s hladnim i kamenim srcem.

Da živci postanu osjetljiviji, valja da čovjek živi i radi u lijepoj božjoj prirodi, u čistom zraku, osobito u planinama. Zdrava i krepka hrana, svjež zrak, živahan rad, briga, trud, ljepota prirode i veličanstvo prirodnih pojava pobuđuje živce. Ne valja se osamiti i kao puž uvući u svoju kuću, u svoju sebičnost, nego treba izići među svijet, u životnu borbu. Na borilištu za narodna prava i svetinje, za krepost i ljudske idejale; na oltaru gdje se donose velike žrtve: tanje i plemene se živci i njihova osjetljivost. Buran život donosi ranâ, suzâ, briga i trnja, ali sve to rađa najplemenitijim plodom: toplim srcem, sposobnim za najuzvišeniji užitak. Čitanje nježnih pjesama i pripovijedaka; pjesma, glasba, sve umjetnosti i sve što utječe na čuvstvo, uzbuđuje živce i preobražuje srce.

Što se ranije počmu uzbuđivati tupi živci, to bolje, ali ni u kasnim godinama nije taj posao bez uspjeha. I u šezdesetoj, pače i u osamdesetoj godini može se srce umekšati i živci utanjiti.

Što je čovjek savršeniji u svakom pravcu, to veća sreća po njega i po druge ljude. A za to savršenstvo treba krepko zdravlje, naročito zdravi i u pravoj mjeri osjetljivi živci. Za tim je nužno moralno savršenstvo i što temeljitija i šira obrazovanost. Sve to upravlja i vlada našim srcem. Zreo čovjek na visokom stupnju moralne zrelosti i obrazovanosti ostaje u svakoj ugodnoj i neugodnoj prilici muževan i miran. On je gospodar svojih živaca. Njega ne može ništa zabuniti, zastrašiti i skršiti. Ni najveća i nenadana radost ne može ga zanijeti, da bi skakao od veselja, kao kakovo dijete. On uživa razložno, a bira samo najplemenitiju duševnu hranu. Takov je čovjek svoj gospodar i moralno sasvim slobodan. On ne plače s tuđe nevolje, ali se vazda trsi unaprijed, da drugi ne plaču. On ne odvraća lica od ljutih rana ljudskoga društva, nego ih mirno reže i ispaljuje, jer ljubi čovječanstvo.

Dobra djela, ljudsko savršenstvo uvijek rađa dobrim plodom, a zlo se upropašćuje samo.

Umjerenost.

Umjerenost je prava mjera u uživanju i trošenju tjelesnih i duševnih sila. Ta je mjera pak onda prava, kad služi našemu životu, našemu zdravlju, našemu napretku i savršenstvu — uopće našoj sreći. Umjerenost je dakle dobro, jer služi našoj sreći. Neumjerenost je pak zlo, jer nas upropašćuje.

Jedemo i pijemo, da nadoknadimo ono, što istrošismo od našega tijela, pa da tako povratimo snagu tijelu i duhu. Bez toga ne bismo mogli ni raditi ni živjeti. Ne živimo da jedemo, nego jedemo da živimo.

U jelu i pilu zaista je slast, koja prudi našemu tijelu, ali samo dotle, dok se ne prevršuje. Kad se kola pretovare, skrše se, a kad se pretovari želudac, pokvari se i on i poremeti sav organizam. Tko je neumjeren u jelu i pilu, ubija se, tko pak umjereno uživa, uživa dugo, ostaje zdrav i snažan i u starosti. Umjeren čovjek živi sretno, uživa dugo i može mnogo dobra učiniti.

A zašto nijesu svi ljudi umjereni, kad je umjerenost toliko dobro? Zato, jer nemaju snage, da se vladaju po zdravom razumu. Neumjeren čovjek nije moralno slobodan, nego je rob svoje slijepe strasti i svojih niskih nagona. Jak razum i krepka moralna volja, jako vjersko čuvstvo i ljudska svijest najjače su uzde za ljudske slabosti. Eto opet vidimo, koliko je čovjeku za sretan i dostojan život potrebna nauka, ćudoredni i vjerski uzgoj.

Umjeren u tjelesnom i duševnom radu je onaj, koji svoje tjelesne i duševne sile troši samo u tolikoj mjeri, da to ne škodi njegovu zdravlju. Tko se prevelikim radom ubija, nemoralan je čovjek.

Umjerenost svagda i u svemu, u jelu i pilu, u uživanju i trošenju, u radu i počinku veliko je dobro. Tko se u djetinstvu uputi tom stazom i na njoj se stalno drži, život mu je častan i sretan.

*

Navika je jedna muka, a oduka sto muka. Tko se je od djetinjstva naučio na red, na pravu mjeru, na obrok u stalno vrijeme, bit će jamačno umjeren. Tko pak nikad nije imao reda, tko je kukavno živio i gladovao: lakom je na jelo i pilo, pa kad se dokopa obilna jela i pila, prenatrpa se više od ikakove životinje. Glad očiju nema. Tko se uredno hrani, lako mu je bit umjerenim.

Ljudi mora da se nauče od djetinjstva, da je sreća u kreposnom srcu i duši, a da se tako dugo ne osjećaju nevoljni siromaci, dok imadu toliko, koliko im je potrebno; da trebaju ono, što je u istinu potrebno, a da ne osjećaju potrebe onoga, do čega ne mogu doći pravednim i poštenim načinom. Tko se nauči gorljivim srcem sticati svako dobro, a zadovoljiti se onim, što ima, živi mudro i umjereno.

Quo vadis?

Stante, bezbrigovići i obijesnici ovoga svijeta, i zagledajte se sa mnom u ona tamo vrata, iz kojih se puše poput kratera.

Što? —

U smiješnoj brizi za ovaj prazni život vi bježite vratolomno, da vas vazduh ne okuži, a znajte, da sam ja — vaš neravnopravni brat — tri sunčana sata odsjedio u onoj tamo »pasjoj jami« i da su oni kužni molekili tri sunčana sata najžešće navaljivali na moje desno i lijevo pluće.

I gle, sada priušten mi je samo polusatni rendez-vous sa svježim zrakom — polusatni velju — jer me na pisaćem stolu čeka čitav Gaurisankar svezaka, koji galameći traže svoje zakonom zajamčeno pravo, da budu osvjetlani.

— Dakle, samo pô sata, a onda Jovo na novo pod tijesak sudbine svoje.

Pravcata teorija pakla: uvijek gori, a nikad ne izgori.

»Hitro, hitro mine čas!« Zato se žurno spuštam pokraj mora na kamen i navraćam poput Tezeja čitave rijeke zraka, da očistim Augijeve pojate u prsnoj šupljini. U njima mi sve nešto kopka, vrvi, moljci, crvi, što li; i od trosatnoga naprezanja možđanske opne sve mi se nešto magli pred očima; te ne vidim ljudi, koji kraj mene prolaze.

A ipak ti ljudi, koji strepeć izušćuju krsno ime nečastivoga — prolaze i ne žacaju se lenuti bogumrsku psost: »Eno gledaj onog tamo, kako lagodno žive!«

Veliki Bože, što su, da su — moja braća napokon su; praštaj im!

— A ja rod svoj žarko ljubim. Nimalo ne gajim simpatija prema ljudima, koji dižu ruku svoju, da izbrišu sa svijeta ovo zanimivo šarenilo narodnosti, kojim ga je išarala ruka božja.

Što bi onda bio ovaj svijet? — Bezbojan, monoton, Sahara bez oaze, eto!

Ne, svijet mora biti prostor, kojim se prelijevaju narodnosne oaze, jedna veća, druga manja. Poslenici u svakoj oazi moraju pomno obrađivati svoje tlo i tad će među njima nastati plemenita utakmica u naprezanju za napredak čovječanstva i svijet će kročiti naprijed, naprijed, u susret velikim tekovinama.

U oazi naroda svoga poslujem marno kao mrav. Sijem narodna čuvstva u srca budućih državljana i uživam gledajući, gdje im iz očiju suklja plamen narodnog oduševljenja! Zube bih u grlo sasuo onomu, koji bi se u taj par drznuo ustvrditi, da će koji između njih postati — narodni Juda!

Ali, Gospode, što ovo čujem?

— Pokraj mene prolazi čopor seoskih golobrkâ, koji su se tek pred dvije godine riješili škole, i — demonstrativno pjevaju protunarodne pjesme navlaš zato, jer su uvjereni, da me to vrijeđa.

— A moje opomene pred dvije godine? A moj očinski odnošaj prema njima? A moje ružičaste nade?

Nevolja je to!

Stojim na školskoj katedri i prispodabljam sebe suncu. Ja sam sunce... Sunce svijetli i ugrijava. I ja tjeram iz mekanih možđanskih zavoja neznanja tmicu i naprežem se, koliko mogu, da zagrijem srca za sve, što je lijepo, istinito i dobro. I voljko gledam, kako moje školsko malodobno općinstvo pohlepno otvara usta i srce i nekamo duboko u sebe utaplja moralne zasade, da mu budu sidra na pučini burnoga života.

— Kakav će divni red zavladati u državi Danskoj, kad se ti opašu snagom i naslijede današnju zvrkastu generaciju!

Svi paragrafi austrijskog kaznenog zakonika mogu se tada preseliti kao ptice u jeseni u daleku Afriku. Bit će suvišni kod nas.

Dok ja tako gradim ražanj za zeca, koji skače u devetoj planini, netko me zovnu s pohvalnom nakanom, da me na nešto upozori.

Pogledam pravcem njegova kažiprsta — a ono tik školske zgrade, iz koje kao da još odjekuju oni moji moralni memento, buljuk »mojih mezimaca« provađa naopaki princip: »Nitimur invetitum .....« i krade sa stabla voće vještinom afrikanskih majmuna.

More, duboko i nedogledno more, je li gdjegod u tvojoj dubini utopljen »lapis philosophorum«, u kojem se krije tumač ovoj hirovitoj realnosti...?

Raskolačih širom svoje oči i uprijeh ih u more, ne bi li njihovim magnetizmom pritegao ključ u zagonetno zdanje ovoga žića....

I dok ja zamišljen ronim za svojim mislima u morske dubine, dotle tamo podalje »jury« seoskih žena vodi živahnu debatu o meni i jednoglasno proklamira pravorijek, kojim me bez prava na utok proglašuje — suludim...

I ja ne znam u taj par, je li sretnija nećutljiva stijena, na kojoj sjedim, ili sam sretniji ja, što sam osuđen, da pojimam gluposti, koje se zbivaju oko mene?

»Ali šuti, kukavče, to je nedogojena masa bez kulture, bez načela, bez ideala. Glavno je, da ti »oni gore« priznavaju uzvišeno naprezanje«.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Odmatam hrpu novina, što mi dnevice poput sajamskoga kramara nuđaju i narivavaju ideje, načela, programe i čitam....

Ali danas mora da sam ustao na lijevu nogu, jer i opet čitam, gdje su »oni gore« odobrili milijune za oružje svijetlo, a suzama sirotinje nakvašene molbe stradajućeg učiteljstva odgađaju ad calendas græcas!

Mene je sram, da sam, što sam. Ja bih volio, da sam i ja neodgojena masa, da živim samo vegetativnim životom. Bio bih sretniji!

Ne, ne; živite vi, glupaci i uboge dušice, u toj kloaci zala i meteža — ja odoh.....

Odoh iz te škole, koja se puši kužnim dimom, odoh iz toga glupoga sela, iz čitavoga svijeta . . . . . I ko mahnit strugnuh prema gori, da bježim.

Kad ja na obronak, a ono sa gore silazi krasnica kao božica Hera . . . Laki joj se vjetri igraju sa tankom čohom, sa koje vrcaju svijetle iskre i odlijetaju daleko, daleko po zemlji našoj razganjajući tmine.

Ja ju gledam . . . ja ju poznam . . . to je ona — »Prosvjeta hrvatska«.

Majko! — uskliknuh i do crne joj se poklonih zemlje.

A ona šuti i prolazi dalje zastrta lica i oborene glave.

Ne pojmim, zašto mi se ne javlja, što svaki dan s njenih oltara otkrivam svijetu veličanstvo njezino.

Već bijaše poodmakla, a ja za njom plaho: »Quo vadis?« A ona mi odvrati tugaljivim i slabim glasom: »Idem u ono tamo glupo selo, u onu školu, koja se puši kužnim dimom, da žrtvujem možđane i pluća za dobro hrvatske nejačadi!

To me je prenerazilo i porumenih od stida. Kako sam bio glup! Zgražam se na ovu nezgrapnu realnost. A zar je ikad na svijetu bilo pravedne realnosti?

Sokrat, Hrist, Kolumbo, padali su žrtvom nezahvalnoga svijeta, al su ipak ustrajali u borbi za dobro vajnoga čovječanstva. Veliki ideali, za koje su se borili, imali su nad njima jaču moć, nego sve tamnice i sve torture ovoga svijeta.

Mi moramo biti kao dupini i kitovi, koji bi poginuli u moru da katkada ne isplivaju na površje i ne usrknu božjeg zraka i sunčane svjetlosti . . .

I nas bi ugušili valovi realnosti, kad se ne bi znali kadikad vinuti u vazduh ideala, ogrijati se na njihovim toplim zrakama i gutati jakost za daljni rad.

— — — — — Ne, majko, ja sam bio dijete . . . oprosti mi!

Vrni se ti u svoje bijele dvore, a ja idem u ono selo, u onu školu, koja se puši dimom, ali kad bi kemičar vješt raščijao taj dim, našao bi u njemu najveći postotak — ljubavi . . . . .

U onom tijesnom hramu tvoj ću biti vjeran žrec, jer ću biti uvjeren, da mi ti, majko, sa priznanjem pratiš veliko naprezanje i da za mene u tvom prepravednom carstvu osnivaš neiscrpivi fond za neminovnu i vječnu mirovinu . . .

Crvenko Bijeloplavić.

Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848.—1868.

Prof. NIKOLA ŽIC.

KONAC.

Prvo carevinsko vijeće austrijsko u novoj eri ustavnoj nije se skupilo u potpunom broju: od 343 člana falilo ih 140 i to odaslanici saborâ krune ugarske i kraljevine mletačke. Česi dođoše (24). Bijaše to velika taktička pogriješka češka, koju su Česi kasnije sve teže osjećali.

U novom carevinskom vijeću bijahu Česi i sa svojim autonomističkim prijateljima, Poljacima i konzervativnim Nijemcima u manjini proti njemačkoj ljevici od 120 članova, kojima jezgrom bijahu Nijemci iz čeških zemalja kao i god. 1848. Razumnim prijedlozima manjine (Riegera u zastupničkoj, a Palackoga i Lava Thuna u gospodskoj kući) centralistička većina se samo smijala. Videći, da Nijemci prava ne će da upoznaju, ostaviše češki zastupnici carevinsko vijeće dne 17. VI. 1863. s protestom. Ta pasivna opozicija češka potraja 16 godina. Odlazak Čeha nije vladu doveo baš u veliku nepriliku. Druga je bila veća

Dolazila je naime Schmerlingu s druge strane propast: Schmerlinga je srušio Bismarck.

Nije ga porazila ni opozicija češka ni madžarska, nego je pao radi svoje velikonjemačke politike, koja ga je u svoje vrijeme bila dovela na kormilo države. Bio je on naime zasnovao plan, kojim je htio učvrstiti položaj Austrije u Njemačkoj i inače ju još ojačati kao za odštetu radi izgubljenog posjeda u Italiji. Zasnovao je dakle skupštinu njemačkih knezova, u Frankfurtu, gdje je imao porasti utjecaj Austrije na štetu Prusije. Ali frankfurtski »Fürstentag« je svršio potpunim neuspjehom — upravo radi Prusije, gdje je već od listopada 1862. vodio državu odlučni protivnik Austrije, državnik Bismarck.

Neuspjeh »skupštine knezova« potresao je na dvoru pouzdanje u Schmerlinga, komu su sada pripisivali sve neuspjehe unutrašnje politike. Kad je bilo jasno, da nije podoban svladati Madžare, kad su proti njemu počeli oštro ustajati i radikalni njemački liberali, kad je na dvoru stekao mnogo neprijatelja radi raznih protuklerikalnih njegovih mjera, onda je morao pasti. Bez njegova znanja sporazumio se vladar s (konzervativnim) Madžarima (lipanj 1865.), a 27. srpnja bje Schmerling otpušten.

Tako pade u nemilost taj «šarlatan liberalizma« — kako ga zgodno zove Denis.

Sada se opet sve okrene k federalizmu, zapravo k načelima listopadske diplome. Novo ministarstvo, kojemu bijaše na čelu grof Rikard Belcredi, bivši češki namjesnik i po svom osvjedočenju konzervativni plemić, započe svoje djelovanje obustaviv̌ši veljački patent (20. rujna 1865.). Nenjemačkom pučanstvu bijaše prijaznije: u Ugarskoj prestade izvanredno stanje, u mnogim

saborima (Češka, Moravska) pojavi se većina federalistička utjecajem vlade na kuriju velikog posjeda. Tako se umjetni Schmerlingovi izborni redovi obratiše proti njemu i njegovim pristašama.

Najžešći protivnici ministarstva Belcredi bijahu centralistički Nijemci i Madžari. Liberalni Nijemci su svuda davali na javu svoje neprijateljstvo: u saborima, gdje bijahu u većini, štampom i u skupštinama. Madžari su pako konsekventno tražili priznanje ustava od 1848. i uređenje ustavnoga ministarstva ugarskoga. Popustili su doduše malo od svoga radikalnoga stanovišta priznavši, da jesu nekoji poslovi zajednički sa neugarskim zemljama, ali se ništa sigurna nije moglo ugovoriti, te se ugovaranje vuklo.

Međutim je nova ozbiljna pogibelj vanjska prekinula pregovaranje i ministrima pokvarila nastojanje. Spor, koji je već dugo prijetio, razvio se u rat s Prusijom, u koji je Bismarck lukavo primamio i Italiju. Nesrećni svršetak toga »rata godine 1866.« je poznat: poznato je također, da je Austrija mirom u Pragu istisnuta iz Njemačke, gdje zapadne glavna riječ Prusku. Opće je poznato, kako su se Madžari u cijelo vrijeme rata ponašali preko svake mjere sumnjivo. U ostalom nije nikakva tajna živahni snošaj Bismarckov prema ugarskim emigrantima i njegova intriga, da Madžare pobuni proti Austriji. Ciljevi vanjske politike odlučiše kod bečke vlade glede daljnoga razvoja unutrašnje politike i ustavnih pitanja. U Beču nijesu ni iza poraza kod Kraljičina Graca (bolje kod Sadove) htjeli priznati, da je Austrija svoju ulogu u Njemačkoj proigrala. Jedina želja ljuto poraženoga dvora bijaše »osveta za Sadovu«. U tu svrhu ne bijaše drugoga puta, nego se brzo oružati, izvježbati vojsku, a zbog toga ponajprije je valjalo umiriti kod kuće, zadovoljivši nezadovoljnike. Najpotrebitije bijaše pomirenje s Madžarima, koji se u vrijeme rata bijahu pokazali veoma pogibeljni.

Tu je zadaću imao provesti novi čovjek, tuđinac barun Beust, prije u službi u Saskoj. Taj čovjek nije doduše nikako poznavao zamršene odnošaje u monarhiji, ali je zato imao lakoumnosti i odvažnosti u znatnoj mjeri. Na dvoru bijaše najviše obljubljen zbog toga, jer bijaše nepomirljivi osobni neprijatelj Bismarckov. Dok se je Belcredi žilavo borio s Madžarima o zajedničkim poslovima u interesu monarhije, pođe potajno iza njegovih leđa (u prosincu 1866.) Beust u Peštu, da se složi s vođama ugarske opozicije. Njemački liberalci, videći da im nije moguće i Madžarima vladati, sprijateljili su se međutim s mišlju, da se odreku nemoguće premoći u Ugarskoj, samo da osiguraju sebi njemačko gospodstvo u Predlitavskoj. Ta je okolnost silno podupirala ugovaranje krune sa Ugarskom.

Međutim se Beust u Pešti složio s Madžarskim vođama, a kad se povratio u Beč, nije se znalo, hoće li dvor pristati uz Belcredi-ja ili Beust-a. Belcredi je bez dvojbe bolje poznavao prilike. Sam Beust priznaje u svojim

bilješkama, da se nije nadao svojoj pobjedi. Odlučio je sam car. Dne 7. veljače je bilo jasno, da je pobijedio Beust, jer je Belcredi otpušten, premda je imao osiguranu većinu zastupnika za promjenu ustava. Mjesto njega bijaše imenovan Beust podpredsjednikom i državnim kancelarom.

Sada više nije ništa smetalo nagodbi sa Madžarima. Deák je svečano odustao od stanovišta personalne unije, našto je Beust lakoumno popuštao na štetu jedinstva monarhije. Vele, da Beust nije ni čitao članke nagodbe, koju mu je Deák predložio.

Nagodba, koja do danas čini temelj državopravnih prilika obiju polovina habsburške monarhije, bijaše proglašena u nekoliko kraljevskih reskripta od 16.—23. veljače 1867. kao ugovor Ugarske s kraljem.

Pošto je kralj imenovao ugarsko ustavno ministarstvo sa grofom Andrassy na čelu, zaključena je nagodba svečanim krunisanjem kraljevim u Pešti dne 8. lipnja 1867.

Tako nastade mir bar s najžešćim protivnikom. Vladu preuzeše u monarhiji dva naroda: s one strane Litave Madžari, a s ove Nijemci. Od tada se do danas proti takovom ustavu uzalud bore svi ostali narodi, osobito Česi na sjeveru, a Hrvati na jugu. Kada će im trud biti okrunjen uspjehom?

Skupština hrvatsko-slovenačkih visokoškolaca u Puli.

Dne 22. kolovoza sastao se u Puli lijepi broj hrvatsko-slovenačkih akademičara, da ovrši zaključak prvog sastanka u Pazinu, da naime osnuju akademičko ferijalno društvo za Istru. Ovima se pridružiše također bogoslovci, premda su se već na lanjskom sastanku u Pazinu izjavili — kad se predložilo, da se jedan klerik bira u priređivački odbor — da oni ne mogu stupiti u »bezvjersko društvo«. Time su opet pokazali, da ne rade po svom zaključku i osvjedočenju, već po nekoj zapovijedi.

Priređivački odbor rado ih je ipak primio, ta kako i ne bi, misleći, da će se bar u tako važnoj zadaći kaošto je prosvjeta naroda donapokon složiti. Žalibog ali, očito se dokazalo, da se tu traži razdor i potpunu rastavu. To se dogodilo kod treće tačke pravila. Ova tačka glasi: »Svrha je društvu: skupiti sve hrvatsko-slovenačke visokoškolce Istre radi duševnog usavršivanja, priprave za budući rad na narodnom polju i radi širenja prosvjete med narodom. To će se postizavati skupštinama, sastancima, javnim pučkim predavanjima, osnivanjem pučkih knjižnica, tečajevima za nepismenjake, podupiranjem postojećih prosvjetnih društava, osnivanjem prama potrebi novih i priređivanjem pučkih zabava.

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

Pošto nijesu mogli tome § — koji sadržaje svrhu i cilj društva, te način, kojim se svrha postizava — ništa prigovoriti, zahtjevali su, da se u ovaj ili slijedeći § uvrsti umetak: »društvo stoji na pozitivno katoličkom temelju«, jer da oni bez toga umetka nemaju dovoljnih tobože garancija, da društvo neće raditi protukršćanski.

Kad pako većina nije htjela na to pristati, pošto je svrha društva i način, kojim se ta svrha postizava potpuno i jasno navedena u spomenutom jur §, izjavi manjina, da ne može nadalje prisustvovati skupštini, no da će osnovati posebno društvo sa istim ciljem, koje neće smetati radu većine.

Skupština je dalje tekla mirno, te su uz male promjene prihvaćena pravila. U društvo se upisali svi prisutni akademičari i uz njih nekoliko učitelja. Iza toga izabran je upravni odbor od 7 lica, izabrani revizori i časni sud. Na koncu prihvaćene su dvije rezolucije, koje glase:

I.

Hrvatsko-slovenački visokoškolci sakupljeni dne 22. kolovoza 1908. u Puli u svrhu ustanove akademičkog ferijalnog društva za Istru, obzirom na okolnost, što su gg. bogoslovi i trojica drugih kolega, koji su u početku prisustvovali istoj javnoj skupštini, a pošto su se tečajem skupštine izjavili, da će ustrojiti svoje posebno ferijalno društvo, od ovoga se odijelili, izjavljuju, da žale taj njihov korak, ali sa zadovoljstvom primaju njihovu izjavu, kojom vele, da neće smetati rad našega društva, pa i mi izjavljamo, da želimo raditi u miru i slozi sa svakim, komu leži na srcu napredak i blagostanje Hrvata i Slovenaca Istre.

II.

Hrvatsko-slovenačko istarsko đaštvo sakupljeno na ustavnoj skupštini akademičnog ferijalnog društva za Istru, apelira na jugoslavenske zastupnike, e bi se zauzeli, da se na zagrebačkom sveučilištu uspostave normalni odnošaji, da se u Austriji priznaju ispiti položeni na zagrebačkom sveučilištu i da se osnuje slovenačko sveučilište u Ljubljani«.

Op. Ur. Ove smo retke, dobivene od prijateljske ruke, imali jur duže u pohrani, a na javu izlaze jedvice danas, kad se mogli sa prostorom nužnim nagoditi.

Od predsjedništva istog društva stiže nam i slijedeći spis, koga eto u cijelosti priopćujemo.

Pazin, 18. XI. 1908.

Od dana 14. svibnja 1907., nastalo je u Istri novo stanje za naš narod. Ovo nastalo stanje zahtijeva, da uzradimo i ujedno nastavimo dosadašnji rad naših prvaka sa pomnoženim i svježim silama na svim granama kulturno-ekonomskim, ako hoćemo uspješno napredovati. U tu svrhu osnovali su istar.

akademičari svoje ferijalno društvo »Istra«, koje si je u prvom redu preuzelo svetu ali ujedno vrlo tešku zadaću, širiti prosvjetu medju zapušteni istarski narod. Jedna od glavnih tačkî našeg programa je i osnivanje pučkih (i gradskih) knjižnica. Pošto zato treba mnogo knjiga i novaca, a naše tek niknulo društvo nema jošte nikakve glavnice, nemoguće je nama iste nabaviti, zato molimo sve prijatelje pučke prosvjete, da nam pošalju svakovrsnih knjiga, kakav novčani prinos ili članarinu podupirajućeg člana K 2·— (godišnje), da uzmognemo podignuti čim više prosvjetnih tvrđava.

Poduprite ovo naše mlado društvo, radimo svi ustrajno i složno za tako važnu stvar, širimo znanje i prosvjetu i u najzabitnije istarsko selo, a kada bude luč prosvjete zasjala i u najtrošnijoj kućici našeg tužnog i neukog seljaka, onda će otpasti onaj žalosni epiteton »sirotica« Istra.

Svi će se prispjevi u svoje vrijeme javiti u novinama. — Preporučujući se i ujedno unaprijed najljepše zahvaljujemo.

Za **„Hrv.-slov. akad. fer. društvo Istra"**

Fran Sloković, cand. iur.
predsjednik.

Neobična škola.

Prepisujemo iz »Školskog glasnika«. Vrlo neobična škola nalazi se kod Berlina u V. Lihterfeldu u jednoj maloj vili. Plodne voćke okružuju tu vilu, u kojoj se nalazi do 30 učenika i muških i ženskih zajedno.

Ta škola nema strogog nastavnog plana, niti su iz paragrafa sastavljena školska pravila, u njoj ne postoje tjelesne kazne, nema prekora, tamo ne postoje zatvaranja na domu ili u školi. Učenici ne moraju u školi sjediti ukočeno kao kipovi, nego svaki sjedi onako, kako mu najbolje godi, ne budu kažnjena ako učitelju za vrijeme predavanja upadaju u riječ, ili ako se sa kojim drugom tiho razgovaraju. To je zaista vrlo neobična škola, koju je sa svim slobodno protiv sviju sadašnjih školskih uređenja osnovao pedagoški reformator Bertold Oto. I za to opet djeca postignu svoj cilj i u ovoj školi kao i u svim drugim školama. Ovo su morali priznati i dva savjetnika iz ministarstva prosvjete, koji su pre kratkog vremena imali da prĕsude, hoće li ta škola moći postojati ili će se zatvoriti. Oba ministarska savjetnika sa zadovoljstvom su se oprostili od škole, a ministar prosvjete je izrekao: »Škola će postojati«.

Uđimo u tu školu. Oko jednog velikog stola sjedi oko 20 muškaraca i djevojčica 10—16 godina starih. Ostali, koji nisu dobili mjesta oko stola, sjedili su komotno na stolicama u drugom dijelu sobe. Učitelj uđe u dvoranu.

Ulazak učiteljev gotovo se i ne primjećuje, đaci ne ustaju s larmom i lupom, nego rade započeti posao besprekidno. Učenici ne pokazuju svojom spoljašnošću, da je učitelj ušao u školu. Đaci smatraju učitelja za svog najboljeg prijatelja, on je njihov predsjednik. Sad se započne t. zv. zajednička nastava, koja karakteriše tu privatnu školu. Učitelj rekne: »Na poslednjem našem sastanku ovde mala Mica imala je još jedno pitanje; da ga čujemo.« Mala Mica, slobodna kao kod kuće, zapita: »Kako je to, da su tjelesa tako različite boje?« Odmah se od prisutne djece prijavi jedno i djetinjskim načinom rastumači maloj Mici različitosti boja. Bilo je upadanja u to razjašnjavanje baš kao u kakvom parlamentu. Oni, koje ova tema ne interesuje, zanimaju se drugim čim. Stavljaju taka pitanja, na koja ni učitelj nije u stanju svagda da odgovori. I učitelj se ne ženira da prizna da ne zna što šta. On priznaje, da nije sveznajući.

Sretna su ta djeca. Ona smiju glavu nasloniti na ruke. Ona se mogu kretati kako im njihove mišice zahtjevaju. Ona mogu na nekoliko minuta glavu nasloniti na naslon; da se malo odmore. Kako se njima dopada, tako se mogu kretati. Nikad u toj školi ne opominje učitelj na strogo držanje tijela, kao što je to običaj da u nekim školama sjede đaci kao ukočeni štapovi, primorani su da po čitav sat bez micanja neprirodno sjede, što ih jako umara. U toj školi se ništa ne radi primoranjem.

Takav je život u toj neobičnoj školi. Ako je sat učenja nekog jezika, onda strožije drži disciplinu na skupnom satu. Ali tom prilikom ne mogu se čuti iz usta učiteljevih kakve stroge ili srdite riječi, i nije mu to ni potrebno. Pa ipak djeca sa zapetom pažnjom slušaju predavanje. A to ne čine možda zato, što ona znaju, da im je potrebno za život, ne, oni to čine iz čiste ljubavi prema nauci.

M. B.

VJESNIK.

Odlikovanje.

Dne 2. prosinca 1908. bio je za Austriju znamenit i historičan dan. Tom su prigodom odlikovane mnoge osobe. Hrvate Istre se je i ovaj put skoro prezrelo (odlikovani su samo Dr. Laginja i podnačelnik Volosko-Opatije Miran), dočim je Talijana iz Istre do tucet odlikovanih. Odlikovan je zlatnim križem sa krunom također i g. Parentin, kotarski školski nadzornik u Kopru. Ovaj gospodin i povijest Austrije, to je isto kao da si čovjek jedno oko zatvori, a na drugo da pijest položi. Spomenuti gospodin sastavio je nekakvu učevnu osnovu za talijanske istarske pučke škole. Pred više godina bila je ova dana na raspravu pred službene kotarske konference talijanskih i hrvatskih učitelja. Hrvatsko ju je učiteljstvo posvuda odbilo, jer je ista nepotpuna, gora i stoput od

stare, a što je najgadnije, ta je učevna osnova nepatriotična. Molimo samo ovo: U peterorazrednoj školi u zadnjoj školskoj godini prezreo je g. Parentin austrijsku povijest. I takovome patrioti, koji je napisao i predložio za Istru takvu nepatriotičnu učevnu osnovu za pučke škole, podijeljuje se odlikovanje. Hrvatsko učiteljstvo Istre bilo je ovom prigodom prezreno, valjda za to, što je odsudilo g. patriotu Parentina. Dok su u drugim pokrajinama bili odlikovani toliki učitelji, kod nas u Istri odlikovalo se dva talijanska kotarska nadzornika, pa ćak i pokrajinskoga.

Mi ne žalimo, što se uopće još nikada nije nijednog hrvatskog učitelja Istre odlikovalo, najzadovoljniji ćemo biti ako nas bude naš narod hvalio, s nama i s našim radom zadovoljan bio, i time nas odlikovao. Ovo smo i zato napisali, da pokažemo, kako se je i ovom rijetkom zgodom sa strane vlade tako pristrano postupalo. Ponajviše pak smo sve samo za to napisali, jer je odlikovan također g. Parentin. *B.*

Broj Slavena.

Poznati ruski povjesničar i jezikoslovac T. D. Florinski, iznosi u svojoj knjizi »Slavjanskoe plemja« statistiku Slavenskih naroda. Prema toj statistici koncem god. 1906. bio je broj Slavena ovaj:

V.-Rusa 65,054.000, M.-Rusa 30,925.000, Bjelo-Rusa 6,861.000, Poljaka 14,200.000, Hrvata i Srba 9,135.000, Čeha 7,288.000, Bugara 5,440.000, Slovaka 2,671.000. Slovenaca 1,475.000, Kašuba 366.000 i Lužičkih Srba 157.000. Ukupno 142,521.000, veliku trećinu svega stanovništva u Evropi.

Newyorške škole.

U Newyorku ima 6000 školskih zgrada. Buduć je bio prošle godine broj učenika preogroman (640.000), to su oko 60.000 đaka polazili poludnevnu obuku. Tekom godine sagrađenih je 26 škola. Na tim školama namješteno je 17.000 stalnih 1000 privremenih učitelja. Proračun cijele godine iznaša 33 milijuna dolara.

Stogodišnjice raznih izuma.

Prije 100 godina izumio je Josid Marijan Jecquard »Jecquardov stroj« za utkivanje bojadisanih ornamenata; Svd Berzelius konstruirao je špiritnu svjetiljku s dvostrukom zračnom promajom; Francuz kemičar Jean Chaptal pronađe, kako se može oduzeti moštu kiselina (chaptalizovanje ugljično kiselim vapnom); Englez Humphry Davy priredio je pomoću električne struje kalium, natrium i bor; Aleksandor pl. Humboldt osnovao je opisivanje gora; Dalton je našao najbolju metodu za određivanje težine atoma; Gay-Lussac, Francuz, otkrio je zakon o miješanju plinova; Engleski liječnik Broussain pronade liječenje odvodom krvi; Devosne otkrio je narkotin, a Malus polarizaciju svijetla; Marby je izumio prvu spravu za spasavanje brodolomaca, a Gangembre stroj za justiranje kovanog novca; 1608. izumio je Toricelli tlakomjer, a pred 350 godina donio je Gonzales Fernandes duhan u Evropu. Preporod.

Narodna Sveza.

»Sveza južnih Slavena« i »Slovenski Klub« sjediniše se u jedno parlamentarno tijelo u »Narodnu Svezu«. Ova nastupa kao taktična jedinica u svim pitanjima, koji se tiču parlamentarne pozicije jugoslavenske državno saborske zajednice, osobito njezin razmjer napram drugim parlamentarnim strankama i prama vladi. Svaki klub postupa slobodno u lokalnim, osobnim i isključivo gospodarskim stvarima.

U ovako ozbiljnim vremenima, bila je i doba, da su se združili južni Slaveni u jednu skupinu, da se obrane od tuđe pohote i navale, da zaštite naša prava i izvojšte ono što nas kao državljane ide.

Predsjednici su Sveze Dr. Ivčević i dr. Šušteršić, koji će izmjenično predsjedati.

Odlikovan Hrvat u južnoj Americi.

U Limi, glavnom gradu južnoamerikanske republike Peru, bila je upriličena izložba učeničkih radnji na uspomenu proglasenja neodvisnosti peruanske republike. Božo Fortunić, hrvatski dječak iz Šibenika, koji se je onamo doselio sa svojim roditeljima, izložio je na toj izložbi svoje učeničke radnje, te je od peruanskog ministra prosvjete dobio zlatni križ sa kolajnom, kao nagradu. jer su njegove radnje bile od svih drugih radnji njegovih urodjeničkih peruanskih saučenika najljepše i najkrasnije. Čast našem dječaku!

Nova tvrđa.

Dne 24. studenoga otvoren je u Cresu svečanim načinom »Narodni Dom«. Sagrađen na obali, sve se kano djevojče ogledava u moru, da vidi kako je lijep i ponosan. A i je ponosan, a imat će i dobe da se ponosi sa onima, koji će se glasati u njem sa milom našom hrvatskom riječju i rodoljubnom pjesmom. I sa ovim se novim spomenikom našeg kulturnog napretka uvećavaju naši Domovi, koji bili samo izvori ljubavi, sloge i bratskog snašanja!

Velika skupština sveučilišnih đaka u Zagrebu.

Dne 8. prosinca obdržavala se u sveučitišnoj auli velika đačka skupština za reprocitet hrvatskoga sveučilišta. Nakon raznih govora sa strane đaka i akademskog senata, primljena je slijedeća rezolucija:

»Cjelokupno djačtvo hrvatskog sveučilišta u Zagrebu, sakupljeno u sveučilišnoj auli dne 8. prosinca 1908. da uskori rješenje već toliko puta zahtjevanog reciprociteta hrvatskog sveučilišta, stvorilo je ove zaključke:

1. Odobrava odlučni istup svojih kolega na austrijskim sveučilištima, priključuje se njihovoj akciji te ih poziva, da u njoj ustraju unatoč nekulturnog i nehumanog postupka njemačkog sveučilištnog đaštva.

2. Stojeći na principu, da svaki narod ima pravo obrazovati se u svom jeziku, priznaje Talijanima pravo na svoju univerzu, ali ujedno prosvjeduje proti osnivanju talijanske univerze u Trstu, jer bi ova bila najjače sredstvo, da se hrvatski i slovenski narod u Istri još uspješnije odnarodjuje. S istoga razloga prati s najživljim simpatijama osnivanje slovenske univerze u Ljubljani.

3. Zato traži: a) da se dokine nepravedna naredba austrijskog ministarstva za bogoštovje i nastavu od god. 1902. o naknadnim ispitima u Beču za apsolvente zagrebačkog sveučilišta i da se prizna potpuni reciprocitet hrvatskog sveučilišta u Austriji: b) da se hrvatskom i slovenačkom narodu u Istri i Trstu, prije nego se riješi pitanje talijanske univerze, dadu pučke i srednje škole, koje su temeljni uvjet održanju i napretku našega naroda u onim krajevima; c) da vlada Dalmacije, Istre, Bosne i Hercegovine podjeljuje potpore slušačima i za polazak zagrebačkog sveučilišta, a ne da ih sili na polazak austrijskih njemačkih sveučilišta.

Zato traži, da hrvatski zastupnici na carevinskom vijeću, ugledajući se u postupak njemačkih, čeških i talijanskih zastupnika učine naše sveučilišno pitanje temeljnim pitanjem svoga političkoga rada, da se tako što prije za nas riješi«.

Nagrade Nobel.

Nobelove nagrade primili su ove god. ovi:

Prof. Rotherford iz Manchestera za kemiju, prof. Lipmann iz Pariza za fiziku, prof. Mečnikov iz Pariza za liječništvo i Frankfurta na Majni i za književnost prof. Pavao Ehrlich iz Enke iz Jene.

Osim toga dobili su nagrade: danac Baier i šved Arnoldson.

Vlasnik i izdavatelj: Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta«. — Odgovorni urednik Ernest Jelušić
Tisak LAGINJA i drug., prije J. Krmpotić i drug., Pula, ulica Giulia, 1.

SADRŽAJ.

(Brojevi označuju stranicu sastavka).

Pjesme.

Bijeloplavić Crvenko Srce 81.

C. I. Roverski, Na Labi 177.

Jelušić Ernest. Prof. Matku Mandiću 1. — Otpjev 49. — Vinku Rubeši 129.

Kešuc Aleksandar. Za čim teži . . . 33.

Kraljić Jos. A. Istri 6. — Istarsko uskrsnuće 65.

Zorin Nadan. Dokolica 17.

Pripovijesti i crtice.

Bijeloplavić Crvenko. Na creskoj klisuri 17. — Quo vadis? 182.

Katarinić Fran. Stari brod 97.

Pouka.

Baćić Josip. Krivi i dobri nazori 69, 87.

Baletić Dunav. Šesto osjetilo 19. — Ardigò 73. — U početku života 65.

Belović Jelica. Udruga učiteljica 42.

Đukić Ante. Stjepan Konzul Istrijanin 107.

Karásek Josip. Vezilačka ornamentika južnih Slavena 6.

Maldini bar. Rudolf. Kako se imaju čitati i učiti pjesme iz čitanke 35.

M. B. Neobična škola 189.

Pejić-Race. Najznamenitije životinje 36, 54.

Rubeša Vinko. Sa risarskoga tečaja 2.

Šepić Vinko. Putujući učitelji 91.

Trampuž Fran. Uređivanje i obrađivanje školskog vrta 5.

Trstenjak Davorin. Vrline i mane 39, 52, 66, 81, 98, 137, 178.

Žic Nikola. Ustavni razvoj naše monarhije od god. 1848–1868. 33, 49, 102, 152, 185. — Geografija Istre 72.

— Turske pučke škole u carevini Turskoj 109.

Životopisi.

Jelušić Ernest. Mate Mandić 13. — Dr. Ivan Kalčić 125. — Vinko Rubeša 168.

Razno.

Baćić Josip. Za zaštitu djece 29. — Zakon od 15. lipnja 1908. 145. — Otvorenje glavne godišnje skupštine 159.

Baf Fran. Izvješće delegata za uređenje učiteljskih pravnih odnošaja 9.

Belović Jelica. Odgovor gdici Milki Pogačić 79.

Jelušić Ernest. Ispiti zrelosti na srednjim školama 56. — Kongres slavenskog učiteljstva 89. — Ispiti zrelosti na učiteljskim školama 90. — Desetgodišnjica Družbine škole u Puli 113. — Glavna skupština Družbe sv. Ćirila i Metoda 110, 156. — Lega nazionale 123. — Školstvo u općini Kastav 163. — Školski zakoni za Istru 165. — C. kr. muška učiteljska škola u Kastvu 167. — Skupština hrvatsko-slovenačkih visokoškolaca u Puli 187.

M. J. Stanarinsko pitanje 22. — Kotarska učiteljska skupština 112.

Rajčić August. Novi školski zakon za Istru 8. — Naše pučke škole i budući pokrajinski sabor 74.

Šepić Vinko. Domaće učiteljske konferencije 26. — Udruga učiteljica 59. — Poziv na glavnu skupštinu učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta« 92. — Dojmovi 130. — Na znanje 166. — Spomenik Vinku Rubeši 171.

U svakom broju:

Vjesnik — Književnost i umjetnost — Lične vijesti.

JAN BAŠTA

Schönbach kod Egera (Cheb) Češka.

Najčuvenija tvrtka glazbila, poznata na sve strane sa svoje solidnosti, preporučuje p. n. gg. učiteljima zborovodama i t. d., gusle za koncerte i orkestre, viole, čele, base, citre, kitare prvog reda, prijatnog zvuka i lakog tona, drvena i limena glazbila, osobite garantirane izdržljive žice za sve nastroje, potpune gusle za vještake sa lijepim lukom u drvenoj kutiji, franko poslato (za 9, 10, 12 i 15 for.)

Cijenici badava i franko.

Najjeftiniji neposredni izbor za nabavu. Sva glazbila opravljaju se odmah vještački i računaju se najjeftinije.

Stare gusle i čela izmjenjuju se sa novima. Prvi neposredni izbor za nabavu gramofona i najpotpunijih ploča.

Vele štovani gospodine!

Poslane gusle kako ukusnom opremom, tako i prijatnim glasom zadovoljile me u potpunoj mjeri.

Uvjeren sam, da je dužnost svakog svijesnog Čeha, da gudalačke potrepštine nabavlja kod Vaše tvrtke, jer se u reelnosti ne može s Vama takmiti nijedna tvrtka. Želim Vam lijep napredak u širenju dobrog glasa i jesam prijateljski odan

Fr. V. Mohapl, upravitelj škole.

L. 29. XII. 1906.

Ne kupujte iz druge ruke od preprodavaoca, obratite se izravno na nas.

Štovani gospodine!

Kad bih mogao, toplo bih Vam stisnuo desnicu za solidnu i jeftinu pošiljku znamenitog glasbila od Vaše tvrtke. Ništa nije izgubilo, a dobilo je zvučnost, obao ton i lako se vlada njime. Vaša me je tvrtka iznenadila. Sretan Vam bio trud! Sa pozdravom

Malenovica, 17. rujna 1904. J. Plaček, učitelj.

Hiljade pohvalnih priznanja od p. n. gg. učitelja i zborovoda svjedoče o izvrsnosti i valjanosti prodanih glazbila.

Originalne korice

„Narodne Prosvjete"

i „Mladog Istrana"

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR.

PULA, Via Giulia 1.

Cijene koricama:

PROSVJETE sa poštarinom K 1·40.

ISTRANA „ „ „ —·60.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrepštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u **knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.**

Na skladištu imadem veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu Ćirilo-Metodske marke, papiriće, tuljčiće, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK ~ PAZIN.

NAUČNA BIBLIOTEKA - PULA
ISTRIACA
1908.
C-46-B

Našim pučkim školama

preporuča

SVEKOLIKE ŠKOLSKE TISKANICE,
LIJEPOPISNICE, ZADAĆNICE,
RISANKE, PISARSKE I RI-
SARSKE POTREPŠTINE

NARODNA TISKARA

LAGINJA i drug.

prije J. KRMPOTIĆ i drug.

ulica Giulia, 1 — **Pula** — ulica Giulia, 1

Svoj k svomu! Svoj k svomu!

Novo skladište pokućstva

A. Žunić & C$^{o}_{=}$ ≈ Pula

na uglu ulice Via S. Martino i Giosuè Carducci.

Novouredjeno skladište svakovrsnog pokućstva zrcala, slika, stolica, divana itd. itd.

Cijene umjerene.